This PDF you are browsing now is a digitized copy of rare books and manuscripts from the Jnanayogi Dr. Shrikant Jichkar Knowledge Resource Center Library located in Kavikulaguru Kalidas Sanskrit University Ramtek, Maharashtra.

KKSU University (1997- Present) in Ramtek, Maharashtra is an institution dedicated to the advanced learning of Sanskrit.
The University Collection is offered freely to the Community of Scholars with the intent to promote Sanskrit Learning.

Website
https://kksu.co.in/

Digitization was executed by NMM

https://www.namami.gov.in/

Sincerely,

Prof. Shrinivasa Varkhedi
Hon'ble Vice-Chancellor

Dr. Deepak Kapade
Librarian

Digital Uploaded by eGangotri Digital Preservation Trust, New Delhi
https://egangotri.wordpress.com/

M2360

02/03/2015

कविकुलगुरू कालिदास संस्कृत विश्वविद्यालय, रामटेक

हस्तलिखित संग्रह

दाखल क्र. M2360 विषय [illegible] धार्मिक

नाव भागवत महापुराण अष्टम व नवम स्कंध

लेखक/लिपीकार महर्षी व्यास

पृष्ठ 68+70 काळ .... पूर्ण/अपूर्ण पूर्ण

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

॥ अथ अष्टमस्कंधप्रारंभः ॥

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

श्रीगणेशाय नमः॥ ॐ नमः परमहंसास्वादितचरणकमलचिन्मक
रंदाय भक्तजनमानसनिवासाय श्रीरामाय ॥ अथाष्टमे चतुर्विंशत्य
ध्यायैर्मनुवर्णनं ॥ तत्कृतैर्ऋषिदेवेंद्रैर्मूर्तिभिश्च हरेस्तथा ॥ १ प्रतिमन्वं
तरं चैवं मन्वाद्याः षट् पृथक्पृथक् ॥ प्रवर्त्तयंति सद्धर्म्मान्पालयंत्याच
रंति च ॥ २ ॥ अतो मन्वंतरस्योक्तं सद्धर्म इति लक्षणं ॥ येन वै क्रिय
माणेन नरो न निरयं व्रजेत् ॥ ३ ॥ तत्र तु प्रथमे स्वायंभुवः स्वारोचिषस्त
था ॥ उत्तमस्तामसश्चेति चतुर्मनुनिरूपणं ॥ ४ ॥ स्वायंभुवेंतरेनंतद्
गुणवर्णनात् ॥ मुदितः परिपप्रच्छ सर्वमन्वंतरस्थितिम् ॥ ५ ॥

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

॥भा॰अ॰॥
॥१॥

श्रीगणेशायनमः॥राजोवाच॥स्वायंभुवस्येहगुरोवंशोयंविस्तराछ्रुतः॥यत्र
विश्वसृजांसर्गोमनूनन्यान्वदस्वनः॥१॥यत्रयत्रहरेर्जन्मकर्माणिचमहीयसः॥
गृणंतिकवयोब्रह्मन्तानिनोवदशृण्वतां॥२॥यद्यस्मिन्नंतरेब्रह्मन्भगवान्विश्व
भावनः॥कृतवान्कुरुतेकर्ताह्यतीतेनागतेद्यवा॥३॥ऋषिरुवाच॥मनवोस्मिन्
व्यतीताःषट्कल्पेस्वायंभुवादयः॥आद्यस्तेकथितोयत्रदेवादीनांचसंभवः
४॥आकूत्यांदेवहूत्यांचदुहित्रोस्तस्यवैमनोः॥धर्मज्ञानोपदेशार्थंभगवान्
पुत्रतांगतः॥५॥कृतंपुराभगवतःकपिलस्यानुवर्णितं॥आख्यास्येभगवा
न्यज्ञोयच्चकारकुरूद्वह॥६॥विरक्तःकामभोगेषुशतरूपापतिःप्रभुः॥विसृज्य
राज्यंतपसेसभार्योवनमाविशत्॥७॥सुनंदायांवर्षशतंपदैकेनभुवंस्पृशन्॥

अ॰ १

॥राम॰॥
॥१॥

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

तपमानस्तपोघोरमिदमन्वाहभारत॥८॥मनुरु०॥येनचेतयतेविश्वंविश्वं
चेतयतेनयं॥योजागर्त्तिशयानेस्मिन्नायंतंवेदवेदसः॥९॥आत्मावास्यमि
दंविश्वंयत्किंचिज्जगत्यांजगत्॥तेनत्यक्तेनभुंजीथामागृधःकस्यचिद्धनं॥१०
यंनपश्यतिपश्यंतंचक्षुर्यस्यनरिष्यति॥तंभूतनिलयंदेवंसुपर्णमुपधावत
॥११॥नयस्याद्यंतौमध्यंचस्वःपरोनांतरंबहिः॥विश्वस्यामूनियद्यस्मात्विश्वंच
तदृतंमहत्॥१२॥सविश्वकायःपुरुहूतईशःसत्यःस्वयंज्योतिरजःपुराणः॥धत्तेस्यज
न्माद्यजयात्मशक्त्यातांविद्ययोदस्यनिरीहआस्ते॥१३॥अथाग्रेऋषयःकर्माणी
हंतेकर्महेतवे॥ईहमानोहिपुरुषःप्रायोनीहांप्रपद्यते॥१४॥ईहतेभगवानीशोन
हितत्रविषज्जते॥आत्मलाभेनपूर्णार्थोनावसीदंतियेनुतं॥१५॥तमीहमानंनिर

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

॥भा॰अ॰॥ हंकृतं बुधं निराशिषं पूर्णमनन्यचोदितं ॥ नॄन् शिक्षयंतं निजवर्त्मसंस्थितं प्रभुं प्र अ॰ १

॥२॥ पद्येखिलधर्मभावनं ॥१६॥ श्रीशुक उवाच ॥ इति मंत्रोपनिषदं व्याहरंतं समाहितं ॥ दृ

ष्ट्वासुरा यातुधाना जग्धुमभ्यद्रवन् क्षुधा ॥१७॥ तांस्तथावसितान्वीक्ष्य यज्ञः सर्वगतो

हरिः ॥ यामैः परिवृतो देवैर्हत्वाशासत्त्रिविष्टपं ॥१८॥ स्वारोचिषो द्वितीयस्तु मनुरग्नेः सु

तोभवत् ॥ द्युमत्सुषेणरोचिष्मत्प्रमुखास्तस्य चात्मजाः ॥१९॥ तत्रेंद्रो रोचनस्त्वा

सीद्देवाश्च तुषितादयः ॥ ऊर्जस्तंभादयः सप्त ऋषयो ब्रह्मवादिनः ॥२०॥ ऋषेस्तु वेद

शिरसस्तुषिता नाम पत्न्यभूत् ॥ तस्यां जज्ञे ततो देवो विभुरित्यभिविश्रुतः ॥२१॥ अष्टा

शीतिसहस्राणि मुनयो ये धृतव्रताः ॥ अन्वशिक्षन्व्रतं तस्य कौमारब्रह्मचारिणः ॥२२॥ ॥राम॰॥

॥ तृतीय उत्तमो नाम प्रियव्रतसुतो मनुः ॥ पवनः सृंजयो यज्ञहोत्राद्यास्तत्सुता नृप ॥२॥

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

वसिष्ठतनयाःसप्तऋषयःप्रमदादयः॥सत्यावेदश्रुताभद्रादेवाइंद्रस्तुसत्यजित्
२४॥धर्मस्यसूनृतायांतुभगवान्पुरुषोत्तमः॥सत्यसेनइतिख्यातोजातःसत्यव्रतैः
सह॥२५॥सोनृतव्रतदुःशीलानसतोयक्षराक्षसान्॥भूतद्रुहोभूतगणांस्त्ववधी
त्सत्यजित्सखः॥२६॥चतुर्थउत्तमभ्रातामनुर्नाम्नाचतामसः॥पृथुख्यातिर्नरःकेतु
रित्याद्यादशतत्सुताः॥२७॥सत्यकाहरयोवीरादेवास्त्रिशिखईश्वरः॥ज्योतिर्धा
मादयःसप्तऋषयस्तामसेंतरे॥२८॥देवावैधृतयोनामविधृतेस्तनयानृप॥
नष्टाःकालेनयैर्वेदाविधृताःस्वेनतेजसा॥२९॥तत्रापिजज्ञेभगवान्हरिण्यांहरि
मेधसः॥हरिरित्याहृतोयेनगजेंद्रोमोचितोग्रहात्॥३०॥राजोवाच॥बादरायण
एतत्तेश्रोतुमिच्छामहेवयं॥हरिर्यथागजपतिंग्राहग्रस्तममूमुचत्॥३१॥तत्क

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

भा॰ अ॰ या सुमहत्पुण्यं धन्यं स्वस्त्ययनं शुभं ॥ यत्र यत्रोत्तमश्लोको भगवान्गीयते हरिः ॥ अ॰ १
॥३॥ सूत उवाच ॥ परीक्षितैवं स तु बादरायणिः प्रायोपविष्टेन कथासु चोदितः ॥ उवाच
विप्रान्प्रतिनंद्य पार्थिवं मुदा मुनीनां सदसि स्म शृण्वतां ॥ ३३ ॥ ॥ इति श्रीभाग
वते महापुराणे अष्टमस्कंधे मन्वंतरानुवर्णने नाम प्रथमोऽध्यायः ॥ १ ॥ ॥
तुर्ये मन्वंतरे प्रोक्तं गजेंद्रस्य विमोक्षणं ॥ द्वितीयादित्रिभिस्तत्तु विस्तरेणोपवर्ण्य
ते ॥ १ ॥ द्वितीये तु गजेंद्रस्य गजीभिः क्रीडतो जले ॥ देवाद्ग्राहगृहीतस्य हरिस्मृति
रुदीर्यते ॥ २ ॥ श्रीशुक उवाच ॥ आसीद्गिरिवरो राजंस्त्रिकूट इति विश्रुतः ॥ क्षीरो ॥एम॰॥
देनावृतः श्रीमान्योजनायुतमुच्छ्रितः ॥ १ ॥ तावता विस्तृतः पर्यक्त्रिभिः शृंगैः ॥३॥
पयोनिधिं ॥ दिशः खं रोचयन्नास्ते रौप्यायसहिरण्मयैः ॥ २ ॥ अन्यैश्च ककुभः स २१

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

वीरत्नधातुविचित्रितैः॥नानाद्रुमलतागुल्मैर्निर्घोषैर्निर्झरांभसां॥३॥सचाव
निज्यमानांघ्रिःसमंतात्पयऊर्मिभिः॥करोतिश्यामलांभूमिंहरिन्मरकताश्म
भिः॥४॥सिद्धचारणगंधर्वविद्याधरमहोरगैः॥किन्नरैरप्सरोभिश्चक्रीडद्भिर्जु
ष्टकंदरः॥५॥यत्रसंगीतसन्नादैर्नदद्गुहममर्षया॥अभिगर्जंतिहरयःश्ला
घिनःपरशंकया॥६॥नानारण्यपशुव्रातसंकुलद्रोण्यलंकृतः॥चित्रद्रुमसुरो
द्यानकलकंठविहंगमः॥७॥सरित्सरोभिरच्छोदैःपुलिनैर्मणिवालुकैः॥देवस्त्री
मज्जनामोदसौरभांब्वनिलैर्युतः॥८॥तस्यद्रोण्यांभगवतोवरुणस्यमहात्म
नः॥उद्यानमृतुमन्नामआक्रीडंसुरयोषितां॥९॥सर्वतोलंकृतंदिव्यैर्नित्यपुष्प
फलद्रुमैः॥मंदारैःपारिजातैश्चपाटलाशोकचंपकैः॥१०॥चूतैःप्रियालैःपनसैरा

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

श्चैराम्रातकैरपि ॥ क्रमुकैर्नारिकेलैश्च खर्जूरैर्बीजपूरकैः ॥ ११ ॥ मधुकैः शालतालै
श्च तमालैरसनार्जुनैः ॥ अरिष्टोदुंबरप्लक्षैर्वटैः किंशुकचंदनैः ॥ १२ ॥ पिचुमंदैः को
विदारैस्सरलैः सुरदारुभिः ॥ द्राक्षेक्षुरंभाजंबूभिर्बदर्यक्षाभयामलैः ॥ १३ ॥ बिल्वैः
कपित्थैर्जंबीरैर्वृतो भल्लातकादिभिः ॥ तस्मिन्सरः सुविपुलं लसत्कांचनपंक
जं ॥ १४ ॥ कुमुदोत्पलकल्हारशतपत्रश्रियोर्जितम् ॥ मत्तषट्पदनिर्घुष्टं शकुंतै
श्च कलस्वनैः ॥ १५ ॥ हंसकारंडवाकीर्णं चक्राह्वैः सारसैरपि ॥ जलकुक्कुटकोयष्टिदा
त्यूहकुलकूजितं ॥ १६ ॥ मत्स्यकच्छपसंचारचलत्पद्मरजःपयः ॥ कदंबवेतसनल
नीपवंजुलकैर्वृतं ॥ १७ ॥ कुंदैः कुरबकाशोकैः शिरीषैः कुटजेंगुदैः ॥ कुब्जकैः स्वर्णयू
थीभिर्नागपुन्नागजातिभिः ॥ १८ ॥ मल्लिकाशतपत्रैश्च माधवीजातिकादिभिः ॥ शो

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

भितं तीरजैश्चान्यैर्नित्यर्त्तुभिरलंकृतैः ॥१९॥ तत्रैकदा तद्गिरिकाननाश्रयः करे
णुभिर्वारणयूथपश्चरन् ॥ सकंटकान्कीचकवेणुवेत्रवद्विशालगुल्मं प्ररुजन्वन
स्पतीन् ॥२०॥ यद्गंधमात्राद्धरयो गजेंद्रा व्याघ्रादयो व्यालमृगाश्च खड्गाः ॥ महोरगा
श्चापि भयाद्द्रवंति सगौरकृष्णाः शरभाश्चमर्यः ॥२१॥ वृका वराहा महिषर्क्षशल्या
गोपुच्छशालावृकमर्कटाश्च ॥ अन्यत्र क्षुद्रा हरिणाः शशादयश्चरंत्यभीता यदनु
ग्रहेण ॥२२॥ स घर्मतप्तः करिभिः करेणुभिर्वृतो मदच्युत्कलभैरनुद्रुतः ॥ गिरिं गरि
म्णा परितः प्रकंपयन्निषेव्यमाणोलिकुलैर्मदाशनैः ॥२३॥ सरोनिलं पंकजरेणु
रूषितं जिघ्रन्विदूरान्मदविह्वलेक्षणः ॥ वृतः स्वयूथेन तृषार्दितेन तत्सरोवराभ्या
शमथागमद्द्रुतं ॥२४॥ विगाह्य तस्मिन्नमृतांबु निर्मलं हेमारविंदोत्पलरेणुवासि

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

॥ भा० अ० ॥ तं ॥ प पौ निकामं निजपुष्करोद्धृतमात्मानमद्भिः स्नपयन्गतक्लमः ॥ २५ ॥ स्वपुष्करेणो अ० २
॥ ५ ॥ द्धृतशीकरांबुभिर्निपाययन्संस्नपयन्यथा गृही ॥ घृणी करेणूः कलभांश्च दुर्मदो
नाचष्ट कृच्छ्रं कृपणोऽजमायया ॥ २६ ॥ तं तत्र कश्चिन्नृप दैवचोदितो ग्राहो बलीयां
श्चरणे रुषाग्रहीत् ॥ यदृच्छयैवं व्यसनं गतो गजो यथाबलं सोतिबलो विचक्रमे
२७ ॥ तथातुरं यूथपतिं करेणवो विकृष्यमाणं तरसा बलीयसा ॥ विचुक्रुशुर्दीन श्रु ५
धियो परे गजाः पार्ष्णिग्रहास्तारयितुं न चाशकन् ॥ २८ ॥ नियुध्यतोरेवमिभेंद्र
नक्रयोर्विकर्षतोरंतरतो बहिर्मिथः ॥ समाः सहस्रं व्यगमन्महीपते सप्राण
योश्चित्रममंसतामराः ॥ २९ ॥ ततो गजेंद्रस्य मनो बलौजसां कालेन दीर्घेण म ॥ राम० ॥
हानभूद्व्ययः ॥ विकृष्यमाणस्य जलेवसीदतो विपर्ययो भूत्सकलं जलौकसः ॥ ३० ॥ ५ ॥

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

इत्थंगजेंद्रःसयदापसंकटंप्राणस्यदेहीविवशोयदृच्छया॥अपारयन्नात्मवि
मोक्षणेचिरंदध्याविमांबुद्धिमथाभ्यपद्यत॥३१॥नमामिमेज्ञातयआतुरंगजाः
कुतःकरिण्यःप्रभवंतिमोचितुं॥ग्राहेणपाशेनविधातुरावृतोप्यहंचतंयामिप
रंपरायणं॥३२॥यःकश्चनेशोबलिनोंतकोरगात्प्रचंडवेगादभिधावतोभृशं॥भी
तंप्रपन्नंपरिपातियद्भयान्मृत्युःप्रधावत्यरणंतमीमहि॥३३॥ ॥इतिश्रीभाग
वतेमहापुराणेअष्टमस्कंधेमन्वंतरानुवर्णनेगजेंद्रोपाख्यानेद्वितीयोऽध्यायः॥२॥
तृतीयेतुगजेंद्रेणस्तुतोहरिरुपेत्यतं॥समुद्धारतंग्राहाद्ग्राहंदेवलशापतः॥१॥
श्रीबादरायणिरुवाच॥एवंव्यवसितोबुद्ध्यासमाधायमनोहृदि॥जजापपरमंजा
प्यंप्राग्जन्मन्यनुशिक्षितं॥१॥गजेंद्रउवाच॥ॐनमोभगवतेतस्मैयतएतच्चिदा

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

॥भा॰अ॰॥ ॥६॥ अ॰३

त्मकं ॥ पुरुषायादिबीजाय परेशायाभिधीमहि ॥ २ ॥ यस्मिन्निदं यतश्चेदं येनेदं यइदं स्व
यं ॥ योस्मात्परस्माच्च परस्तं प्रपद्ये स्वयंभुवं ॥ ३ ॥ यः स्वात्मनीदं निजमाययार्पितं क्व
चिद्विभातं क्व च तत्तिरोहितं ॥ अविद्धदृक्साक्ष्युभयं तदीक्षते स आत्ममूलोवतु मां
परात्परः ॥ ४ ॥ कालेन पंचत्वमितेषु कृत्स्नशो लोकेषु पालेषु च सर्वहेतुषु ॥ तमस्त
दासीद्गहनं गभीरं यस्तस्य पारेभिविराजते विभुः ॥ ५ ॥ न यस्य देवा ऋषयः पदं विदुर्जं
तुः पुनः कोर्हति गंतुमीरितुं ॥ यथा नटस्याकृतिभिर्विचेष्टितो दुरत्ययानुक्रमणः स
मावतु ॥ ६ ॥ दिदृक्षवो यस्य पदं सुमंगलं विमुक्तसंगा मुनयः सुसाधवः ॥ चरंत्यलो
कव्रतमव्रणं वने भूतात्मभूताः सुहृदः स मे गतिः ॥ ७ ॥ न विद्यते यस्य च जन्म कर्म वा
न नाम रूपे गुण दोष एव वा ॥ तथापि लोकाप्ययसंभवाय यः स्वमायया तान्यनुका

॥राम॰॥ ॥६॥

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

या

लमृछति॥८॥तस्मैनमःपरेशायब्रह्मणेनंतशक्तये॥अरूपायोरुरूपायनमआ
श्चर्यकर्मणे॥९॥नमआत्मप्रदीपायसाक्षिणेपरमात्मने॥नमोगिरांविदूराय
मनसश्चेतसामपि॥१०॥सत्वेनप्रतिलभ्यायनैष्कर्म्येणविपश्चिता॥नमःकैवल्य
नाथायनिर्वाणसुखसंविदे॥११॥नमःशांतायघोरायमूढायगुणधर्मिणे॥निर्वि
शेषायसाम्यायनमोज्ञानघनायच॥१२॥क्षेत्रज्ञायनमस्तुभ्यंसर्वाध्यक्षायसा
क्षिणे॥पुरुषायात्ममूलायमूलप्रकृतयेनमः॥१३॥सर्वेंद्रियगुणद्रष्ट्रेसर्वप्रत्य
यहेतवे॥असताछाययोक्तायसदाभासायतेनमः॥१४॥नमोनमस्तेखिलकार
णायनिष्कारणायाद्भुतकारणाय॥सर्वागमाम्नायमहार्णवायनमोपवर्गायपरायणा
य॥१५॥गुणारणिछन्नचिदूष्मपायतत्क्षोभविस्फूर्जितमानसाय॥नैष्कर्म्यभावेन

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

॥भा॰अ॰॥ ॥७॥

विवर्जितागमस्वयंप्रकाशायनमस्करोमि ॥१६॥ मादृक्प्रपन्नपशुपाशविमोक्ष अ॰३
णायमुक्तायभूरिकरुणायनमोलयाय ॥ स्वांशेनसर्वतनुभृन्मनसिप्रतीत्तप्रत्य
क्दृशेभगवतेबृहतेनमस्ते ॥१७॥ आत्मात्मजाप्तगृहवित्तजनेषुसक्तैर्दुःप्रापणा
यगुणसंगविवर्जिताय ॥ मुक्तात्मभिःस्वहृदयेपरिभाविताय ज्ञानात्मनेभग
वतेनमईश्वराय ॥१८॥ यंधर्मकामार्थविमुक्तिकामाभजंतइष्टांगतिमाप्नुवंति
॥ किंत्वाशिषोरात्यपिदेहमव्ययंकरोतुमेऽदभ्रदयोविमोक्षणं ॥१९॥ एकांतिनो
यस्यनकंचनार्थंवांछंतियेवैभगवत्प्रपन्नाः अत्यद्भुतंतच्चरितंसुमंगलंगायं ॥एम॰॥
तआनंदसमुद्रमग्नाः ॥२०॥ तमक्षरंब्रह्मपरंपरेशमव्यक्तमाध्यात्मिकयोगग ॥७॥
म्यं ॥ अतींद्रियंसूक्ष्ममिवातिदूरमनंतमाद्यंपरिपूर्णमीडे ॥२१॥ यस्यब्रह्माद

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

योदेवोवेदालोकाश्चराचराः॥नामरूपविभेदेनफल्ग्व्याचकलयाकृताः॥२२॥
यथार्च्चिषोग्नेःसवितुर्गभस्तयोनिर्यांतिसंयांत्यसकृत्स्वरोचिषः॥तथायतोयं
गुणसंप्रवाहोबुद्धिर्मनःखानिशरीरसर्गाः॥२३॥सवैनदेवासुरमर्त्यतिर्यक्
नस्त्रीनषंढोनपुमान्नजंतुः॥नायंगुणःकर्म्मनसन्नचासन्निषेधशेषोजयता
दशेषः॥२४॥जिजीविषेनाहमिहामुयाकिंमतर्बहिश्चावृतयेभयोन्या॥इच्छामि
कालेननयस्यविप्लवस्तस्यात्मलोकावरणस्यमोक्षं॥२५॥सोहंविश्वसृजंवि
श्वमविश्वंविश्ववेदसं॥विश्वात्मानमजंब्रह्मप्रणतोस्मिपरंपदं॥२६॥योगरं
धितकर्माणोहृदियोगविभाविते॥योगिनोयंप्रपश्यंतियोगेशंतंनतोस्म्यहं॥२७॥
नमोनमस्तुभ्यमसह्यवेगशक्तित्रयायाखिलधीगुणाय॥प्रपन्नपालायदुरंतश

॥भा॰अ॰॥
॥८॥

क्रयेकदिंद्रियाणामनवाप्यवर्त्मने ॥२८॥ नायंवेदस्वमात्मानंयच्छक्त्याहंधि
याहतं ॥ तंदुरत्ययमाहात्म्यंभगवंतमितोस्म्यहं ॥२९॥ शुकउवाच ॥ एवंगजेंद्र
मुपवर्णितनिर्विशेषंब्रह्मादयोविविधलिंगभिदाभिमानाः ॥ नैतेयदोपससृ
पुर्निखिलात्मकत्वात्तत्राखिलामरमयोहरिराविरासीत् ॥३०॥ तंतद्वदार्त्तमुप
लभ्यजगन्निवासःस्तोत्रंनिशम्यदिविजैःसहसंस्तुवद्भिः ॥ छंदोमयेनगरुडे
नसमूह्यमानश्चक्रायुधोभ्यगमदाशुयतोगजेंद्रः ॥३१॥ सोंतःसरस्युरुबलेन
गृहीतआर्त्तोदृष्ट्वागरुत्मतिहरिंखउपात्तचक्रं ॥ उत्क्षिप्यसांबुजकरंगिरमाहकृ
च्छ्रान्नारायणाखिलगुरोभगवन्नमस्ते ॥३२॥ तंवीक्ष्यपीडितमजःसहसावतीर्य
सग्राहमाशुसरसःकृपयोज्जहार ॥ ग्राहाद्विपाटितमुखादरिणागजेंद्रं संपश्य

अ॰३
॥राम॰॥
॥८॥

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

तां हरिरमूमुचदुस्त्रियाणां ॥३३॥ इति श्रीभागवते महापुराणेऽष्टमस्कंधे तृतीयोऽध्या
यः ॥ ३ ॥ चतुर्थे तु तयोर्ग्राहः प्रापगंधर्वतां पुनः ॥ गजः स्वपार्षदं कृत्वा हरिर्निन्ये नि
जं पदं ॥१॥ श्रीशुक उवाच ॥ तदा देवर्षिगंधर्वा ब्रह्मेशानपुरोगमाः ॥ मुमुचुः कुसुमा
सारं शंसंतः कर्म तद्धरेः ॥१॥ नेदुर्दुंदुभयो दिव्या गंधर्वा ननृतुर्जगुः ॥ ऋषयश्चारणाः
सिद्धास्तुष्टुवुः पुरुषोत्तमं ॥२॥ योऽसौ ग्राहः स वै सद्यः परमाश्चर्यरूपधृक् ॥ मुक्तो दे
वलशापेन हूहूर्गंधर्वसत्तमः ॥३॥ प्रणम्य शिरसाधीशमुत्तमश्लोकमव्ययं ॥ अगा
यत यशोधाम कीर्तन्यगुणसत्कथं ॥४॥ सोनुकंपित ईशेन परिक्रम्य प्रणम्य तं ॥ लो
कस्य पश्यतो लोकं स्वमगान्मुक्तकिल्बिषः ॥५॥ गजेंद्रो भगवत्स्पर्शाद्विमुक्तो ज्ञानबंध
नात् ॥ प्राप्तो भगवतो रूपं पीतवासाश्चतुर्भुजः ॥६॥ स वै पूर्वमभूद्राजा पांड्यो द्रविडस

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

॥ भा० अ० ॥
॥ ९ ॥

नमः ॥ इंद्रद्युम्न इति ख्यातो विष्णुव्रतपरायणः ॥ ७ ॥ स एकदाराधनकाल आत्मवान्गृ
हीतमौनव्रत ईश्वरं हरिं ॥ जटाधरस्तापस आप्लुतोऽच्युतं समर्चयामास कुलाचलाश्र
मः ॥ ८ ॥ यदृच्छया तत्र महायशा मुनिः समागमच्छिष्यगणैः परिश्रितः ॥ तं वीक्ष्य तू
ष्णीमकृतार्हणादिकं रहस्युपासीनमृषिश्चुकोप ह ॥ ९ ॥ तस्मा इमं शापमदादसा
धुरयं दुरात्माकृतबुद्धिरद्य ॥ विप्रावमंता विशतां तमोंधं यथा गजः स्तब्धमतिः स ए
व ॥ १० ॥ शुक उवाच ॥ एवं शप्त्वा गतोगस्त्यो भगवान्नृपसानुगः ॥ इंद्रद्युम्नोपि राजर्षि
र्दिष्टं तदुपधारयत् ॥ ११ ॥ आपन्नः कौंजरीं योनिमात्मस्मृतिविनाशिनीं ॥ हर्यर्चना
नुभावेन यद्गजत्वेप्यनुस्मृतिः ॥ १२ ॥ एवं विमोक्ष्य गजयूथपमब्जनाभस्तेनापि पार्षद
गतिं गमितेन युक्तः ॥ गंधर्वसिद्धविबुधैरुपगीयमानः कर्माद्भुतं स्वभवनं गरुडासनोगा

अ० ४

॥ एम० ॥
॥ ९ ॥

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

तू ॥ १३ ॥ एतन्महाराजतवेरितोमयाकृष्णानुभावोगजराजमोक्षणं ॥ स्वर्ग्यंयश
स्यंकलिकल्मषापहंदुःस्वप्ननाशंकुरुवर्यशृण्वतां ॥ १४ ॥ यथानुकीर्त्तयंत्येतच्छ्रे
यस्कामाद्विजातयः ॥ शुचयःप्रातरुत्थायदुःस्वप्नाद्युपशांतये ॥ १५ ॥ इदमाहह
रिःप्रीतोगजेंद्रंकुरुसत्तम ॥ शृण्वतांसर्वभूतानांसर्वभूतमयोविभुः ॥ १६ ॥ श्रीभ
गवानुवाच ॥ येमांत्वांचसरश्चेदंगिरिकंदरकाननं ॥ वेत्रकीचकवेणूनांगुल्मा
निसुरपादपान् ॥ १७ ॥ शृंगाणीमानिधिष्ण्यानिब्रह्मणोमेशिवस्यच ॥ क्षीरो
दंमेप्रियंधामश्वेतद्वीपंचभास्वरं ॥ १८ ॥ श्रीवत्संकौस्तुभंमालांगदांकौमोदकीं
मम ॥ सुदर्शनंपांचजन्यंसुपर्णंपतगेश्वरं ॥ १९ ॥ शेषंचमत्कलांसूक्ष्मांश्रियंदे
वींमदाश्रयां ॥ ब्रह्माणंनारदमृषिंभवंप्रह्लादमेवच ॥ २० ॥ मत्स्यकूर्म्मवराहाद्यै

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

॥भा॰अ॰॥ रवतारैःकृतानिमे॥कर्माण्यनंतपुण्यानिसूर्यंसोमंहुताशनं॥२१॥प्रणवंसत्यम अ॰४
॥१०॥ व्यक्तंगोविप्रान्धर्ममव्ययं॥दाक्षायणीर्धर्मपत्नीःसोमकश्यपयोरपि॥२२॥गं
गांसरस्वतींनंदांकालिंदींसितवारणं॥ध्रुवंब्रह्मऋषीन्सप्तपुण्यश्लोकांश्चमा
नवान्॥२३॥उत्थायापररात्रांतेप्रयताःसुसमाहिताः॥स्मरंतिममरूपाणिमुच्यं
तेह्येनसोऽखिलात्॥२४॥येमांस्तुवंत्यनेनांगप्रतिबुध्यनिशात्यये॥तेषांप्राणा
त्ययेचाहंददामिविमलांमतिं॥२५॥श्रीशुकउवाच॥इत्यादिश्यहृषीकेशःप्रध्मा
यजलजोत्तमं॥हर्षयन्विबुधानीकमारुरोहखगाधिपं॥२६॥ ॥इतिश्रीभा
गवतेमहापुराणेअष्टमस्कंधेचतुर्थोऽध्यायः॥ ॥४॥ ॥अमृताख्यानमष्टाभिर ॥राम॰॥
ध्यायैरनुवर्ण्यते॥स्वभक्तपक्षपातेनयत्रयोषायितंप्रभोः॥१॥पंचमेपंचमंत्वाथेष ॥१०॥

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

ष्वंचाकथयन्मनुं॥विप्रग्रहणपाश्चनिःश्रीकैःकृतांदेवैर्हरेस्तुतिं॥१॥शुकउवाच॥राज
न्नुदितमेतत्तेहरेःकर्माघनाशनं॥गजेंद्रमोक्षणंपुण्यंरैवतंत्वंतरंशृणु॥१॥पंचमो
रैवतोनामेमनुस्तामससोदरः॥बलिविंध्यादयस्तस्यसुताअर्जुनपूर्वजाः॥२॥वि काः
भुरिंद्रःसुरगणाराजन्भूतरयादयः॥हिरण्यरोमावेदशिराऊर्द्ध्वबाह्वादयोद्विजाः
॥३॥पत्नीविकुंठाशुभ्रस्यवैकुंठैःसुरसत्तमैः॥तयोःस्वकलयाजज्ञेवैकुंठोभगवान्
स्वयं॥४॥वैकुंठःकल्पितोयेनलोकालोकनमस्कृतः॥रमयाप्रार्थ्यमानेनदेव्यातत्प्रि
यकाम्यया॥५॥तस्यानुभावःकथितोगुणाश्चपरमोदयाः॥भौमान्रेणून्सविममे
योविष्णोर्वर्णयेद्गुणान्॥६॥षष्ठश्चचक्षुषःपुत्रश्चाक्षुषोनाममनुः॥पुरुःपूरुषस
द्युम्नप्रमुखाश्चाक्षुषात्मजाः॥७॥इंद्रोमंत्रद्रुमस्तत्रदेवाआप्यादयोगणाः॥मुनयः

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

॥भा॰ अ॰॥
॥११॥

स्तत्रवैराजनेंहविष्मद्वीरकादयः॥८॥तत्रापिदेवःसंभूत्यांवैराजस्याभवत्सुतः॥अजि अ॰ ५
तोनामभगवानंशेनजगतःपतिः॥९॥पयोधिंयेननिर्मथ्यसुराणांसाधितासुधा॥
भ्रममाणोंभसिधृतःकूर्मरूपेणमंदरः॥१०॥राजोवाच॥यथाभगवताब्रह्मन्मथितः
क्षीरसागरः॥यदर्थंवायतश्चाद्रिंदधारांबुचरात्मना॥११॥यथामृतंसुरैःप्राप्तंकिं
चान्यदभवत्ततः॥एतद्भगवतःकर्मवदस्वपरमाद्भुतं॥१२॥त्वयासंकथ्यमानेनम
हिम्नासात्वतांपतेः॥नातितृप्यतिमेचित्तंसुचिरंतापतापितं॥१३॥सूतउवाच॥संपृ
ष्टोभगवानेवंद्वैपायनसुतोद्विजाः॥अभिनंद्यहरेर्वीर्यमभ्याचष्टुंप्रचक्रमे॥१४॥श्री ॥राम॰॥
शुकउवाच॥यदायुद्धेसुरैर्देवाबाध्यमानाःशितायुधैः॥गतासवोनिपतितानोत्तिष्ठेर ॥११॥
न्स्मभूयशः॥१५॥यदादुर्वाससःशापात्सेंद्रालोकास्त्रयोनृप॥निःश्रीकाश्चाभवंस्त

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

त्रैनेशुरिज्यादयःक्रियाः॥१६॥ निशाम्यैतत्सुरगणामहेंद्रवरुणादयः॥नाध्यगच्छन्स्व
यंमंत्रैर्मंत्रयंतोविनिश्चयं॥१७॥ ततोब्रह्मसभांजग्मुर्मेरोर्मूर्द्धनिसर्वशः॥सर्वंविज्ञा
पयांचक्रुःप्रणताःपरमेष्ठिने॥१८॥ सविलोक्येंद्रवाय्वादीन्निःसत्वान्विगतप्रभा
न्॥लोकानमंगलप्रायानसुरानयथाविभुः॥१९॥ समाहितेनमनसासंस्मरन्पुरु
षंपरं॥उवाचोत्फुल्लवदनोदेवान्सभगवान्परः॥२०॥ अहंभवोयूयमथोसुराद
योमनुष्यतिर्यग्द्रुमगुल्मजातयः॥यस्यावतारांशकलाविसर्जिताव्रजामसर्वेश
रणंतमव्ययं॥२१॥ नयस्यवध्योनचरक्षणीयोनोपेक्षणीयादरणीयपक्षः॥अथापि
सर्गस्थितिसंयमार्थंधत्तेरजःसत्वतमांसिकाले॥२२॥ अयंतुतस्यस्थितिपालनक्षणः
सत्वंजुषाणस्यभवायदेहिनां॥तस्माद्व्रजामःशरणंजगद्गुरुंस्वानांसनोधास्यति

ग

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

॥भा॰अ॰॥ ग्रंस्करप्रियः॥२३॥शुकउ०॥ इत्याभाष्यसुरान्वेधाःसहदेवैररिंदम॥अजितस्यपदं अ॰५
॥१२॥ साक्षाज्जगामतमसःपरं॥२४॥तत्रादृष्टस्वरूपायश्रुतपूर्वायवैविभो॥स्तुतिमब्रूत
दैवीभिर्गीर्भिस्त्ववहितेंद्रियः॥२५॥ब्रह्मोवाच॥अविक्रियंसत्यमनंतमाद्यंगुहाशयं
निष्कलमप्रतर्क्यं॥मनोग्रयाणंवचसानिरुक्तंनमामहेदेववरंवरेण्यं॥२६॥विपश्चि
तंप्राणमनोधियात्मनामर्थेंद्रियाभासमनिद्रमव्रणं॥छायातपौयत्रनगृध्रपक्षौ
तमक्षरंखंत्रियुगंव्रजामहे॥२७॥अजस्यचक्रंत्वजयेर्यमाणंमनोमयंपंचदशारमा
शु॥त्रिणाभिविद्युच्चलमष्टनेमियदक्षमाहुस्तमृतंप्रपद्ये॥२८॥यएकवर्णंतमसःप ॥एम॰॥
रंतदलोकमव्यक्तमनंतपारं॥आसांचकारोपसुपर्णमेनमुपासतेयोगरथेनधीराः ॥१२॥
॥२९॥नयस्यकश्चातितितर्त्तिमायांययाजनोमुह्यतिवेदनार्थं॥तंनिर्जितात्मात्मगुणं

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

परेशंनमामभूतेषुसमंचरंतं॥३०॥ इमेवयंयत्प्रिययैवतन्वासत्वेनसृष्टाबहिरंतरा
विः॥ गतिंनसूक्ष्मामृषयश्चविद्महेकुतोऽसुराद्याइतरप्रधानाः॥३१॥ पादौमहीयंस्व
कृतैवयस्यचतुर्विधोयत्रहिभूतसर्गः॥ सवैमहापूरुषआत्मतंत्रःप्रसीदतांब्रह्ममहा
विभूतिः॥३२॥ अंभस्तुयद्रेतउदारवीर्यंसिध्यंतिजीवंत्युतवर्द्धमानाः॥ लोकास्त्रयो
थाखिललोकपालाःप्रसीदतांब्रह्ममहाविभूतिः॥३३॥ सोमंमनोयस्यसमामनंति
दिवौकसांवैबलमंधआयुः॥ ईशोनगानांप्रजनःप्रजानांप्रसीदतांनःसमहाविभू
तिः॥३४॥ अग्निर्मुखंयस्यतुजातवेदाजातःक्रियाकांडनिमित्तजन्मा॥ अंतःसमुद्रेनु
पचन्स्वधातून्प्रसीदतांनःसमहाविभूतिः॥३५॥ यच्चक्षुरासीत्तरणिर्देवयानंत्रयी
मयोब्रह्मणएषधिष्ण्यं॥ द्वारंचमुक्तेरमृतंचमृत्युःप्रसीदतांनःसमहाविभूतिः॥३६॥

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

॥भा० अ०॥ प्राणाद्भूद्यस्यचराचराणांप्राणःसहोबलमोजश्चवायुः॥अन्वास्मसम्राजमिवानु अ० ५
॥१३॥ गावयंप्रसीदतांनःसमहाविभूतिः॥३७॥श्रोत्राद्दिशोयस्यहृदश्चखानिप्रजज्ञिरेखं
पुरुषस्यनाभ्याः॥प्राणेंद्रियात्मासुशरीरकेतंप्रसीदतांनःसमहाविभूतिः॥३८॥ब
लान्महेंद्रस्त्रिदशाःप्रसादान्मन्योर्गिरीशोधिषणाद्विरिंच्यः॥खेभ्यश्चछंदांस्यृषयो
मेढ्रतःकःप्रसीदतांनःसमहाविभूतिः॥३९॥श्रीर्वक्षसःपितरश्छाययासन्धर्मस्स्तना
दितरःपृष्ठतोभूत्॥द्यौर्यस्यशीर्ष्णोप्सरसोविहारात्प्रसीदतांनःसमहाविभूतिः
४०॥विप्रोमुखंब्रह्मचयस्यगुह्यंराजन्यआसीद्भुजयोर्बलंच॥ऊर्वोर्विडोजोंघ्रिरवेद ॥राम०॥
शूद्रौप्रसीदतांनःसमहाविभूतिः॥४१॥लोभोधरात्प्रीतिरुपर्यभूद्द्युतिर्नस्तःपश्व ॥१३॥
व्यःस्पर्शेनकामः॥भ्रुवोर्यमःपक्ष्मभवस्तुकालःप्रसीदतांनःसमहाविभूतिः॥४२॥

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

द्रव्यंवयःकर्मगुणान्विशेषंयद्योगमायाविहितान्वदंति॥यद्दुर्विभाव्यंप्रबुधाप
बाधंप्रसीदतांनःसमहाविभूतिः॥४३॥नमोस्तुतस्माउपशांतशक्तयेस्वाराज्यला
भप्रतिपूरितात्मने॥गुणेषुमायारचितेषुवृत्तिभिर्नसज्जमानायनभस्वदूतये॥४४
सत्वंनोदर्शयात्मानमस्मत्करणगोचरं॥प्रपन्नानांदिदृक्षूणांसस्मितंतेमुखांबु
जं॥४५॥तैस्तैःस्वेछाभृतैरूपैःकालेकालेस्वयंविभो॥कर्मदुर्विषहंयन्नोभगवांस्तत्क
रोतिहि॥४६॥क्लेशभूर्यल्पसाराणिकर्माणिविफलानिच॥देहिनांविषयार्त्तानां
नतथैवार्पितंत्वयि॥४७॥नावमःकर्मकल्पोपिविफलायेश्वरार्पितः॥कल्पतेपुरु
षस्यैवसह्यात्मादयितोहितः॥४८॥यथाहिस्कंधशाखानांतरोर्मूलावसेचनं॥एव
माराधनंविष्णोःसर्वेषामात्मनश्चहि॥४९॥नमस्तुभ्यमनंतायदुर्वितर्क्यात्मकर्म

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

॥भा॰ अ॰॥ णे॥ निर्गुणायगुणेष्ठायस्वस्थायचसांप्रतं॥५०॥ इतिश्रीभागवतेमहापुराणेअष्टम अ॰५
॥१४॥ स्कंधेअमृतमथनेपंचमोऽध्यायः॥ ॥५॥ ॥षष्ठेपुनःस्तुतिर्विष्णोराविर्भूतेसुरैःकृता
तन्मंत्राच्चासुरैःसाकममृतार्थेमहोद्यमः॥१॥ श्रीशुकउवाच॥ एवंस्तुतःसुरगणैर्भग
वान्हरिरीश्वरः॥ तेषामाविरभूद्राजन्सहस्रार्कोदयद्युतिः॥१॥ तेनैवसहसासर्वेदेवाः
प्रतिहतेक्षणाः॥ नापश्यन्खंदिशःक्षौणिमात्मानंचकुतोविभुं॥२॥ विरिंचोभग
वान्दृष्ट्वासहशर्वेणतांतनुं॥ स्वच्छांमरकतश्यामांकंजगर्भारुणेक्षणां॥३॥ तप्तहेमा णे ५
वदातेनलसत्कौशेयवाससा॥ प्रसन्नचारुसर्वांगींसुमुखींसुंदरभ्रुवं॥४॥ महाम
णिकिरीटेनकेयूराभ्यांचभूषितां॥ कर्णाभरणनिर्भातकपोलश्रीमुखांबुजां॥५॥ ॥राम॥
कांचीकलापवलयहारनूपुरशोभितां॥ कौस्तुभाभरणांलक्ष्मींबिभ्रतींवनमालि ॥१४॥

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

नीं ॥ ६ ॥ स्फटदर्शनादिभिः स्वास्थै मूर्त्तिमङ्गिरुपासितां ॥ तुष्टाव देवप्रवरः सशर्वः
पुरुषं परं ॥ ७ ॥ सर्वामरगणैः साकं सर्वांगैरवनिं गतैः ॥ ७ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ अजातज
न्मस्थितिसंयमायागुणाय निर्वाणसुखार्णवाय ॥ अणोरणिम्ने ऽपरिगण्यधा
म्ने महानुभावाय नमो नमस्ते ॥ ८ ॥ रूपं तवैतत्पुरुषर्षभेज्यं श्रेयोर्थिभिर्वैदि
कतांत्रिकेण ॥ योगेन धातः सह नस्त्रिलोकान्पश्याम्यमुष्मिन्नुह विश्वमूर्त्तौ
९ ॥ त्वय्यग्र आसीत्त्वयि मध्य आसीत्त्वय्यंत आसीदिदमात्मतंत्रे ॥ त्वमादिरंतो
जगतोस्य मध्यं घटस्य मृत्स्नेव परः परस्मात् ॥ १० ॥ त्वं माययात्माश्रयया स्वयेदं निर्मा
य विश्वं तदनुप्रविष्टः ॥ पश्यंति युक्ता मनसा मनीषिणो गुणव्यवायेप्यगुणं विप
श्चितः ॥ ११ ॥ यथाग्निमेधस्यमृतं च गोषु भुव्यन्नमंबूद्यमने च वृत्तिं ॥ योगैर्मनुष्या

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

॥भा·अ·॥
॥१५॥

अधियंतिहित्वांगुणेषुबुद्ध्याकवयोवदंति ॥१२॥ तंत्वांवयंनाथसमुज्जिहानंसरो अ·६
जनाभातिचिरस्मितार्थं ॥ दृष्टागतानिर्वृतिमद्यसर्वेगजादवार्त्ताइवगांगमंभः ॥१३॥
सत्वंविधत्स्वाखिललोकपालावयंयदर्थास्तवपादमूलं ॥ समागतास्तेबहिरंतरा
त्मन्नूकिंवान्यविज्ञाप्यमशेषसाक्षिणः ॥१४॥ अहंगिरित्रश्चसुरादयोयेदक्षादयोग्ने
रिवकेतवस्ते ॥ किंवाविदामेशपृथग्विभातोविधत्स्वशंनोद्विजदेवमंत्रं ॥१५॥ शुकउ
वाच ॥ एवंविरिंच्यादिभिरीडितस्तद्विज्ञायतेषांहृदयंयथैव ॥ जगादजीमूतगभीर
यागिराबद्धांजलीन्संवृतसर्वकारकान् ॥१६॥ एकएवेश्वरस्तस्मिन्सुरकार्येसुरेश्वरः ॥ ॥राम·॥
विहर्त्तुकामस्तानाहसमुद्रोन्मथनादिभिः ॥१७॥ श्रीभगवानुवाच ॥ हंतब्रह्मन्नहोशंभोहे ॥१५॥
देवाममभाषितं ॥ शृणुतावहिताःसर्वेश्रेयोवःस्याद्यथासुराः ॥१८॥ यातदानववैदैतेयै

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

स्तावत्संधिर्विधीयतां॥कालेनानुगृहीतैस्तैर्यावद्वोभवआत्मनः॥१९॥अरयोपिहि
संधेयाःसतिकार्यार्थगौरवे॥अहिमूषकवद्देवाह्यर्थस्यपदवींगतैः॥२०॥अमृतोत्पा व २
दनेयत्नःक्रियतामविलंबितं॥यस्यपीतस्यवैजंतुर्मृत्युग्रस्तोमरोभवेत्॥२१॥क्षिप्त्वा
क्षीरोदधौसर्वावीरुत्तृणलतौषधीः॥मंथानंमंदरंकृत्वानेत्रंकृत्वातुवासुकिं॥२२
सहायेनमयादेवानिर्मथध्वमतंद्रिताः॥क्लेशभाजोभविष्यंतिदैत्यायूयंफलग्रहाः
॥२३॥यूयंतदनुमोदध्वंयदिच्छंत्यसुराःसुराः॥नसंरंभेणसिध्यंतिसर्वेर्थाःसांत्वया
यथा॥२४॥नभेतव्यंकालकूटाद्विषाज्जलधिसंभवात्॥लोभःकार्योनवोजातुरोषःका
मस्तुवस्तुषु॥२५॥शुकउवाच॥इतिदेवान्समादिश्यभगवान्पुरुषोत्तमः॥तेषामंतर्द
धेराजन्स्वच्छंदगतिरीश्वरः॥२६॥अथतस्मैभगवतेनमस्कृत्यपितामहः॥भवश्चजग्मु

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

॥भा·अ·॥ ॥१८॥

तुःस्वंस्वंधामोपेयुर्बलिंसुराः॥२७॥दृष्ट्वारीनप्यसंयत्तान्जातक्षोभान्स्वनायकान्॥
न्यषेधद्दैत्यराट्श्लोक्यःसंधिविग्रहकालवित्॥२८॥तेवैरोचनिमासीनंगुप्तंचासुरयू
थपैः॥श्रियापरमयाजुष्टंजिताशेषमुपागमन्॥२९॥महेंद्रःश्लक्ष्णयावाचासांत्व
यित्वामहामतिः॥अभ्यभाषततत्सर्वंशिक्षितंपुरुषोत्तमात्॥३०॥तदरोचतदै
त्यस्यतत्रान्येयेसुराधिपाः॥शंबरोरिष्टनेमिश्चयेचत्रिपुरवासिनः॥३१॥ततोदेवा
सुराःकृत्वासंविदंकृतसौहृदाः॥उद्यमंपरमंचक्रुरमृतार्थेपरंतप॥३२॥ततस्तेमं
दरगिरिमोजसोत्पाट्यदुर्मदाः॥नदंतउदधिंनिन्युःशक्ताःपरिघबाहवः॥३३॥दूर
भारोद्वहश्रांताःशक्रवैरोचनादयः॥अपारयंतस्तंवोढुंविवशाविजहुःपथि॥३४॥
निपतन्सगिरिस्तत्रबहूनमरदानवान्॥चूर्णयामासमहताभारेणकनकाचलः॥३५॥

अ·६

॥राम·॥ ॥१८॥

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

तांस्तथाभग्नमनसोभग्नबाहूरुकंधरान्॥ विज्ञायभगवांस्तत्रबभूवगरुडध्वजः॥३६॥
गिरिपातविनिष्पिष्टान्विलोक्यामरदानवान्॥ ईक्षयाजीवयामासनिर्जरान्नि
र्व्रणान्यथा॥३७॥गिरिंचारोप्यगरुडेहस्तेनैकेनलीलया॥आरुह्यप्रययावब्धिं
सुरासुरगणैर्वृतः॥३८॥अवरोप्यगिरिंस्कंधात्सुपर्णःपततांवरः॥ययौजलांत
उत्सृज्यहरिणासविसर्जितः॥३९॥इतिश्रीभागवतेमहापुराणेअष्टमस्कंधेअमृतमथ
नेमंदराचलानयनेषष्ठोध्यायः॥सप्तमेमथनोद्भूतविषभीत्याखिलैर्जनैः॥स्तुतःस
न्कृपयारुद्रःपपौविषमितीर्यते॥१॥शुकउवाच॥ तेनागराजमामंत्र्यफलभा
गेनवासुकिं॥परिवीयगिरौतस्मिन्नेत्रमब्धिंमुदान्विताः॥१॥आरेभिरेसुरायत्ताअ
मृतार्थेकुरूद्वह॥हरिःपुरस्ताज्जगृहेपूर्वंदेवास्ततोभवन्॥तन्नैच्छन्दैत्यपतयोम

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

हा पुरुषचेष्टितं ॥ न गृह्णीमो वयं पुच्छमहेरंगममंगलं ॥ स्वाध्यायश्रुतसंपन्नाः प्र
ख्याता जन्मकर्मभिः ३ इति तूष्णीं स्थितान्दैत्यान्विलोक्य पुरुषोत्तमः स्मयमा
नो विसृज्याग्रं पुच्छं जग्राह सामरः ॥ ४ कृतस्थानविभागास्त एवं कश्यपनंदनाः ॥
ममंथुः परमायत्ता अमृतार्थं पयोनिधिं ॥ ५ मथ्यमानेर्णवे सोद्रिरनाधारो ह्यपो
विशत् ॥ ध्रियमाणोपि बलिभिर्गौरवात्पांडुनंदन ॥ ६ ते सुनिर्विण्णमनसः परि
म्लानमुखश्रियः ॥ आसन्स्वपौरुषे नष्टे दैवेनातिबलीयसा ॥ ७ विलोक्य विघ्नेश
विधिं तदेश्वरो दुरंतवीर्योवितथाभिसंधिः ॥ कृत्वा वपुः काच्छपमद्भुतं महत्प्रविश्य
तोयं गिरिमुज्जहार ॥ ८ तमुत्थितं वीक्ष्य कुलाचलं पुनः समुद्यता निर्मथितुं सुरासु
राः ॥ दधार पृष्ठेन स लक्षयोजनप्रस्तारिणा द्वीप इवापरो महान् ॥ ९ ॥ सुरासुरेंद्रैर्भुज

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

वीर्यवेपितंपरिभ्रमंतंगिरिमंगपृष्ठतः॥ बिभ्रत्तदावर्त्तनमादिकछपोमेनेंगकंडूय
नमप्रमेयः॥१०॥तथासुरानाविशदासुरेणरूपेणतेषांबलवीर्यमीरयन्॥उद्दी
पयन्देवगणांश्चविष्णुर्दैवेननागेंद्रमबोधरूपः॥११॥उपर्यगेंद्रंगिरिराडिवान्य
आक्रम्यहस्तेनसहस्रबाहुः॥तस्थौदिविब्रह्मभवेंद्रमुख्यैरभिष्टुवद्भिःसुमनोभि
वृष्टः॥१२॥उपर्यधश्चात्मनिगोत्रनेत्रयोःपरेणतेप्राविशतासमेधिताः॥ममंथुर
ब्धिंतरसामदोत्कटामहाद्रिणाक्षोभितनक्रचक्रं॥१३॥अहींद्रसाहस्रकठो
रदृग्मुखश्वासाग्निधूमाहतवर्च्चसोसुराः॥पौलोमकालेयबलील्वलादयोद
वाग्निदग्धाःसरलाइवाभवन्॥१४॥देवांश्चतच्छ्वासशिखाहतप्रभान्धूम्रांबरस्रग्व
रकंचुकाननान्॥समभ्यवर्षन्भगवद्वशाघनाववुःसमुद्रोर्म्युपगूढवायवः॥१५॥

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

॥भा॰ अ॰॥ मथ्यमानात्तथासिंधोर्देवासुरवरूथपैः॥ यदासुधा न जायेत निर्ममंथाजितः स्व अ ७
॥१८॥ यं॥१६॥ मेघश्यामः कनकपरिधिः कर्णविद्योतविद्युन्मूर्द्धिभ्राजद्विलुलितक
चः स्रग्धरो रक्तनेत्रः॥ जैत्रैर्दोर्भिर्जगदभयदैर्दंदशूकं गृहीत्वा मथ्नन्मथ्ना प्रति
गिरिरिवाशोभताथो धृताद्रिः॥१७॥ निर्मथ्यमानादुदधेरभूद्विषं महोल्ब
णं हालहलाह्वमग्रतः॥ संभ्रांतमीनोन्मकराहिकच्छपतिमिद्विपग्राहतिमिंगिला
कुलात्॥१८॥ तदुग्रवेगं दिशि दिश्युपर्यधो विसर्पदुत्सर्पदसह्यमप्रति॥ भीताः
प्रजा दुद्रुवुरंग सेश्वरा अरक्ष्यमाणाः शरणं सदाशिवं॥१९॥ विलोक्य तं देववरं त्रि
लोक्या भवाय देव्याभिमतं मुनीनां॥ आसीनमद्रावपवर्गहेतोस्तपो जुषाणं स्तु ॥राम॰॥
तिभिः प्रणेमुः॥२०॥ प्रजापतय ऊचुः॥ देवदेव महादेव भूतात्मन्भूतभावन॥ त्राहि ॥१८॥

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

नःशरणापन्नांस्त्रैलोक्यदहनाद्विषात् ॥२१॥ त्वमेकः सर्वजगत ईश्वरो बंधमोक्ष
योः ॥ तं त्वामर्चंति कुशलाः प्रपन्नार्तिहरं गुरुं ॥२२॥ गुणमय्या स्वशक्त्यास्य सर्ग
स्थित्यप्ययान्विभो ॥ धत्से यदा स्वदृग्भूमन्ब्रह्मविष्णुशिवाभिधां ॥२३॥ त्वं ब्र
ह्म परमं गुह्यं सदसद्भावभावनः ॥ नानाशक्तिभिराभातस्त्वमात्मा जगदीश्वरः ॥
२४ ॥ त्वं शब्दयोनिर्जगदादिरात्मा प्राणेंद्रियद्रव्यगुणः स्वभावः ॥ कालः क्रतुः सत्य
मृतं च धर्मस्त्वय्यक्षरं यत्त्रिवृदामनंति ॥२५॥ अग्निर्मुखं ते खिलदेवतात्मा क्षि
तिं विदुर्लोकभवांघ्रिपंकजं ॥ कालं गतिं तेऽखिलदेवतात्मनो दिशश्च कर्णौ रस
नं जलेशं ॥२६॥ नाभिर्नभस्ते श्वसनं नभस्वान्सूर्यश्च चक्षूंषि जलं स्म रेतः ॥ पराव
रात्माश्रयणं तवात्मा सोमो मनो द्यौर्भगवन्शिरस्ते ॥२७॥ कुक्षिः समुद्रा गिरयो

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

स्थिसंघारोमाणिसर्वौषधिवीरुधस्ते ॥ छंदांसिसाक्षात्तवसप्तधातवस्त्रयीमया
त्मन्हृदयंसर्वधर्मः ॥ २८ ॥ मुखानिपंचोपनिषदस्तवेशयैस्त्रिंशदष्टोत्तरमंत्रव
र्गः ॥ यत्तच्छिवाख्यंपरमार्थतत्वंदेवस्वयंज्योतिरवस्थितिस्ते ॥ २९ ॥ छायात्वधर्मोर्मिषु
यैर्विसर्गोनेत्रत्रयंसत्वरजस्तमांसि ॥ सांख्यात्मनःशास्त्रकृतस्तवेक्षाछंदोमयोदे
वऋषिःपुराणः ॥ ३० ॥ नतेगिरित्राखिललोकपालविरिंचिवैकुंठसुरेंद्रगम्यं ॥ ज्यो
तिःपरंयत्ररजस्तमश्चसत्वंनयद्ब्रह्मनिरस्तभेदं ॥ ३१ ॥ कामाध्वरत्रिपुरकालगराद्य
नेकभूतद्रुहःक्षपयतःस्तुतयेनतत्ते ॥ यस्त्वंतकालइदमात्मकृतंस्वनेत्रवह्निस्फु
लिंगशिखयाभसितंनवेद ॥ ३२ ॥ येत्वात्मरामगुरुभिर्हृदिचिंतितांघ्रिद्वंद्वंचरंतमु
मयातपसाभितप्तं ॥ कत्थंतउग्रपरुषंनिरतंश्मशानेतेनूनमूर्तिमविदंस्तवहात

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

लज्जाः॥३३॥ तन्नस्यते सदसतोः परतः परस्य नांजः स्वरूपगमने प्रभवंति भूम्नः॥
ब्रह्मादयः किमुत संस्तवने वयं तु तत्सर्गसर्गविषया अपि शक्तिमात्रं॥३४॥ एतत्परं
प्रपश्यामो न परं ते महेश्वर॥ मृडनाय हि लोकस्य व्यक्तिस्ते व्यक्तकर्मणः॥३५॥
श्रुकउवाच॥ ॥तद्वीक्ष्य व्यसनं तासां कृपया भृशपीडितः॥ सर्वभूतसुहृद्देव इ
दमाह सतीं प्रियां॥३६॥ शिवउवाच॥ अहो बत भवान्येतत्प्रजानां पश्य वैशसं
क्षीरोदमथनोद्भूतात्कालकूटादुपस्थितं॥३७॥ आसां प्राणपरीप्सूनां विधेयमभयं
हि मे॥ एतावान्हि प्रभोरर्थो यद्दीनपरिपालनं॥३८॥ प्राणैः स्वैः प्राणिनः पांति साध
वः क्षणभंगुरैः॥ बद्धवैरेषु भूतेषु मोहितेष्वात्ममायया॥३९॥ पुंसः कृपयतो भद्रे स
र्वात्मा प्रीयते हरिः॥ प्रीते हरौ भगवति प्रीयेहं सचराचरः॥४०॥ तस्मादिदं गरं भुंजे प्रजा

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

नांस्वस्तिरस्तुमे॥एवमामंत्र्यभगवान्भवानींविश्वभावनः॥तद्विषंजग्धुमारेभेप्र
भावज्ञाऽन्वमोदत॥४१॥ततःकरतलीकृत्यव्यापिहालाहलंविषं॥अभक्षयन्महादे
वःकृपयाभूतभावनः॥४२॥तस्यापिदर्शयामासस्ववीर्यंजलकल्मषः॥यच्चकारग
लेनीलंतच्चसाधोर्विभूषणं॥४३॥तप्यंतेलोकतापेनसाधवःप्रायशोजनाः॥पर
माराधनंतद्धिपुरुषस्याखिलात्मनः॥४४॥निशम्यकर्मतच्छंभोर्देवदेवस्यमीढु
षः॥प्रजादाक्षायणीब्रह्मावैकुंठश्चशशंसिरे॥४५॥प्रस्कन्नंपिबतःपाणेर्यत्किं
चिज्जगृहुःस्मतत्॥वृश्चिकाहिविषौषध्योदंदशूकाश्चयेपरे॥४६॥इतिश्रीभागव
तेमहापुराणेअष्टमस्कंधेअमृतमथनेसप्तमोऽध्यायः॥ ॥७॥ ॥अष्टमेमथ्य
मानेब्धौलक्ष्म्याविष्णौवृतेस्फुरैः॥धन्वंतरेर्हृतेसोमेमोहिन्युद्भवईर्यते॥१॥शुक उ॰

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

पीतेगरेहृषांकेणप्रीतास्तेमरदानवाः॥ममंथुस्तरसासिंधुंहविर्धानीततोभवत्॥
१॥तामग्निहोत्रीमृषयोजगृहुर्ब्रह्मवादिनः॥यज्ञस्यदेवयानस्यमेध्यायहविषेनृ
प॥२॥ततउच्चैःश्रवानामहयोभूच्चंद्रपांडुरः॥तस्मिन्बलिःस्पृहांचक्रेनेंद्रईश्वरशि
क्षया॥३॥ततऐरावतोनामवारणेंद्रोविनिर्गतः॥दंतैश्चतुर्भिःश्वेताद्रेर्हरन्भगव
तोमहिं॥४॥ततोभवत्पारिजातःसुरलोकविभूषणः॥पूरयत्यर्थिनोयोर्थैःशश्वद्भु
वियथाभवान्॥५॥कौस्तुभाख्यमभूद्रत्नंपद्मरागोमहोदधेः॥तस्मिन्मणौस्पृहांच
क्रेवक्षोलंकरणेहरिः॥६॥ततश्चाप्सरसोजातानिष्ककंठ्यःसुवाससः॥रमण्यःस्वर्गि
णांवल्गुगतिलीलावलोकनैः॥७॥ततश्चाविरभूत्साक्षाच्छ्रीरमाभगवत्परा॥रंजयं
दा १ तीदिशःकांत्याविद्युत्सौदामनीयथा॥८॥तस्यांचक्रुःस्पृहांसर्वेससुरासुरमानवाः॥रू

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

॥ भा॰ अ॰ ॥ पोदार्यवयोवर्णमहिमाक्षिप्तचेतसः ॥ ९ ॥ तस्याश्चासनमानिन्ये महेंद्रो महदद्भुतं अ॰ ८
॥ २१ ॥ ॥ मूर्तिमत्यः सरिच्छ्रेष्ठा हेमकुंभैर्जलं शुचि ॥ १० ॥ आभिषेचनिका भूमिराहरत्सक
लौषधीः गावः पंच पवित्राणि वसंतो मधुमाधवौ ॥ ११ ॥ ऋषयः कल्पयांचक्रुरभि
षेकं यथाविधि ॥ जगुर्भद्राणि गंधर्वा नर्तक्यो ननृतुर्जगुः ॥ १२ ॥ मेघा मृदंगपणवमु
रजानकगोमुखान् ॥ व्यनादयन् शंखवेणुवीणास्तुमुलनिस्वनान् ॥ १३ ॥ ततोभिषि
षिचुर्देवीं श्रियं पद्मकरां सतीं ॥ दिगिभाः पूर्णकलशैः सूक्तवाक्यैर्द्विजेरितैः ॥ १४
समुद्रः पीतकौशेयवाससी समुपाहरत् ॥ वरुणः स्रजं वैजयंतीं मधुना मत्तषट्प
दां ॥ १५ ॥ भूषणानि विचित्राणि विश्वकर्मा प्रजापतिः ॥ हारं सरस्वती पद्ममजो नागा ॥ राम॰ ॥
श्च कुंडले ॥ १६ ॥ ततः कृतस्वस्त्ययनोत्पलस्रजं नदद्द्विरेफां परिगृह्य पाणिना ॥ ॥ २१ ॥

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

च चाल वक्त्रं सुकपोलकुंडलं सव्रीडहासं दधती सुशोभनं॥१७॥स्तनद्वयं चाति
कृशोदरी समं निरंतरं चंदनकुंकुमोक्षितं॥ततस्ततो नूपुरवल्गुसिंजितैर्विसर्प
ती हेमलतेव सा बभौ॥१८॥विलोकयंती निरवद्यमात्मनः पदं ध्रुवं चाव्यभिचा
रिसद्गुणं॥गंधर्वयक्षासुरसिद्धचारणत्रैविष्टपेयादिषु नान्वविंदत॥१९॥नूनं
तपो यस्य न मन्युनिर्जयो ज्ञानं क्वचित्तत्र न संगवर्ज्जितं॥कश्चिन्महांस्तस्य न का
म निर्जयः स ईश्वरः किं परतो व्यपाश्रयः॥२०॥धर्मः क्वचित्तत्र न भूतसौहृदं त्या
गः क्वचित्तत्र न मुक्तिकारणं॥वीर्यं न पुंसोस्त्यजवेगनिःकृतं न हि द्वितीयो गुणसं
गवर्ज्जितः॥२१॥क्वचिच्चिरायुर्न हि शीलमंगलं क्वचित्तदप्यस्ति न वेद्यमायुषः॥य
त्रोभयं कुत्र च सोप्यमंगलः सुमंगलः कश्च न कांक्षते हि मां॥२२॥एवं विमृश्याव्य

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

॥ भा॰ अ॰ ॥
॥ २२ ॥

भिचारिसद्गुणैर्वरं निजैकाश्रयतागुणाश्रयं ॥ वव्रेवरं सर्वगुणैरपेक्षितं रमामुकुंदं
निरपेक्ष मीप्सितं ॥ २३ ॥ तस्यांसदेशउशतीं नवकंजमालां माद्यन्मधुव्रतवरूथ
गिरोपघुष्टां ॥ तस्थौ निधाय निकटे तदुरः स्वधाम सव्रीडहासविकसन्नयनेन
याता ॥ २४ ॥ तस्याः श्रियस्त्रिजगतोजनकोजनन्यावक्षोनिवासमकरोत्परमंवि
भूतेः ॥ श्रीः स्वाःप्रजाः सकरुणेन निरीक्षणेन यत्रस्थितैधयत साधिपतींस्त्रिलो
कान् ॥ २५ ॥ शंखतूर्यमृदंगानां वादित्राणां पृथक्स्वनः ॥ देवानुगानां सस्त्रीणां
नृत्यतांगायतामभूत् ॥ २६ ॥ ब्रह्मरुद्रांगिरोमुख्याः सर्वेविश्वसृजोविभुं ॥ ईडिरेवि
तथैर्मंत्रैस्तल्लिंगैः पुष्पवर्षिणः ॥ २७ ॥ श्रियाविलोकितादेवाः सप्रजापतयः प्रजाः
शीलादिगुणसंपन्ना लेभिरेनिर्वृतिंपरां ॥ २८ ॥ निःसत्वालोलुपाराजन्निरुद्योगा

अ॰ ८
॥ राम॰ ॥
॥ २२ ॥

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

गतत्रपाः ॥ यदा चोपेक्षिता लक्ष्म्या बभूवुर्दैत्यदानवाः ॥ २९ ॥ अथासीद्वारुणी दे-
वी कन्या कमललोचना ॥ असुरा जगृहुस्तां वै हरेरनुमतेन ते ॥ ३० ॥ अथोदधेर्म-
थ्यमानात्काश्यपैरमृतार्थिभिः ॥ उदतिष्ठन्महाराज पुरुषः परमाद्भुतः ॥ ३१ ॥ दी-
र्घपीवरदोर्दंडः कंबुग्रीवोरुणेक्षणः ॥ श्यामलस्तरुणः स्रग्वी सर्वाभरणभूषि-
तः ॥ ३२ ॥ पीतवासा महोरस्कः सुमृष्टमणिकुंडलः ॥ स्निग्धकुंचितकेशांतः सु-
भगः सिंहविक्रमः ॥ ३३ ॥ अमृतापूर्णकलशं बिभ्रद्वलयभूषितः ॥ स वै भगवतः
साक्षाद्विष्णोरंशांशसंभवः ॥ धन्वंतरिरिति ख्यात आयुर्वेददृगिज्यभाक् ॥ ३४ ॥
तमालोक्यासुराः सर्वे कलशं चामृताभृतं ॥ लिप्संतः सर्ववस्तूनि कलशं तरसा-
हरन् ॥ ३५ ॥ नीयमानेसुरैस्तस्मिन्कलशेऽमृतभाजने ॥ विषण्णमनसो देवा ह-

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

॥भा॰ अ॰॥ रिंशरणमाययुः ॥३६॥ इति तद्दैन्यमालोक्य भगवान्भृत्यकामधुक् ॥ माखिद्यतमि अ॰ ८
॥२३॥ थोर्थंवः साधयिष्ये स्वमायया ॥३७॥ मिथः कलिरभूत्तेषां तदर्थे तर्षचेतसां ॥ अहं
पूर्वमहं पूर्वं न त्वं न त्वमिति प्रभो ॥३८॥ देवाः स्वभागमर्हंति ये तुल्यायासहेतवः ॥
सत्रयाग इवैतस्मिन्नेष धर्म्मः सनातनः ॥३९॥ इति स्वान्प्रत्यषेधन्वै दैतेया जात
मत्सराः ॥ दुर्बलाः प्रबलान्राजन्गृहीतकलशान्मुहुः ॥४०॥ एतस्मिन्नंतरे विष्णुः स
र्वोपायविदीश्वरः ॥ योषिद्रूपमनिर्देश्यं दधार परमाद्भुतं ॥४१॥ प्रेक्षणीयोत्पलश्या
मं सर्वावयवसुंदरं ॥ समानकर्णाभरणं सुकपोलोन्नसाननं ॥४२॥ नवयौवननिर्वृत्त लो ३
स्तनभारकृशोदरं ॥ मुखामोदानुरक्तालिझंकारोद्विग्नलोचनं ॥४३॥ बिभ्रत्स्वकेशाभा ॥राम॰॥
रणमालामुत्फुल्लमल्लिकां ॥ सुग्रीवकंठाभरणं सुभुजांगदभूषितं ॥४४॥ विरजां ॥२३॥

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

वरसंवीता नितंबद्वीपशोभया ॥ कांच्याप्रविलसद्वल्गुचलच्चरणनूपुरं ॥४५॥ सव्रीड
१ स्मितविक्षिप्तभ्रूविलासावलोकितैः ॥ दैत्ययूथपचेतस्सु काममुद्दीपयन्मुहुः ॥४६॥ ॥इति ही २
श्रीभागवते महापुराणे अष्टमस्कंधे अमृतमथने अष्टमोऽध्यायः ॥८॥ ॥नवमे मोहिते
दैत्यैरर्पिते मृतभाजने ॥ तद्दत्तं नेन देवेभ्यो मृतं दानं तयेर्यते ॥१॥ शुक उवाच ॥ तेन्योन्य
तोऽसुराः पात्रं हरंतस्त्यक्तसौहृदाः ॥ क्षिपंतो दस्युधर्माण आयांतीं ददृशुः स्त्रियं ॥१॥
अहो रूपमहो धाम अहो अस्या नवं वयः ॥ इति ते तामभिद्रुत्य पप्रच्छुर्जातहृच्छयाः ॥२॥
का त्वं कंजपलाशाक्षि कुतो वा किं चिकीर्षसि ॥ कस्यासि वद वामोरु मथ्नतीव मनां
सि नः ॥३॥ न वयं त्वामरैर्दैत्यैः सिद्धगंधर्वचारणैः ॥ नास्पृष्टपूर्वां जानीमो लोकेशैश्च
कुतो नृभिः ॥४॥ नूनं त्वं विधिना सुभ्रु प्रेषितासि शरीरिणां ॥ सर्वेंद्रियमनःप्रीतिं वि

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

धातुं स घृणेन किं ॥ ५ ॥ सा त्वं नः स्पर्द्धमानानामेकवस्तुनि मानिनि ॥ ज्ञातीनां बद्धवै-
राणां शं विधत्स्व सुमध्यमे ॥ ६ ॥ वयं कश्यपदायादाः भ्रातरः कृतपौरुषाः ॥ विभजस्व
यथान्यायं नैव भेदो यथा भवेत् ॥ ७ ॥ इत्युपामंत्रितो दैत्यैर्मायायोषिद्वपुर्हरिः ॥ प्रह-
स्य रुचिरापांगैर्निरीक्षन्निदमब्रवीत् ॥ ८ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ कथं कश्यपदायादाः पुंश्च-
ल्यां मयि संगताः ॥ विश्वासं पंडितो जातु कामिनीषु न याति हि ॥ ९ ॥ सालावृकाणां स्त्री-
णां च स्वैरिणीनां सुरद्विषः ॥ सख्यान्याहुरनित्यानि नूत्नं नूत्नं विचिन्वतां ॥ १० ॥ श्रीशुक
उवाच ॥ इति ते क्ष्वेलितैस्तस्या आश्वस्तमनसोऽसुराः ॥ जहसुर्भावगंभीरं ददुश्चामृत-
भाजनं ॥ ११ ॥ ततो गृहीत्वामृतभाजनं हरिर्बभाष ईषत्स्मितशोभया गिरा ॥ यद्यभ्यु-
पेतं क्व च साध्वसाधु वा कृतं मया वो विभजे सुधामिमां ॥ १२ ॥ इत्यभिव्याहृतं तस्या

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

आकर्ण्यासुरपुंगवाः॥ अप्रमाणविदस्तस्यास्तत्तथेत्यन्वमंसत॥१३॥ अथोपोष्य कृ
तस्नाना हुत्वा च हविषाऽनलं॥ दत्वा गोविप्रभूतेभ्यः कृतस्वस्त्ययना द्विजैः॥१४॥ यथो
पजोषं वासांसि परिधायाहतानि ते॥ कुशेषु प्राविशन् सर्वे प्रागग्रेष्वभिभूषिताः॥१५
प्राङ्मुखेषूपविष्टेषु सुरेषु दितिजेषु च॥ धूपामोदितशालायां जुष्टायां माल्यदीप
कैः॥१६॥ तस्यां नरेंद्र करभोरुलसद्दुकूलश्रोणीतटालसगतिर्मदविह्वलाक्षी
सा कूजती कनकनूपुरसिंजितेन कुंभस्तनी कलशपाणिरथाविवेश॥१७॥ तां श्री
सखीं कनककुंडलचारुकर्णनासाकपोलवदनां परदेवताख्यां॥ संवीक्ष्य संमुमु
हुरुत्स्मितवीक्षणेन देवासुरा विगलितस्तनपट्टिकां तां॥१८॥ असुराणां सुधादा
नं सर्पाणामिव दुर्नयं॥ मत्वा जातिनृशंसानां न तां व्यभजदच्युतः॥१९॥ कल्पयित्वा पृ

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

॥भा॰अ॰॥
॥२५॥

थकृपंक्तौरुभयेषांजगत्पतिः॥तांश्चोपवेशयामासस्वेषुस्वेषुचपंक्तिषु॥२०॥दैत्या
न्गृहीतकलशोवंचयन्नुपसंचरैः॥दूरस्थानूपाययामासजरामृत्युहरांसुधां॥२१॥
तेपालयंतःसमयमसुराःस्वकृतंनृप॥तूष्णीमासन्कृतस्नेहाःस्त्रीविवादजुगुप्स
या॥२२॥तस्यांकृतातिप्रणयाःप्रणयापायकातराः॥बहुमानेनचाबद्धानोचुःकिं
चनविप्रियं॥२३॥देवलिंगप्रतिच्छन्नःस्वर्भानुर्देवसंसदि॥प्रविष्टःसोममपिबच्चं
द्रार्काभ्यांचसूचितः॥२४॥चक्रेणक्षुरधारेणजहारपिबतःशिरः॥हरिस्तस्यक
बंधस्तुसुधयाप्लावितोपतत्॥२५॥शिरस्त्वमरतांनीतमजोग्रहमचीक्लृपत्॥
यस्तुपर्वणिचंद्रार्कावभिधावतिवैरधीः॥२६॥पीतप्रायेमृतेदेवैर्भगवान्लोकभा
वनः॥पश्यतामसुरेंद्राणांस्वंरूपंजगृहेहरिः॥२७॥एवंसुरासुरगणाःसमदेशका

अ॰९

॥राम॰॥
॥२५॥

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

लहेत्वर्थकर्ममनयोपि फले विकल्पाः॥ तत्रामृतं सुरगणाः फलमंजसापुर्यत्पा
दपंकजरजःश्रयणान्न दैत्याः॥२८॥ यद्युज्यते सुवसुकर्ममनोवचोभिर्देहात्मजा
दिषु नृभिस्तदसत्पृथक्त्वात्॥ तैरेव सद्भवति यत्क्रियते पृथक्त्वात्सर्वस्य तद्भवति मू
लनिषेचनं यत्॥२९॥ ॥इति श्रीभागवते महापुराणे अष्टमस्कंधे अमृतमथनं नाम न
वमोऽध्यायः॥ ॥९॥ ॥इति दानवदैतेया नाविंदन्नमृतं नृप॥ युक्ताः कर्मणि यत्ताश्च वासुदेवपराङ्मुखाः॥१॥ साधयित्वाऽमृतं राजन्पाययित्वा स्वकान्सुरान्॥ पश्यतां सर्वभूतानां ययौ गरुडवाहनः॥२॥ सपत्नानां परामृद्धिं दृष्ट्वा ते दितिनं

॥भा॰अ॰॥ ॥२८॥

अ॰१०

दनाः॥ अमृष्यमाणा उत्पेतुर्देवान्प्रत्युद्यतायुधाः॥३॥ ततः सुरगणाः सर्वे सुधयाऽपी
तयैधिताः॥ प्रतिसंयुयुधुः शस्त्रैर्नारायणपदाश्रयाः॥४॥ तत्र दैवासुरो नाम रणः पर
मदारुणः॥ रोधस्युदन्वतो राजन्तुमुलो रोमहर्षणः॥५॥ तत्रान्योन्यं सपत्नास्ते सं
रब्धमनसो रणे॥ समासाद्यासिभिर्बाणैर्निजघ्नुर्विविधायुधैः॥६॥ शंखतूर्यमृदंगा
णां भेरीडमरुणां महान्॥ हस्त्यश्वरथपत्तीनां नदतां निस्वनोऽभवत्॥७॥ रथिनो
रथिभिस्तत्र पत्तिभिः सह पत्तयः॥ हया हयैरिभाश्चेभैः समसज्जन्त संयुगे॥८॥ उष्ट्रैः
केचिदिभैः केचिदपरे युयुधुः खरैः॥ केचिद्गौरमृगैर्ऋक्षैर्द्वीपिभिर्हरिभिर्भटाः॥९॥
गृध्रैः कंकैर्बकैरन्यैः श्येनभासैस्तिमिंगिलैः॥ शरभैर्महिषैः खड्गैर्गोवृषैर्गवयारु
णैः॥१०॥ शिवाभिराखुभिः केचित्कृकलासैः शशैर्नरैः॥ बस्तैरेके कृष्णसारैर्हंसैर

॥राम॰॥ ॥२८॥

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

न्येश्वसत्कृते ॥११॥ अन्ये जलस्थलखगैः सत्वैर्विकृतविग्रहैः ॥ सेनयोरुभयो राजन्नुवि
विश्रुस्तेऽग्रतोऽग्रतः ॥१२॥ चित्रध्वजपटै राजन्नातपत्रैः सितामलैः ॥ महाधनैर्वज्र
दंडैर्व्यजनैर्बाहचामरैः ॥१३॥ वातोद्धूतोत्तरोष्णीषैरर्चिर्भिर्वर्मभूषणैः ॥ स्फुरद्भि
र्विशदैः शस्त्रैः सुतरां सूर्यरश्मिभिः ॥१४॥ देवदानववीराणां ध्वजिन्यौ पांडुनंदन ॥
रेजतुर्वीरमालाभिर्यादसामिव सागरौ ॥१५॥ वैरोचनो बलिः संख्ये सोऽसुराणां
चमूपतिः ॥ यानं वैहायसं नाम कामगं मयनिर्मितं ॥१६॥ सर्वसांग्रामिकोपेतं स
र्वाश्चर्यमयं प्रभो ॥ अप्रतर्क्यमनिर्देश्यं दृश्यमानमदर्शनं ॥१७॥ आस्थितस्तद्विमा
नाग्र्यं सर्वानीकाधिपैर्वृतः ॥ वालव्यजनछत्राग्र्यै रेजे चंद्र इवोदये ॥१८॥ तस्यास
न् सर्वतो यानैर्यूथानां पतयोऽसुराः ॥ नमुचिः शंबरो बाणो विप्रचित्तिरयोमुखः ॥१९

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

॥भा॰अ॰॥ द्विमूर्द्धा कालनाभोथ प्रहेतिर्हेतिरिल्वलः॥ शकुनिर्भूतसंतापो वज्रदंष्ट्रो विरो अ॰१०
॥२७॥ चनः॥२०॥ हयग्रीवः शंकुशिराः कपिलो मेघदुंदुभिः॥ तारकश्चक्रदृक्शुंभो निशुं
भो जंभ उत्कलः॥२१॥ अरिष्टोऽरिष्टनेमिश्च मयश्च त्रिपुराधिपः॥ अन्ये पौलोमका
लेया निवातकवचादयः॥२२॥ अलब्धभागाः सोमस्य केवलं क्लेशभागिनः॥ सर्व
एते रणमुखे बहुशो निर्जितामराः॥२३॥ सिंहनादं विमुंचंतः शंखान्दध्मुर्महा
रवान्॥ दृष्ट्वा सपत्नानुत्सिक्तान्बलभित्कुपितो भृशं॥२४॥ ऐरावतं दिक्करिण
मारूढो जयति स्वराट्॥ यथा स्रवत्प्रस्रवणमुदयाद्रिमहर्पतिः॥२५॥ तस्यासन्स
र्वतो देवा नानावाहध्वजायुधाः॥ लोकपालास्सह गणैर्वाय्वग्निवरुणादयः॥२६॥ ते ॥राम॰॥
न्योन्यमभिसंसृत्य क्षिपंतो नामभिर्मिथः॥ आहूयंतो विशंतोग्रे युयुधुर्द्वंद्वयोधिनः॥२७॥ ॥२७॥

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

युयोधबलिरिंद्रेणतारकेणगुहोस्यत॥वरुणोहेतिनायुध्यत्मित्रोराजन्प्रहेतिना
२८॥यमस्तुकालनाभेनविश्वकर्मामयेनवै॥शंबरोयुयुधेत्वष्ट्रासवित्रातुविरोचनः
२९॥अपराजितेननमुचिरश्विनौवृषपर्वणा॥सूर्योबलिसुतैर्देवोबाणज्येष्ठैःशतेन
च॥३०॥राहुणाचतथासोमःपुलोम्नायुयुधेऽनिलः॥निशुंभशुंभयोर्देवीभद्रकाली
तरस्विनी॥३१॥वृषाकपिस्तुजंभेनमहिषेणविभावसुः॥इल्वलःसहवातापिर्ब्रह्म
पुत्रैररिंदम॥३२॥कामदेवेनदुर्मर्षउत्कलोमातृभिःसह॥बृहस्पतिश्चोशनसानर
केणशनैश्चरः॥३३॥मरुतोनिवातकवचैःकालेयैर्वसवोऽमराः॥विश्वेदेवास्तुपौलो
मैरुद्राःक्रोधगणैःसह॥३४॥तएवमाजावसुराःसुरेंद्राद्वंद्वेनसंहत्यचयुध्यमा
नाः॥अन्योन्यमासाद्यनिजघ्नुरोजसाजिगीषवस्तीक्ष्णशरासितोमरैः॥३५॥भुशुंडि

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

भिश्चक्रगदर्ष्टिपट्टिशैः शक्त्युल्मुकैः प्रासपरश्वधैरपि॥ निस्त्रिंशभल्लैः परिघैः समुद्गरैः
सभिंडिपालैश्च शिरांसि चिच्छिदुः॥३६॥ गजास्तुरंगाः सरथाः पदातयः सारोहवाहा वि
विधा विखंडिताः॥ निकृत्तबाहूरुशिरोधरांघ्रयः छिन्नध्वजेष्वासतनुत्रभूषणाः
३७॥ तेषां पदाघातरथांगचूर्णितादायोधनादुल्बण उत्थितस्तदा॥ रेणुर्दि
शः खं द्युमणिं च छादयन् न्यवर्त्तता सृक्स्रुतिभिः परिप्लुतात्॥३८॥ शिरोभिरुद्धूत
किरीटकुंडलैः संरंभदृग्भिः परिदष्टदच्छदैः॥ महाभुजैः साभरणैः सहायुधैः सा प्रस्तृ
ता भूः करभोरुभिर्बभौ॥३९॥ कबंधास्तत्र चोत्पेतुः पतितस्वशिरोक्षिभिः॥ उद्यतायु
धदोर्दंडैराधावंतो भटान्मृधे॥४०॥ बलिर्महेंद्रं दशभिस्त्रिभिरैरावतं शरैः॥ चतुर्भि
श्चतुरो वाहानेकेनारोहमार्छयत्॥४१॥ स तानापततः शक्रस्तावद्भिः शीघ्रविक्रमः

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

चिच्छेदनिशितैर्भल्लैरसंप्राप्तान्हसन्निव॥४२॥तस्यकर्मोत्तमंवीक्ष्यदुर्मर्षःशक्ति
माददे॥तांज्वलंतीमहोल्काभांहस्तस्थामच्छिनद्धरिः॥४३॥ततःशूलंततःप्रासंतत
स्तोमरमृष्टयः॥यद्यच्छस्त्रंसमादद्यात्सर्वंतदच्छिनद्विभुः॥४४॥ससर्जाथासुरीं
मायामंतर्द्धानगतोसुरः॥ततःप्रादुरभूच्छैलःसुरानीकोपरिप्रभो॥४५॥ततोनि
पेतुस्तरवोदह्यमानादवाग्निना॥शिलाःसटंकशिखराश्चूर्णयंतोद्विषद्बलं॥४६॥
महोरगाःसमुत्पेतुर्दंदशूकाःसवृश्चिकाः॥सिंहव्याघ्रवराहाश्चमर्द्दयंतोमहाग
जान्॥४७॥यातुधान्यश्चशातशाःशूलहस्ताविवाससः॥छिंधिभिंधीतिवादिन्यस्तथा
रक्षोगणाःप्रभो॥४८॥ततोमहाघनाव्योम्निगंभीरपरुषस्वनाः॥अंगारान्मुमुचुर्वा
तैराहतास्तनयित्नवः॥४९॥सृष्टोदैत्येनसुमहान्वह्निःश्वसनसारथिः॥सांवर्त्तक

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

॥भा॰ अ॰॥ ॥२९॥

द्धूवात्युग्रो विबुधध्वजिनीमधाक्षुः॥५०॥ ततः समुद्र उद्वेलः सर्वतः प्रत्यदृश्यत॥ प्रचंड अ॰१०
वातैरुद्धूततरंगावर्त्तभीषणः॥५१॥ एवं दैत्यैर्महामायैरलक्ष्यगतिभीषणैः॥ सृज्य
मानासु मायासु विषेदुः सुरसैनिकाः॥५२॥ न तत्प्रतिविधिं यत्र विदुरिंद्रादयो नृप
॥ ध्यातः प्रादुरभूत्तत्र भगवान्विश्वभावनः॥५३॥ ततः सुपर्णांसकृतांघ्रिपल्लवः
पिशंगवासा नवकंजलोचनः॥ अदृश्यताष्टायुधबाहुरुल्लसच्छ्रीकौस्तुभानर्घ्य
किरीटकुंडलः॥५४॥ तस्मिन्प्रविष्टेऽसुरकूटकर्म्मजा माया विनेशुर्महिना महो
यसः॥ स्वप्नो यथा हि प्रतिबोध आगते हरिः स्मृतिः सर्वविपद्विमोक्षणं॥ ५५॥ दृष्ट्वा ॥राम॰॥
मृधे गरुडवाहमिभारिवाह आविध्य शूलमहिनोदथ कालनेमिः॥ तल्लीलया ग ॥२९॥
रुडमूर्द्धि पतद्गृहीत्वा तेनाहनन्नृप सवाहमरिं त्र्यधीशः॥५६॥ मालीसुमाल्यति

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

बलोयुधिपेततुर्यश्चक्रेणकृत्तशिरसावथमाल्यवांस्तं॥आहत्यतिग्मगदयाह
नदंडजेंद्रंतावच्छिरोछिनदरेर्नदतोरिणाद्यः॥५७॥ ॥इतिश्रीभागवतेमहापुराणे
अष्टमस्कंधेदशमोऽध्यायः॥ ॥१०॥ ॥एकादशेतुदेवेषुदैत्यघातिषुनारदः॥देवा
नवारयच्छुक्रोमृतान्दैत्यानजीवयत्॥१॥शुकउवाच॥ ॥अथोसुराःप्रत्युपल
ब्धचेतसःपरस्यपुंसःपरयानुकंपया॥जघ्नुर्भृशंशक्रसमीरणादयस्तांस्तान्
रणेयैरभिसंहताःपुरा॥१॥वैरोचनायसंरब्धोभगवान्पाकशासनः॥उदयच्छद्यदा
वज्रंप्रजाहाहेतिचुक्रुशुः॥२॥वज्रपाणिस्तमाहेदंतिरस्कृत्यपुरःस्थितं॥मनस्विनं
सुसंपन्नंविचरंतंमहामृधे॥३॥नटवन्मूढमायाभिर्मायेशान्नोजिगीषसि॥जित्वा
बालान्निबद्धाक्षान्नटोहरतितद्धनं॥४॥आरुरुक्षंतिमायाभिरुत्सिसृक्षंतियेदिवं॥

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

तान्दस्यून्विधुनोम्यज्ञान्पूर्वस्माच्चपदादधः॥५॥सोहंदुर्मायिनस्तेद्यवज्रेणज्ञातप
र्वणा॥शिरोहरिष्येमंदात्मन्घटस्वज्ञातिभिःसह॥६॥बलिरुवाच॥संग्रामेवर्त्तमाना
नांकालचोदितकर्म्मणां॥कीर्त्तिर्जयोजयोमृत्युःसर्वेषांस्युरनुक्रमात्॥७॥तदिदंका
लरशनंजनाःपश्यंतिसूरयः॥नहृष्यंतिनशोचंतितत्रयूयमपंडिताः॥८॥नवयंम
न्यमानानामात्मानंतत्रसाधनं॥गिरोवःसाधुशोच्यानांगृह्णीमोमर्मताडनाः॥९॥श्री
शुकउवाच॥इत्याक्षिप्यविभुंवीरोनाराचैर्वीरमर्द्दनः॥आकर्णपूर्णैरहनदाक्षेपैरा
हतंपुनः॥१०॥एवंनिराकृतोदेवोवैरिणातथ्यवादिना॥नामृष्यत्तदधिक्षेपंतोत्रा
हतइवद्विपः॥११॥प्राहरत्कुलिशंतस्माअमोघंपरमर्द्दनः॥सयानोन्यपतद्भूमौछि
न्नपक्षइवाचलः॥१२॥सखायंपतितंदृष्टाजंभोबलिसखःकृत॥अभ्ययात्सौहृदं

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

सख्युर्हतस्यापिसमाचरन् ॥१३॥ ससिंहवाहआसाद्यगदामुद्यम्यरंहसा ॥ जत्रा
वताडयच्छक्रंगजंचसुमहाबलः ॥१४॥ गदाप्रहारव्यथितोभृशंविह्वलितोगजः ॥
जानुभ्यांधरणींस्पृष्ट्वाकश्मलंपरमंययौ ॥१५॥ ततोरथोमातलिनाहरिभिर्दशश
तैर्वृतः ॥ आनीतोद्विपमुत्सृज्यरथमारुरुहेविभुः ॥१६॥ तस्यतत्पूजयन्कर्मय
ल५ न्तुर्दानवसत्तमः ॥ शूलेनज्वलतातंतुस्मयमानोहनन्मृधे ॥१७॥ सेहेरुजंसुदुर्मर्षंस
त्वमालंब्यमातलिः ॥ इंद्रोजंभस्यसंक्रुद्धोवज्रेणापाहरच्छिरः ॥१८॥ जंभंश्रुत्वाहतं
तस्यज्ञातयोनारदादृषेः ॥ नमुचिश्चबलःपाकस्तत्रापेतुस्त्वरान्विताः ॥१९॥ वचोभिः
परुषैरिंद्रमर्दयंतोऽस्यमर्मसु ॥ शरैरवाकिरन्मेघाःधाराभिरिवपर्वतं ॥२०॥ हरी
न्दशशतान्याजौहर्यश्वस्यबलःशरैः ॥ तावद्भिरर्दयामासयुगपल्लघुहस्तवान् ॥२१॥

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

॥भा॰अ॰॥ शताभ्यांमातलिंपाकोरथंसावयवंपृथक्॥सकृत्संधानमोक्षेणतदद्भुतमभू अ ११
॥३१॥ द्रणे॥नमुचिःपंचदशभिःस्वर्णपुंखैर्महेषुभिः॥आहत्यव्यनदत्संख्येसतोयइ
वतोयदः॥२३॥सर्वतःशरकूटेनशक्रंसरथसारथिं॥छादयामासुरसुराःप्रावृ
ट्सूर्यमिवांबुदाः॥२४॥अलक्षयंतस्तमतीवविह्वलाःविचुक्रुशुर्देवगणाःसहा
नुगाः॥अनायकाःशत्रुबलेननिर्जितावणिक्पथाभिन्ननवोयथार्णवे॥२५॥त
तस्तुराषाडिषुबद्धपंजराद्विनिर्गतःसाश्वरथध्वजाग्रणीः॥बभौदिशःखंपृथिवीं
विरोचयन्स्वतेजसासूर्यइवक्षपात्यये॥२६॥निरीक्ष्यपृतनांदेवःपरैरभ्यर्दितांरणे
॥उदयच्छद्रिपून्हंतुंवज्रंवज्रधरोरुषा॥२७॥सतेनैवाष्टधारेणशिरसीबलपा ॥राम॰॥
कयोः॥ज्ञातीनांपश्यतांराजन्जहारजनयन्भयं॥२८॥नमुचिस्तद्वधंदृष्ट्वाशोका ॥३१॥

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

मर्षरुषान्वितः ॥ जिघांसुरिंद्रं नृपते चकार परमोद्यमं ॥ २९ ॥ अश्मसारमयं शूलं
घंटावद्धेमभूषणं ॥ प्रगृह्याभ्यद्रवत्क्रुद्धो हतोसीति वितर्जयन् ॥ ३० ॥ प्राहिणोद्देवं
राजाय निनदन्मृगराडिव ॥ तदापतद्गगनतले महाजवं विचिच्छिदे हरिरिषुभिः
सहस्रधा ॥ तमाहनन्नृपकुलिशेन कंधरे रुषान्वितस्त्रिदशपतिः शिरोहरन् ॥
३१ ॥ न तस्य हि त्वचमपि वज्र ऊर्जितो विभेद यः सुरपतिनौजसेरितः ॥ तदद्भुतं प
रमतिवीर्यवद्व्यभिन्निरस्कृतो नमुचिशिरोधरत्वचा ॥ ३२ ॥ तस्मादिंद्रो बिभेच्छत्रो
र्वज्रः प्रतिहतो यतः ॥ किमिदं दैवयोगेन भूतं लोकविमोहनं ॥ ३३ ॥ येन मे पूर्वमद्री
णां पक्षच्छेदः प्रजात्यये ॥ कृतो निविशतां भारैः पतत्रैः पततां भुवि ॥ ३४ ॥ तपःसारम
यं त्वाष्ट्रं वृत्रो येन विपाटितः ॥ अन्ये चापि बलोपेताः सर्वास्त्रैरक्षतत्वचः ॥ ३५ ॥ सोयं प्र

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

ति हतो वृत्रो मया मुक्तो स्फुरेल्पके॥ नाहं तदाददे दंडं ब्रह्मतेजोप्यकारणं॥३६॥इति
शक्रं विषीदंतमाह वागशरीरिणी॥ नायं शुष्कैरथो नार्द्रैर्वधमर्हति दानवः॥३७॥म
यास्मै यद्वरो दत्तो मृत्युर्नैवार्द्रशुष्कयोः॥ अतोन्यश्चिंतनीयस्ते उपायो मघवन्रिपोः
॥३८॥तां दैवीं गिरमाकर्ण्य मघवान्सुसमाहितः॥ ध्यायन्फेनमथापश्यदुपायमुभ
यात्मकं॥३९॥न शुष्केण न चार्द्रेण जहार नमुचेः शिरः॥ तं तुष्टुवुर्मुनिगणा माल्यैश्चा
वाकिरन्विभुं॥४०॥गंधर्वमुख्यौ जगतुर्विश्वावसुपरावसू॥ देवदुंदुभयो नेदुर्नर्तक्यो
ननृतुर्मुदा॥४१॥अन्येप्येवं प्रतिद्वंद्वान्वाय्वग्निवरुणादयः॥ सूदयामासुरस्त्रौघैर्मृ
गान्केशरिणो यथा॥४२॥ब्रह्मणा प्रेषितो देवान्देवर्षिर्नारदो नृप॥ वारयामास वि
बुधान्दृष्ट्वा दानवसंक्षयं॥४३॥नारद उवाच॥ भवद्भिरमृतं प्राप्तं नारायणभुजाश्रयैः

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

श्रियासमेधिनाः सर्वे उपारमन्त विग्रहात् ॥४४॥ शुक उवाच ॥ संयम्य मन्युं संरंभं मानयं-
तो मुनेर्वचः ॥ गीयमाना अनुचरैर्ययुः सर्वे त्रिविष्टपं ॥४५॥ येऽवशिष्टा रणे तस्मिन्नार-
दानुमतेन ते ॥ बलिं विपन्नमादाय अस्तं गिरिमुपागमन् ॥४६॥ तत्राविनष्टावयवा-
न् विद्यमानशिरोधरान् ॥ उशना जीवयामास संजीविन्यास्वविद्यया ॥४७॥ बलिश्चो-
शनसा स्पृष्टः प्रत्यापन्नेंद्रियस्मृतिः ॥ पराजितोपि नाखिद्यत् लोकतत्वविचक्षणः ॥४८॥
इति श्रीभागवते महापुराणेष्टमस्कंधे देवासुरसंग्रामे एकादशोऽध्यायः ॥ ११ ॥
द्वादशे मोहिनीरूपविभ्रमालोकनोत्सुकं ॥ भवं संमोहयामास हरिः पुनरसांत्वयत् ॥१॥
अमुह्यन्नस्करा विष्णुमायया न तदद्भुतं ॥ इति वक्तुं महादेवमोहोयमुपवर्ण्यते ॥२॥ श्रीबा-
दरायणिरुवाच ॥ वृषध्वजो निशम्येदं योषिद्रूपेण दानवान् ॥ मोहयित्वा सुरगणान्हरिः

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

॥भा० अ०॥ सोमममपाययन्॥१॥वृषमारुह्यगिरिशःसर्वभूतगणैर्वृतः॥सोमयाचययौद्रष्टुंयत्रास्ते अ० १२
॥३२॥ मधुसूदनः॥२॥सभाजितोभगवतासादरंसोमयाभवः॥सूपविष्टउवाचेदंप्रतिपूज्यस्म
यन्हरिं॥३॥महादेवउवाच॥देवदेवजगद्व्यापिन्जगदीशजगन्मय॥सर्वेषामपिभावा
नांत्वमात्माहेतुरीश्वरः॥४॥आद्यंतावस्ययन्मध्यमिदमन्यदहंबहिः॥यतोऽव्ययस्य
नैतानितत्सत्यंब्रह्मचिद्भवान्॥५॥तवैवचरणांभोजंश्रेयस्कामानिराशिषः॥विसृ
ज्योभयतःसंगंमुनयःसमुपासते॥६॥त्वंब्रह्मपूर्णममृतंविगुणंविशोकमानंद
मात्रमविकारमनन्यदन्यत्॥विश्वस्यहेतुरुदयस्थितिसंयमानामात्मेश्वरश्च
तदपेक्षतयानपेक्षः॥७॥एकस्त्वमेवसदसद्द्वयमद्वयंचस्वर्णंकृताकृतमिवेह ॥राम०॥
नवस्तुभेदः॥अज्ञानतस्त्वयिजनैर्विहितोविकल्पोयस्माद्गुणव्यतिकरोनिरुपाधि ॥३२॥

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

कस्य ॥ ८ ॥ त्वां ब्रह्म केचिदवयंत्युत धर्ममेके एके परं सदसतोः पुरुषं परेशं ॥ अन्येवयं
ति नवशक्तियुतं परं त्वां केचिन्महापुरुषमव्ययमात्मतंत्रं ॥ ९ ॥ नाहं परायुर्ऋषयो न
मरीचिमुख्या जानंति यद्विरचितं खलु सत्वसर्गाः ॥ यन्मायया मुषितचेतस ईश दै
त्यमर्त्यादयः किमुत शश्वदभद्रवृत्ताः ॥ १० ॥ स त्वं समीहितमदः स्थितिजन्मनाशं भू
तेहितं च जगतो भवबंधमोक्षौ ॥ वायुर्यथा विशति खं च चराचराख्यं सर्वं तदात्म
कतयावगमोवरुंत्से ॥ ११ ॥ अवतारा मया दृष्टा रममाणस्य ते गुणैः ॥ सोहं तद्द्रष्टुमि
च्छामि यत्ते योषिद्वपुर्धृतं ॥ १२ ॥ येन संमोहिता दैत्याः पायिताश्चामृतं सुराः ॥ तद्दिदृक्ष
व आयाताः परं कौतूहलं हि नः ॥ १३ ॥ शुक उवाच ॥ एवमभ्यर्थितो विष्णुर्भगवान् शूलपा
णिना ॥ प्रहस्य भावगंभीरं गिरिशं प्रत्यभाषत ॥ १४ ॥ श्रीभगवानु० ॥ कौतूहलाय दैत्यानां

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

॥भा॰अ॰॥ ॥३४॥ योषिद्वेषोमयाकृतः॥पश्यतासुरकार्याणिगतेपीयूषभाजने॥१५॥तत्तेहंदर्शयिष्या अ॰१२
मिदिदृक्षोःसुरसत्तम॥कामिनांबहुमंतव्यंसंकल्पप्रभवोदयं॥१६॥श्रीशुक उ॰॥इ
तिब्रुवाणोभगवांस्तत्रैवांतरधीयत॥सर्वतश्चारयंश्चक्षुर्भवआस्तेसहोमया॥१७॥
ततोददर्शोपवनेवरस्त्रियंविचित्रपुष्पारुणपल्लवद्रुमे॥विक्रीडतींकंदुकलीलया
लसद्दुकूलपर्यस्तनितंबमेखलां॥१८॥आवर्त्तनोद्वर्त्तनकंपितस्तनप्रकृष्टहारो
रुभरैःपदेपदे॥प्रभज्यमानामिवमध्यतश्चलत्पदप्रवालंनयतींततस्ततः॥१९॥दि
क्षुभ्रमत्कंदुकचापलैर्भृशंप्रोद्विग्नतारायतलोललोचनां॥स्वकर्णविभ्राजितकुं
डलोल्लसत्कपोलनीलालकमंडिताननां॥२०॥श्लथद्दुकूलंकबरींचविच्युतांसं ॥राम॥
नह्यतींवामकरेणवल्गुना॥विनिघ्नतीमन्यकरेणकंदुकंविमोहयंतींजगदात्ममा ॥३४॥

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

यया ॥ २१ ॥ तां वीक्ष्य देव इति कंदुकलीलयैष व्रीडास्फुटस्मितविसृष्टकटाक्षमुष्टः ॥
स्त्रीप्रेक्षणप्रतिसमीक्षणविह्वलात्मा नात्मानमैक्षत उमां स्वगणांश्च वेद ॥ २२ ॥
तस्याः कराग्रात्स तु कंदुको यदा गतो विदूरं तमनुव्रजत्स्त्रियाः ॥ वासः ससूत्रं लघुमा
रुतोहरत्तु भवस्य देवस्य किलानुपश्यतः ॥ २३ ॥ एवं तां रुचिरापांगीं दर्शनीयां मनो
रमां ॥ दृष्ट्वा तस्यां मनश्चक्रे विषज्जंत्यां भवः किल ॥ २४ ॥ तयापहृतविज्ञानस्तत्कृतस्म
रविह्वलः ॥ भवान्या अपि पश्यंत्या गतह्रीस्तत्पदं ययौ ॥ २५ ॥ सा तमायांतमालोक्य
विवस्त्रा व्रीडिता भृशं ॥ निलीयमाना वृक्षेषु हसंती नान्वतिष्ठत ॥ २६ ॥ तामन्वग
च्छद्भगवान्भवः प्रमुषितेंद्रियः ॥ कामस्य च वशं नीतः करेणुमिव यूथपः ॥ २७ ॥ सोनुव्र
ज्यतुवेगेन गृहीत्वाऽनिच्छतीं स्त्रियं ॥ केशबंधे उपानीय बाहुभ्यां परिषस्वजे ॥ २८ ॥ सोप

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

॥भा॰अ॰॥ गूढा भगवता करिणा करिणी यथा॥ इतस्ततः प्रसर्पंती विप्रकीर्णशिरोरुहा॥२९॥आत्मा अ॰१२
॥३५॥ नं मोचयित्वांग सुरर्षभभुजांतरात्॥प्राद्रवत्सा पृथुश्रोणी माया देवविनिर्मिता॥३०॥
तस्यासौ पदवीं रुद्रो विष्णोरद्भुतकर्मणः॥प्रत्यपद्यत कामेन वैरिणेव विनिर्जितः॥३१॥
तस्यानुधावतो रेतश्चस्कंदामोघरेतसः॥शुष्मिणो यूथपस्येव वासितामनुधावतः॥३२॥
यत्र यत्रापतन्मह्यां रेतस्तस्य महात्मनः॥तानि रूप्यस्य हेम्नश्च क्षेत्राण्यासन्महीपते॥३३॥सरित्सरःसु शैलेषु वनेषूपवनेषु च॥यत्र क्व चासन्नृषयस्तत्र संनिहितो हरः॥
३४॥स्कन्ने रेतसि सोपश्यदात्मानं देवमायया॥जडीकृतं नृपश्रेष्ठ संन्यवर्त्तत कश्मलात्॥३५॥अथावगतमाहात्म्य आत्मनो जगदात्मनः॥अपरिज्ञेयवीर्यस्य न मेने तदु हा ॥रम॰॥
द्भुतं॥३६॥तमविक्लवमव्रीडमालक्ष्य मधुसूदनः॥उवाच परमप्रीतो बिभ्रत्स्वां पौरुषीं ॥३५॥

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

तनुं॥३७॥भगवानु०॥ दिष्ट्यात्वंविबुधश्रेष्ठस्वांनिष्ठामात्मनास्थितः॥यन्मेस्त्रीरूपया
स्वैरंमोहितोप्यंगमायया॥३८॥कोनुमेतितरेन्मायांविषक्तस्त्वदृतेपुमान्॥तांस्ता
न्विसृजतींभावान्दुस्तरामकृतात्मभिः॥३९॥सेयंगुणमयीमायानत्वामभिभविष्य
ति॥मयासमेताकालेनकालरूपेणभागशः॥४०॥शुकउवाच॥ एवंभगवताराजन्
श्रीवत्सांकेनसत्कृतः॥आमंत्र्यतंपरिक्रम्यसगणःस्वालयंययौ॥४१॥आत्मांशभू
तांतांमायांभवानींभगवान्भवः॥संसतामृषिमुख्यानांप्रीत्याचष्टाथभारत॥४२॥
अपिव्यपश्यस्त्वमजस्यमायांपरस्यपुंसःपरदेवतायाः॥अहंकलानामृषभोविमुह्ये
ययावशोन्येकिमुतास्वतंत्राः॥४३॥यंमामपृच्छस्त्वमुपेत्ययोगात्समासहस्रांतउपा
रतंवै॥सएषसाक्षात्पुरुषःपुराणोनयत्रकालोविशतेनवेदः॥४४॥शुकउवाच॥इति

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

हि
॥भा॰ अ॰॥ तेभिंतस्मातविक्रमःशार्ङ्ग्‌धन्वनः॥सिंधोर्निर्मथनेयेनधृतःपृष्ठेमहाचलः॥४५॥एत अ॰ १२
॥३६॥ न्मुहुःकीर्त्तयतोनुशृण्वतोनरिष्यतेजातुसमुद्यमःक्वचित्॥यदुत्तमश्लोकगुणानुव
र्णनंसमस्तसंसारपरिश्रमापहं॥४६॥असद्विषयमंघ्रिंभावगम्यंप्रपन्नानमृतम
मरवर्यानाशयत्सिंधुमथ्यं॥कपटयुवतिवेषोमोहयन्यःसुरारीन्तमहमुपसृतानां
कामपूरंनतोस्मि॥४७॥ ॥इतिश्रीभागवतेमहापुराणेअष्टमस्कंधेशंकरमायामो
हनंद्वादशोध्यायः॥ त्रयोदशेनुवर्ण्यतेसप्तमादीन्यनुक्रमात्॥मन्वंतराणिसर्वाणि
षड्विधानिपृथक्पृथक्॥१॥शुकउवाच॥ मनुर्विवस्वतःपुत्रःश्राद्धदेवइतिश्रुतः॥ ॥राम॰॥
सप्तमोवर्त्तमानोयस्तदपत्यानिमेशृणु॥१॥इक्ष्वाकुर्नभगश्चैवधृष्टःशर्यातिरेवच ॥३६॥
नरिष्यंतोथनाभागःसप्तमोदिष्टउच्यते॥२॥करूषश्चपृषध्रश्चदशमोवसुमान्स्मृ

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

तः॥ मनोर्वैवस्वतस्यैते दत्ता पुत्राः परंतप॥ ३॥ आदित्या वसवो रुद्रा विश्वेदेवा मरुद्गणाः
अश्विनावृभवो राजन्निंद्रस्तेषां पुरंदरः॥ ४॥ कश्यपोत्रिर्वसिष्ठश्च विश्वामित्रोथ गोतमः
॥ जमदग्निर्भरद्वाज इति सप्तर्षयः स्मृताः॥ ५॥ अत्रापि भगवज्जन्म कश्यपाददितेरभू
त्॥ आदित्यानामवरजो विष्णुर्वामनरूपधृक्॥ ६॥ संक्षेपतो मयोक्तानि सप्त मन्वंत
राणि ते॥ भविष्याण्यथ वक्ष्यामि विष्णोः शक्त्यन्वितानि च॥ ७॥ विवस्वतश्च द्वे जाये विश्व
कर्मसुते उभे॥ संज्ञा छाया च राजेंद्र ये प्रागभिहिते तव॥ ८॥ तृतीयां वडवामेके तासां
संज्ञासुतास्त्रयः॥ यमो यमी श्राद्धदेवश्छायायाश्च सुतांछृणु॥ ९॥ सावर्णिस्तपती
कन्या भार्या संवरणस्य या॥ शनैश्चरस्तृतीयोभूदश्विनौ वडवात्मजौ॥ १०॥ अष्टमेंतर
आयाते सावर्णिर्भविता मनुः॥ निर्मोकविरजस्काद्याः सावर्णितनया नृप॥ ११॥ तत्र देवाः सु

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

तपसोविरजाअमृतप्रभाः॥तेषांविरोचनसुतोवलिरिंद्रोभविष्यति॥१२॥दत्वेमांया
चमानायविष्णवेयःपदत्रयं॥राद्धमिंद्रपदंहित्वाततःसिद्धिमवाप्स्यति॥१३॥योसौभगव
ताबद्धःप्रीतेनसुतलेपुनः॥निवेशितोऽधिकेस्वर्गादधुनास्तेस्वराडिव॥१४॥गाल
वोदीप्तवान्रामोद्रोणपुत्रःकृपस्तथा॥ऋष्यशृंगःपितास्माकंभगवान्बादरायणः
॥इमेसप्तर्षयस्तत्रभविष्यंतिस्वयोगतः॥इदानीमासतेराजन्स्वेस्वआश्रममंडले॥
देवगुह्यांसरस्वत्यांसार्वभौमइतिप्रभुः॥स्थानंपुरंदराद्धृत्वाबलयेदास्यतीश्वरः॥१७॥
नवमोदक्षसावर्णिर्मनुर्वरुणसंभवः॥भूतकेतुर्दीप्तिकेतुरित्याद्यास्तत्सुतानृप॥१८॥
पारामरीचिगर्भाद्यादेवाइंद्रोद्भुतःस्मृतः॥द्युतिमत्प्रमुखास्तत्रभविष्यंत्यृषयस्ततः॥१९॥
आयुष्मतोंबुधारायामृषभोभगवत्कला॥भवित्रीयेनसंराद्धांत्रिलोकींभोक्ष्यते

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

श्रुतः॥२०॥दशमोब्रह्मसावर्णिरुपश्लोकसुतोमहान्॥तत्सुतोभूरिषेणाद्याहविष्म
त्प्रमुखाद्विजाः॥२१॥तत्रापिजन्मभवितानाहरेर्विश्वसृजांगृहे॥अमूर्त्तिरितिविख्यातोयि
नाप्यायितवैजगत्॥२२॥हविष्मान्सुकृतिःसत्योजयोमूर्त्तिस्तदाद्विजाः॥सुवासनवि
रुद्धाद्यादेवाःशंभुःसुरेश्वरः॥२३॥विषक्सेनोविषूच्यांतुशंभोःसख्यंकरिष्यति॥जा
तःस्वांशेनभगवान्गृहेविश्वसृजोविभुः॥२४॥मनुर्वैधर्मसावर्णिरेकादशमआत्म
वान्॥अनागतास्तत्सुताश्चसत्यधर्मादयोदश॥२५॥विहंगमाःकामगमानिर्वा
णरुच्चयःसुराः॥इंद्रश्चवैधृतस्तेषामृषयश्चारुणादयः॥२६॥आर्यकस्यसुतस्तत्र
धर्मसेतुरितिस्मृतः॥वैधृतायांहरेरंशस्त्रिलोकींधारयिष्यति॥२७॥भवितारुद्रसा
वर्णीराजन्द्वादशमोमनुः॥देववानुपदेवश्चदेवश्रेष्ठादयःसुताः॥२८॥ऋतधामाच

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

तत्रेंद्रो देवाश्च हरितादयः॥ ऋषयश्च तपोमूर्तिस्तपस्व्याग्नीध्रकादयः॥१९॥स्व
धामाख्यो हरेरंशः साधयिष्यति तन्मनोः॥ अंतरं सत्यसहसः सूनृतायाः सुतो
विभुः॥२०॥ मनुस्त्रयोदशो भाव्यो देवसावर्णिरात्मवान्॥ चित्रसेनविचित्राद्या देव
सावर्णिदेहजाः॥२१॥ देवाः सुकर्मसुत्रामसंज्ञा इंद्रो दिवस्पतिः॥ निर्मोकतत्त्वद
र्शाद्या भविष्यंत्यृषयस्तदा॥२२॥ देवहोत्रस्य तनय उपहर्ता दिवस्पतेः॥ योगेश्वरो ह
रेरंशो बृहत्यां संभविष्यति॥२३॥ मनुर्वा इंद्रसावर्णिश्चतुर्दशम एष्यति॥ उरुगंभी
रबुद्ध्याद्याः इंद्रसावर्णिवीर्यजाः॥२४॥ पवित्राश्चाक्षुषा देवाः शुचिरिंद्रो भविष्य
ति॥ अग्निर्बाहुः शुचिः शुद्धो मागधाद्यास्तपस्विनः॥२५॥ सत्रायणस्य तनयो बृहद्भा
नुस्तदा हरिः॥ वितानायां महाराज क्रियातंतून्वितायिता॥२६॥ राजंश्चतुर्दशैता

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

नित्रिकालानुगतानिते ॥ प्रोक्तान्येभिर्मितःकल्पोयुगसाहस्रपर्ययः ॥ ३६ ॥ इतिश्री
भागवतेमहापुराणेअष्टमस्कंधेमन्वंतरानुवर्णनंनामत्रयोदशोध्यायः ॥ ॥ १३ ॥ ॥
चतुर्द्दशेतुसर्वेषांमन्वादीनांयथातथ ॥ पृथक्कर्माणिवर्ण्यंतेभगवद्दृष्टावर्त्तिनां ॥ १
राजोवाच ॥ मन्वंतरेषुभगवन्यथामन्वादयस्त्विमे ॥ यस्मिन्कर्मणियेयेननियु
क्तास्तद्वदस्वमे ॥ १ ॥ ऋषिरुवाच ॥ मनवोमनुपुत्राश्चमुनयश्चमहीपते ॥ इंद्राःसुर
गणाश्चैवसर्वेपुरुषशासनाः ॥ २ ॥ यज्ञादयोयाःकथिताःपौरुष्यस्तनवोनृप ॥ म
न्वादयोजगद्यात्रांनयंत्याभिःप्रचोदिताः ॥ ३ ॥ चतुर्युगांतेकालेनग्रस्तान्श्रुतिग
णान्यथा ॥ तपसाऋषयोपश्यन्यतोधर्मःसनातनः ॥ ४ ॥ ततोधर्मंचतुष्पादंम
नवोहरिणोदिताः ॥ युक्ताःसंचारयंत्यद्धास्वेस्वेकालेमहींनृपाः ॥ ५ ॥ पालयंतिप्रजा

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

पालायावदंतं विभागशः॥ यज्ञभागभुजोदेवायेच तत्रानुकीर्त्तिताः॥६॥ इंद्रोभगव
ताद्दत्तांत्रैलोक्यश्रियमूर्ज्जितां॥ भुंजानःपातिलोकांस्त्रीनूकामंलोकेप्रवर्षति॥७॥
ज्ञानंचानुयुगंब्रूतेहरिःसिद्धस्वरूपधृक्॥ ऋषिरूपधरःकर्मयोगंयोगेशरूपधृक्
॥८॥ सर्गंप्रजेशरूपेणदस्यून्हन्यात्स्वराड्वपुः॥ कालरूपेणसर्वेषामभावायपृथग्गु
णः॥९॥ स्तूयमानोजनैरेभिर्मायया नामरूपया॥ विमोहितात्मभिर्नानादर्शनैर्न
चदृश्यते॥१०॥ एतत्कल्पविकल्पस्यप्रमाणंपरिकीर्त्तितं॥ यत्रमन्वंतराण्याहुश्च
तुर्दशपुराविदः॥११॥ इतिश्रीभागवतेमहापुराणेअष्टमस्कंधेमनुवर्णनेचतुर्दशोध्या
यः॥ ॥१४॥ ॥बलिंपंचदशो विश्वजितात्ताचार्याअयाजयन्॥ ततोऽसौस्वर्गमिजयद्य
याद्देवानिलिल्यिरे॥ अत्रेर्यतेनवाध्यात्स्यांवामंवामनचेष्टितं॥ निग्रहश्छलतोयत्रब

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

ले र्भूयाननुग्रहः ॥२॥ राजोवाच ॥ बलेः पदत्रयं भूमेः कस्माद्धरिरयाचत ॥ भूत्वेश्वरः कृ
पणवल्लब्धार्थोपि बबंध तं ॥१॥ एतद्वेदितुमिच्छामो महत्कौतूहलं हि नः यज्ञेश्वरस्य
पूर्णस्य बंधनं चाप्यनागसः ॥२॥ श्रीशुक उवाच ॥ पराजितश्रीरसुभिश्च हापितो हींद्रेण
राजन्भृगुभिः स जीवितः ॥ सर्वात्मना तानभजद्भृगून्बलिः शिष्यो महात्मार्थनि
वेदनेन ॥३॥ तं ब्राह्मणा भृगवः प्रीयमाणा अयाजयन्विश्वजिता त्रिणाकं ॥ जिगीष
माणं विधिनाभिषिच्य महाभिषेकेण महानुभावाः ॥४॥ ततो रथः कांचनपट्टनद्धो
हयाश्च हर्यश्वतुरंगवर्णाः ॥ ध्वजश्च सिंहेन विराजमानो हुताशनादास हविर्भिरि
ष्टात् ॥५॥ धनुश्च दिव्यं पुरटोपनद्धं तूणावरिक्तौ कवचं च दिव्यं ॥ पितामहस्तस्य ददौ
च मालामम्लानपुष्पां जलजं च शुक्रः ॥६॥ एवं स विप्रार्जितयोधनार्थस्तैः कल्पित

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

स्वस्त्ययनोथ विप्रान् ॥ प्रदक्षिणीकृत्य कृतप्रणामः प्रह्लादमामंत्र्य नमश्चकार ॥७॥
अथारुह्य रथं दिव्यं भृगुदत्तं महारथः ॥ सुस्रग्धरोथ संनह्य धन्वी खड्गी धृतेषुधिः ॥८॥
हेमांगदलसद्बाहुः स्फुरन्मकरकुंडलः ॥ रराज रथमारूढो धिष्ण्यस्थ इव हव्यवा-
ट् ॥९॥ तुल्यैश्वर्य्यबलश्रीभिः स्वयूथैर्दैत्ययूथपैः ॥ पिबद्भिरिव खं दृग्भिर्दहद्भिः परिधीनि-
व ॥१०॥ वृतो विकर्षन्महतीमासुरीं ध्वजिनीं विभुः ॥ ययाविंद्रपुरीं स्वृद्धां कंपयन्निव
रोदसी ॥११॥ रम्यामुपवनोद्यानैः श्रीमद्भिर्नंदनादिभिः ॥ कूजद्विहंगमिथुनैर्गायन्म-
त्तमधुव्रतैः ॥१२॥ प्रवालफलपुष्पोरुभारशाखामरद्रुमैः ॥ हंससारसचक्राह्वकारं-
डवकुलाकुलाः ॥१३॥ नलिन्यो यत्र क्रीडंति प्रमदाः सुरसेविताः ॥ आकाशगंगया देव्या
वृतां परिखभूतया ॥१४॥ प्राकारेणाग्निवर्णेन साट्टालेनोन्नतेन च ॥ रुक्मपट्टकपाटैश्च

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

द्वारैः स्फटिकगोपुरैः ॥ जुष्टां विभक्तप्रपथां विश्वकर्मविनिर्मितां ॥ १५ ॥ सभाचत्वर
रथ्याढ्यां विमानैर्न्यर्बुदैर्युतां ॥ शृंगाटकैर्मणिमयैर्वज्रविद्रुमवेदिभिः ॥ १६ ॥ यत्र नि
त्यवयोरूपाः श्यामा विरजवाससः ॥ भ्राजंते रूपवन्नार्यः अर्चिर्भिरिव वह्नयः ॥ १७ ॥ स
रस्त्रीकेशविभ्रष्टनवसौगंधिकस्रजां ॥ यत्रामोदमुपादाय मार्गआवाति मारुतः ॥ १८ ॥
हेमजालाक्षनिर्गच्छद्धूमेनागरुगंधिना ॥ पांडुरेण प्रतिच्छन्नमार्गे यांति स्मरश्रियः ॥ १९ ॥
मुक्ताविताने र्मणिहेमकेतुभिर्नानापताकावलभीभिरावृतां ॥ शिखंडिपारावतभृं
गनादितां वैमानिकस्त्रीकुलगीतमंगलां ॥ २० ॥ मृदंगशंखानकदुंदुभिस्वनैः सताल
वीणामुरजर्ष्टिवेणुभिः ॥ नृत्यैः सवाद्यैरुपदेवगीतकैर्मनोरमां स्वप्रभयाजितप्रभां ॥ २१ ॥
यां न व्रजंत्यधर्मिष्ठाः खला भूतद्रुहः शठाः ॥ मानिनः कामिनो लुब्धा एभिर्हीना व्रजंति

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

यतु ॥२२॥ तां देवधानीं स्ववरूथिनीपतिर्बहिः समंताद्रुरुधे पृतन्यया ॥ आचार्यदत्तं ज
लजं महास्वनं दध्मौ प्रयुंजन्भयमिंद्रयोषितां ॥२३॥ मघवांस्तदभिप्रेत्य बलेः परममु
द्यमं ॥ सर्वदेवगणोपेतो गुरुमेतदुवाच ह ॥२४॥ भगवन्नुद्यमो भूयान्बलेर्नः पूर्ववैरि
णः ॥ अविषह्यमिमं मन्ये केनासीत्तेजसोर्जितः ॥२५॥ नैनं कश्चित्कुतो वापि प्रतिव्योढु
मधीश्वरः ॥ पिबन्निव मुखेनेदं लिहन्निव दिशो दश ॥२६॥ दहन्निव दिशो दृग्भिः संवर्त्ता
ग्निरिवोत्थितः ॥ ब्रूहि कारणमेतस्य दुर्द्धर्षत्वस्य मद्रिपोः ॥ ओजः सहो बलं तेजो यत ए
तत्समुद्यमः ॥२७॥ गुरुरुवाच ॥ जानामि मघवञ्छत्रोरुन्नतेरस्य कारणं ॥ शिष्यायोप
भृतं तेजो भृगुभिर्ब्रह्मवादिभिः ॥२८॥ भवद्विधो भवान्वापि वर्जयित्वेश्वरं हरिं ॥ नास्यत्रा
कः पुरस्थातुं कृतांतस्य यथा जनाः ॥२९॥ तस्मान्निलयमुत्सृज्य यूयं सर्वे त्रिविष्टपं ॥ यात

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

कालंप्रतीक्षंतोयतःशत्रोर्विपर्ययः॥३०॥एषविप्रबलोदर्कःसंप्रत्यूर्जितविक्रमः॥
एषामेवापमानेनसानुबंधोविनंक्ष्यति॥३१॥एवंसुमंत्रितार्थास्तेगुरुणार्थानुदर्शि
ना॥हित्वात्रिविष्टपंजग्मुर्गीर्वाणाःकामरूपिणः॥३२॥देवेष्वथनिलीनेषुबलिर्वैरो
चनिःपुरीं॥देवधानीमधिष्ठायवशंनिन्येजगत्त्रयं॥३३॥तंविश्वजयिनंशिष्यंभृगवः
शिष्यवत्सलाः॥शतेनहयमेधानामनुव्रतमयाजयन्॥३४॥ततस्तदनुभावेनभु
वनत्रयविश्रुतां॥कीर्तिंदिक्षुवितन्वानःसरेजेउडुराडिव॥३५॥बुभुजेचश्रियंस्वृद्धांद्वि
जदेवोपलंभितां॥कृतकृत्यमिवात्मानंमन्यमानोमहामनाः॥३६॥इतिश्रीभागवते
महापुराणेअष्टमस्कंधेपंचदशोऽध्यायः॥ ॥१५॥ ॥ ॥षोडशेपुत्रनाशेन
शोचंत्याःअदितेःपतिः॥प्रार्थितःकश्यपःप्राहपयोव्रतमितीर्यते॥१॥शुकउवाच॥एवं

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

पुत्रेषु नष्टेषु देवमातादितिस्तदा ॥ हृते त्रिविष्टपे दैत्यैः पर्य्यतप्यदनाथवत् ॥१॥ एकदा
कश्यपस्तस्या आश्रमं भगवानगात् ॥ निरुत्सवं निरानंदं समाधेर्विरतश्चिरात् ॥२॥
सपत्नीं दीनवदनां कृतासनपरिग्रहः ॥ सभाजितो यथान्यायमिदमाह कुरूद्वह ॥३॥
अप्यभद्रं न विप्राणां भद्रे लोकेधुनागतं ॥ न धर्मस्य न लोकस्य मृत्योः छंदानुवर्त्तिनः ॥
४॥ अपि वा कुशलं किंचित् गृहेषु गृहमेधिनि ॥ धर्मस्यार्थस्य कामस्य यत्र योगो ह्य
योगिनां ॥५॥ अपि वातिथयोभ्येत्य कुटुंबासक्तया त्वया ॥ गृहादपूजिता याताः प्र
त्युत्थानेन वा क्वचित् ॥६॥ गृहेषु येष्वतिथयो नार्चिताः सलिलैरपि ॥ यदि निर्यां
ति ते नूनं फेरुराजगृहोपमाः ॥७॥ अप्यग्नयस्तु वेलायां न हुता हविषा सति ॥ त्वयोद्वि
ग्नधिया भद्रे प्रोषिते मयि कर्हिचित् ॥८॥ यत्पूजया कामदुघान्याति लोकान्गृहा।

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

न्वितः॥ ब्राह्मणोग्निश्चैवविष्णोःसर्वदेवात्मनोमुखं॥९॥ द्विजानांवाप्रतिश्रुत्यनदत्तं
वाशुभानने॥ लोभान्मोहाद्भयाद्वापियेनतेमुखमीदृशं॥१०॥ अपिसर्वैक्रियाकालि
नस्तवपुत्रामनस्विनि॥ लक्ष्ययेस्वस्थमात्मानंभवत्यालक्षणेरहं॥११॥ अदितिरुवा
भद्रंद्विजगवांब्रह्मन्धर्मस्यास्यजनस्यच॥ त्रिवर्गस्यपरंक्षेत्रंगृहमेधिन्गृहाइमे
अग्नयस्तिथयोभृत्याभिक्षवोयेचलिप्सवः॥ सर्वंभगवतोब्रह्मन्ननुध्यानान्नरि
ष्यति॥१२॥ कोनुमेभगवन्कामोनसंपद्येतमानसः॥ यस्याभवान्प्रजाध्यक्षएवं
धर्मान्प्रभाषते॥१३॥ तवैवमारीचमनःशरीरजाःप्रजाइमाःसत्वरजस्तमोजुषः॥
समोभवांस्तास्वसुरादिषुप्रभोतथापिभक्तंभजतेमहेश्वरः॥१४॥ तस्मादीशभजंत्या
मेश्रेयश्चिंतयसुव्रत॥ हृतश्रियोहृतस्थानान्सपत्नैःपाहिनःप्रभो॥१५॥ परैर्विवासि

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

तासाहंमग्नाव्यसनसागरे॥ऐश्वर्यंश्रीर्यशस्थानंहृतानिप्रबलैर्मम॥१६॥यथातानि
पुनःसाधोप्रपद्येरन्ममात्मजाः॥तथाविदेहिकल्याणंधियाकल्याणकृत्तम॥१७॥
शुकउवाच॥ एवमभ्यर्थितोऽदित्याकस्तामाहस्मयन्निव॥अहोमायाबलंविष्णोः
स्नेहबद्धमिदंजगत्॥१८॥क्कदेहोभौतिकोऽनात्माक्कचात्माप्रकृतेःपरः॥कस्यकेपति
पुत्राद्यामोहएवहिकारणं॥१९॥उपतिष्ठस्वपुरुषंभगवंतंजनार्द्दनं॥सर्वभूतगुहावा
संवासुदेवंजगद्गुरुं॥२०॥सविधास्यतितेकामान्हरिर्दीनानुकंपनः॥अमोघा
भगवद्भक्तिर्नेतरेतिमतिर्मम॥२१॥अदितिरुवाच॥केनाहंविधिनाब्रह्मन्उपस्था
स्येजगत्पतिं॥यथामेसत्यसंकल्पोविदध्यात्समनोरथं॥२२॥आदिशत्वंद्विजश्रे
ष्ठविधिंतदुपधावनं॥आशुतुष्यतिमेदेवःसीदंत्याःसहपुत्रकैः॥२३॥कश्यपउ॰॥

॥राम॰॥
॥४३॥

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

एतन्मेभगवान्पृष्टःप्रजाकामस्यपद्मजः॥यदाहतेप्रवक्ष्यामिव्रतंकेशवतोषणं॥
फाल्गुनस्यामलेपक्षेद्वादशाहंपयोव्रतः॥अर्चयेदरविंदाक्षंभक्त्यापरमयान्वि
तः॥२५॥सिनीवाल्यांमृदालिप्यस्नायात्क्रोडविदीर्णया॥यदिलभ्येतवैस्रोतस्ये
तंमंत्रमुदीरयेत्॥२६॥त्वंदेव्यादिवराहेणरसायाःस्थानमिछता॥उद्धृतासिनम
स्तुभ्यंपाप्मानंमेप्रणाशय॥२७॥निर्वर्तितात्मनियमोदेवमर्चेत्समाहितः॥अ
र्चायांस्थंडिलेसूर्येजलेवह्नौगुरावपि॥२८॥नमस्तुभ्यंभगवतेपुरुषायमहीयसे
॥सर्वभूतनिवासायवासुदेवायसाक्षिणे॥२९॥नमोव्यक्तायसूक्ष्मायप्रधानपुरुषा
यच॥चतुर्विंशद्गुणज्ञायगुणसंख्यानहेतवे॥३०॥नमोद्विशीर्ष्णेत्रिपदेचतुःशृंगा
यतंतवे॥सप्तहस्ताययज्ञायत्रयीविद्यात्मनेनमः॥३१॥नमःशिवायरुद्रायनमःश

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

॥ भा॰ अ॰ ॥
॥ ४४ ॥

क्तिधरायच ॥ सर्वविद्याधिपतये भूतानां पतये नमः ॥ २२ ॥ नमो हिरण्यगर्भाय प्राणाय ज
गदात्मने ॥ योगैश्वर्यशरीराय नमस्ते योगहेतवे ॥ २३ ॥ नमस्त आदिदेवाय साक्षि
भूताय ते नमः ॥ नारायणाय ऋषये नराय हरये नमः ॥ २४ ॥ नमो मरकतश्यामवपु
षेऽधिगतश्रिये ॥ केशवाय नमस्तुभ्यं नमस्ते पीतवाससे ॥ २५ ॥ त्वं सर्ववरदः पुंसां
वरेण्य वरदर्षभ ॥ अतस्ते श्रेयसे धीराः पादरेणुमुपासते ॥ २६ ॥ अन्ववर्तन्त यं देवाः
श्रीश्च तत्पादपद्मयोः ॥ स्पृहयंत इवामोदं भगवान्मे प्रसीदतां ॥ २७ ॥ एतैर्मंत्रैर्हृ
षीकेशमावाहनपुरस्कृतं ॥ अर्चयेच्छ्रद्धया युक्तः पाद्योपस्पर्शनादिभिः ॥ २८ ॥
अर्चित्वा गंधमाल्याद्यैः पयसा स्नापयेद्विभुं ॥ वस्त्रोपवीताभरणपाद्योपस्पर्शने
स्ततः ॥ गंधपुष्पादिभिश्चार्चेन्नृद्वादशाक्षरविद्यया ॥ ३० ॥ शृतं पयसि नैवेद्यं शा

अ॰ १९

॥ राम॰ ॥
॥ ४४ ॥

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

ल्पान्नंविभवेसति॥ससर्पिःसगुडंदत्वाजुहुयान्मूलविद्यया॥४०॥निवेदितंतद्भ
क्तायदद्याद्भुंजीतवास्वयं॥दत्वाचमनमर्चित्वातांबूलंचनिवेदयेत्॥४१॥जपे
दष्टोत्तरशतंस्तुत्वातुस्तुतिभिःप्रभुं॥कृत्वाप्रदक्षिणंभूमौप्रणमेद्दंडवन्मुदा॥
कृत्वाशिरसितच्छेषंदेवमुद्वासयेत्ततः॥द्यवरान्भोजयेद्विप्रान्पायसेनयथो
चितं॥४३॥भुंजीततैरनुज्ञातःशेषंसेष्टःसमाहितः॥ब्रह्मचार्यथतद्रात्र्यांश्वाभू
तेप्रथमेहनि॥४४॥स्नातःशुचिर्यथोक्तेनविधिनासुसमाहितः॥पयसास्नापयि
त्वार्चयेद्यावद्व्रतसमापनं॥४५॥पयोभक्षोव्रतमिदंचरेद्विस्वर्चनादृतः॥पूर्ववज्जु
हुयादग्निंब्राह्मणांश्चापिभोजयेत्॥४६॥एवंत्वहरहःकुर्याद्द्वादशाहंपयोव्रतं
हरेराराधनंहोममर्हणंद्विजतर्पणं॥४७॥प्रतिपद्दिनमारभ्ययावच्छुक्लत्रयो

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

॥भा० अ०॥
॥४५॥

अ० १८

दृष्ट्वा ॥ ब्रह्मचर्यमधःस्वप्नं स्नानं त्रिषवणं चरेत् ॥ ४८ ॥ वर्जयेदसदालापं भोगानुच्चा-
वचांस्तथा ॥ अहिंस्रः सर्वभूतानां वासुदेवपरायणः ॥ ४९ ॥ त्रयोदश्यामथो विष्णोः स्न-
पनं पंचकैर्विभोः ॥ कारयेच्छास्त्रदृष्टेन विधिना विधिकोविदैः ॥ ५० ॥ पूजां च महतीं कु-
र्याद्वित्तशाठ्यविवर्जितः ॥ चरुं निरूप्य पयसि शिपिविष्टाय विष्णवे ॥ ५१ ॥ शृतेन ते-
न पुरुषं यजेत सुसमाहितः ॥ नैवेद्यं चातिगुणवद्दद्यात्पुरुषतुष्टिदं ॥ ५२ ॥ आचार्यं
ज्ञानसंपन्नं वस्त्राभरणधेनुभिः ॥ तोषयेदृत्विजश्चैव तद्विद्ध्याराधनं हरेः ॥ ५३ ॥ भोज-
येत्तान्गुणवतां सदन्नेन शुचिस्मिते ॥ अन्यांश्च ब्राह्मणाञ्छक्त्या ये च तत्र समागताः
५४ दक्षिणां गुरवे दद्यादृत्विग्भ्यश्च यथार्हतः ॥ अन्नाद्येनाश्वपाकांश्च प्रीणयेत्स-
मुपागतान् ॥ ५५ ॥ भुक्तवत्सु च सर्वेषु दीनांधकृपणादिषु ॥ विष्णोस्तत्प्रीणनं विद्वा-

राम०
॥४५॥

CC-0. In Public Domain Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

भुंजीतसहबंधुभिः॥५६॥नृत्यवादित्रगीतैश्चस्तुतिभिःस्वस्तिवाचकैः॥कारयेत्तत्कथाभि
श्चपूजांभगवतोन्वहं॥५७॥एतत्पयोव्रतंनामपुरुषाराधनंपरं॥पितामहेनाभिहि
तंमयातेसमुदाहृतं॥५८॥त्वंचानेनमहाभागेसम्यक्चीर्णेनकेशवं॥आत्मना
शुद्धभावेननियतात्माभजाव्ययं॥५९॥अयंवैसर्वयज्ञाख्यःसर्वव्रतमितिस्मृतं॥तपः
सारमिदंभद्रेदानंचेश्वरतर्पणं॥६०॥तएवनियमाःसाक्षात्तएवचयमोत्तमाः॥तपोदा
नंव्रतंयज्ञोयेनतुष्यत्यधोक्षजः॥६१॥तस्मादेतद्व्रतंभद्रेप्रयताश्रद्धयाचर॥भगवा
न्परितुष्टस्तेवरानाशुविधास्यति॥६२॥ ॥इतिश्रीभागवतेमहापुराणेअष्टमस्कं
धेकश्यपादितिसंवादोनामषोडशोऽध्यायः॥१६॥ ॥ततःसप्तदशोदित्याःकृते
तस्मिन्व्रतेहरिः॥तत्कामपूरणायादौतत्सुतोभूदितीर्यते॥१॥शुकउवाच॥इत्युक्ता

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

सादितीराजन्स्वभर्त्राकश्यपेनवै॥अन्वतिष्ठद्व्रतमिदंद्वादशाहमतंद्रिता॥१॥चिंत
यंत्येकयाबुद्ध्यामहापुरुषमीश्वरं॥प्रगृह्येंद्रियदुष्टाश्वान्मनसाबुद्धिसारथिः॥२॥म
नश्चैकाग्रयाबुद्ध्याभगवत्यखिलात्मनि॥वासुदेवेसमाधायचचारहपयोव्रतं॥३॥
तस्याःप्रादुरभूत्तातभगवानादिपूरुषः॥पीतवासाश्चतुर्बाहुःशंखचक्रगदाधरः
॥४॥तंनेत्रगोचरंवीक्ष्यसहसोत्थायसादरं॥ननामभुविकायेनदंडवत्प्रीतिविह्व
ला॥५॥सोत्थायबद्धांजलिरीडितुंस्थितानोत्सेहआनंदजलाकुलेक्षणा॥बभूव
तूष्णींपुलकाकुलाकृतिस्तद्दर्शनात्युत्सवगात्रवेपथुः॥६॥प्रीत्याशनैर्गद्गदया
गिराहरिंतुष्टावसादेव्यदितिःकुरूद्वह॥उद्वीक्षतीसापिबतीवचक्षुषारमापतिंय
ज्ञपतिंजगत्पतिं॥७॥अदितिरुवाच॥यज्ञेशयज्ञपुरुषाच्युततीर्थपादतीर्थश्रवःश्र

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

वणमंगलनामधेय॥आपन्नलोकवृजिनोपशमोदयाद्यशंनःकृधीशभगवन्नसिदी
ननाथः॥८॥विश्वायविश्वभवनस्थितिसंयमायस्वैरंगृहीतपुरुशक्तिगुणायभूम्ने॥स्व
स्थायशश्वदुपबृंहितपूर्णबोधव्यापादितात्मतमसेहरयेनमस्ते॥९॥आयुःपरंव
पुरभीष्टमतुल्यलक्ष्मीर्द्योभूरसाःसकलयोगगुणास्त्रिवर्गः॥ज्ञानंचकेवलमनंत
भवंतितुष्टात्त्वत्तोनृणांकिमुसपत्नजयादिराशीः॥१०॥शुकउवाच॥अदित्यैवंस्तु
तोराजन्भगवान्पुष्करेक्षणः॥क्षेत्रज्ञःसर्वभूतानामितिहोवाचभारत॥११॥श्रीभ
गवानु०॥देवमातर्भवत्यामेविज्ञातंचिरकांक्षितं॥यत्सपत्नैर्हृतश्रीणांच्यावितानां
स्वधामतः॥१२॥तान्विनिर्जित्यसमरेदुर्मदानसुरर्षभान्॥प्रतिलब्धजयश्रीभिःपुत्रै
रिछस्युपासितुं॥१३॥इंद्रज्येष्ठैःस्वतनयैर्हतानांयुधिविद्विषां॥स्त्रियोरुदंतीरासाद्य

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

॥भा॰अ॰॥
॥४७॥

द्रष्टुमिछसि दुःखिताः ॥१४॥ आत्मजान्सुसमृद्धांस्त्वंप्रत्याहृतयशःश्रियः ॥ नाकपृष्ठ
मधिष्ठायक्रीडतोद्रष्टुमिछसि ॥१५॥ प्रायोधुनातेसुरयूथनाथाअपारणीयाइति
देविमेमतिः ॥ यत्तेनुकूलेश्वरविप्रगुप्तानविक्रमस्तत्रसुखंददाति ॥१६॥ अथाप्युपा
योममदेविचिंत्यःसंतोषितस्यव्रतचर्ययाते ॥ ममार्चनंनार्हतिगंतुमन्यथाश्र
द्धानुरूपंफलहेतुकत्वात् ॥१७॥ त्वयार्चितश्चाहमपत्यगुप्तयेपयोव्रतेनानुगुणं
समीडितः ॥ स्वांशेनपुत्रत्वमुपेत्यतेसुतान्गोप्तास्मिमारीचतपस्यधिष्ठितः ॥१८॥
उपधावपतिंभद्रेप्रजापतिमकल्मषं ॥ मांचभावयतीपत्यावेवंरूपमवस्थितं ॥१९॥
नैतत्परस्माआख्येयंपृष्टयापिकथंचन ॥ सर्वंसंपद्यतेदेविदेवगुह्यंसुसंवृतं ॥२०॥
शुकउवाच ॥ एतावदुक्त्वाभगवांस्तत्रैवांतरधीयत ॥ अदितिर्दुर्लभंलब्ध्वाहरेर्जन्मा

अ॰१७

॥एम॰॥
॥४७॥

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

नृ १

त्मनि प्रभोः॥ उपाधावत्पतिं भक्त्या प्रयता कृतकृत्यवत्॥ २१॥ स वै समाधियोगेन कश्य
पस्तदबुध्यत॥ प्रविष्टमात्मनि हरेरंशं ह्यवितथेक्षणः॥ २२॥ सोदित्यां गर्भमाधत्त त
पसा चिरसंभृतं॥ समाहितमना राजन् दारुण्यग्निं यथानिलः॥ २३॥ अदितेर्धिष्ठितं
गर्भं भगवंतं सनातनं॥ हिरण्यगर्भो विज्ञाय समीडे गुह्यनामभिः॥ २४॥ ब्रह्मोवाच
जयोरुगाय भगवन्नुरुक्रम नमोस्तु ते॥ नमो ब्रह्मण्यदेवाय त्रिगुणाय नमो नमः॥
नमस्ते पृश्निगर्भाय वेदगर्भाय वेधसे॥ त्रिणाभाय त्रिपृष्ठाय शिपिविष्टाय विष्णवे॥ २६॥
त्वमादिरंतो भुवनस्य मध्यमनंतशक्तिं पुरुषं यमाहुः॥ कालो भवानाक्षिपतीश वि
श्वं स्रोतो यथांतः पतितं गभीरं॥ २७॥ त्वं वै प्रजानां स्थिरजंगमानां प्रजापतीनामसि
संभविष्णुः॥ दिवौकसां देव दिवश्च्युतानां परायणं नौरिव मज्जतोप्सु॥ २८॥ इति श्री

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

॥ भा० अ० ॥ भागवते महापुराणे अष्टमस्कंधे भगवदवतारो नाम सप्तदशोऽध्यायः ॥ १७ ॥ तत अ० १८
॥ ४८ ॥ स्त्वष्टादशो भूत्वा वामनः सत्कृतोऽखिलैः ॥ यज्ञं गतस्ततस्तेन सत्कृत्योक्तो वरान्वृ
णु ॥ १ ॥ शुक उ० ॥ इत्थं विरिंच्यस्तुतकर्मवीर्यः प्रादुर्बभूवामृतभूरदित्यां ॥ चतुर्भुजः
शंखगदाब्जचक्रः पिशंगवासा नलिनायतेक्षणः ॥ १ ॥ श्यामावदातो झषराजकुं
डलत्विषोल्लसच्छ्रीवदनांबुजः पुमान् ॥ श्रीवत्सवक्षा वलयांगदोल्लसत्किरीटकांची
गुणचारुनूपुरः ॥ २ ॥ मधुव्रतव्रातविघुष्टया स्वया विराजितः श्रीवनमालया हरिः ॥ प्रजा
पतेर्वेश्मतमः स्वरोचिषा विनाशयन्कंठनिविष्टकौस्तुभः ॥ ३ ॥ दिशः प्रसेदुः सलिलाशया
स्तदा प्रजाः प्रहृष्टा ऋतवो गुणान्विताः ॥ द्यौरंतरिक्षं क्षितिरग्निजिह्वा गावो द्विजाः संज ॥ राम० ॥
हृषुर्नगाश्च ॥ ४ ॥ श्रोणायां श्रवणद्वादश्यां मुहूर्तेभिजिति प्रभुः ॥ सर्वे नक्षत्रताराद्याश्च ॥ ४८ ॥

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

क्रुस्तज्जन्म दक्षिणं ॥५॥ द्वादश्यां सवितातिष्ठन्मध्यंदिनगतोहनि ॥ विजया नाम सा प्रो
क्ता यस्यां जन्म विदुर्हरेः ॥६॥ शंखदुंदुभयो नेदुर्मृदंगपणवानकाः ॥ चित्रवादित्रतूर्या
णां निर्घोषस्तुमुलोभवत् ॥७॥ प्रीताश्चाप्सरसो नृत्यन् गंधर्वप्रवरा जगुः ॥ तुष्टुवुर्मुन
यो देवा मनवः पितरोग्नयः ॥८॥ सिद्धविद्याधरगणाः सकिंपुरुषकिन्नराः ॥ चारणा
यक्षरक्षांसि सुपर्णा भुजगोत्तमाः ॥९॥ गायंतोतिप्रशंसंतो नृत्यंतो विबुधानुगाः ॥
अदित्या आश्रमपदं कुसुमैः समवाकिरन् ॥१०॥ दृष्ट्वादितिस्तं निजगर्भसंभवं परं पु
मांसं मुदमाप विस्मिता ॥ गृहीतदेहं निजयोगमायया प्रजापतिश्चाह जयेति वि
स्मितः ॥११॥ यत्तद्वपुर्भाति विभूषणायुधैरव्यक्तचिद्व्यक्तमधारयद्धरिः ॥ बभूव तेन
नैव स वामनो बटुः संपश्यतोर्दिव्यगतिर्यथा नटः ॥१२॥ तं बटुं वामनं दृष्ट्वा मो

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

॥भा॰अ॰॥ दमानानाम्हर्षयः॥ कर्माणिकारयामासुःपुरस्कृत्यप्रजापतिं॥१३॥ तस्योपनीयमान अ॰ १८
॥४९॥ स्यसावित्रींसविताब्रवीत्॥ बृहस्पतिर्ब्रह्मसूत्रंमेखलांकश्यपोददात्॥१४॥ ददौकृ
ष्णाजिनंभूमिर्दंडंसोमोवनस्पतिः॥ कौपीनाछादनंमाताद्यौश्छत्रंजगतःपतेः॥१५॥
कमंडलुंवेदगर्भःकुशान्सप्तर्षयोददुः॥ अक्षमालांमहाराजसरस्वत्यव्ययात्म
नः॥१६॥ तस्माइत्युपनीताययक्षराट्पात्रिकामदात्॥ भिक्षांभगवतीसाक्षादु
मादादंबिकासती॥१७॥ सब्रह्मवर्चसेनैवंसभांसंभावितोबटुः॥ ब्रह्मर्षिगणसं
जुष्टामत्यरोचतमारिषः॥१८॥ समिद्धमाहितंवह्निंकृत्वापरिसमूहनं॥ परिस्तीर्य
समभ्यर्च्यसमिद्भिरजुहोत्द्विजः॥१९॥ श्रुत्वाश्वमेधैर्यजमानमूर्जितंबलिंभृगूणा ॥राम॰॥
मुपकल्पितैस्ततः॥ जगामतत्राखिलसारसंभृतोभारेणगांसन्नमयन्पदेपदे॥२०॥ ॥४९॥

CC-0. In Public Domain Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

तंनर्मदायास्तरउत्तरेबलेर्यऋत्विजस्तेभृगुकछसंज्ञके॥ प्रवर्त्तयंतोभृगवःऋतूत्त
मंव्यचक्षताराद्‌उदितंयथारविं॥ २१॥ तेऋत्विजोयजमानःसदस्याहतत्विषोवामनते
जसानृप॥ सूर्यःकिलायात्युतवाविभावसुःसनत्कुमारोथदिदृक्षयाक्रतोः॥ २२
॥ इत्थंसशिष्येषुभृगुष्वनेकधावितर्क्यमानोभगवान्सवामनः॥ सदंडछत्रंस
जलंकमंडलुंविवेशाबिभ्रद्धयमेधवाटं॥ २३॥ मौंज्यामेखलयावीतमुपवीता
जिनोत्तरं॥ जटिलंवामनंविप्रंमायामाणवकंहरिं॥ २४॥ प्रविष्टंवीक्ष्यभृगवःस
शिष्यास्तेसहाग्निभिः॥ प्रत्यगृह्णन्समुत्थायसंक्षिप्तास्तस्यतेजसा॥ २५॥ यज
मानःप्रमुदितोदर्शनीयंमनोरमं॥ रूपानुरूपावयवंतस्माआसनमाहरत्॥ २६॥ वं २
स्वागतेनाभिनंद्याथपादौभगवतोबलिः॥ अवनिज्यार्चयामासमुक्तसंगंमनो

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

रमं ॥२६॥ तत्पादशौचंकुलकल्मषापहंसधर्मविन्मूर्ध्न्यदधात्सुमंगलं ॥ यद्देवदेवो
गिरिशश्चंद्रमौलिर्दधारमूर्ध्नापरयाचभक्त्या ॥२८॥ बलिरु॰ ॥ स्वागतंतेनमस्तुभ्यं
ब्रह्मन्किंकरवामते ॥ ब्रह्मर्षीणांतपःसाक्षान्मन्येत्वार्यवपुर्द्धरं ॥२९॥ अद्यनःपि
तरस्तृप्ताअद्यनःपावितंकुलं ॥ अद्यस्विष्टःक्रतुरयंयद्भवानागतोगृहान् ॥३०॥ अ
द्याग्नयोमेसुहुतायथाविधिद्विजात्मजत्वच्चरणावनेजनैः ॥ हतांहसोवार्भिरियं
चभूरहोतथापुनीतातनुभिःपदैस्तव ॥३१॥ यद्यद्वटोवांछसितत्प्रतीच्छमेत्वाम
र्थिनंविप्रसुतानुतर्कये ॥ गांकांचनंगुणवद्धाममृष्टंतथान्नपेयमुतवाविप्रकन्यां
॥ ग्रामान्समृद्धांस्तुरगान्गजान्वारथांस्तथार्हत्तमसंप्रतीच्छ ॥३२॥ ॥ इतिश्रीभा
गवतेमहापुराणेअष्टमस्कंधेबलिवामनसंवादेऽष्टादशोऽध्यायः ॥ ॥१८॥

CC-0. In Public Domain Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

ऊनविंशे तु हरिणा याचितेन पदत्रयं ॥ प्रतिश्रुते च बलिना जानन्भृगुरवारयत् ॥१
दातुः स्तुतिः स्वयं तुष्टिरित्यादि प्रस्तुतोचितं ॥ वक्तव्यमिति भिक्षुः संस्तौति स्म यत्राह वा
मनः ॥२॥ शुक उवाच ॥ इति वैरोचनेर्वाक्यं धर्मयुक्तं स सूनृतं ॥ निशम्य भगवान्प्रीतः
प्रतिनंद्येदमब्रवीत् ॥१॥ श्रीभगवानुवाच ॥ वचस्तवैतज्जनदेव सूनृतं कुलोचितं धर्मयुतं
यशस्करं ॥ यस्य प्रमाणं भृगवः सांपराये पितामहः कुलवृद्धः प्रशांतः ॥२॥ न ह्येतस्मिन्
कुले कश्चिन्निःसत्वः कृपणः पुमान् ॥ प्रत्याख्याता प्रतिश्रुत्य यो वा दाता द्विजातये ॥३॥
न संति तीर्थे युधि वार्थिनार्थिताः पराङ्मुखा ये त्वमनस्विनो नृपाः ॥ युष्मत्कुले यद्यशसा
मलेन प्रह्राद उद्भाति यथोडुपः खे ॥४॥ यतो जातो हिरण्याक्षश्चरन्नेक इमां महीं ॥
प्रतिवीरं दिग्विजये नाविंदत गदायुधः ॥५॥ यं विनिर्जित्य कृच्छ्रेण विष्णुः क्ष्मोद्धार आग

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

तं॥नात्मानंजयिनंमेनेतद्वीर्यंभूर्यनुस्मरन्॥६॥निशाम्यतद्वधंभ्राताहिरण्यकशिपुः
पुरा॥हंतुंभ्रातृहणंक्रुद्धोजगामनिलयंहरेः॥७॥तमायांतंसमालोक्यशूलपाणिंकृ
तांतवत्॥चिंतयामासकालज्ञोविष्णुर्मायाविनांवरः॥८॥यतोयतोहंतत्रासौमृत्युः
प्राणभृतामिव॥अतोहमस्यहृदयंप्रवेक्ष्यामिपराग्दृशः॥९॥एवंसनिश्चित्यरिपोःश
रीरमाधावतोनिर्विविशेऽसुरेंद्र॥श्वासानिलांतर्हितसूक्ष्मदेहस्तत्प्राणरंध्रेणविवि
ग्नचेताः॥१०॥सतंनिकेतंपरिमृश्यशून्यमपश्यमानःकुपितोननाद॥क्ष्मांद्यांदिशः
खंविवरान्समुद्रान्विष्णुंविचिन्वन्नददर्शवीरः॥११॥अपश्यन्नितिहोवाचमयान्वि
ष्टमिदंजगत्॥भ्रातृहामेगतोनूनंयतोनावर्त्ततेपुमान्॥१२॥वैरानुबंधएतावानामृ
त्योरिहदेहिनां॥अज्ञानप्रभवोमन्युरहंमानोपबृंहितः॥१३॥पिताप्रह्लादपुत्रस्तेत

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

द्विद्वानुद्विजवत्सलः॥ स्वमायुर्द्विजलिंगेभ्यो देवेभ्यो दात्तयाचितः॥१४॥ भवानाचरि
तान्धर्मानास्थितो गृहमेधिभिः॥ ब्राह्मणैः पूर्वजैः शूरैरन्यैश्चोद्दामकीर्तिभिः॥१५॥ तस्मा
त्वत्तो महीमीषद्वृणेहं वरदर्षभात्॥ पदानि त्रीणि दैत्येंद्र संमितानि पदा मम॥१६॥
नान्यत्ते कामये राजन्वदान्याज्जगदीश्वरात्॥ नैनः प्राप्नोति वै विद्वान्यावदर्थ
प्रतिग्रहः॥१७॥ बलिरुवाच॥ अहो ब्राह्मणदायाद वाचस्ते वृद्धसंमताः॥ त्वं बालो बा
लिशमतिः स्वार्थं प्रत्यबुधो यथा॥१८॥ मां वचोभिः समाराध्य लोकानामेकमीश्व
रं॥ पदत्रयं वृणीते यो बुद्धिमान्द्वीपदाशुषं॥१९॥ न पुमान्मामुपव्रज्य भूयो याचितुम
र्हति॥ तस्माद्वृत्तिकरीं भूमिं बटो कामं प्रयच्छ मे॥२०॥ श्रीभगवानुवाच॥ यावंतो विषयाः
प्रेष्ठास्त्रिलोक्यामजितेंद्रियं॥ न शक्नुवंति ते सर्वे प्रतिपूरयितुं नृप॥२१॥ त्रिभिः क्रमैरसं

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

॥भा॰अ॰॥ त्रिभिःक्रमैरसंतुष्टोद्वीपेनापिनपूर्यते॥नववर्षसमेतेनसप्तद्वीपवरेछया॥२२॥सप्त अ॰१९
॥५२॥ द्वीपाधिपतयोनृपावैन्यगयादयः॥अर्थैःकामैर्गतानांतंतृष्णायाइतिनःश्रुतं॥
यदृछयोपपन्नेनसंतुष्टोवर्त्ततेसुखं॥नासंतुष्टस्त्रिभिर्लोकैरजितात्मोपसादि
तैः॥२४॥पुंसोयंसंसृतेर्हेतुरसंतोषोर्थकामयोः॥यदृछयोपपन्नेनसंतोषोमु
क्तयेस्मृतः॥२५॥यदृछालाभतुष्टस्यतेजोविप्रस्यवर्द्धते॥तत्प्रशाम्यत्यसंतोषा
दंभसेवाशुशुक्षणिः॥२६॥तस्मात्त्रीणिपदान्येववृणेत्वद्वरदर्षभात्॥एताव
तैवसिद्धोहंवित्तंयावत्प्रयोजनं॥२७॥शुकउवाच॥इत्युक्तःसहसन्नाहवांछि
तंप्रतिगृह्यतां॥वामनायमहींदातुंजग्राहजलभाजनं॥२८॥विष्णवेक्ष्मांप्रदास्यं ॥राम॰॥
तमुशनाअसुरेश्वरं॥जानंश्चिकीर्षितंविष्णोःशिष्यंप्राहविदांवरः॥२९॥शुक्रउ ॥५२॥

CC-0. In Public Domain Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

एषवैरोचनेसाक्षाद्भगवान्विष्णुरव्ययः॥कश्यपाददितेर्जातोदेवानांकार्यसाध
कः॥३०॥प्रतिश्रुतंत्वयैतस्मैयदनर्थमजानता॥नसाधुमन्येदैत्यानांमहानुपग
तोनयः॥३१॥एषतेस्थानमैश्वर्यंश्रियंतेजोयशःश्रुतं॥दास्यत्याछिद्यशक्रायमा
यामाणवकोहरिः॥३२॥त्रिभिःक्रमैरिमाँल्लोकान्विश्वकायःक्रमिष्यति॥सर्व
स्वंविष्णवेदत्वामूढवर्त्तिष्यसेकथं॥३३॥क्रमतोगांपदैकेनद्वितीयेनदिवंवि
भोः॥खंचकायेनमहतातार्त्तीयस्यकुतोगतिः॥३४॥निष्ठांतेनरकंमन्येह्यप्र
दातुःप्रतिश्रुतं॥प्रतिश्रुतस्ययोनीशःप्रतिपादयितुंभवान्॥३५॥नतद्दानंप्र
शंसंतियेनवृत्तिर्विपद्यते॥दानंयज्ञस्तपःकर्मलोकेवृत्तिमतोयतः॥३६॥धर्माय
यशसेऽर्थायकामायस्वजनायच॥पंचधाविभजन्वित्तमिहामुत्रचमोदते॥३७॥

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

॥भा॰अ॰॥ अत्रापिबह्वृचैर्गीतंश्रृणुमेऽसुरसत्तम॥सत्यमोमितियत्प्रोक्तंयन्नेत्याहानृतं अ॰१९
॥५३॥ हितत्॥३८॥सत्यंपुष्पफलंविद्यादात्मवृक्षस्यगीयते॥वृक्षेजीवतितन्नस्या
दनृतंमूलमात्मनः॥३९॥तद्यथावृक्षउन्मूलःशुष्यत्युद्वर्ततेचिरात्॥एवंनष्टानृ
तःसद्यआत्माशुष्येन्नसंशयः॥४०॥पराग्रिक्तमपूर्णंवाअक्षरंयत्तदोमिति॥य
त्किंचिदोमितिब्रूयात्तेनरिच्येतवैपुमान्॥४१॥भिक्षवेसर्वमोंकुर्वन्नालंकामे
नचात्मने॥अथैतत्पूर्णमभ्यात्मंयच्चनेत्यनृतंवचः॥४२॥सर्वंनेत्यनृतंब्रूयात्स
दुष्कीर्तिःश्वसन्मृतः॥स्त्रीषुनर्मविवाहेचवृत्त्यर्थेप्राणसंकटे॥गोब्राह्मणार्थे
हिंसायांनानृतंस्याज्जुगुप्सितं॥४३॥ ॥इतिश्रीभागवतेमहापुराणेअष्टमस्कंधे एम॰
वामनप्रादुर्भावेनामैकोनविंशोध्यायः॥१९॥ ॥विंशेत्वनृतभीतोसौज्ञात्वापिक ५३

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

परंहरेः॥ददावेवततोविष्णुःसहसावर्द्धताद्भुतं॥१॥शुकउवाच॥बलिरेवंगृहपतिः
कुलाचार्येणभाषितः॥तूष्णींभूत्वाक्षणंराजन्नुवाचावहितोगुरुं॥१॥बलिरुवाच॥
सत्यंभगवताप्रोक्तंधर्मोयंगृहमेधिनां॥अर्थंकामंयशोवृत्तिंयोनबाधेतकर्हिचि
त्॥२॥सचाहंवित्तलोभेनप्रत्याचक्षेकथंद्विजं॥प्रतिश्रुत्यददामीतिप्राह्रादिःकि
तवोयथा॥३॥नह्यसत्यात्परोधर्मइतिहोवाचभूरियं॥सर्वंसोढुमलंमन्येऋते
लीकपरंनरं॥४॥नाहंबिभेमिनिरयान्नाधन्यादसुखार्णवात्॥नस्थानच्यवना
न्मृत्योर्यथाविप्रप्रलंभनात्॥५॥यद्यद्धास्यतिलोकेऽस्मिन्संपरेतंधनादिकं॥तस्य
त्यागेनिमित्तंकिंविप्रस्तुष्येन्नतेनचेत्॥६॥श्रेयःकुर्वंतिभूतानांसाधवोदुस्त्यजासु
भिः॥दध्यङ्शिबिप्रभृतयःकोविकल्पोधरादिषु॥७॥यैरियंबुभुजेब्रह्मन्दैत्येंद्रैरनि

॥भा·अ·॥
॥५४॥

अ·२०

वर्त्तिभिः॥तेषांकालोग्रसील्लोकान्नयशोऽधिगतंभुवि॥८॥सुलभायुधिविप्रर्षे
ह्यनिवृत्तास्तनुत्यजः॥नतथातीर्थआयातेश्रद्धयायेधनत्यजः॥९॥मनस्विनःका
रुणिकस्यशोभनंयदर्थिकामोपनयेनदुर्गतिः॥कुतःपुनर्ब्रह्मविदांभवादृशांततो
बटोरस्ययद्दामिवांछितं॥१०॥यजंतियज्ञक्रतुभिर्यमादृताभवंतआम्नायविधानको
विदाः॥सएषविष्णुर्वरदोस्तुवापरोदास्याम्यमुष्मेक्षितिमीप्सितांमुने॥११॥यद्यप्य
सावधर्मेणमांबध्नीयादनागसं॥तथाप्येनंनहिंसिष्येभीतंब्रह्मतनुंरिपुं॥१२॥एष
वानुत्तमश्लोकोनजिहासतियद्यशः॥हत्वामैनांहरेद्युद्धेशयीतनिहतोमया॥१३॥
शुकउवाच॥एवमश्रद्धितंशिष्यमनादेशकरंगुरुः॥शशापदैवप्रहितःसत्यसंधंम
नस्विनं॥१४॥दृढंपंडितमान्यज्ञस्तब्धोस्यस्मदुपेक्षया॥मच्छासनातिगोयस्त्वमचि

॥एम·॥
॥५४॥

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

राद्भ्रश्यसेश्रियः॥१५॥एवंशप्तःस्वगुरुणासत्यान्नचलितोमहान्॥वामनायद
दावेनामर्चित्वोदकपूर्वकं॥१६॥विंध्यावलिस्तदागत्यपत्नीजालकमालिनी॥
आनिन्येकलशंहैममवनेजन्यपांभृतं॥१७॥यजमानःस्वयंतस्यश्रीमत्पाद
युगंमुदा॥अवनिज्यावहन्मूर्ध्नितदपोविश्वपावनीः॥१८॥तदासुरेंद्रंदिविदे
वतागणागंधर्वविद्याधरसिद्धचारणाः॥तत्कर्मसर्वेपिगृणंतआर्जवंप्रसून
वर्षैर्ववृषुर्मुदान्विताः॥१९॥नेदुर्मुहुर्दुंदुभयःसहस्रशोगंधर्वकिंपूरुषकिंनरा
जगुः॥मनस्विनानेनकृतंसुदुष्करंविद्वानदाद्यद्रिपवेजगत्त्रयं॥२०॥तद्वामनं
रूपमवर्द्धताद्भुतंहरेरनंतस्यगुणत्रयात्मकं॥भूःखंदिशोद्यौर्विवराःपयोधय
स्तिर्यङ्नृदेवाऋषयोयदासत॥२१॥कायेबलिस्तस्यमहाविभूतेःसहर्त्विगाचा

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

र्यसदस्य एतत् ॥ ददर्श विश्वं त्रिगुणं गुणात्मके भूतेंद्रियार्थाशयजीवयुक्तं ॥२२॥ र
सामचष्टांघ्रितले थ पादयोर्महीं महीध्रान् पुरुषस्य जंघयोः ॥ पतत्रिणो जानुनि
विश्वमूर्त्तेरूर्वोर्गणं मारुतमिंद्रसेनः ॥२३॥ संध्यां विभोर्वाससि गुह्य ऐक्षत् प्रजाप
तीन् जघने आत्ममुख्यान् ॥ नाभ्यां नभः कुक्षिषु सप्तसिंधून् उरुक्रमस्योरसि चर्क्ष
मालां ॥२४॥ हृद्यंग धर्मं स्तनयोर्मुरारेर् ऋतं च सत्यं च मनस्यथेंदुं ॥ श्रियं च वक्षस्य
रविंदहस्तां कंठे च सामानि समस्तरेफान् ॥२५॥ इंद्रप्रधानानमरान् भुजेषु तत्क
र्णयोः ककुभो द्यौश्च मूर्ध्नि ॥ केशेषु मेघान् श्वसनं नासिकायामक्ष्णोश्च सूर्यं व
दने च वह्निं ॥२६॥ वाण्यां च छंदांसि रसे जलेशं भ्रुवोर्निषेधं च विधिं च पक्ष्मसु ॥
अहश्च रात्रिं च परस्य पुंसो मन्युं ललाटे धर एव लोभं ॥२७॥ सर्गं च कामं नृप रेत

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

सोंभः पृष्ठेत्वधर्मक्रमणेषुयज्ञं॥छायासुमृत्युंहसितेचमायांतनूरुहेष्वोषधि
जातयश्च॥२८॥नदीश्चनाडीषुशिलानखेषुबुद्धावजंदेवगणानृषींश्च॥प्राणे
षुगात्रेस्थिरजंगमानिसर्वाणिभूतानिददर्शवीरः॥२९॥सर्वात्मनीदंभुवनं
निरीक्ष्यसर्वेसुराःकश्मलमापुरंग॥सुदर्शनंमसह्यतेजोधनुश्चशार्ङ्गंस्त चक्र
नयित्नुघोषं॥३०॥पर्जन्यघोषोजलजःपांचजन्यःकौमोदकीविष्णुगदात
रस्विनी॥विद्याधरोसिःशतचंद्रयुक्तस्तूणोत्तमावक्षयसायकौच॥३१॥सुनंद
मुख्याउपतस्थुरीशंपार्षदमुख्याःसहलोकपालाः॥स्फुरत्किरीटांगदमीन
कुंडलःश्रीवत्सरत्नोत्तममेखलांबरैः॥३२॥मधुव्रतस्रग्वनमालयावृतोररा
जराजन्भगवानुरुक्रमः॥क्षितिंपदैकेनबलेर्विचक्रमेनभःशरीरेणदिशश्च

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

॥भा॰अ॰॥
॥५८॥

बाहुभिः॥३३॥पदंद्वितीयंक्रमतस्त्रिविष्टपंनवैतृतीयायतदीयमण्वपि॥उरुक्र
मस्यांघ्रिरुपर्युपर्यथोमहर्जनाभ्यांतपसःपरंगतः॥३४॥ ॥इतिश्रीभागवतेम
हापुराणेअष्टमस्कंधेविश्वरूपोनामविंशतितमोऽध्यायः॥ ॥२०॥एकविंशेपदाप्
त्तिमिषेणबलिबंधनं॥विष्णुनाहृतमुत्कर्षंतस्यख्यापयितुंजने॥१॥श्रीशुकउ०॥
सत्यंसमीक्ष्याब्जभवोनखेंदुभिर्हतस्वधामद्युतिरावृतोऽभ्यगात्॥मरीचिमि
श्राऋषयोबृहद्व्रताःसनंदनाद्यानरदेवयोगिनः॥१॥वेदोपवेदानियमायमा
न्वितास्तर्केतिहासांगपुराणसंहिताः॥येचापरेयोगसमीरदीपितज्ञानाग्नि
नारंधितकर्मकल्मषाः॥२॥ववंदिरेयत्स्मरणानुभावतःस्वायंभुवंधामगता
अकर्मकं॥अथांघ्रयेप्रोन्नमितायविष्णोरुपाहरत्पद्मभवोर्हणोदकं॥३॥स

अ॰२१
॥राम॰॥
॥५८॥

CC-0. In Public Domain Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

मर्च्यभक्त्याऽभ्यगृणन्नुस्तुचिश्रवाःयन्नाभिपंकेरुहसंभवःस्वयं॥३॥धातुःकमंड
लुजलंतदुरुक्रमस्यपादावनेजनपवित्रतयानरेंद्र॥स्वर्धुन्यभून्नभसिसापत
तीनिमार्ष्टिलोकत्रयंभगवतोविशदेवकीर्तिः॥४॥ब्रह्मादयोलोकनाथाःस्वना
थायसमादृताः॥सानुगाबलिमाजह्रुःसंक्षिप्तात्मविभूतये॥५॥तोयैःसमर्ह
णैःस्रग्भिर्दिव्यगंधानुलेपनैः॥धूपैर्दीपैःसुरभिभिर्लाजाक्षतफलांकुरैः॥६
स्तवनैर्जयशब्दैश्चतद्वीर्यमहिमांकितैः॥नृत्यवादित्रगीतैश्चशंखदुंदुभि
निःस्वनैः॥७॥जांबवानृक्षराजस्तुभेरीशब्दैर्मनोजवः॥विजयंदिक्षुसर्वा
सुमहोत्सवमघोषयत्॥८॥महींसर्वांहृतांदृष्ट्वात्रिपदव्याजयाञ्चया॥ऊ
चुःस्वभर्तुरसुरादीक्षितस्यात्यमर्षिताः॥९॥नवाअयंब्रह्मबंधुर्विष्णुर्माया

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

॥भा·अ·॥ ॥५७॥

विनांबरः॥द्विजरूपप्रतिछन्नोदेवकार्यंचिकीर्षति॥१०॥अनेनयाचमाने अ·२१
नशत्रुणाबटुरूपिणा॥सर्वस्वंनोहृतंभर्तुर्न्यस्तदंडस्यबर्हिषि॥११॥सत्य
व्रतस्यसततंदीक्षितस्यविशेषतः॥नानृतंभाषितंशक्यंब्रह्मण्यस्यदया
वतः॥१२॥तस्मादस्यवधोधर्मोभर्तुःशुश्रूषणंचनः॥इत्यायुधानिजगृहु
र्बलेरनुचरासुराः॥१३॥तेसर्वेवामनंहंतुंशूलपट्टिशपाणयः॥अनिछतो
नू बलेराजन्प्राद्रवंजातमन्यवः॥१४॥तानभिद्रवतोदृष्ट्वादितिजानीकपान्नृ
प॥प्रहस्यानुचराविष्णोःप्रत्यषेधन्नुदायुधाः॥१५॥नंदःसुनंदोथजयोवि
जयःप्रबलोबलो॥कुमुदःकुमुदाक्षश्चविश्वक्सेनःपतत्रिराट्॥१६॥जयंतः ॥एम·॥
श्रुतदेवश्चपुष्पदंतोथसात्वतः॥सर्वेनागायुतप्राणाश्चमूंतेजघ्नुरासुरीं॥१७॥ ॥५७॥

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

हन्यमानान्स्वकान्दृष्ट्वापुरुषानुचरैर्बलिः॥वारयामाससंरब्धान्काव्यशा
पमनुस्मरन्॥१८॥हेविप्रचित्तेहेराहोहेनेमेश्रूयतांवचः॥मायुध्यतनिवर्त्तध्वं
ननःकालोयमर्थकृत्॥१९॥यःप्रभुःसर्वभूतानांसुखदुःखोपपत्तये॥तंनातिव
र्त्तितुंदैत्याःपौरुषैरीश्वरःपुमान्॥२०॥योनोभवायप्रागासीदभवायदिवौ
कसां॥सएवभगवानद्यवर्त्ततेयद्विपर्ययं॥२१॥बलेनसचिवैर्बुद्ध्यादुर्गै
र्मंत्रौषधादिभिः॥सामादिभिरुपायैश्चकालंनात्येतिवैजनः॥२२॥भव
द्भिर्निर्जिताह्येतेबहुशोनुचराहरेः॥दैवेनर्द्धैस्तएवाद्ययुधिजित्वानदंति
नः॥२३॥एतान्वयंविजेष्यामोयदिदैवंप्रसीदति॥तस्मात्कालंप्रतीक्षध्वं
योनोर्थत्वायकल्पते॥२४॥शुकउवाच॥पत्युर्निगदितंश्रुत्वादैत्यदानव

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

॥भा॰अ॰॥ यूथपाः॥ रसां निर्विविशू राजन्विष्णुपार्षदताडिताः॥२५॥ अथ तार्क्ष्यसुतो अ॰२१
॥५८॥ ज्ञात्वा विराड्प्रभुचिकीर्षितं॥ बबंध वारुणैः पाशैर्बलिं सूत्येहनि क्रतौ॥२६॥
हाहाकारो महानासीद्रोदस्योः सर्वतो दिशं॥ गृह्यमाणे सुरपतौ विष्णुना प्र
भविष्णुना॥२७॥ तं बद्धं वारुणैः पाशैर्भगवानाह वामनः॥ नष्टश्रियं स्थिरप्र
ज्ञमुदारयशसं नृप॥२८॥ श्रीभगवानु॰॥ पदानि त्रीणि दत्तानि भूमेर्मह्यं त्व
यासुर॥ द्वाभ्यां क्रांता मही सर्वा तृतीयमुपकल्पय॥२९॥ यावत्तपत्यसौ
गोभिर्यावदिंदुः सहोडुभिः॥ यावद्वर्षति पर्जन्यस्तावती भूरियं तव॥३०॥ ॥राम॰॥
पदैकेन मयाक्रांतो भूर्लोकः खं दिशस्तनोः॥ स्वर्लोकस्तु द्वितीयेन पश्य ॥५८॥
तस्ते स्वमात्मना॥३१॥ प्रतिश्रुतमदातुस्ते निरये वास इष्यते॥ विश त्वं

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

निरयंतस्माद्गुरुणाचानुमोदितः॥३२॥वृथामनोरथस्तस्यदूरेस्वर्गःपत
त्यधः॥प्रतिश्रुतस्यादानेनयोर्थिनंविप्रलंभते॥३३॥विप्रलब्धोददामीति
त्वयाहंचाढ्यमानिना॥तद्व्यलीकफलंभुंक्ष्वनिरयंकतिचित्समाः॥३४
इतिश्रीभागवतेमहापुराणेअष्टमस्कंधेबलिनिग्रहेएकविंशोऽध्यायः॥२१॥
द्वाविंशेतुप्रसन्नःसन्प्रस्थापयत्सुतलंबलिं॥दत्वावरान्हरिर्नूनंमत्वातद्द्वा
रपोभवत्॥१॥समर्पिततनूवित्तनिर्मलाचलभक्तितः॥छलितोबलिना
चित्रंस्वमेवार्पयदच्युतः॥२॥शुकउवाच॥ एवंविप्रकृतोराजन्बलिर्भगवता
सुरः॥भिद्यमानोप्यभिन्नात्माप्रत्याहाविक्लवंवचः॥१॥बलिरुवाच॥यद्युत्त
मश्लोकभवान्ममेरितंवचोव्यलीकंसुरवर्यमन्यते॥करोम्यृतंतन्नभवे

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

॥भा॰अ॰॥ त्वल्लंभनेपरंतृतीयंकुरुद्दशास्मिमेनिजं॥२॥बिभेमिनाहंनिरयात्पदच्युतोनपा अ॰२२
॥५९॥ शबंधाद्व्यसनात्दुरत्ययात्॥नैवार्थकृछ्राद्भवतोविनिग्रहादसाधुवादाद्भृश
मुद्विजेयथा॥३॥पुंसांश्लाघ्यतमंमन्येदंडमर्हत्तमार्पितं॥यंनमातापिताभ्राता
सुहृदश्चादिशंतिहि॥४॥त्वंनूनमसुराणांनःपरोक्ष्यःपरमोगुरुः॥योनोनेकमदां
धानांविभ्रंशंचक्षुरादिशत्॥५॥यस्मिन्नुवैरानुबंधेनरूढेनविबुधेतराः॥बह
वोलेभिरेसिद्धिंयामुहैकांतयोगिनः॥६॥तेनाहंनिगृहीतोस्मिभवताभूरिकर्मणा
॥बद्धश्चवारुणैःपाशैर्नातिव्रीडेनचव्यथे॥७॥पितामहोमेभवदीयसंमतःप्रह्ला
दआविष्कृतसाधुवादः॥भवद्विपक्षेणविचित्रवैशसंसंप्रापितस्त्वत्परमःस्वपित्रा ॥राम॰॥
॥८॥किमात्मनानेनजहातियोंततःकिंरिक्थहारैःस्वजनाख्यदस्युभिः॥किंजा ॥५९॥

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

ययासंसृतिहेतुभूतयामर्त्यस्यगेहैःकिमिहायुषोव्ययः॥इत्थंसनिश्चित्यपिता
महोमहानगाधबोधोभवतःपदांबुजं॥ध्रुवंप्रपेदेह्यकुतोभयंजनाद्भीतःस्वप
क्षक्षपणस्यसत्तमः॥१०॥अथाहमप्यात्मरिपोस्तवांतिकंदैवेननीतःप्रसभं
त्याजितश्रीः॥इदंकृतांतांतिकवर्त्तिजीवितंययाध्रुवंस्तब्धमतिर्नबुध्यते॥११॥
शुकउवाच॥ तस्येत्थंभाषमाणस्यप्रह्लादोभगवत्प्रियः॥आजगामकुरु
श्रेष्ठराकापतिरिवोत्थितः॥१२॥तमिंद्रसेनःस्वपितामहंश्रियाविराजमानंन
लिनायतेक्षणं॥प्रांशुंपिशंगांबरमंजनत्विषंप्रलंबबाहुंसुभगंसमैक्षत॥१३॥
तस्मैबलिर्वारुणपाशयंत्रितःसमर्हणंनोपजहारपूर्ववत्॥ननाममूर्ध्नाश्रुविलो
ललोचनःसव्रीडनीचीनमुखोबभूवह॥१४॥सतत्रहासीनमुदीक्ष्यसत्पतिंसु

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

॥भा॰ अ॰॥ ॥९०॥ अ॰ २२

नंदनंदाद्यनुगैरुपासितं उपेत्य भूमौ शिरसा महामना ननाम मूर्ध्ना पुलकाश्रुवि
क्लवः॥१५॥प्रह्लाद उवाच॥ त्वयैव दत्तं पदमैंद्रमूर्जितं हृतं तदेवाद्य तथैव शोभनं
मन्ये महानस्य कृतो ह्यनुग्रहो विभ्रंशितो यच्छ्रिय आत्ममोहनात्॥१६॥ यया हि वि
द्वानपि मुह्यते यतस्तत्को विचष्टे गतिमात्मनो यथा॥ तस्मै नमस्ते जगदीश्वराय वै
नारायणायाखिललोकसाक्षिणे॥१७॥शुक उवाच॥ तस्यानुशृण्वतो राजन्प्रह्राद
स्य कृतांजलेः॥ हिरण्यगर्भो भगवानुवाच मधुसूदनं॥१८॥ बद्धं वीक्ष्य पतिं साध्वी त
त्पत्नी भयविह्वला॥ प्रांजलिः प्रणतोपेंद्रं बभाषेवाङ्मुखी नृप॥१९॥ विंध्यावलिरु॰
क्रीडार्थमात्मन इदं त्रिजगत्कृतं ते स्वाम्यं तु तत्र कुधियोपर ईश कुर्युः॥ कर्तुः प्रभो
स्तव किमस्यत आवहंति त्यक्तह्रियस्त्वदवरोपितकर्तृवादाः॥२०॥ ब्रह्मोवाच॥ भू

॥एम॰॥ ॥९१॥

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

तभावनभूतेशदेवदेवजगन्मय॥मुंचैनंहृतसर्वस्वंनायमर्हतिनिग्रहं॥२१॥कृत्स्ना
तेनेनदत्ताभूर्लोकाःकर्मार्जिताश्चये॥निवेदितंचसर्वस्वमात्माऽविक्लवयाधिया
॥२२॥यत्पादयोरशठधीःसलिलंप्रदायदूर्वांकुरैरपिविधायसतींसपर्यां॥अप्युत्त
मांगतिमसौभजतेत्रिलोकींदाश्वानविक्लवमनाःकथमार्त्तिमृछेत॥२३॥श्री
भगवानुवाच॥ब्रह्मन्यमनुगृह्णामितद्विशोविधुनोम्यहं॥यन्मदःपुरुषःस्तब्धोलो
कंमांचावमन्यते॥२४॥यदाकदाचिज्जीवात्मासंसरन्निजकर्मभिः॥नानायोनि
ष्वनीशोयंपौरुषींगतिमाव्रजेत्॥२५॥जन्मकर्मवयोरूपविद्यैश्वर्यधनादिभिः॥
यद्यस्यनभवेत्स्तंभस्तत्रायंमदनुग्रहः॥२६॥मानस्तंभनिमित्तानांजन्मादीनांस
मंततः॥सर्वश्रेयःप्रतीपानांहंतमुह्येन्नमत्परः॥२७॥एषदानवदैत्यानामग्र

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

॥ भा॰ अ॰ ॥
॥ ८१ ॥

अ॰ २२

णीः कीर्त्तिवर्द्धनः ॥ अजैषीदजयां मायां सीदन्नपि न मुह्यति ॥ २८ ॥ क्षीणरिक्थश्च्यु
तः स्थानात्क्षिप्तो बद्धश्च शत्रुभिः ॥ ज्ञातिभिश्च परित्यक्तो यातनामनुयापितः ॥ २९ ॥
गुरुणा भर्त्सितः शप्तो जहौ सत्यं न सुव्रतः ॥ छलैरुक्तो मया धर्मो नायं त्यजति स
त्यवाक् ॥ ३० ॥ एष मे प्रापितः स्थानं दुष्प्रापममरैरपि ॥ सावर्णेरंतरस्यायं भवितें
द्रो मदाश्रयः ॥ ३१ ॥ तावत्सुतलमध्यास्तां विश्वकर्मविनिर्मितं ॥ यन्नाधयो व्याध
यश्च क्लमस्तंद्रा पराभवः ॥ नोपसर्गा निवसतां संभवंति ममेक्षया ॥ ३२ ॥ इंद्रसेन
महाराज याहि भो भद्रमस्तु ते ॥ सुतलं स्वर्गिभिः प्रार्थ्यं ज्ञातिभिः परिवारितः ॥ ३३ ॥
न त्वामभिभविष्यंति लोकेशाः किमुतापरे ॥ त्वच्छासनातिगान्दैत्यान्चक्रं मे
सूदयिष्यति ॥ ३४ ॥ रक्षिष्ये सर्वतोहं त्वां सानुगं सपरिच्छदं ॥ सदा सन्निहितं वीर

॥ राम॰ ॥
॥ ८१ ॥

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

तत्रमांद्रक्ष्यतेभवान्॥३५॥तत्रदानवदैत्यानांसंगात्तेभावआसुरः॥दृष्ट्वाम
दनुभावंवैसद्यःकुंठोविनंक्ष्यति॥३६॥ ॥इतिश्रीभागवतेमहापुराणेअष्टम॰
बलिमोक्षणंनामद्वाविंशोऽध्यायः॥ त्रयोविंशोबलौयातेसुतलंसपितामहे
उपेंद्रेणदिवंगत्वापूर्ववन्मोदतेहरिः॥१॥श्रीशुकउवाच॥इत्युक्तवंतंपुरुषंपुरा
तनंमहानुभावोऽखिलसाधुसंमतः॥बद्धांजलिर्बाष्पकलाकुलेक्षणोभक्त्यु
त्कलोगद्गदयागिराब्रवीत्॥१॥बलिरुवाच॥अहोप्रणामायकृतःसमुद्यमः
प्रपन्नभक्तार्थविधौसमाहितः॥यल्लोकपालैस्त्वदनुग्रहोमरैरलब्धपूर्वोऽप
सदेसुरेर्पितः॥२॥श्रीशुकउवाच॥इत्युक्त्वाहरिमानम्यब्रह्माणंसभवंततः॥विवेश
सुतलंप्रीतोबलिर्मुक्तःसहासुरैः॥३॥एवमिंद्रायभगवान्प्रत्यानीयत्रिविष्टपं

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

पूरयित्वादितेःकामंममशासत्सकलंजगत॥४॥लब्धप्रसादंनिर्मुक्तंपौत्रंवंशधरं
बलिं॥निशाम्यभक्तिप्रवणःप्रह्लादइदमब्रवीत॥५॥प्रह्लादउवाच॥नेमंविरिंचो
लभतेप्रसादंनश्रीर्नशर्वःकिमुतापरेये॥यन्नोसुराणामसिदुर्गपालोविश्वा
भिवंद्यैरभिवंदितांघ्रिः॥६॥यत्पादपद्ममकरंदनिषेवणेनब्रह्मादयःशरणदा
श्नुवतेविभूतीः॥कस्माद्वयंकुसृतयःखलयोनयस्तेदाक्षिण्यदृष्टिपदवींभव
तःप्रणीताः॥७॥चित्रंतवेहितमहोमितयोगमायालीलाविसृष्टभुवनस्यवि
शारदस्य सर्वात्मनःसमदृशोविषमस्वभावोभक्तप्रियोयदसिकल्पतरुस्व
भावः॥८॥श्रीभगवानुवाच॥वत्सप्रह्लादभद्रंतेप्रयाहिसुतलालयं॥मोदमानःस्व
पौत्रेणज्ञातीनांसुखमावह॥९॥नित्यंद्रष्टासिमांतत्रगदापाणिमवस्थितं॥म

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

द्दर्शनमहाह्लादध्वस्तकर्मनिबंधनः॥१०॥शुकउवाच॥आज्ञांभगवतोराजन्
प्रह्लादोबलिनासह॥बाढमित्यमलप्रज्ञोमूर्ध्न्याधायकृतांजलिः॥११॥परिक्र
म्यादिपुरुषंसर्वासुरचमूपतिः॥प्रणतस्तदनुज्ञातःप्रविवेशमहाबिलं॥१२॥
अथाहोशनसंराजन्हरिर्नारायणोंतिके॥आसीनमृत्विजांमध्येसदसिब्र
ह्मवादिनां॥१३॥ब्रह्मन्संतनुशिष्यस्यकर्मछिद्रंवितन्वतः॥यत्तत्कर्मसुवै
४ शुक्र उ० षम्यंब्रह्मदृष्टंसमंभवेत्॥१४॥कुतस्तत्कर्मवैषम्यंयस्यकर्मेश्वरोभवान्॥य
ज्ञेशोयज्ञपुरुषःसर्वभावेनपूजितः॥१५॥मंत्रतस्तंत्रतश्छिद्रंदेशकालार्हव
स्तुतः॥सर्वंकरोतिनिश्छिद्रंनामसंकीर्तनंतव॥१६॥तथापिवदतोभूमन्करिष्या
म्यनुशासनं॥एतच्छ्रेयःपरंपुंसांयत्तवाज्ञानुपालनम्॥१७॥शुकउवाच॥अभिनंद्य

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

हरेराज्ञामुशनाभगवानिति॥यज्ञछिद्रं समाधत्तबलेर्विप्रर्षिभिःसह॥१८॥
एवंबलेर्महींराजन्भिक्षित्वावामनोहरिः॥ददौभ्रात्रेमहेंद्रायत्रिदिवंयत्प
रैर्हृतं॥१९॥प्रजापतिपतिर्ब्रह्मादेवर्षिपितृभूमिपैः॥दक्षभृग्वंगिरोमुख्यैःकु
मारेणभवेनच॥२०॥कश्यपस्यादितेःप्रीत्यैसर्वभूतभवायच॥लोकानांलोक
पालानामकरोद्वामनंपतिं॥२१॥वेदानांसर्वदेवानांधर्मस्ययशसःश्रियः॥मं
गलानांव्रतानांचकल्पंस्वर्गापवर्गयोः॥२२॥उपेंद्रंकल्पयांचक्रेपतिंसर्ववि
भूतये॥तदासर्वाणिभूतानिभृशंमुमुदिरेनृप॥२३॥ततस्त्विंद्रःपुरस्कृत्यदेवया
नेनवामनं॥लोकपालैर्दिवंनिन्येब्रह्मणाचानुमोदितः॥२४॥प्राप्यत्रिभुवनंचे
द्रउपेंद्रभुजपालितः॥श्रियापरमयाजुष्टोमुमुदेगतसाध्वसः॥२५॥ब्रह्माश

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

र्वःकुमारश्चभृग्वाद्यामुनयोनृप॥ पितरःसर्वभूतानिसिद्धावैमानिकाश्चये
॥२६॥ सुमहत्कर्मतद्विष्णोर्गायंतःपरमाद्भुतं॥ धिष्ण्यानिस्वानितेजग्मुरदितिं
चशशंसिरे॥२७॥ सर्वमेतन्मयाख्यातंभवतःकुलनंदन॥ उरुक्रमस्यचरितंश्रो
तृणामघमोचनं॥२८॥ पारंमहिम्नउरुविक्रमतोगृणानोयःपार्थिवानिविम
मेसरजांसिमर्त्यः॥ किंजायमानउतजातउपेतिमर्त्यइत्याहमंत्रदृगृषिःपुरु
षस्ययस्य॥२९॥ यइदंदेवदेवस्यहरेरद्भुतकर्मणः॥ अवतारानुचरितंशृण्व
न्यातिपरांगतिं॥३०॥ क्रियमाणेकर्मणीदंदैवेपित्र्येथमानुषे॥ यत्रयत्रा
नुकीर्त्येततत्तेषांसुकृतंविदुः॥३१॥ ॥इतिश्रीभागवतेमहापुराणेअ
ष्टमस्कंधेवामनावतारचरितेत्रयोविंशोऽध्यायः॥ ॥२३॥ चतुर्विंशोप्र

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

॥भा॰अ॰॥ संगेनमत्स्यरूपस्यशार्ङ्गिणः॥लीलोच्यतेयतःसत्यव्रतरक्षामहार्णवे१ अ॰२४
॥६४॥ ॥तनुंतनुंनिदर्श्यायोनिजैश्वर्यनिदर्शनात् मत्स्यंपृच्छतिपृथ्वीशोलीलया
वामनोपमं॥२॥राजोवाच॥भगवन्श्रोतुमिच्छामिहरेरद्भुतकर्मणः॥अ
वतारकथामाद्यांमायामत्स्यविडंबनं१यदर्थमदधाद्रूपंमात्स्यंलोक
जुगुप्सितं॥तमःप्रकृतिदुर्मर्षंकर्मग्रस्तइवेश्वरः॥२॥एतन्नोभगवन्सर्वं
यथावद्वक्तुमर्हसि॥उत्तमश्लोकचरितंसर्वलोकसुखावहं॥३॥सूतउ०॥इ
त्युक्तोविष्णुरातेनभगवान्बादरायणिः॥उवाचचरितंविष्णोर्मत्स्यरूपेण ॥राम॰॥
यत्कृतं॥४॥शुकउ०॥ गोविप्रसुरसाधूनांछंदसामपिचेश्वरः॥रक्षामि ॥६४॥
छंस्तनूर्धत्तेधर्मस्यार्थस्यचैवहि॥५॥उच्चावचेषुभूतेषुचरन्वायुरिवेश्व

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

रः॥नोच्चावचत्वंभजतेनिर्गुणत्वाद्धियोगुणैः॥६॥आसीदतीतकल्पांतेब्राह्मोनै
मित्तिकोलयः॥समुद्रोपप्लुतास्तत्रलोकाभूरादयोनृप॥७॥कालेनागतनिद्र
स्यधातुःशिशयिषोर्बली॥मुखतोनिःसृतान्वेदान्हयग्रीवोंतिकेहरत्॥८॥
ज्ञात्वातद्दानवेंद्रस्यहयग्रीवस्यचेष्टितं॥दधारशफरीरूपंभगवान्हरिरीश्व
रः॥९॥तत्रराजऋषिःकश्चिन्नाम्नासत्यव्रतोमहान्॥नारायणपरोतप्यत्तपः
ससलिलाशनः॥१०॥योसावस्मिन्महाकल्पेतनयःसविवस्वतः॥श्राद्धदेवइ
तिख्यातोमनुत्वेहरिणार्पितः॥११॥एकदाकृतमालायांकुर्वतोजलतर्पणं॥
तस्यांजल्युदकेकाचिच्छफर्येकाभ्यपद्यत॥१२॥सत्यव्रतोंजलिगतांसहतो
येनभारत॥उत्ससर्जनदीतोयेशफरींद्रविडेश्वरः॥१३॥तमाहसातिकरुणंम

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

॥भा॰अ॰॥ हाकारुणिकंनृपं॥यादोभ्योज्ञातिघातिभ्योदीनांमांदीनवत्सल॥१४॥कथंविसृ अ॰२४
॥६५॥ जसेराजन्भीतामस्मिन्सरिज्जले॥तमात्मनोनुग्रहार्थंप्रीत्यामत्स्यवपुर्धरं॥१५॥
अजानन्रक्षणार्थायशफर्याःसमनोदधे॥तस्यादीनतरंवाक्यमाश्रुत्यसम
हीपतिः॥कलशाप्सुनिधायैनांदयालुर्निन्यआश्रमं॥१६॥सातुतत्रैकरात्रेणव
र्द्धमानाकमंडलौ॥अलब्ध्वात्मावकाशंवाइदमाहमहीपतिं॥१७॥नाहंकमंड
लावस्मिन्कृच्छ्रंवस्तुमिहोत्सहे॥कल्पयौकःसुविपुलंयत्राहंनिवसेसुखं॥१८॥
सएनांततआदायन्यधादौदंचनोदके॥तत्रक्षिप्तामुहूर्तेनहस्तत्रयमवर्द्ध ॥एम॰॥
त॥१९॥नमएतदलंराजन्सुखंवस्तुमुदंचनं॥पृथुदेहिपदंमह्यंयत्त्वाहंशर ॥६५॥
क्षि १ णंगता॥२०॥ततआदायसाराज्ञाक्षिप्ताराजन्सरोवरे॥तदावृत्यात्मनासायंम

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

हामीनोन्ववर्द्धत ॥२१॥ नैतन्मेस्वस्तयेराजन्नुदकंसलिलौकसः ॥ निधेहि
रक्षायोगेनह्रदेमामविदासिनी ॥२२॥ इत्युक्तःसोनयन्मत्स्यंतत्रतत्राविदा
सिनि ॥ जलाशयेसंमितंतंसमुद्रेप्राक्षिपज्झषं ॥२३॥ क्षिप्यमाणस्तमा
हेदमिहमांमकरादयः ॥ अदंत्यतिबलावीरमांनेहोत्स्रष्टुमर्हसि ॥२४॥
एवंविमोहितस्तेनवदतावल्गुभारतीं ॥ तमाहकोभवानस्मान्मत्स्यरू
पेणमोहयन् ॥२५॥ नैवंवीर्योजलचरोदृष्टोऽस्माभिःश्रुतोपिवा ॥ योभवा
न्योजनशतमह्नाभिव्यानशेसरः ॥२६॥ नूनंत्वंभगवान्साक्षाद्धरिर्ना
रायणोव्ययः ॥ अनुग्रहायभूतानांधत्सेरूपंजलौकसां ॥२७॥ नमस्तेपुरु
षश्रेष्ठस्थित्युत्पत्त्यप्ययेश्वर ॥ भक्तानांनःप्रपन्नानांमुख्योह्यात्मागति

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

॥भा॰अ॰॥ अ॰२४
॥६८॥

विभो॥२८॥सर्वेलीलावतारास्तेभूतानांभूतिहेतवः॥ज्ञातुमिछाम्यदोरूपंयदर्थं
भवताधृतं॥२९॥नतेरविंदाक्षपदोपसर्पणंमृषाभवेत्सर्वसुहृत्प्रियात्मनः॥य
थेतरेषांपृथगात्मनांसतामदीदृशोयद्वपुरद्भुतंहिनः॥३०॥शुकउवाच॥इतिब्रुवाणं
नृपतिंजगत्पतिःसत्यव्रतंमत्स्यवपुर्युगक्षये॥विहर्तुकामःप्रलयार्णवेब्रवीच्चि
कीर्षुरेकांतजनःप्रियःप्रियं॥३१॥श्रीभगवानु॰॥सप्तमेद्यतनादूर्ध्वमहन्येतदरिं
दम॥निमंक्षत्यप्ययांभोधौत्रैलोक्यंभूर्भुवादिकं॥३२॥त्रिलोक्यांलीयमानायां
संवर्त्ताभसिवैतदा॥उपस्थास्यतिनौःकाचिद्विशालात्वांमयेरिता॥३३॥त्वंताव
दोषधीःसर्वाबीजान्युच्चावचानिच॥सप्तर्षिभिःपरिवृतःसर्वसत्वोपबृंहितः॥३४॥ ॥राम॥
आरुह्यबृहतींनावंविचरिष्यस्यविक्लवः॥एकार्णवेनिरालोकेऋषीणामेवव ॥६८॥

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

र्वसा ॥३६॥ दोधूयमानांतांनावंसमीरेणबलीयसा ॥ उपस्थितस्यमेशृंगेनिबध्नी
हिमहाहिना ॥३७॥ अहंत्वामृषिभिःसाकंसहनावमुदन्वति ॥ विकर्षन्विचरिष्या
मियावद्ब्राह्मीनिशाप्रभो ॥३८॥ मदीयंमहिमानंचपरंब्रह्मेतिशब्दितं ॥ वेत्स्यस्य
नुगृहीतंमेसंप्रश्नैर्विवृतंहृदि ॥३९॥ इत्थमादिश्यराजानंहरिरंतरधीयत ॥ सो
न्ववैक्षततंकालंयंहृषीकेशआदिशत् ॥४०॥ आस्तीर्यदर्भान्प्राक्कूलान्राजर्षिः
प्रागुदङ्मुखः ॥ निषसादहरेःपादौचिंतयन्मत्स्यरूपिणः ॥४१॥ ततःसमुद्रउद्वेलः
सर्वतःप्लावयन्महीं ॥ वर्द्धमानोमहामेघैर्वर्षद्भिःसमदृश्यत ॥४२॥ ध्यायन्भग
वदादेशंददृशेनावमागतां ॥ तामारुरोहविप्रेंद्रैरादायौषधिवीरुधः ॥४३॥ तमू
चुर्मुनयःप्रीताराजन्ध्यायस्वकेशवं ॥ सवैनःसंकटादस्मादविताशंविधास्यति

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

॥भा॰अ॰॥
॥८१॥

सोनुध्यातस्ततोराज्ञाप्रादुरासीन्महार्णवे॥एकशृंगधरोमत्स्योहैमोनियुतयो
जनः॥४५॥निबध्यनावंतत्शृंगेयथोक्तोहरिणापुरा॥वरत्रेणाहिनातुष्टस्तुष्टावम
धुसूदनं॥४६॥राजोवाच॥अनाद्यविद्योपहतात्मसंविदस्तन्मूलसंसारपरि
श्रमातुरः॥यदृच्छयेहोपश्रितायमाप्नुयुर्विमुक्तिदोनःपरमोगुरुर्भवान्॥४७॥
जनोबुधोयंनिजकर्मबंधनःसुखेच्छयाकर्मसमीहतेसुखं॥यत्सेवयातांविधु
नोत्यसन्मतिंग्रंथिंसभिंद्याद्धृदयंसनोगुरुः॥४८॥यत्सेवयाग्नेरिवरुद्ररोदनंपुमा
न्विजह्यान्मलमात्मनस्तमः॥भजेतवर्णंनिजमेषसोव्ययोभूयात्सईशःपर
मोगुरोर्गुरुः॥४९॥नयत्प्रसादायुतभागलेशमन्येचदेवागुरवोजनाःस्वयं॥क
र्तुंसमेताःप्रभवंतिपुंसस्तमीश्वरंत्वांशरणंप्रपद्ये॥५०॥अचक्षुरंधस्ययथाग्र

अ॰२४
रि

॥राम॰॥
॥८१॥

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

णीःकृतस्तथाजनस्याविदुषोबुधोगुरुः।।त्वमर्कदृक्सर्वदृशांसमीक्षणोवृतो
गुरुर्नःस्वगतिंबुभुत्सतां।।५१।।जनोजनस्यादिशतेऽसतींमतिंययाप्रपद्येतदुर
त्ययंतमः।।त्वंत्वव्ययंज्ञानममोघमंजसाप्रपद्यतेयेनजनोनिजंपदं।।५२।।त्वंसर्व
लोकस्यसुहृत्प्रियेश्वरोह्यात्मागुरुर्ज्ञानमभीष्टसिद्धिः।।तथापिलोकोनभवंत
मंधधीर्जानातिसंतंहृदिबद्धकामः।।५३।।तंत्वामहंदेववरंवरेण्यंप्रपद्यईशंप्रति
बोधनाय।।छिंध्यर्थदीपैर्भगवन्वचोभिर्ग्रंथीन्हृदय्यान्विवृणुस्वमोकः।।५४।।
शुकउवाच।।इत्युक्तवंतंनृपतिंभगवानादिपूरुषः।।मत्स्यरूपीमहांभोधौविहरं
स्तत्त्वमब्रवीत्।।५५।।पुराणसंहितांदिव्यांसांख्ययोगक्रियावतीं।।सत्यव्रतस्यरा
जर्षेरात्मगुह्यमशेषतः।।५६।।अश्रौषीदृषिभिःसाकमात्मतत्त्वमसंशयं।।नाव्या

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

सीनोभगवतांप्रोक्तंब्रह्मसनातनं॥५७॥अतीतप्रलयापायेउत्थितायसवेधसे
॥हत्वासुरंहयग्रीवंवेदान्प्रत्याहरद्धरिः॥५८॥सतुसत्यव्रतोराजाज्ञानविज्ञान
संयुतः॥विष्णोःप्रसादात्कल्पेस्मिन्आसीद्वैवस्वतोमनुः॥५९॥सत्यव्रतस्यराज
र्षेर्मायामत्स्यस्यशार्ङ्गिणः॥संवादंमहदाख्यानंश्रुत्वामुच्येतकिल्बिषात्॥६०
अवतारोहरेर्योयंकीर्त्तयेदन्वहंनरः संकल्पास्तस्यसिद्ध्यंतिसयातिपरमां
तिं॥६१॥प्रलयपयसिधातुःसुप्तशक्तेर्मुखेभ्यःश्रुतिगणमपनीतंप्रत्युपा
दत्तहत्वा॥दितिजमकथयद्योब्रह्मसत्यव्रतानांतमहमखिलहेतुंजिह्ममी
नंनतोस्मि॥६२॥ ॥इतिश्रीभागवतेमहापुराणेअष्टमस्कंधेभगवतोमत्स्या
वतारचरितानुवर्णनंचतुर्विंशोध्यायः॥२४॥ ॥ ॥

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

श्रीभागवतअष्टमस्कंधसमाप्तोयम्॥

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

अथनवमस्कंधप्रारंभोयं

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

॥भा॰न॰॥
॥९॥

श्रीगणेशायनमः॥ गुणायंगुणतावाप्त्यैहृणतेकरुणानिधिं॥ तमहंशरणंयामि
परमानंदमाधवं॥१॥त्रिगुणाष्टाभिरध्यायैर्वैवस्वतकृतान्वयः॥ नवमेक्रुस्मसत्की
र्तिप्रसंगायवितन्वते॥२॥एवमुक्तोष्टमस्कंधेस्वधर्मःसत्वशोधकः॥कर्तृपालक
वंशादिमन्वादीनांनिरूपणैः॥३॥सद्धर्मशुद्धसत्वानांअंतरंगेशसत्कथा॥सूर्यसो
मान्वयाख्यानैरधुनासंगतोच्यते॥४॥त्रयोदशभिरध्यायैःसूर्यवंशोनुवर्ण्यते॥
एकादशभिरध्यायैःसोमवंशस्ततःपरैः॥५॥तत्रतुप्रथमेध्यायेवैवस्वतसुतान्वये
सोमवंशप्रवेशोक्त्यैसुद्युम्नस्त्रीत्वमुच्यते॥६॥श्रीराजोवाच॥मन्वंतराणिसर्वाणि
त्वयोक्तानिश्रुतानिमे॥वीर्याण्यनंतवीर्यस्यहरेस्तत्रकृतानिच॥१॥योसौसत्यव्र
तोनामराजर्षिर्द्रविडेश्वरः॥ज्ञानंयोतीतकल्पांतेलेभेपुरुषसेवया॥२॥सवैविव

अ॰१
॥राम॰॥
॥१॥

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

स्वतःपुत्रोमनुरासीदितिश्रुतं॥त्वत्तस्तस्यसुताःप्रोक्ताइक्ष्वाकुप्रमुखानृपाः॥३॥तेषां
वंशंपृथक्ब्रह्मन्वंशानुचरितानिच॥कीर्तयस्वमहाभागनित्यंशुश्रूषतांहिनः॥४॥
येभूतायेभविष्याश्चभवंत्यद्यतनाश्चये॥तेषांनःपुण्यकीर्तीनांसर्वेषांवदविक्रमा
न्॥५॥सूतउवाच॥एवंपरीक्षिताराज्ञासदसिब्रह्मवादिनां॥पृष्टःप्रोवाचभगवान्
शुकःपरमधर्मवित्॥६॥श्रीशुकउवाच॥श्रूयतांमानवोवंशःप्राचुर्येणपरंतप
नशक्यतेविस्तरतोवक्तुंवर्षशतैरपि॥७॥परावरेषांभूतानामात्मायःपुरुषःप
रः॥सएवासीदिदंविश्वंकल्पांतेन्यन्नकिंचन॥८॥तस्यनाभेःसमभवत्पद्मकोशो
हिरण्मयः॥तस्मिन्जज्ञेमहाराजस्वयंभूश्चतुराननः॥९॥मरीचिर्मनसस्तस्यजज्ञे
तस्यापिकश्यपः॥दाक्षायण्यांततोदित्यांविवस्वानभवत्सुतः॥१०॥ततोमनुःश्रा

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

॥भा॰न॰॥ द्देवः संज्ञायामास भारत॥ श्रद्धायांजनयामास दशपुत्रान्स आत्मवान्॥११॥ इक्ष्वा अ॰१
॥२॥ कुनृगशर्यातिदिष्टधृष्टकरूषकान्॥ नरिष्यंतंपृषध्रंचनाभागंचकविंविभुः॥१२॥
अप्रजस्यमनोःपूर्वंवशिष्ठोभगवान्किल॥ मित्रावरुणयोरिष्टिंप्रजार्थमकरो
द्विभुः॥१३॥ तत्रश्रद्धामनोःपत्नीहोतारंसमयाचत॥ दुहित्रर्थमुपागम्यप्रणिप
त्यपयोव्रता॥१४॥ प्रेषितोध्वर्युणाहोताध्यायंस्तत्सुसमाहितः॥ हविषिव्यचरत्तेन
वषट्कारंगृणन्द्विजः॥१५॥ होतुस्तद्व्यभिचारेणकन्येलानामसाभवत्॥ तांविलो
क्यमनुःप्राहनातिहृष्टमनागुरुं॥१६॥ भगवन्किमिदंजातंकर्मवोब्रह्मवादिनां
विपर्ययमहोकष्टंमैवंस्याद्ब्रह्मविक्रिया॥१७॥ यूयंमंत्रविदोयुक्तास्तपसादग्ध ॥राम॥
किल्बिषाः॥ कुतःसंकल्पवैषम्यमनृतंविबुधेष्विव॥१८॥ तन्निशम्यवचस्तस्य ॥३॥

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

भगवान्ब्रपितामहः॥ होतुर्व्यतिक्रमंज्ञात्वाबभाषेरविनंदनं॥१९॥ एतत्संकल्प
वैषम्यंहोतुस्तेव्यभिचारतः॥ तथापिसाधयिष्येतेसुप्रजस्त्वंस्वतेजसा॥२०॥ ए
वंव्यवसितोराजन्भगवान्समहायशाः॥ अस्तौषीदादिपुरुषमिलायाःपुंस्त्व
काम्यया॥२१॥ तस्मैकामवरंतुष्टोभगवान्हरिरीश्वरः॥ ददाविलाभवत्तेनसुद्यु
म्नःपुरुषर्षभः॥२२॥ सएकदामहाराजविचरन्मृगयांवने॥ वृतःकतिपयामा
त्यैरश्वमारुह्यसैंधवं॥२३॥ प्रगृह्यरुचिरंचापंशरांश्चपरमाद्भुतान्॥ दंशितोनु
मृगंवीरोजगामदिशमुत्तरां॥२४॥ सकुमारोवनंमेरोरधस्तात्प्रविवेशह॥ यत्रा
स्तेभगवाञ्छर्वोरममाणःसहोमया॥२५॥ तस्मिन्प्रविष्टएवासौसुद्युम्नःप
रवीरहा॥ अपश्यत्स्त्रियमात्मानमश्वंचवडवांनृप॥२६॥ तथातदनुगाःसर्वे

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

॥भा॰न॰॥
॥३॥

आत्मलिंगविपर्ययं॥दृष्ट्वाविमनसोभूवन्वीक्ष्यमाणाःपरस्परं॥२७॥राजोवाच॥
कथमेवंगुणोदेशःकेनवाभगवन्कृतः॥प्रश्नमेतंसमाचक्ष्वपरंकौतूहलंहिनः॥
२८॥श्रीशुकउ॰॥एकदागिरिशंद्रष्टुमृषयस्तत्रसुव्रताः॥दिशोवितिमिराभासाः
कुर्वंतःसमुपागमन्॥२९॥तांविलोक्यांबिकादेवीविवासाव्रीडिताभृशं॥भ
र्तुरंकात्समुत्थायनीवीमाश्वथपर्यधात्॥३०॥ऋषयोपितयोर्वीक्ष्यप्रसंगंरम
माणयोः॥निवृत्ताःप्रययुस्तस्मान्नरनारायणाश्रमं॥३१॥तदिदंभगवानाहप्रि
यायाःप्रियकाम्यया॥स्थानंयःप्रविशेदेतत्सवैयोषिद्भवेदिति॥३२॥ततऊर्ध्वंवनं
तद्वैपुरुषावर्जयंतिहि॥साचानुचरसंयुक्ताविचचारवनाद्वनं॥३३॥अथतामाश्र
माभ्याशेचरंतींप्रमदोत्तमां॥स्त्रीभिःपरिवृतांवीक्ष्यचकमेभगवान्बुधः॥३४॥सापि

अ॰१
॥राम॥
॥३॥

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

तं चकमे सुभ्रूः सोमराजसुतं पतिं ॥ स तस्यां जनयामास पुरूरवसमात्मजं ॥ ३५ ॥ एवं
स्त्रीत्वमनुप्राप्तः सुद्युम्नो मानवो नृपः ॥ सस्मार स्वकुलाचार्यं वसिष्ठमिति शुश्रुम ॥ ३६
स तस्य तां दशां दृष्ट्वा कृपया भृशपीडितः ॥ सुद्युम्नस्याशयन् पुंस्त्वमुपाधावत शं-
करं ॥ ३७ ॥ तुष्टस्तस्मै स भगवानृषये प्रियमावहन् ॥ स्वां च वाचमृतां कुर्वन्निद-
माह विशांपते ॥ ३८ ॥ मासं पुमान् स भविता मासं स्त्री तव गोत्रतः ॥ इत्थं व्यवस्थ-
या कामं सुद्युम्नोवतु मेदिनीं ॥ ३९ ॥ आचार्यानुग्रहात्कामं लब्ध्वा पुंस्त्वं व्यवस्थ-
या ॥ पालयामास जगतीं नाभ्यनंदन्स्म तं प्रजाः ॥ ४० ॥ तस्योत्कलो गयो राजन् विम-
लश्च सुतास्त्रयः ॥ दक्षिणापथराजानो बभूवुर्धर्मवत्सलाः ॥ ४१ ॥ ततः परिणते काले प्र-
तिष्ठानपतिः प्रभुः ॥ पुरूरवस उत्सृज्य गां पुत्राय गतो वनं ॥ ४२ ॥ इति श्रीभागवते महापु-

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

॥भा.न.॥
॥४॥

राणे इलोपाख्याने प्रथमोऽध्यायः॥ १ ॥ द्वितीये मनुपुत्राणां द्वावपुत्रौ विरागतः॥ क
रूषकादिपंचानां वंशानाह लघुक्रमात्॥ १ ॥ श्रीशुक उ० ॥ एवं गतेथ सुद्युम्ने मनु
र्वैवस्वतः सुते ॥ पुत्रकामस्तपस्तेपे यमुनायां शतं समाः॥ १ ॥ ततो यजन्मनुर्देव
मपत्यार्थं हरिं प्रभुं ॥ इक्ष्वाकुपूर्वजान्पुत्रान्लेभे स्वसदृशान्दश ॥ २ ॥ पृषध्रस्तु म
नोः पुत्रो गोपालो गुरुणा कृतः॥ पालयामास गा यत्तो रात्र्यां वीरासनव्रतः॥ ३ ॥ ए
कदा प्राविशद्गोष्ठं शार्दूलो निशि वर्षति ॥ शयाना गाव उत्थाय भीतास्ता बभ्रमु
र्व्रजे ॥ ४ ॥ एकां जग्राह बलवान्सा चुक्रोश भयातुरा ॥ तस्यास्तत्क्रंदितं श्रुत्वा पृष
ध्रोभिससार ह ॥ ५ ॥ खड्गमादाय तरसा प्रलीनोडुगणे निशि ॥ अजानन्नहन
द्बभ्रोः शिरः शार्दूलशंकया ॥ ६ ॥ व्याघ्रोपि वृक्णश्रवणो निस्त्रिंशाग्राहतस्ततः॥

अ २
॥राम॥
॥४॥

CC-0. In Public Domain Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

निश्वक्रामभृशंभीतोरक्षंपथिसमुत्सृजन ॥७॥ मन्यमानोहतंव्याघ्रंपृषध्रःपरवी
रहा ॥ अद्राक्षीत्स्वहतांबभ्रुंव्युष्टायांनिशिदुःखितः ॥८॥ तंशशापकुलाचार्यःकृ
तागसमकामतः ॥ नक्षत्रबंधुःशूद्रस्त्वंकर्मणाभवितामुना ॥९॥ एवंशप्तस्तुगु
रुणाप्रत्यगृह्णात्कृतांजलिः ॥ अधारयद्व्रतंवीरऊर्ध्वरेतामुनिप्रियं ॥१०॥ वासु
देवेभगवतिसर्वात्मनिपरेमले ॥ एकांतित्वंगतोभक्त्यासर्वभूतसुहृत्समः ॥११
विमुक्तसंगःशांतात्मासंयताक्षोपरिग्रहः ॥ यदृच्छयोपपन्नेनकल्पयन्वृत्तिमात्म
नः ॥१२॥ आत्मन्यात्मानमाधायज्ञानतृप्तःसमाहितः ॥ विचचारमहीमेतांजडां
धबधिराकृतिः ॥१३॥ एवंवृत्तोवनंगत्वादृष्ट्वादावाग्निमुत्थितं ॥ तेनोपयुक्तकरणो
ब्रह्मप्रापपरंमुनिः ॥१४॥ कविःकनीयान्विषयेषुनिस्पृहोविसृज्यराज्यंसहबंधुभि

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

॥भा० न०॥ र्वनं ॥ निवेश्यचित्तेपुरुषंस्वरोचिषंविवेशंकैशोरवयाःपरंगतः॥१५॥ करूषान्मान अ० २
॥५॥ वादासन्कारूषाःक्षत्रजातयः॥ उत्तरापथगोप्तारोब्रह्मण्याधर्मवत्सलाः॥१६॥ धृष्टा
द्धार्ष्टमभूत्क्षत्रंब्रह्मभूयंगतंक्षितौ॥ नृगस्यवंशःसुमतिर्भूतज्योतिस्ततोवसुः॥१७॥
वसोःप्रतीकस्तत्पुत्रओघवानोघवत्पिता॥ कन्याचौघवतीनामसुदर्शनउवाह
तां॥१८॥ चित्रसेनोनरिष्यंताद्दक्षस्तस्यसुतोभवत्॥ तस्यमीढ्वांस्ततःकूर्चइंद्रसे
नस्तुतत्सुतः॥१९॥ वीतिहोत्रस्त्विंद्रसेनात्तस्यसत्यश्रवाअभूत्॥ उरुश्रवाःसुतस्त
स्यदेवदत्तस्ततोभवत्॥२०॥ ततोग्निवेश्योभगवानग्निःस्वयमभूत्सुतः॥ कानीन ॥राम०॥
इतिविख्यातोजातूकर्ण्योमहानृषिः॥२१॥ ततोब्रह्मकुलंजातमग्निवेश्यायनंनृ ॥५॥
प॥ नरिष्यंतान्वयःप्रोक्तोदिष्टवंशमतःशृणु॥२२॥ नाभागोदिष्टपुत्रोन्यःकर्मणा

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

वैश्यतांगतः॥भलंदनःसुतस्तस्यवत्सप्रीतिर्भलंदनात्॥२३॥वत्सप्रीतेःसुतः
प्रांशुस्तत्सुतंप्रमतिंविदुः॥खनित्रःप्रमतेस्तस्माच्चाक्षुषोथविविंशतिः॥२४॥वि
विंशतिसुतोरंभःखनिनेत्रोस्यधार्मिकः॥करंधमोमहाराजतस्यासीदात्म
जोनृपः॥२५॥तस्याविक्षित्सुतोयस्यमरुत्तश्चक्रवर्त्यभूत्॥संवर्त्तोयाजयद्यं
वैमहायोग्यंगिरःसुतः॥२६॥मरुत्तस्ययथायज्ञोनतथान्यस्यकश्चन॥सर्वंहिर
ण्मयंत्वासीद्यत्किंचिच्चास्यशोभनं॥२७॥अमाद्यदिंद्रःसोमेनदक्षिणाभिर्द्विजा
तयः॥मरुतःपरिवेष्टारोविश्वेदेवाःसभासदः॥२८॥मरुत्तस्यदमःपुत्रस्तस्यासी
द्राज्यवर्द्धनः॥सुधृतिस्तत्सुतोजज्ञेसौधृतेयोनरःसुतः॥२९॥तत्सुतःकेवलस्त
स्माद्बंधुमान्वेगवांस्ततः॥बंधुस्तस्याभवद्यस्यतृणबिंदुर्महीपतिः॥३०॥तंभेजे

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

॥भा॰न॰॥ ॥६॥

लंबुषादेवीभजनीयगुणालयं॥वराप्सरायतःपुत्राःकन्याचेडविडाभवत्॥३१॥
तस्यामुत्पादयामासविश्रवाधनदंसुतं॥प्रादायविद्यांपरमामृषिर्योगेश्वरा
त्पितुः॥३२॥विशालःशून्यबंधुश्चधूम्रकेतुश्चतत्सुताः॥विशालोवंशकृद्राजावै
शालींनिर्ममेपुरीं॥३३॥हेमचंद्रःसुतस्तस्यधूम्राक्षस्तस्यचात्मजः॥तत्पुत्रात्सं
यमादासीत्कृशाश्वःसहदेवजः॥३४॥कृशाश्वात्सोमदत्तोभूद्योश्वमेधैरिडस्प
तिं॥इष्ट्वापुरुषमापाग्र्यांगतिंयोगेश्वराश्रितः॥३५॥सोमदत्तिस्तुसुमतिस्तत्सु
तोजनमेजयः॥एतेवैशालभूपालास्तृणबिंदोर्यशोधराः॥३६॥ ॥इतिश्रीभा
गवतेमहापुराणेनवमस्कंधेद्वितीयोऽध्यायः॥ ॥२॥ ॥तृतीयेमनुपुत्र
स्यशर्यातेःकीर्त्यतेन्वयः॥यस्यसौकन्यमाख्यानंरैवतंचमहाद्भुतं॥१॥श्रीशुक॰

अ॰२

॥राम॰॥ ॥६॥

शर्यातिर्मानवोराजाब्रह्मिष्ठःसंबभूवह॥योवाअंगिरसांसत्रेद्वितीयमहदुचिवान्॥१॥सु
कन्यानामतस्यासीत्कन्याकमललोचना॥तयासार्द्धंवनगतोह्यगमच्च्यवनाश्रमं
२॥सासखीभिःपरिवृताविचिन्वंत्यंघ्रिपान्वने॥वल्मीकरंध्रेददृशेखद्योतेइवज्योति
षी॥३॥तेदैवचोदिताबालाज्योतिषीकंटकेनवै॥अविध्यन्मुग्धभावेनसुस्रावा
सृक्ततोबहिः॥४॥शकृन्मूत्रनिरोधोभूत्सैनिकानांचतत्क्षणात्॥राजर्षिस्तमु
पालक्ष्यपुरुषान्विस्मितोब्रवीत्॥५॥अप्यभद्रंनयुष्माभिर्भार्गवस्यविचेष्टितं॥व्य
क्तंकेनापिनस्तस्यकृतमाश्रमदूषणं॥६॥सुकन्याप्राहपितरंभीताकिंचित्कृतंम
या॥द्वेज्योतिषीअजानंत्यानिर्भिन्नेकंटकेनवै॥७॥दुहितुस्तद्वचःश्रुत्वाशर्यातिर्जा
तसाध्वसः॥मुनिंप्रसादयामासवल्मीकांतर्हितंशनैः॥८॥तदभिप्रायमाज्ञायप्रादा

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

दुहितरंमुनेः॥ कृच्छ्रान्मुक्तस्तमामंत्र्यपुरंप्रायात्समाहितः॥९॥ सुकन्याच्यवनंप्रा
प्यपतिंपरमकोपनं॥ प्रीणयामासचित्तज्ञा अप्रमत्तानुवृत्तिभिः॥१०॥ कस्यचित्त्व
थकालस्यनासत्यावाश्रमागतौ॥ तौपूजयित्वाप्रोवाचवयोमेदत्तमीश्वरौ॥११॥
ग्रहंग्रहीष्येसोमस्ययज्ञेवामप्यसोमपोः॥ क्रियतांमेवयोरूपंप्रमदानांयदीप्सितं
॥१२॥ बाढमित्यूचतुर्विप्रमभिनंद्यभिषक्तमौ॥ निमज्जतांभवानस्मिन्ह्रदेसिद्धवि
निर्मिते॥१३॥ इत्युक्तोजरयाग्रस्तदेहोधमनिसंततः॥ ह्रदंप्रवेशितोश्विभ्यांवलीप
लितविग्रहः॥१४॥ पुरुषास्त्रयउत्तस्थुरपीच्यावनिताप्रियाः॥ पद्मस्रजःकुंडलिन
स्तुल्यरूपाःसुवाससः॥१५॥ तान्निरीक्ष्यवरारोहासरूपान्सूर्यवर्चसः॥ अजानतीप
तिंसाध्वीअश्विनौशरणंययौ॥१६॥ दर्शयित्वापतिंतस्यैपातिव्रत्येनतोषितौ॥ ऋषि

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

मामंत्र्यययतुर्विमानेनत्रिविष्टपं॥ यक्ष्यमाणोथशर्यातिश्च्यवनस्याश्रमंगतः॥ दद
र्शदुहितुःपार्श्वेपुरुषंसूर्यवर्चसं॥१८॥ राजादुहितरंप्राहकृतपादाभिवंदनां॥ आ
शिषश्चाप्रयुंजानोनातिप्रीतमनाइव॥१९॥ चिकीर्षितंतेकिमिदंपतिस्त्वयाप्रलंभि
तोलोकनमस्कृतोमुनिः॥ यत्त्वंजराग्रस्तमसत्यसंमतंविहायजारंभजसेमुमध्व
गं॥२०॥ कथंमतिस्तेवगतान्यथासतांकुलप्रसूतेकुलदूषणंत्विदं॥ बिभर्षिजारं
यदपत्रपाकुलंपितुश्चभर्तुश्चनयस्यधस्तमः॥२१॥ एवंब्रुवाणंपितरंस्मयमाना
शुचिस्मिता॥ उवाचतातजामाताततवेषभृगुनंदनः॥२२॥ शशंससपित्रेतत्सर्ववयो
रूपाभिलंभनं॥ विस्मितःपरमप्रीतस्तनयांपरिषस्वजे॥२३॥ सोमेनयाजयन्वी
रंग्रहंसोमस्यचाग्रहीत्॥ असोमपोरप्यश्विनोश्च्यवनःस्वेनतेजसा॥२४॥ हंतुं

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

तमाददेवज्रंसद्योमन्युरमर्षितः॥सवज्रंस्तंभयामासभुजमिंद्रस्यभार्गवः॥२५॥
अन्वजानंस्ततःसर्वेग्रहंसोमस्यचाश्विनोः॥भिषजावितियत्पूर्वंसोमाहुत्या
बहिःकृतौ॥२६॥उत्तानबर्हिरानर्त्तोभूरिषेणइतित्रयः॥शर्यातेरभवन्पुत्रा
आनर्त्ताद्रेवतोभवत्॥२७॥सोंतःसमुद्रेनगरींविनिर्मायकुशस्थलीं॥आ
स्थितोभुंक्तविषयानानर्त्तादीनरिंदम॥२८॥तस्यपुत्रशतंजज्ञेककुद्मिज्ये
ष्ठमुत्तमं॥ककुद्मीरेवतींकन्यांस्वामादायविभुंगतः॥२९॥कन्यावरंपरिप्र
ष्टुंब्रह्मलोकमपावृतं॥आवर्त्तमानेगांधर्वेस्थितोलब्धक्षणःक्षणं॥३०॥त
दंतआद्यमानम्यस्वाभिप्रायंन्यवेदयत्॥तच्छ्रुत्वाभगवान्ब्रह्माप्रहस्यतमु
वाचह॥३१॥अहोराजन्निरुद्धास्तेकालेनहृदयेकृताः॥तत्पुत्रपौत्रनप्तृणांगो

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

त्राणि न च शृण्महे ॥ कालोभियातस्त्रिणवचतुर्युगविकल्पितः ॥ तद्गच्छ देवदे
वांशो बलदेवो महाबलः ॥ कन्यारत्नमिदं राजन्नररत्नाय देहि भोः ॥३३॥ भु
वो भारावताराय भगवान्भूतभावनः ॥ अवतीर्णो निजांशेन पुण्यश्रवण
कीर्त्तनः ॥३४॥ इत्यादिष्टोभिवंद्याजं नृपः स्वपुरमागतः ॥ त्यक्तां पुण्यजनत्रा
साद्भ्रातृभिर्दिक्ष्ववस्थितैः ॥३५॥ सुतां दत्वानवद्यांगीं बलाय बलशालिने ॥ बद
र्याख्यं गतो राजा तप्तुं नारायणाश्रमं ॥३६॥ ॥ इति श्रीभागवते महापुराणे
नवमस्कंधे तृतीयोऽध्यायः ॥३॥ ॥ चतुर्थे मनुपुत्रस्य नभगस्य कथोच्यते
॥ तत्सूनोश्चांबरीषस्य कृत्याप्रतिहतायतः ॥१॥ श्रीशुक उवाच ॥ नाभागो नभ
गापत्यं यं ततं भ्रातरः कविं ॥ यविष्ठं व्यभजन्दायं ब्रह्मचारिणमागतं ॥१॥ भ्रा

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

॥भा॰ न॰॥ ॥९॥ तरोभक्त किं मह्यं भजाम पितरं तव॥ त्वां ममार्यास्तताभांक्षुर्मा पुत्रक तदादृ अ॰४
थाः॥२॥ इमे अंगिरसः सत्रमासतेद्य सुमेधसः॥ षष्टंषष्टमुपेत्याहः कवे मुह्यं
ति कर्मणि॥३॥ तांस्त्वं शंसय सूक्ते द्वे वैश्वदेवे महात्मनः॥ ते स्वर्यंतो धनं सत्र
परिशेषितमात्मनः॥४॥ दास्यंत्यथ ततो गच्छ तथा स कृतवान्यथा॥ तस्मै
दत्वा ययुः स्वर्गं ते सत्रपरिशेषितं॥५॥ तं कश्चित्स्वीकरिष्यंतं पुरुषः कृष्णदर्श
नः॥ उवाचोत्तरतोभेत्य ममेदं वास्तुकं वसु॥६॥ ममेदमृषिभिर्दत्तमिति तर्हि स्म
मानवः॥ स्यान्नौ ते पितरि प्रश्नः पृष्टवान्पितरं यथा॥७॥ यज्ञवास्तुगतं सर्वमु
च्छिष्टमृषयः क्वचित्॥ चक्रुर्हि भागं रुद्राय स देवः सर्वमर्हति॥८॥ नाभागस्तं प्र ॥राम॥
णम्याह तवेश किल वास्तुकं॥ इत्याह मे पिता ब्रह्मञ्छिरसा त्वां प्रसादये॥९ ॥९॥

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

यन्मेपितावदद्धर्मंत्वंनुसत्यंप्रभाषसे॥ददामितेमंत्रदृशोज्ञानंब्रह्मसनातनं॥१०॥
गृहाणद्रविणंदत्तंमत्सत्रेपरिशेषितं॥इत्युक्त्वांतर्हितोरुद्रोभगवान्सत्यवत्सलः
११॥यएतत्संस्मरेत्प्रातःसायंचसुसमाहितः॥कविर्भवतिमंत्रज्ञोगतिंचैवतथा
त्मनः॥१२॥नाभागादंबरीषोभून्महाभागवतःकृती॥नास्पृशद्ब्रह्मशापोपियं
नप्रतिहतःक्वचित्॥१३॥राजोवाच॥भगवन्श्रोतुमिच्छामिराजर्षेस्तस्यधीमतः
नप्राभूद्यत्रनिर्मुक्तोब्रह्मदंडोदुरत्ययः॥१४॥श्रीशुकउ०॥अंबरीषोमहाभागः
सप्तद्वीपवतींमहीं॥अव्ययांचश्रियंलब्ध्वाविभवंचातुलंभुवि॥१५॥मेनेतिदुर्लभं
पुंसांसर्वंतत्स्वप्नसंस्तुतं॥विद्वान्विभवनिर्वाणंतमोविशतियत्पुमान्॥१६॥वासु
देवेभगवतितद्भक्तेषुचसाधुषु॥प्राप्तोभावंपरंविश्वंयेनेदंलोष्टवत्स्मृतं॥१७॥सवै

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

मनःकृष्णपदारविंदयोर्वचांसिवैकुंठगुणानुवर्णने॥ करौहरेर्मंदिरमार्जनादिषुश्रु
तिंचकाराच्युतसत्कथोदये॥१८॥ मुकुंदलिंगालयदर्शनेदृशौतद्भृत्यगात्रस्पर्शेंग
संगमं॥ घ्राणंचतत्पादसरोजसौरभेश्रीमत्तुलस्यारसनांतदर्पिते॥१९॥ पादौ
हरेःक्षेत्रपदानुसर्पणेशिरोहृषीकेशपदाभिवंदने॥ कामंचदास्येनतुकाम
काम्ययायथोत्तमश्लोकजनाश्रयारतिः॥२०॥ एवंसदाकर्मकलापमात्मनःप
रेधियज्ञेभगवत्यधोक्षजे॥ सर्वात्मभावंविदधन्महीमिमांतन्निष्ठविप्राभिहि
तःशशासह॥२१॥ ईजेश्वमेधैरधियज्ञमीश्वरंमहाविभूत्योपचितांगदक्षिणैः
॥ततैर्वसिष्ठासितगौतमादिभिर्धन्वन्यभिस्रोतमसौसरस्वतीं॥२२॥ यस्यक्रतु
षुगीर्वाणैःसदस्याऋत्विजोजनाः॥ तुल्यरूपाश्चानिमिषाव्यदृश्यंतसुवाससः

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

॥स्वर्गोनप्रार्थितोयस्यमनुजैरमरप्रियः॥शृण्वद्भिरुपगायद्भिरुत्तमश्लोकचेष्टितं
समर्हयंतितान्कामाःस्वाराज्यपरिभाविताः॥दुर्लभानपिसिद्धानांमुकुंदंहृदिपश्य
तः॥२५॥सइत्थंभक्तियोगेनतपोयुक्तेनपार्थिवः॥स्वधर्मेणहरिंप्रीणन्संगान्सर्वान्श
नैर्जहौ॥२६॥गृहेषुदारेषुसुतेषुबंधुषुद्विपोत्तमस्यंदनवाजिवस्तुषु॥अक्षय्यर
त्नाभरणायुधादिष्वनंतकोशेष्वकरोदसन्मतिं॥२७॥तस्माअदाद्धरिश्चक्रंप्रत्यनी
कभयावहं॥एकांतभक्तिभावेनप्रीतोभृत्याभिरक्षणं॥२८॥आरिराधयिषुःकृष्णंम
हिष्यातुल्यशीलया॥युक्तःसांवत्सरंवीरोदधारद्वादशीव्रतं॥२९॥व्रतांतेकार्तिकेमा
सित्रिरात्रंसमुपोषितः॥स्नातःकदाचित्कालिंद्यांहरिंमधुवनेर्चयत्॥३०॥महाभिषेक
विधिनासर्वोपस्करसंपदा॥अभिषिच्यांबराकल्पैर्गंधमाल्यार्हणादिभिः॥३१॥तद्गतां

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

॥भा॰न॰॥ तद्भावेनपूजयामासकेशवं॥ब्राह्मणांश्चमहाभागान्सिद्धार्थानपिभक्तितः॥३२ अ॰ ४
॥११॥ गवांरुक्मविषाणीनांरूप्यांघ्रीणांसुवाससां॥पयःशीलवयोरूपवत्सोपस्करसंप
दां॥३३॥प्राहिणोत्साधुविप्रेभ्योगृहेषुन्यर्बुदानिषट्॥भोजयित्वाद्विजानग्रेस्वाद्व
न्नंगुणवत्तमं॥३४॥लब्धकामैरनुज्ञातःपारणायोपचक्रमे॥तस्यतर्ह्यतिथिःसा
क्षाद्दुर्वासाभगवानभूत्॥३५॥तमानर्चातिथिंभूपःप्रत्युत्थानासनार्हणैः॥ययाचे
भ्यवहारायपादमूलमुपागतः॥३६॥प्रतिनंद्यसतद्यांच्ञांकर्तुमावश्यकंगतः॥
निममज्जबृहद्ध्यायन्कालिंदीसलिलेशुभे॥३७॥मुहूर्त्तार्द्धावशिष्टायांद्वादश्यां ॥राम॰॥
पारणंप्रति॥चिंतयामासधर्मज्ञोद्विजैस्तद्धर्मसंकटे॥३८॥ब्राह्मणातिक्रमेदो ॥११॥
षोद्वादश्यांयदपारणे॥यत्कृत्वासाधुमेभूयादधर्मोवानमांस्पृशेत्॥३९॥

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

अंभसाकेवलेनाथकरिष्येव्रतपारणं॥प्राहुरब्भक्षणंविप्राह्यशितंनाशितंच
तत्॥४०॥इत्यपःप्राश्यराजर्षिश्चिंतयन्मनसाच्युतं॥प्रत्यचष्टकुरुश्रेष्ठद्विज
गमनमेवसः॥४१॥दुर्वासायमुनाकूलात्कृतावश्यकआगतः॥राज्ञाभिनंदि
तस्तस्यबुबुधेचेष्टितंधिया॥४२॥मन्युनाप्रचलद्गात्रोभ्रुकुटीकुटिलाननः॥
बुभुक्षितश्चसुतरांकृतांजलिमभाषत॥४३॥अहोअस्यनृशंसस्यश्रियोन्मत्त
स्यपश्यत॥धर्मव्यतिक्रमंविष्णोरभक्तस्येशमानिनः॥४४॥योमामतिथिमा
यातमातिथ्येननिमंत्र्यच॥अदत्वाभुक्तवांस्तस्यसद्यस्तेदर्शयेफलं॥४५॥
एवंब्रुवाणउत्कृत्यजटांरोषविदीपितः॥तयासनिर्ममेतस्मैकृत्यांकाला
नलोपमां॥४६॥तामापतंतींज्वलतीमसिहस्तांपदाभुवं॥वेपयंतींसमुद्वीक्ष्य

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

॥भा॰न॰॥ न चचाल पदान्नृपः ॥४७॥ प्रादिष्टं भृत्यरक्षायां पुरुषेण महात्मना ॥ ददाह कृत्यां अ॰४
॥१२॥ तां चक्रं क्रुद्धाहिमिव पावकः ॥४८॥ तदभिद्रवदुद्वीक्ष्य स्वप्रयासं च निष्फलं ॥ दुर्वा
सा दुद्रुवे भीतो दिक्षु प्राणपरीप्सया ॥४९॥ तमन्वधावद्भगवद्रथांगं दावाग्निरुद्धू
तशिखो यथाहिं ॥ तथानुषक्तं मुनिरीक्षमाणो गुहां विविक्षुः प्रससार मेरोः ॥५०॥
दिशो नभः क्ष्मां विवरान्समुद्राल्लोकान्सपालान्त्रिदिवं गतः सः ॥ यतो यतो धा
वति तत्र तत्र सुदर्शनं दुःप्रसहं ददर्श ॥५१॥ अलब्धनाथः स यदा कुतश्चित्संत्र
स्तचित्तोरणमेषमाणः ॥ देवं विरिंच्यं समगाद्विधातस्त्राह्यात्मयोनेजिततेज
सो मां ॥५२॥ ब्रह्मोवाच ॥ स्थानं मदीयं सहविश्वमेतत्क्रीडावसाने द्विपरार्द्धसंज्ञे ॥राम॰॥
॥ भ्रूभंगमात्रेण हि संदिधक्षोः कालात्मनो यस्य तिरोभविष्यति ॥५३॥ अहं भवो ॥१२॥

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

दक्षभृगुप्रधानाः प्रजेशाभूतेशासुरेशमुख्याः॥ सर्वेवयंयंनियमंप्रपन्नामू
र्ध्न्यर्पितंलोकहितंवहामः॥ ५४॥ प्रत्याख्यातोविरंचेनविष्णुचक्रोपतापितः दु
र्वासाःशरणंयातःशर्वंकैलासवासिनं॥ ५५॥ शंकर उ०॥ वयंनतातप्रभवाम
भूम्नियस्मिन्परेन्येप्यजजीवकोशाः॥ भवंतिकालेनभवंतिहीदृशाःसहस्र
शोयत्रवयंभ्रमामः॥ ५६॥ अहंसनत्कुमारश्चनारदोभगवानजः॥ कपिलो
पांतरतमोदेवलोधर्मआसुरिः॥ ५७॥ मरीचिप्रमुखाश्चान्येसिद्धेशापारद
र्शनाः॥ विदामनवयंसर्वेयन्मायांमाययावृताः॥ ५८॥ तस्यविश्वेश्वरस्येदंशा
स्त्रंदुर्विषहंहिनः॥ तमेवंशरणंयाहिहरिस्तेशंविधास्यति॥ ५९॥ ततोनिराशोदु
र्वासाःपदंभगवतोययौ॥ वैकुंठाख्यंयदध्यास्तेश्रीनिवासःश्रियासह॥ ६०॥

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

॥भा॰ न॰॥ संदह्यमानोजितशास्त्रवह्निनातत्पादमूलेपतितःसवेपथुः॥अहाच्युतानंतसदी अ॰४
॥२३॥ प्सितप्रभोकृतागसंमावहिविश्वभावन॥६१॥अजानतातेपरमानुभावंकृतंमया
घंभवतःप्रियाणां॥विधेहितस्यापचितिंविधातुर्मुच्येतयन्नाम्न्युदितेनारकोपि॥
६२॥श्रीभगवानुवा॥अहंभक्तपराधीनोह्यस्वतंत्रइवद्विज॥साधुभिर्ग्रस्तहृदयोभक्तै
र्भक्तजनप्रियः॥६३॥नाहमात्मानमाशासेमद्भक्तैःसाधुभिर्विना॥श्रियंचात्यंति
कींब्रह्मन्येषांगतिरहंपरा॥६४॥येदारागारपुत्राप्तप्राणान्वित्तमिमंपरं॥
हित्वामांशरणंयाताःकथंतांस्त्यक्तुमुत्सहे॥६५॥मयिनिर्बद्धहृदयाःसाधवःस ॥राम॰॥
मदर्शनाः॥वशीकुर्वंतिमांभक्त्यासत्स्त्रियःसत्पतिंयथा॥६६॥मत्सेवयाप्रतीतंच ॥२३॥
सालोक्यादिचतुष्टयं॥नेछंतिसेवयापूर्णाःकुतोन्यत्कालविद्रुतं॥६७॥साधवो

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

हृदयंमह्यंसाधूनांहृदयंत्वहं॥मदन्यंतेनजानंतिनाहंतेभ्योमनागपि॥६८॥
उपायंकथयिष्यामितवविप्रशृणुष्वतत्॥अयंह्यात्माभिचारस्तेयतस्तंयातु
वेभवान्॥६९॥साधुषुप्रहितंतेजःप्रहर्तुःकुरुतेऽशिवं॥७०॥तपोविद्याचविप्राणां
निःश्रेयसकरेउभे॥तएवदुर्विनीतस्यकल्पेतेकर्तुरन्यथा॥७१॥ब्रह्मंस्तद्गच्छ
भद्रंतेनाभागतनयंनृपं॥क्षमापयमहाभागंततःशांतिर्भविष्यति॥७२॥
इतिश्रीभागवतेमहापुराणेनवमस्कंधेअंबरीषचरितेचतुर्थोऽध्यायः॥४॥ ॥
एवंभगवतादिष्टोदुर्वासाश्चक्रतापितः॥अंबरीषमुपावृत्य
॥श्रीशुकउवाच॥एवंभगवतादिष्टोदुर्वासाश्चक्रतापितः॥अंबरीषमुपावृत्य
तत्पादौदुःखितोग्रहीत्॥१॥तस्यसोद्यममनंवीक्ष्यपादस्पर्शविलज्जितः॥अस्ता

॥भा॰न॰॥ वीनदूरेरस्त्रंकृपयापीडितोभृशं॥२॥ अंबरीषउवाच॥ त्वमग्निर्भगवान्सूर्यस्त्वंसो अ॰५
॥९४॥ मोज्योतिषांपतिः॥ त्वमापस्त्वंक्षितिर्व्योमवायुर्मात्रेंद्रियाणिच॥३॥ सुदर्शननम
स्तुभ्यंसहस्राराच्युतप्रिय॥ सर्वास्त्रघातिन्विप्रायस्वस्तिभूयाइडस्पते॥४॥ त्वंध
र्मस्त्वमृतंसत्यंत्वंयज्ञोखिलयज्ञभुक्॥ त्वंलोकपालःसर्वात्मात्वंतेजःपौरुषंपरं॥५॥
नमःसुनाभाखिलधर्मसेतवेह्यधर्मशीलासुरधूमकेतवे॥ त्रैलोक्यगोपायविशुद्ध
वर्चसेमनोजवायाद्भुतकर्मणेगृणे॥६॥ त्वत्तेजसाधर्ममयेनसंहृतंतमःप्रकाशश्च
दृशोर्महात्मनां॥ दुरत्ययस्तेमहिमागिरांपतेत्वद्रूपमेतत्सदसत्परावरं॥७॥ यदा
विसृष्टस्त्वमनंजनेनवैबलंप्रविष्टोजितदैत्यदानवं॥ बाहूदरोर्वंघ्रिशिरोधराणिवृ ॥राम॰॥
श्चन्नजस्रंप्रधनेविराजसे॥८॥ सत्वंजगत्त्राणखलप्रहाणयेनिरूपितःसर्वसहोग ॥९४॥

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

दाभृता॥विप्रस्यचास्मकुलदेवहेतवेविधेहिभद्रंतदनुग्रहोहिनः॥९॥यद्यस्ति
दत्तमिष्टंवास्वधर्मोवास्वनुष्ठितः॥कुलंनोविप्रदैवंचेद्द्विजोभवतुविज्वरः॥१०॥य
दिनोभगवान्प्रीतएकःसर्वगुणाश्रयः॥सर्वभूतात्मभावेनद्विजोभवतुविज्वरः॥११॥
श्रीशुकउवाच॥इतिसंस्तुवतोराज्ञोविष्णुचक्रंसुदर्शनं॥अशाम्यत्सर्वतोविप्र
प्रदहद्राजयाचया॥१२॥समुक्तोस्त्राग्नितापेनदुर्वासाःस्वस्तिमांस्ततः॥प्रश
शंसतमुर्वीशंयुंजानःपरमाशिषः॥१३॥दुर्वासाउवाच॥अहोअनंतदासानांमह
त्वंदृष्टमद्यमे॥कृतागसोपियद्राजन्मंगलानिसमीहसे॥१४॥दुःकरःकोनुसा
धूनांदुस्त्यजोवामहात्मनां॥येःसंगृहीतोभगवान्सात्वतामृषभोहरिः॥१५॥य
न्नामश्रुतिमात्रेणपुमान्भवतिनिर्मलः॥तस्यतीर्थपदःकिंवादासानामवशिष्य

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

ते॥१६॥राजन्ननुगृहीतोहंत्वयातिकरुणात्मना॥मदघंपृष्ठतःकृत्वाप्राणाय
न्मेभिरक्षिताः॥१७॥राजातमकृताहारःप्रत्यागमनकांक्षया॥चरणावुपसंगृ
ह्यप्रसाद्यसमभोजयत्॥१८॥सोशित्वादृतमानीतमातिथ्यंसार्वकामिकं॥तृ
प्तात्मानृपतिंप्राहभुज्यतामितिसादरं॥१९॥प्रीतोस्म्यनुगृहीतोस्मितवभागव
तस्यवै॥दर्शनस्पर्शनालापैरातिथ्येनात्ममेधसा॥२०॥कर्मावदातमेतत्तेगायं
तिस्वःस्त्रियोमुहुः॥कीर्तिंपरमपुण्यांचकीर्तयिष्यतिभूरियं॥२१॥श्रीशुकउ०॥एवं
संकीर्त्यराजानंदुर्वासाःपरितोषितः॥ययौविहायसामंत्र्यब्रह्मलोकमहेतुकं॥
२२॥संवत्सरोत्यगात्तावद्यावतानागतोगतः॥मुनिस्तद्दर्शनाकांक्षोराजाब्भक्षो
बभूवह॥२३॥गतेथदुर्वाससिसोंबरीषोद्विजोपयोगातिपवित्रमाहरत्॥ऋषे

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

र्विमोक्षं व्यसनं च बुध्वामिने स्ववीर्यं च परानुभावं ॥२४॥ एवं विधानेकगुणः स
राजा परात्मनि ब्रह्मणि वासुदेवे ॥ क्रियाकलापैः समुवाह भक्तिं ययावि
रिंच्यान्निरयांश्चकार ॥२५॥ श्रीशुक उ० ॥ अथांबरीषस्तनयेषु राज्यं समान
शीलेषु विसृज्य धीरः ॥ वनं विवेशात्मनि वासुदेवे मनो दधद्ध्वस्तगुण
प्रवाहः ॥२६॥ इत्येतत्पुण्यमाख्यानमंबरीषस्य भूपतेः ॥ संकीर्तयन्ननुध्या
यन्भक्तो भगवतो भवेत् ॥२७॥ ॥ इति श्रीभागवते महापुराणे महापुराणे नवमः
अंबरीषचरिते पंचमोध्यायः ॥ षष्ठारंभेंबरीषस्य वंश उक्तो ततः परं ॥ षष्ठाद्यैः षड्भि
रध्यायैरिक्ष्वाको वंश उच्यते ॥१॥ श्रीशुक उवाच ॥ विरूपः केतुमाञ्छंभुरंब
रीषसुतास्त्रयः ॥ विरूपात्पृषदश्वोभूत्तत्पुत्रस्तु रथीतरः ॥१॥ रथीतरस्याप्र

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

॥भा॰न॰॥ ॥१६॥ जस्य भार्यायां तंतवेर्थितः॥ अंगिरा जनयामास ब्रह्मवर्चस्विनः सुतान्॥२ ८६
एते क्षेत्रप्रसूता वै पुनस्त्वांगिरसाः स्मृताः॥ रथीतराणां प्रवराः क्षेत्रोपेता द्वि
जातयः॥३॥ क्षुवतस्तु मनोर्जज्ञे इक्ष्वाकुर्घ्राणतः सुतः॥ तस्य पुत्रशतज्येष्ठा
विकुक्षिनिमिदंडकाः॥४॥ तेषां पुरस्तादभवन्नार्यावर्ते नृपा नृप॥ पंचविंश
तिः पश्चाच्च त्रयो मध्ये परेऽन्यतः॥५॥ स एकदाष्टकाश्राद्ध इक्ष्वाकुः सुतमा
दिशत्॥ मांसमानीयतां मेध्यं विकुक्षे गच्छ माचिरं॥६॥ तथेति स वनं गत्वा
मृगान्हत्वा क्रियार्हणान्॥ श्रांतो बुभुक्षितो वीरः शशं चाददपस्मृतिः॥७॥ ॥राम॰॥
शेषं निवेदयामास पित्रे तेन च तद्गुरुः॥ चोदितः प्रोक्षणायाह दुष्टमेतदक ॥१६॥
र्मकं॥८॥ ज्ञात्वा पुत्रस्य तत्कर्म गुरुणाभिहितं नृपः॥ देशान्निःसारयामास

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

सुतं त्यक्त्वा विधिं रुषा ॥९॥ स तु विप्रेण संवादं जापकेन समाचरन् ॥ त्यक्त्वा कले
वरं योगी स तेनावाप यत्परं ॥१०॥ पितर्युपरतेभ्येत्य विकुक्षिः पृथिवीमिमां ॥ अ
सदीजे हरिं यज्ञैः शशाद इति विश्रुतः ॥११॥ पुरंजयस्तस्य सुत इंद्रवाह इतीरितः
ककुत्स्थ इति चाप्युक्तः शृणु नामानि कर्मभिः ॥१२॥ कृतांत आसीत्समरो देवानां स
ह दानवैः ॥ पार्ष्णिग्राहो वृतो वीरो देवैर्दैत्यपराजितैः ॥१३॥ वचनाद्देवदेवस्य वि
ष्णोर्विश्वात्मनः प्रभोः ॥ वाहनत्वे वृतस्तस्य बभूवेंद्रो महावृषः ॥१४॥ स सन्नद्धो धनु
र्दिव्यमादाय विशिखाननुत्तमान् ॥ स्तूयमानः समारुह्य युयुत्सुः ककुदि स्थितः
॥१५॥ तेजसाप्यायितो विष्णोः पुरुषस्य परात्मनः ॥ प्रतीच्यां दिशि दैत्यानां न्यरु
णत्त्रिदशेशः पुरं ॥१६॥ तैस्तस्य चाभूत्प्रधनं तुमुलं लोमहर्षणं ॥ यमायमल्लैरन

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

यद्दृत्यान्येभिययुर्मृधे ॥१७॥ तस्येषुपाताभिमुखंयुगांताग्निमिवोल्बणं ॥ विसृज्य
दुद्रुवुर्दैत्याहन्यमानाःस्वमालयं ॥१८॥ जित्वापुरंधनंसर्वंसश्रीकंवज्रपाणये ॥ प्र
त्ययच्छत्सराजर्षिरितिनामभिराहृतः ॥१९॥ पुरंजयस्यपुत्रोभूदनेनास्तत्सुतःपृथुः
॥ विश्वरंधिस्ततश्चंद्रोयुवनाश्वश्चतत्सुतः ॥२०॥ शावस्तस्तत्सुतोयेनशावस्तीनि
र्ममेपुरी ॥ बृहदश्वस्तुशावस्तिस्ततःकुवलयाश्वकः ॥२१॥ यःप्रियार्थंसुतंकस्यधुंधु
नामासुरंबली ॥ सुतानामेकविंशत्यासहस्रैरहनद्वृतः ॥२२॥ धुंधुमारइतिख्यात
स्तत्सुतास्तेचजज्वलुः ॥ धुंधोर्मुखाग्निनासर्वेत्रयएवावशेषिताः ॥२३॥ दृढाश्वःकपि
लाश्वश्चभद्राश्वइतिभारत ॥ दृढाश्वपुत्रोहर्यश्वोनिकुंभस्तत्सुतःस्मृतः ॥२४॥ बर्हणा
श्वोनिकुंभस्यकृशाश्वोथास्यसेनजित ॥ युवनाश्वोभवत्तस्यसोनपत्योवनंगतः ॥२५॥

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

भार्याशतेन निर्विण्णऋषयोस्य कृपालवः ॥ इष्टिं समवर्त्तयांचक्रुरैंद्रीं नेस्तु समाहि
ताः ॥ २६ ॥ राजा तद्यज्ञसदनं प्रविष्टो निशि तर्षितः ॥ दृष्ट्वा शय्यागतान् विप्रांस्तान्पपौ
मंत्रजलं स्वयं ॥ २७ ॥ उत्थितास्ते निरीक्ष्याथ व्युदकं कलशं प्रभो ॥ पप्रच्छुः कस्य क
र्मेदं पीतं पुंसवनं जलं ॥ २८ ॥ राज्ञा पीतं विदित्वाथ ईश्वरप्रहितेन ते ॥ ईश्वराय न
मश्चक्रुरहो दैवबलं बलं ॥ २९ ॥ ततः काल उपावृत्ते कुक्षिं निर्भिद्य दक्षिणं ॥ युव
नाश्वस्य तनयश्चक्रवर्त्ती जजान ह ॥ ३० ॥ कं धास्यति कुमारोयं स्तन्ये रोरूयते
भृशं ॥ मां धाता वत्स मा रोदीरितींद्रो देशिनीमदात् ॥ ३१ ॥ न ममार पिता त
स्य विप्रदेवः प्रसादतः ॥ युवनाश्वोथ तत्रैव तपसा सिद्धिमन्वगात् ॥ ३२ ॥ त्रसद
स्युरितींद्रोंग विदधे नाम तस्य वै ॥ यस्मात्त्रसंति ह्युद्विग्ना दस्यवो रावणादयः ॥ ३३ ॥

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

॥भा॰न॰॥
॥१८॥

यौवनाश्वोपिमांधाताचक्रवर्त्यवनींप्रभुः॥सप्तद्वीपवतीमेकःशशाशाच्युततेज
सा॥३४॥ईजेचयज्ञंक्रतुभिरात्मविद्भूरिदक्षिणैः॥सर्वदेवमयंदेवंसर्वात्मकम
तींद्रियं॥३५॥द्रव्यंमंत्रोविधिर्यज्ञोयजमानस्तथर्त्विजः॥धर्मोदेशश्चकालश्च
सर्वमेतद्यदात्मकं॥३६॥यावत्सूर्यउदेतिस्मयावच्चप्रतितिष्ठति॥सर्वंतद्यौव
नाश्वस्यमांधातुःक्षेत्रमुच्यते॥३७॥शशबिंदोर्दुहितरिबिंदुमत्यामधान्नृपः॥
पुरुकुत्समंबरीषंमुचुकुंदंचयोगिनं॥३८॥तेषांस्वसारःपंचाशत्सौभरिंवव्रिरेपतिं
॥यमुनांतर्जलेमग्नस्तप्यमानःपरंतपः॥३९॥निर्वृतिंमीनराजस्यवीक्ष्यमैथुनध
र्मिणः॥जातस्पृहोनृपंविप्रःकन्यामेकामयाचत॥सोप्याहगृह्यतांब्रह्मन्कामं
कन्यास्वयंवरे॥४०॥सविचिंत्याप्रियंस्त्रीणांजरठोयमसंमतः॥वलीपलितएज

अद

॥राम॰॥
॥१८॥

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

क्तोइत्यहंप्रत्युदाहृतः॥४१॥साधयिष्येतथात्मानंसुरस्त्रीणामपीप्सितं॥किंपुन
र्मनुजेंद्राणामितिव्यवसितःप्रभुः॥४२॥मुनिःप्रवेशितःक्षत्राकन्यांतःपुरमृद्धिम
त्॥वृतश्चराजकन्याभिरेकःपंचाशतावरः॥४३॥तासांकलिरभूद्भूयांस्तदर्थेपोह्य
सौहृदं॥ममानुरूपोनायंवइतितद्गतचेतसां॥४४॥सबह्वृचस्ताभिरपारणीय
तपःश्रियानर्घ्यपरिच्छदेषु॥गृहेषुनानोपवनामलांभःसरस्सुसौगंधिककान
नेषु॥४५॥महार्हशय्यासनवस्त्रभूषणस्नानानुलेपाभ्यवहारमाल्यकैः॥स्वलं
कृतस्त्रीपुरुषेषुनित्यदारमेनुगायद्द्विजभृंगबंदिषु॥४६॥यद्गार्हस्थ्यंतुसंवीक्ष्य
सप्तद्वीपवतीपतिः॥विस्मितःस्तंभमजहात्सार्वभौमश्रियान्वितं॥४७॥एवंगृ
हेषभिरतोविषयान्विविधैःसुखैः॥सेवमानोनचातुष्यदाज्यस्तोकैरिवानलः॥४८॥

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

॥भा०न०॥ सकदाचिदुपासीनआत्मापह्नवमात्मनः॥ददर्शबह्वृचाचार्योमीनसंगसमुत्थि अ०६
॥१९॥ तं॥४९॥अहोइमंपश्यतमेविनाशंतपस्विनःसच्चरितव्रतस्य॥अंतर्जलेवारिचर
प्रसंगात्प्रच्यावितंब्रह्मचिरंधृतंयत्॥५०॥संगंत्यजेतमिथुनव्रतिनांमुमुक्षुःसर्वा
त्मनानविसृजेद्बहिरिंद्रियाणि॥एकश्चरन्रहसिचित्तमनंतईशेयुंजीततद्व्रतिषु
साधुषुचेत्प्रसंगः॥५१॥एकस्तपस्व्यहमथांभसिमत्स्यसंगात्पंचाशदासमुत
पंचसहस्रसर्गः॥नांतंव्रजाम्युभयकृत्यमनोरथानांमायागुणैर्हृतमतिर्विष
येर्थभावः॥५२॥एवंवसन्गृहेकालंविरक्तोन्यासमास्थितः॥वनंजगामानुययु ॥राम॥
स्तत्पत्न्यःपतिदेवताः॥५३॥तत्रतप्त्वातपस्तीक्ष्णमात्मकर्षणमात्मवान्॥सहै ॥१९॥
वाग्निभिरात्मानंयुयोजपरमात्मनि॥५४॥ताःस्वपत्युर्महाराजनिरीक्ष्याध्यात्मि

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

क्षीं गतिं ॥ अन्वयुंक्त तत्स्वभावेन अग्निं शांतमिवार्चिषः ॥५५॥ ॥ इति श्रीभागवते म
हापुराणे नवमस्कंधे षष्ठोऽध्यायः ॥ ॥६॥ ॥ मांधातुरन्वयः प्रोक्तः सप्तमेऽ
त्र गीयते ॥ पुरुकुत्सस्य चाख्यानं हरिश्चंद्रस्य चोत्तरं ॥१॥ श्रीशुक उवाच ॥ मांधातुः पु
त्रप्रवरो योंबरीषः प्रकीर्तितः ॥ पितामहेन प्रवृतो यौवनाश्वश्च तत्सुतः ॥१॥ हा
रीतस्तस्य पुत्रोभून्मांधातृप्रवरा इमे ॥ नर्मदा भ्रातृभिर्दत्ता पुरुकुत्साय योरगैः
॥ तया रसातलं नीतो भुजगेंद्रप्रयुक्तया ॥२॥ गंधर्वान वधीत्तत्र वध्यान्वै विभुश
क्तिधृक् ॥ नागाल्लब्धवरः सर्पादभयं स्मरतामिदं ॥३॥ त्रसद्दस्युः पौरुकुत्सो योऽन
रण्यस्य देहकृत् ॥ हर्यश्वस्तत्सुतस्तस्मादरुणोथ त्रिबंधनः ॥४॥ तस्य सत्यव्रतः पु
त्रस्त्रिशंकुरिति विश्रुतः ॥ प्राप्तश्चांडालतां शापात् गुरोः कौशिकतेजसा ॥५॥

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

॥ भा० न० ॥ सशरीरोगतःस्वर्गमद्यापिदिविदृश्यते ॥ पातितोवाक्शिरादेवैस्तेनैवस्तंभि अ ७

॥ २० ॥ तोबलात् ॥ ६ ॥ त्रैशंकवोहरिश्चंद्रोविश्वामित्रवशिष्ठयोः ॥ यन्निमित्तमभूद्यु

द्धंपक्षिणोर्बहुवार्षिकं ॥ ७ ॥ सोनपत्योविषण्णात्मानारदस्योपदेशतः ॥ वरुणं

शरणंयातःपुत्रोमेजायतांप्रभो ॥ ८ ॥ यदिवीरोमहाराजतेनैवत्वांयजइति

॥ तथेतिवरुणेनास्यपुत्रोजातस्तुरोहितः ॥ ९ ॥ जातःसुतोह्यनेनांगमांयज

स्वेतिसोब्रवीत् ॥ यदापशुर्निर्दशःस्यादथमेध्योभवेदिति ॥ १० ॥ निर्दशेचसआ

गत्ययजस्वेत्याहसोब्रवीत् ॥ दंताःपशोर्यज्जायेरन्अथमेध्योभवेदिति ॥ ११ ॥ ॥ राम० ॥

जातादंतायजस्वेतिसप्रत्याहाथसोब्रवीत् ॥ यदापतंत्यस्यदंताःअथमे ॥ २० ॥

ध्योभवेदिति ॥ पशोर्निपतितादंतायजस्वेत्याहसोब्रवीत् ॥ यदापशोःपुन

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

दंताजायंतेथपशुःशुचिः॥१३॥पुनर्जातायजस्वेतिसप्रत्याहाथसोब्रवीत्॥सा
न्नाहिकोयदाराजन्राजन्योथपशुःशुचिः॥१४॥इतिपुत्रानुरागेणस्नेहयंत्रितचे
तसा॥कालंवंचयतातंतमुक्तोदेवस्तमेहत॥१५॥रोहितस्तदभिज्ञायपितुःक
र्मचिकीर्षितं॥प्राणप्रेप्सुर्धनुःपाणिररण्यंप्रत्यपद्यत॥१६॥पितरंवरुणग्रस्तंश्रु
त्वाजातमहोदरं॥रोहितोग्राममेयायतमिंद्रःप्रत्यषेधत॥१७॥भूमेःपर्यटनं
पुण्यंतीर्थक्षेत्रनिषेवणैः॥रोहितायादिशच्छक्रःसोप्यरण्येवसत्समां॥१८॥
एवंद्वितीयेतृतीयेचतुर्थेपंचमेतथा॥अभ्येत्याभ्येत्यस्थविरोविप्रोभूत्वाह
वृत्रहा॥१९॥षष्ठंसंवत्सरंतत्रचरित्वारोहितःपुरीं॥उपव्रजन्नजीगर्त्तादक्रीणा
न्मध्यमंसुतं॥२०॥शुनःशेपंपशुंपित्रेप्रदायसमवंदत॥ततःपुरुषमेधेनहरि

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

॥भा० न०॥ श्चंद्रो महायशाः ॥ मुक्तोदरोयजद्देवान्वरुणादीन्महत्कथः ॥२१॥ विश्वामित्रोभव अ० ७
॥२१॥ त्तस्मिन्होता चाध्वर्युरात्मवान् ॥ जमदग्निरभूद्ब्रह्मा वसिष्ठोयास्यसामगः ॥२२॥
तस्मै तुष्टो ददाविंद्रः शातकौंभमयं रथं ॥ शुनःशेपस्य माहात्म्यमुपरिष्टात्प्रच
क्षते ॥२३॥ सत्यसारां धृतिं दृष्ट्वा सभार्यस्य च भूपतेः ॥ विश्वामित्रो भृशं प्रीतो दद
वविहतां गतिं ॥२४॥ मनः पृथिव्यां तामद्भिस्तेजसापोनिलेन तत् ॥ खे वायुं धार
यंस्तच्च भूतादौ तं महात्मनि ॥२५॥ तस्मिन्ज्ञानकलां ध्यात्वा तयाज्ञानं विनिर्द
हन् ॥ हित्वा तां स्वेन भावेन निर्वाणसुखसंविदा ॥ अनिर्देश्याप्रतर्क्येण तस्थौ वि
ध्वस्तबंधनः ॥२६॥ इति श्रीभागवते महापुराणे नवमस्कंधे हरिश्चंद्रोपाख्यानं नाम स ॥राम०॥
प्तमोध्यायः ॥ ७ ॥ अष्टमे रोहितस्योक्तो वंशो यत्राभवन्नृपः ॥ सगरः कपिलाक्षे ॥२१॥

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

पान्निर्दग्धायस्यसूनवः॥९॥चंपस्तस्मादभूद्येनचंपापुरिविनिर्मिता॥श्रीशुकउ०॥
हरितोरोहितसुतश्चंपस्तस्माद्विनिर्मिता॥चंपापुरीसुदेवोतोविजयोयस्यचा
त्मजः॥१॥भरुकस्तत्सुतस्तस्माद्वृकस्तस्यापिबाहुकः॥सोरिभिर्हृतभूराजास
भार्योवनमाविशत्॥२॥वृद्धंतंपंचतांप्राप्तंमहिष्यनुमरिष्यती॥और्वेणजा
नतात्मानंप्रजावंतंनिवारिता॥३॥आज्ञायास्यैसपत्नीभिर्गरोदत्तोंधसासह
॥सहतेनैवसंजातःसगराख्योमहायशाः॥४॥सगरश्चक्रवर्त्यासीत्सागरोय
त्सुतैःकृतः॥यस्तालजंघान्यवनान्शकान्हैहयबर्बरान्॥५॥नावधीद्गुरुवा
क्येनचक्रेविकृतवेषिणः॥मुंडान्श्मश्रुधरान्कांश्चिन्मुक्तकेशार्द्धमुंडितान्
६॥अनंतर्वाससःकांश्चिदबहिर्वाससोपरान्॥सोश्वमेधैरयजतसर्ववेद

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

॥भा०न०॥ ॥२२॥

सुरात्मकं ॥७॥ और्वोपदिष्टयोगेन हरिमात्मानमीश्वरं ॥ तस्योत्सृष्टं पशुं यज्ञे ज
हाराश्वं पुरंदरः ॥८॥ सुमत्यास्तनया दृप्ताः पितुरादेशकारिणः ॥ हयमन्वेषमाणा
स्ते समंतान्न्यखनन्महीं ॥९॥ प्रागुदीच्यां दिशि हयं ददृशुः कपिलांतिके ॥ एष वा
जिहरश्चोर आस्ते मीलितलोचनः ॥१०॥ हन्यतां हन्यतां पाप इति षष्टिसहस्रि
णः ॥ उदायुधा अभिययुरुन्मिमेष तदा मुनिः ॥११॥ स्वशरीराग्निना तावन्म
हेंद्रहृतचेतसः ॥ महद्व्यतिक्रमहता भस्मसादभवन्क्षणात् ॥१२॥ न साधु
वादो मुनिकोपभर्जिता नृपेंद्रपुत्रा इति सत्वधामनि ॥ कथं तमो रोषमयं
विभाव्यते जगत्पवित्रात्मनि खे रजो भुवः ॥१३॥ यस्येरिता सांख्यमयी दृढेह
नौर्यया मुमुक्षुस्तरते दुरत्ययं ॥ भवार्णवं मृत्युपथं विपश्चितः परात्मभूतस्य

अ०८

॥राम०॥ ॥२२॥

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

कथंश्रथयन्ति:॥१४॥योसमंजसइत्युक्तःसकेशिन्यांनृपात्मजः॥तस्यपुत्रों
शुमान्नामपितामहहितेरतः॥१५॥असमंजसआत्मानंदर्शयन्नसमंजु
सं॥जातिस्मरःपुरासंगाद्योगीयोगाद्विचालितः॥१६॥आचरन्गर्हितंलोके
ज्ञातीनांकर्मविप्रियं॥सरय्वांक्रीडतोबालान्प्रास्यदुद्वेजयञ्जनं॥१७॥ए
वंवृत्तःपरित्यक्तःपित्रास्नेहमपोह्यवै॥योगैश्वर्येणबालांस्तान्दर्शयित्वात
तोययौ॥१८॥अयोध्यावासिनःसर्वेबालकान्पुनरागतान्॥दृष्ट्वाविसिस्मि
रेराजन्राजाचाप्यन्वतप्यत॥१९॥अंशुमांश्चोदितोराज्ञातुरगान्वेषणेय
यौ॥पितृव्यखातानुपथंभस्मांतिददृशेहयं॥२०॥तत्रासीनंमुनिंवीक्ष्यक
पिलाख्यमधोक्षजं॥अस्तौत्समाहितमनाःप्रांजलिःप्रणतोमहान्॥२१॥

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

॥भा॰न॰॥ ॥अंशुमानुवाच॥ नपश्यतित्वांपरमात्मनोजनोनबुध्यतेद्यापिसमाधियुक्ति अ॰ ८
॥२३॥ भिः॥ कुतोपरेतस्यमनःशरीरधीविसर्गसृष्टावयमप्रकाशाः॥२२॥ येदेहभा
जस्त्रिगुणप्रधानागुणान्विपश्यंत्युतवातमश्च॥ यन्माययामोहितचेतस
स्तेविदुःस्वसंस्थंनबहिःप्रकाशाः॥२३॥ तंत्वामहंज्ञानघनंस्वभावप्रध्वस्तमा
यागुणभेदमोहैः॥ सनंदनाद्यैर्मुनिभिर्विभाव्यंकथंविमूढःपरिभावयामि॥२४॥
प्रशांतमायागुणकर्मलिंगमनामरूपंसदसद्विमुक्तं॥ ज्ञानोपदेशायगृ
हीतदेहंनमामहेत्वांपुरुषंपुराणं॥२५॥ त्वन्मायारचितेलोकेवस्तुबुद्ध्या
गृहादिषु॥ भ्रमंतिकामलोभेर्ष्यामोहविभ्रांतचेतसः॥२६॥ अद्यनःसर्वभूता ॥राम॰॥
त्मन्कामकर्मेंद्रियाशयः॥ मोहपाशोदृढश्छिन्नोभगवंस्तवदर्शनात्॥२७॥ ॥२३॥

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

श्रीशुकउवाच॥ इत्थंगीतानुभावस्तंभगवान्कपिलोमुनिः॥ अंशुमंतमुवाचेदं
मनुगृह्यधियानृप॥२८॥ श्रीभगवानुवाच॥ अश्वोयंनीयतांवत्सपितामहपशुस्त
व॥ इमेचपितरोदग्धागंगांभोर्हंतिनेतरत्॥२९॥ तंपरिक्रम्यशिरसाप्रसाद्यह
यमानयत्॥ सगरस्तेनपशुनाक्रतुशेषंसमापयत्॥३०॥ राज्यमंशुमतिन्यस्य
निस्पृहोमुक्तबंधनः॥ और्वोपदिष्टमार्गेणलेभेगतिमनुत्तमां॥३१॥ इतिश्रीभा
गवतेमहापुराणेनवमस्कंधेसगरोपाख्यानेअष्टमोऽध्यायः॥८॥ नवमेंशुमतो
वंशःखट्वांगावधिवर्ण्यते॥ गंगांभूतलमानिन्येयस्यपौत्रोभगीरथः॥१॥ श्री
शुकउवाच॥ अंशुमांश्चतपस्तेपेगंगानयनकाम्यया॥ कालंमहांतंनाशक्नो
त्ततःकालेनसंस्थितः॥१॥ दिलीपस्तत्सुतस्तद्वदशक्तःकालमेयिवान्॥ भ

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

॥भा॰ न॰॥ ॥२४॥ गीरथस्तस्य पुत्रोस्ति सोपि सुमहत्तपः॥२॥ दर्शयामास तं देवी प्रसन्ना वरदास्मि अ॰ ९
ते॥ इत्युक्तः स्वमभिप्रायं गंगां सा वनतो नृपः॥३॥ कोपि धारयिता वेगं पतंत्या
मे महीतले॥ अन्यथा भूतलं भित्वा नृप यास्ये रसातलं॥४॥ किंचाहं न भुवं
यास्येनरा मय्यामृजंत्यघं॥ मृजामि तदघं कुत्र राजंस्तत्र विचिंत्यतां॥५॥
भगीरथउवाच॥ साधवो न्यासिनः शांता ब्रह्मिष्ठा लोकपावनाः॥ हरंत्यघं
तेंगसंगात्तेषां स्ते ह्यघभिद्धरिः॥६॥ धारयिष्यति ते वेगं रुद्रस्त्वात्मा शरी
रिणां॥ यस्मिन्नोतमिदं प्रोतं विश्वं शाटीव तंतुषु॥७॥ इत्युक्त्वा स नृपो दे
वं तपसा तोषयच्छिवं॥ कालेनाल्पीयसा राजंस्तस्येशः समतुष्यत॥८॥ ॥राम॰॥
तथेति राज्ञाभिहितं सर्वलोकहितः शिवः॥ दधारावहितो गंगां पादपूतजः ॥२४॥

लांहरेः॥९॥भगीरथःसराजर्षिर्निन्येभुवनपावनीं॥यत्रस्वपितॄणांदेहा
भस्मीभूताःस्मशेरते॥१०॥रथेनवायुवेगेनप्रयांतमनुधावती॥देशान्पु
नंतीनिर्दग्धानासिंचत्सगरात्मजान्॥११॥यज्जलस्पर्शमात्रेणब्रह्मद
ंडहताअपि॥सगरात्मजादिवंजग्मुःकेवलंदेहभस्मभिः॥१२॥भस्मीभूतां
गसंगेनस्वर्याताःसगरात्मजाः॥किंपुनःश्रद्धयादेवींयेसेवंतेधृतव्रताः॥१३॥
नह्येतत्परमाश्चर्यंस्वर्धुन्यायदिहोदितं॥अनंतचरणांभोजप्रसूताया
भवच्छिदः॥१४॥संनिवेश्यमनोयस्मिन्श्रद्धयामुनयोमलाः॥त्रैगुण्यंदुस्त्य
जंहित्वासद्योजातास्तदात्मतां॥१५॥श्रुतोभगीरथाज्जज्ञेतस्यनाभोप
रोभवत्॥सिंधुद्वीपस्ततस्तस्मादयुतायुस्ततोभवत्॥१६॥ऋतुपर्णोन

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

॥भा॰न॰॥ लसखोयोश्वविद्यामयान्नलात् ॥ दत्वाक्षहृदयं चास्मै सर्वकामस्तु तत्सुतः अ॰९
॥२५॥ १७॥ ततः सुदासस्तत्पुत्रो मदयंतीपतिर्नृप ॥ आहुर्मित्रसहं यं वै कल्माषां
घ्रिमुत क्वचित् ॥ १८॥ वसिष्ठशापाद्रक्षोभूदनपत्यः स्वकर्मणा ॥ १९॥ राजोवा
च ॥ किं निमित्तो गुरोः शापः सौदासस्य महात्मनः ॥ एतद्वेदितुमिच्छामः
कथ्यतां न रहो यदि ॥ २०॥ श्रीशुक उ॰॥ सौदासो मृगयां किंचिच्चरन्रक्षो जघा
नह ॥ मुमोच भ्रातरं सोथ गतः प्रतिचिकीर्षया ॥ २०॥ संचिंतयन्नघं राज्ञः सू
दरूपधरो गृहे ॥ गुरवे भोक्तुकामाय पक्त्वा निन्ये नरामिषं ॥ २१॥ परिवेक्ष्य ॥राम॰॥
माणं भगवान्विलोक्याभक्ष्यमंजसा ॥ राजानमशपत्क्रुद्धो रक्षो ह्येवं भ ॥२५॥
विष्यसि ॥ रक्षः कृतं तद्विदित्वा चक्रे द्वादशवार्षिकं ॥ २२॥ सोप्यपोंजलिना

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

दायगुरुंशप्तुंसमुद्यतः॥वारितोमदयंत्यापोरुशतीःपादयोर्जहौ॥२३॥दि
शःखमवनींसर्वंपश्यन्जीवमयंनृपः॥राक्षसंभावमापन्नःपादेकल्मा
षतांगतः॥२४॥व्यवायकालेददृशेवनौकोदंपतीद्विजो॥क्षुधार्त्तोजगृ
हेविप्रंतत्पत्न्याहाकृतार्थवत्॥२५॥नभवान्राक्षसःसाक्षादिक्ष्वाकूणां
महारथः॥मदयंत्यापतेवीरनाधर्मंकर्त्तुमर्हसि॥२६॥देहिमेपत्यका
मायाअकृतार्थंपतिंद्विजं॥देहोयंमानुषोराजन्पुरुषस्याखिलार्थदः
२७॥तस्मादस्यवधोवीरसर्वार्थवधउच्यते॥एषहिब्राह्मणोविद्वान्त
पःशीलगुणान्वितः॥२८॥आरिराधयिषुर्ब्रह्ममहापुरुषसंज्ञितं॥सर्व
भूतात्मभावेनभूतेष्वंतर्हितंगुणैः॥२९॥सोयंब्रह्मर्षिवर्यस्तेराजर्षिप्रवरा

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

॥भा॰न॰॥ द्विभो॥ कथमर्हतिधर्मज्ञ वधंपितुरिवात्मजः॥३०॥तस्यसाधोरपापस्यभ्रू अ॰९
॥२८॥ णस्यब्रह्मवादिनः॥कथंवधंयथाबभ्रोर्मन्यतेसंमतोभवान्॥३१॥यद्ययं
क्रियतेभक्षस्तर्हिमांखादपूर्वतः॥नजीविष्येविनायेनक्षणंचमृतकंय
था॥३२॥एवंकरुणभाषिण्याविलपंत्याअनाथवत्॥व्याघ्रःपशुमिवा
खादत्सौदासःशापमोहितः॥ब्राह्मणीवीक्ष्यदिधिषुंपुरुषादेनभक्षितं
शोचंत्यात्मानमुर्वीशमशपत्कुपितासती॥३४॥यस्मान्मेभक्षितःपाप
कामार्तायाःपतिस्त्वया॥तवापिमृत्युराधानादकृतप्रज्ञदर्शितः॥३५॥ए ॥राम॰॥
वंमित्रसहंशप्त्वापतिलोकपरायणा॥तदस्थीनिसमिद्धेग्नौप्रास्यभर्तुर्ग ॥२८॥
तिंगता॥३६॥विशापोद्वादशाब्दांतेमैथुनायसमुद्यतः॥विज्ञायब्राह्म

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

णीशापंमहिष्यासनिवारितः॥३७॥ततऊर्द्ध्वंसतत्याजस्त्रीसुखंकर्मणाप्रजः
॥वसिष्ठस्तदनुज्ञातोमदयंत्यांप्रजामधात्॥३८॥सावैसप्तसमागर्भमबि
भ्रन्नव्यजायत॥जघ्नेऽश्मनोदरंतस्याःसोऽश्मकस्तेनकथ्यते॥३९॥अश्मका
न्मूलकोजज्ञेयःस्त्रीभिःपरिरक्षितः॥नारीकवचइत्युक्तोनिःक्षत्रेमूल
कोभवत्॥४०॥ततोदशरथस्तस्मात्पुत्रएडविडस्ततः॥राजाविश्वसहो
यस्यखट्वांगश्चक्रवर्त्यभूत्॥४१॥योदेवैरर्थितोदैत्यानवधीद्युधिदुर्ज
यः॥मुहूर्त्तमायुर्ज्ञात्वैत्यस्वपुरंसंदधेमनः॥४२॥नमेब्रह्मकुलात्प्राणाःकु
लदेवान्नचात्मजाः॥नश्रियोनमहीराज्यंनदाराश्चातिवल्लभाः॥४३॥
नबाल्येपिमतिर्मह्यमधर्मेरमतेक्वचित्॥नापश्यमुत्तमश्लोकादन्यत्

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

॥भा॰न॰॥
॥२७॥

किंचनवस्त्वहं॥४४॥देवैःकामवरोदत्तोमह्यंत्रिभुवनेश्वरैः॥नवृणेतमहंका अ॰९
मंभूतभावनभावनः॥४५॥येविक्षिप्तेंद्रियधियोदेवास्तेस्वहृदिस्थितं॥नवि धि
दंतिप्रियंशश्वदात्मानंकिमुतापरे॥४६॥अथेशमायारचितेषुसंगंगुणे
षुगंधर्वपुरोपमेषु॥रूढंप्रकृत्यात्मनिविश्वकर्तुर्भावेनहित्वातमहंप्रप
द्ये॥४७॥इतिव्यवसितोबुध्यानारायणगृहीतया॥हित्वान्यभावमज्ञा
नंततःस्वभावमाश्रितः॥४८॥यत्तद्ब्रह्मपरंसूक्ष्मंअशून्यंशून्यकल्पितं
॥भगवान्वासुदेवेतियंगृणंतिहिसात्वताः॥४९॥ ॥इतिश्रीभागवतेम ॥राम॰॥
हापुराणेनवमस्कंधेनवमोऽध्यायः॥९॥ दशमेप्राहखट्वांगवंशेश्रीरा ॥२७॥
मसंभवं॥तच्चरित्रंचलंकेशहत्यायोध्यागमावधि॥१॥श्रीशुकउवाच॥

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

खट्वांगाद्दीर्घबाहुश्चरघुस्तस्मात्पृथुश्रवाः॥अजस्ततोमहाराजस्त
स्माद्दशरथोभवत्॥१॥तस्यापिभगवानेषसाक्षाद्ब्रह्ममयोहरिः॥
अंशांशेनचतुर्द्धागात्पुत्रत्वंप्रार्थितःसुरैः॥२॥रामलक्ष्मणभरतशत्रुघ्ना
इतिसंज्ञया॥तस्यानुचरितंराजन्नृषिभिस्तत्वदर्शिभिः॥श्रुतंहिवर्णि
तंभूरित्वयासीतापतेर्मुहुः॥३॥गुर्वर्थेत्यक्तराज्योव्यचरदनुवनंपद्म
पद्भ्यांप्रियायाःपाणिस्पर्शाक्षमाभ्यांमृजितपथरुजोयोहरींद्रानुजा
भ्यां॥वैरूप्याच्छूर्पणख्याःप्रियविरहरुषारोपितभ्रूविजृंभत्रस्ताब्धि
र्बद्धसेतुःखलदवदहनःकोशलेंद्रोवतान्नः॥४॥विश्वामित्राध्वरेयेनमा
रीचाद्यानिशाचराः॥पश्यतोलक्ष्मणस्यैवहतानैरृतपुंगवाः॥५॥

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

॥भा॰न॰॥ ॥२८॥

योलोकवीरसमितौधनुरैशमुग्रंसीतास्वयंवरगृहेत्रिशतोपनीतं॥आदाय अ॰१०
बालगजलीलइवेक्षुयष्टिंसज्जीकृतंनृपविकृष्यबभंजमध्ये॥६॥जित्वानुरू
पगुणशीलवयोगरूपांसीताभिधांश्रियमुरस्यभिलब्धमानां॥मार्गेव्रजन्
भृगुपतेर्व्यनयत्प्ररूढंदर्पमहीमकृतयस्त्रिरराजबीजां॥७॥यःसत्यपाशपरि
वीतपितुर्निदेशंस्त्रैणस्यचापिशिरसाजगृहेसभार्यः॥राज्यंश्रियंप्रणयिनः
सुहृदोनिवासंत्यक्त्वाययौवनमसूनिवमुक्तसंगः॥८॥रक्षःस्वसुर्व्यकृतरू
पमशुद्धबुद्धेस्तस्याःखरत्रिशिरदूषणमुख्यबंधून्॥जघ्नेचतुर्दशसहस्रमपा ॥राम॰॥
रणीयकोदंडपाणिरटमानउवासकृच्छ्रं॥९॥सीताकथाश्रवणदीपितहृच्छयेन ॥२८॥
सृष्टंविलोक्यनृपतेदशकंधरेण॥जघ्नेद्भुतैणवपुषाश्रमतोपकृष्टोमारीचमा

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

शुचिशिखेनयथाक्रमुग्रः॥१०॥रक्षोधमेनवृकवद्विपिनेसमक्षंवैदेहराजदुहि
तर्यपयापितायां॥भ्रात्रावनेकृपणवत्प्रिययावियुक्तःस्त्रीसंगिनांगतिमितिप्र
थयंश्चचार॥११॥दग्ध्वात्मकृत्यहतकृत्यमहन्कबंधंसख्यंविधायकपिभिर्दयि
तागतिंतैः॥बुध्वाथवालिनिहतेप्लवगेंद्रसैन्यैर्वेलामगात्समनुजोजभवार्चि
तांघ्रिः॥१२॥यद्रोषविभ्रमविवृत्तकटाक्षपातसंभ्रांतनक्रमकरोभयगीर्णघो
षः॥सिंधुःशिरस्यर्हणंपरिगृह्यरूपीपादारविंदमुपगम्यबभाषएतत्॥१३॥तं
त्वांवयंजडधियोनविदामभूमन्कूटस्थमादिपुरुषंजगतामधीशं॥यत्सत्व
तःसुरगणारजसःप्रजेशामन्योश्चभूतपतयःसभवान्गुणेशः॥१४॥कामंप्रया
हिजहिविश्रवसोवमेहंत्रैलोक्यरावणमवाप्नुहिवीरपत्नीं॥बधीहिसेतुमिहते

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

॥भा॰न॰॥ यत्रासोवितत्यैगायंतिदिग्विजयिनोयमुपेत्यभूपाः ॥१५॥ बध्वोदधौरघुपतिर्वि अ॰१॰
॥२०॥ विधाद्रिकूटैःसेतुंकपींद्रकरकंपितभूरुहाग्रैः ॥ सुग्रीवनीलहनुमत्प्रमुखैरनी
कैःलंकांबिभीषणदृशाविशदग्रदग्धां ॥१६॥ सावानरेंद्रबलरुद्धविहारकोष्ठ
श्रीद्वारगोपुरसदोबलभीविटंका ॥ निर्भज्यमानधिषणध्वजहेमकुंभशृंगाटका
गजकुलेर्हृदिनीवघूर्णा ॥१७॥ रक्षस्पतिस्तदवलोक्यनिकुंभकुंभधूम्राक्षदुर्मुख व ५
सुरांतनरांतकादीन् ॥ पुत्रंप्रहस्तमतिकायविकंपनादीन्सर्वांत्नुगान्समहिना
दथकुंभकर्ण ॥१८॥ तांयातुधानपृतनामसिशूलचापप्रासर्ष्टिशक्तिशरतोमर ॥एम॰॥
खड्गदुर्गां ॥ सुग्रीवलक्ष्मणमरुत्सुतगंधमादनीलांगदर्क्षपनसादिभिरन्वितो ॥२०॥
गात् ॥१९॥ तेनीकयारघुपतेरभिपत्यसर्वेद्वंद्वंवरूथमिभपत्तिरथाश्वयोधैः

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

जघ्नुर्द्रुमैर्गिरिगदेषुभिरंगदाद्याः सीताभिमर्शहतमंगलरावणेन्यान् ॥ २० ॥ रक्षस्पतिः
स्वबलनष्टमवेक्ष्य रुष्ट आरुह्य यानकमथाभिससार रामं ॥ स्वःस्यंदने द्युमति मातलि
नोपनीते विभ्राजमानमहनन्निशितैः क्षुरप्रैः ॥ २१ ॥ रामस्तमाह पुरुषादपुरीषपन्नः
कांतासमक्षमसतापहृताश्ववत्ते ॥ त्यक्तत्रपस्य फलमद्य जुगुप्सितस्य यच्छामि काल
इव कर्तुरलंघ्यवीर्यः ॥ २२ ॥ एवं क्षिपन्धनुषि संधितमुत्ससर्ज बाणं स वज्रमिव तद्धृदयं वि
भेद ॥ सोऽसृग्वमन्दशमुखैर्न्यपतद्विमानाद्धाहेति जल्पति जने सुकृतीव रिक्तः ॥ २३ ॥
ततो निःक्रम्य लंकाया यातुधान्यः सहस्रशः ॥ मंदोदर्या समं तस्मिन्प्ररुदंत्य उपाद्र
वन् ॥ २४ ॥ स्वान्स्वान्बंधून्परिष्वज्य लक्ष्मणेषुभिरर्दितान् ॥ रुरुदुः सुस्वरं दीनाः घ्नंत्य आ
त्मानमात्मना ॥ २५ ॥ हा हताः स्म वयं नाथ लोकरावण रावण ॥ कं यायाच्छरणं लंका त्व

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

॥भा॰ न॰॥ द्विहीनापरार्दिता ॥ २६ ॥ नैवेवेदमहाभागभवान्कामवशंगतः ॥ तेजोनुभावंसीता अ॰ १०
३० ॥ यायेननीतोदशामिमां ॥ २७ ॥ कृतेषाविधवालंकावयंचकुलनंदन ॥ देहःकृतोन्नं
गृध्राणांआत्मानरकहेतवे ॥ २८ ॥ श्रीशुकउ॰ ॥ स्वानांविभीषणश्चक्रेकोशलेंद्रानुमो
दितः ॥ पितृमेधविधानेनयदुक्तंसांपरायिकं ॥ २९ ॥ ततोददर्शभगवानशोकवनिका
श्रमे ॥ क्षामांस्वविरहव्याधिंशिंशपामूलमाश्रितां ॥ ३० ॥ रामःप्रियतमांभार्यांदीनां
वीक्ष्यान्वकंपत ॥ आत्मसंदर्शनाह्लादविकसन्मुखपंकजां ॥ ३१ ॥ आरोप्यारुरुहेया
नंभ्रातृभ्यांहनुमद्युतः ॥ विभीषणायभगवान्दत्वारक्षोगणेशतां ॥ ३२ ॥ लंकामा
युश्चकल्पांतंययौचीर्णव्रतःपुरीं ॥ अवकीर्यमाणःकुसुमैर्लोकपालार्पितैःपथि ॥राम॰॥
३३ ॥ उपगीयमानचरितःशतधृत्यादिभिर्मुदा ॥ गोमूत्रयावकंश्रुत्वाभ्रातरंवल्क ॥ ३० ॥

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

लांबरं ॥ महाकारुणिकोऽतप्यज्जटिलं स्थंडिलेशयं ॥ ३४ ॥ भरतः प्राप्तमार्क
ण्डेयपौरामात्यपुरोहितैः ॥ पादुके शिरसि न्यस्य रामं प्रत्युद्यतोऽग्रजं ॥ ३५ ॥ नंदिग्रा
मात्स्वशिबिरात्तूर्यगीतवादित्रनिस्वनैः ॥ ब्रह्मघोषेण च मुहुः पठद्भिर्ब्रह्मवादिभिः
स्वर्णकक्षापताकाभिर्हैमैश्चित्रध्वजै रथैः ॥ ३६ ॥ [illegible]
[illegible] ॥ सदश्वै रुक्मसन्नाहैर्भटैः पुरटवर्मभिः ॥ श्रेणीभिर्वारमुख्याभिर्भृत्यै
श्चैव पदानुगैः ॥ ३७ ॥ पारमेष्ठ्यान्युपादाय पण्यान्युच्चावचानि च ॥ पादयोर्न्य
पतत्प्रेम्णा प्रक्लिन्नहृदयेक्षणः ॥ ३८ ॥ पादुके न्यस्य पुरतः प्रांजलिर्बाष्पलोचनः
॥ तमाश्लिष्य चिरं दोर्भ्यां स्नापयन्नेत्रजैर्जलैः ॥ ३९ ॥ रामो लक्ष्मणसीताभ्यां वि
प्रेभ्यो येऽर्हसत्तमाः ॥ तेभ्यः स्वयं नमश्चक्रे प्रजाभिश्च नमस्कृतः ॥ ४० ॥ धुन्वंत उत्त

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

॥भा॰ न॰॥ रासंगांपतिंवीक्ष्यचिरागतं॥उत्तराःकोशलामाल्यैःकिरंतोननृतुर्मुदा॥४१॥ अ॰ १॰
॥३१॥ पादुकेभरतोगृह्णाच्चामरव्यजनोत्तमे॥बिभीषणःससुग्रीवःश्वेतछत्रंमरुत्सु
तः॥४२॥धनुर्निषंगान्छत्रुघ्नःसीतातीर्थकमंडलुं॥अबिभ्रदंगदःखड्गंहैमंच
र्मर्क्षराट्नृप॥४३॥पुष्पकस्थोन्वितःस्त्रीभिःस्तूयमानश्चबंदिभिः॥विरेजेभगवा
न्राजन्ग्रहैश्चंद्रइवोदितः॥४४॥भ्रात्राभिनंदितःसोपिसोत्सवांप्राविशत्पुरीं
प्रविश्यराजभवनंगुरुपत्नीःस्वमातरं॥४५॥गुरुंवयस्यावरजान्पूजितःप्रत्यपूज
यत्॥वैदेहीलक्ष्मणश्चैवयथावत्समुपेयतुः॥४६॥पुत्रान्स्वमातरस्तास्तुप्राणां ॥राम॰॥
स्तन्वइवोत्थिताः॥आरोप्यांकेभिषिंचंत्योबाष्पौघैर्विजहुःशुचः॥४७॥जटानि ॥३१॥
र्मुच्यविधिवत्कुलवृद्धैःसमंगुरुः॥अभ्यषिंचद्यथैवेंद्रंचतुःसिंधुजलादिभिः॥४८॥

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

एवंकृतशिरःस्नानःसुवासाःस्रग्व्यलंकृतः॥स्वलंकृतैःसुवासोभिर्भ्रातृभिर्भार्य्य
याबभौ॥४९॥अग्रहीदासनंभ्रात्राप्रणिपत्यप्रसादितः॥प्रजाःस्वधर्मनिरताः
वर्णाश्रमगुणान्विताः॥५०॥जुगोपपितृवद्रामोमेनिरेपितरंचतं॥५१॥त्रेता
यांवर्त्तमानायांकालःकृतसमोभवत्॥रामेराजनिधर्मज्ञेसर्वभूतसुखावहे
५१॥वनानिनद्योगिरयोवर्षाणिद्वीपसिंधवः॥सर्वेकामदुघाआसन्प्रजानां
भरतर्षभ॥५२॥नाधिव्याधिजराग्लानिदुःखशोकभयक्लमाः॥मृत्युश्चानिच्छ
तांनासीद्रामेराजन्यधोक्षजे॥५३॥एकपत्नीव्रतधरोराजर्षिचरितःशुचिः
॥स्वधर्मंगृहमेधीयंशिक्षयन्स्वयमाचरत्॥५४॥प्रेम्णानुवृत्त्याशीलेनप्रश्रया
वनतासती॥धियाह्रियाचभावज्ञाभर्त्तुःसीताहरन्मनः॥५५॥ ॥इतिश्रीभा

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

॥भा०न०॥
॥३२॥

गवतेमहापुराणेनवमस्कंधेरामानुचरितेदशमोऽध्यायः॥१०॥ ततश्चैकादशे अ०१०
ऽयोध्यामावसन्ननुजैःसह॥यज्ञादियज्ञंकारेऽसौरामस्तदनुवर्ण्यते॥१॥शुकउ०
भगवानात्मनात्मानंराममउत्तमकल्पकैः॥सर्वदेवमयंदेवमीजआचार्यवान्मखैः
॥१॥होत्रेददाद्दिशंप्राचींब्रह्मणेदक्षिणांप्रभुः॥अध्वर्यवेप्रतीचींचउदीचींसा
मगायसः॥२॥आचार्यायददौशेषांयावतीभूस्तदंतरा॥मन्यमानइदंकृत्स्नं
ब्राह्मणोर्हतिनिःस्पृहः॥३॥इत्ययंतदलंकारवासोभ्यामवशेषितः॥तथाराज्ञ्य
पिवैदेहीसौमंगल्यावशेषिता॥४॥तेतुब्राह्मणदेवस्यवात्सल्यंवीक्ष्यसंस्तुतं ॥राम०॥
प्रीताःक्लिन्नधियस्तस्मैप्रत्यर्प्येदंबभाषिरे॥५॥ब्राह्मणाऊचुः॥अप्रत्तंनस्त्वयाकिं ॥३२॥
नुभगवन्भुवनेश्वर॥यन्नोंतर्हृदयंविश्यतमोहंसिस्वरोचिषा॥६॥नमोब्रह्म

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

ण्यदेवायरामायाकुंठमेधसे॥ उत्तमश्लोकधुर्यायन्यस्तदंडार्पितांघ्रये॥७॥
कदाचिल्लोकजिज्ञासुर्गूढोरात्र्यामलक्षितः॥ चरन्वाचोऽशृणोद्रामोभार्यामु
द्दिश्यकस्यचित्॥८॥ नाहंबिभर्मित्वांदुष्टांअसतींपरवेश्मगां॥ स्त्रीलोभीबि
भृयात्सीतांरामोनाहंभजेत्पुनः॥९॥ इतिलोकाद्बहुमुखाद्दुराराध्यादसंविदः
॥पत्याभीतेनसात्यक्ताप्राप्ताप्राचेतसाश्रमं॥१०॥ अंतर्वत्न्यागतेकालेयमौ
सासुषुवेसुतौ॥ कुशोलवइतिख्यातौतयोश्चक्रेक्रियामुनिः॥११॥ अंगदश्चित्रके
तुश्चलक्ष्मणस्यात्मजौस्मृतौ॥ तक्षःपुष्कलइत्यास्तांभरतस्यमहीपते॥१२॥ सु
बाहुःश्रुतसेनश्चशत्रुघ्नस्यबभूवतुः॥ गंधर्वान्कोटिशोजघ्नेभरतोविजयेदिशां
तदीयंधनमानीयसर्वंराज्ञेन्यवेदयत्॥१३॥ शत्रुघ्नश्चमधोःपुत्रंलवणंनामराक्ष

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

॥भा॰ न॰॥
॥३३॥

सं॥ हत्वामधुवनेचक्रेमथुरांनामवैपुरीं॥१४॥मुनौनिक्षिप्यतनयौसीताभर्त्रा अ॰ ११
विवासिता॥ध्यायतीरामचरणौविवरंप्रविवेशह॥१५॥तछ्रुत्वाभगवान्रामो
रुंधन्नपिधियाशुचः॥स्मरंस्तस्यागुणांस्तांस्तान्नाशक्नोद्रोद्धुमीश्वरः॥१६॥स्त्री
पुंप्रसंगएतादृक्सर्वत्रत्रासमावहः॥अपीश्वराणांकिमुतग्राम्यस्यगृहचेतसः
ततऊर्द्ध्वंब्रह्मचर्यंधारयन्नजुहोत्प्रभुः॥त्रयोदशाब्दसाहस्रमग्निहोत्रमखंडितं
॥१८॥स्मरतांहृदिविन्यस्यविद्धंदंडककंटकैः॥स्वपादपल्लवंरामआत्मज्योतिर
गात्ततः॥१९॥नेदंयशोरघुपतेःसुरयाच्ञयात्तलीलातनोरधिकसाम्यविमुक्त
धाम्नः॥रक्षोवधोजलधिबंधनमस्त्रपूगैःकिंतस्यशत्रुहननेकपयःसहायाः ॥राम॰॥
॥२०॥यस्यामलंनृपसदस्सुयशोधुनापिगायंत्यघघ्नमृषयोदिगिभेंद्रपट्टं॥तन्ना ॥३३॥

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

कपालवसुपालकिरीटजुष्टपादांबुजंरघुपतिंशरणंप्रपद्ये॥२१॥येःसंस्पृष्टोभि
दृष्टोवासंविष्टोनुगतोपिवा॥कोशलास्तेययुःस्थानंयत्रगच्छंतियोगिनः॥२२॥पु
रुषोरामचरितंश्रवणैरुपधारयन्॥आनृशंस्यपरोराजन्कर्मबंधैर्विमुच्यते॥२३॥
राजोवाच॥कथंसभगवान्रामोभ्रातृन्वास्वयमात्मनः॥तस्मिन्वातेन्ववर्त्तंतप्र
जाःपौराश्चईश्वरे॥२४॥श्रीशुकउ०॥अथादिशद्दिग्विजयेभ्रातृंस्त्रिभुवनेश्वरः
॥आत्मानंदर्शयन्स्वानांपुरीमैक्षतसानुगः॥२५॥आसिक्तमार्गांगंधोदैःक
रिणांमदसीकरैः॥स्वामिनंप्राप्तमालोक्यमत्तांवासुतरामिव॥२६॥प्रासादगो
पुरसभाचैत्यदेवगृहादिषु॥विन्यस्तहेमकलशैःपताकाभिश्चमंडितां॥२७॥
पूगैःसवृंतैरंभाभिःपट्टिकाभिःसुवाससां॥आदर्शैरंशुकैःस्रग्भिःकृतकौतुकतो

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

॥भा॰न॰॥
॥३४॥

रणां ॥२८॥ तमुपेयुस्तत्र तत्र पौरा अर्हणपाणयः ॥ आशिषो युयुजुर्देव पाहि मां
प्राक्त्वयोद्धृतां ॥२९॥ ततः प्रजा वीक्ष्य पतिं चिरागतं दिदृक्षयोत्सृष्टगृहाः स्त्रि
यो नराः ॥ आरुह्य हर्म्याण्यरविंदलोचनमतृप्तनेत्राः कुसुमैरवाकिरन् ॥३०॥
अथ प्रविष्टः स्वगृहं जुष्टं स्वैः पूर्वराजभिः ॥ अनंताखिलकोशाढ्यमनर्घ्योरुप
रिच्छदं ॥३१॥ विद्रुमोदुंबरद्वारैर्वैदूर्यस्तंभपंक्तिभिः ॥ स्थलैर्मारकतैः स्वच्छैर्भ्राजत्
स्फटिकभित्तिभिः ॥३२॥ चित्रस्रग्भिः पट्टिकाभिर्वासोमणिगणांशुकैः ॥ मुक्ता
फलैश्चिदुल्लासैः कांतकामोपपत्तिभिः ॥३३॥ धूपदीपैः सुरभिभिर्मंडितं पु
ष्पमंडनैः ॥ स्त्रीपुंभिः सुरसंकाशैर्जुष्टं भूषणभूषणैः ॥३४॥ तस्मिन्स भगवान्
रामः स्निग्धया प्रिययेष्टया ॥ रेमे स्वारामधीराणामृषभः सीतया किल ॥३५॥

अ॰११
॥राम॰॥
॥२४॥

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

बुभुजे च यथाकालं कामान्धर्ममपीडयन्॥ वर्षपूगान्बहून्नृणामभिध्याता
ङ्घ्रिपल्लवः॥३६॥ ॥इति श्रीभागवते महापुराणे नवमस्कंधे रामानुचरिते एका
दशोध्यायः॥११॥ द्वादशे रामपुत्रस्य कुशस्यान्वय उच्यते॥ एवमिक्ष्वाकुपुत्रस्य श
शादस्येरितोन्वयः॥१॥ श्रीशुक उवाच॥ कुशस्य चातिथिस्तस्मान्निषधस्तत्सुतो
नभः॥ पुंडरीकोथ तत्पुत्रः क्षेमधन्वाभवत्ततः॥१॥ देवानीकस्ततोनीहः पा
रियात्रोथ तत्सुतः॥ ततो बलस्थलस्तस्माद्वज्रनाभोर्कसंभवः॥२॥ खगणस्त
त्सुतस्तस्माद्विधृतिश्चाभवत्सुतः॥ ततो हिरण्यनाभोभूद्योगाचार्यस्तु जैमिनेः
॥३॥ शिष्यः कौशल्य आध्यात्मं याज्ञवल्क्योध्यगाद्यतः॥ योगं महोदयमृषिर्हृ
दयग्रंथिभेदनं॥४॥ पुष्यो हिरण्यनाभस्य ध्रुवसंधिस्ततोभवत्॥ सुदर्शनोथाग्नि

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

॥भा॰न॰॥
॥३५॥

वर्णश्शीघ्रस्तस्यमरुःसुतः॥५॥योसावास्तेयोगसिद्धःकलापग्रामवासिभिः
॥कलेरंतेसूर्यवंशंनष्टंभावयितापुनः॥६॥तस्मात्प्रसुश्रुतस्तस्यसंधिस्तस्या
प्यमर्षणः॥महस्वांस्तत्सुतस्तस्माद्विश्वसाह्वोव्यजायत॥७॥ततःप्रसेनजित्त
स्मात्तक्षकोभवितापुनः॥ततोबृहद्बलोयस्तुपित्रातेसमरेहतः॥८॥एतेही
क्ष्वाकुभूपालाअतीताःशृण्वनागतान्॥बृहद्बलस्यभवितापुत्रोनामबृहद्
रणः॥९॥उरुक्रियस्ततस्तस्यवत्सवृद्धोभविष्यति॥प्रतिव्योमस्ततोभानुर्दि
वाकोवाहिनीपतिः॥१०॥सहदेवस्ततोवीरोबृहदश्वोथभानुमान्॥प्रती
काश्वोभानुमतःसुप्रतीकोथतत्सुतः॥११॥भवितामरुदेवोथसुनक्षत्रो
थपुष्कलः॥तस्यांतरिक्षस्तत्पुत्रःसुतपास्तदमित्रजित्॥१२॥बृहद्राजस्तु

अ॰१२
॥राम॰॥
॥३५॥

CC-0. In Public Domain. Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

तस्यापिबर्हिस्तस्मात्कृतंजयः॥ रणंजयस्तस्यसुतःसंजयोभविताततः॥
१३॥ तस्माच्छाक्योथशुद्धोदोलांगलस्तत्सुतःस्मृतः॥ ततःप्रसेनजित्तस्मा
त्क्षुद्रकोभविताततः॥१४॥ रणकोभवितातस्मात्सुरथस्तनयस्ततः॥ स
मित्रोनामनिष्ठांतएतेबार्हद्बलान्वयाः॥१५॥ इक्ष्वाकूणामयंवंशःसुमि
त्रांतोभविष्यति॥ यतस्तंप्राप्यराजानंसंस्थांप्राप्स्यतिवैकलौ॥१६॥ इतिश्री
भागवतेमहापुराणेनवमस्कंधेरामचरितेद्वादशोऽध्यायः॥ ॥१२॥ ॥
इक्ष्वाकोरेवपुत्रस्यनिमेर्वंशस्त्रयोदशे॥ वर्ण्यतेजज्ञिरेयत्रब्रह्मज्ञाजनका
दयः॥१॥ श्रीशुकउवाच॥ निमिरिक्ष्वाकुतनयोवसिष्ठमवृतर्त्विजं॥ आरभ्यसत्रं
सोप्याहशक्रेणप्राग्वृतोस्मिभोः॥१॥ तंनिर्वर्त्यागमिष्यामितावन्मांप्रति

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

॥भा·न·॥
॥३६॥

पालय॥ तूष्णीमासीद्गृहपतिः सोपींद्रस्याकरोन्मखं॥२॥ निमिश्चलमिदंविद्वान्स
त्रमारभतात्मवान्॥ ऋत्विग्भिरपरैस्तावन्नागमद्यावतागुरुः॥३॥ शिष्यव्यतिक्र
मंवीक्ष्यनिर्वर्त्यगुरुरागतः॥ अशपत्पततादेहोनिमेःपंडितमानिनः॥४॥ निमिः
प्रतिददौशापंगुरवेधर्मवर्तिने॥ तवापिपततादेहोलोभाद्धर्ममजानतः॥५॥ इ
त्युत्ससर्जस्वंदेहंनिमिरध्यात्मकोविदः॥ मित्रावरुणयोर्जज्ञेउर्वश्यांप्रपिताम
हः॥६॥ गंधवस्तुषुतद्देहंनिधायमुनिसत्तमाः॥ समाप्तेसत्रयागेथदेवानूचुःस
मागतान्॥७॥ राज्ञोजीवतुदेहोयंप्रसन्नाःप्रभवोयदि॥ तथेत्युक्तेनिमिःप्राह
माभून्मेदेहबंधनं॥८॥ यस्ययोगंनवांछंतिवियोगभयकातराः॥ भजंतिचरणां
भोजंमुनयोहरिमेधसः॥९॥ देहंनावरुरुत्सेहंदुःखशोकभयावहं॥ सर्वत्रास्य

अ·१३
॥राम·॥
॥३६॥

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

यतो मृत्युर्मत्स्यानामुदके यथा ॥१०॥ देवा ऊचुः ॥ विदेह उष्यतां कामं लोचनेषु
शरीरिणां ॥ उन्मेषणनिमेषाभ्यां लक्षितो ध्यात्मसंस्थितः ॥११॥ अराजकभयं
नृणां मन्यमाना महर्षयः ॥ देहं ममंथुः स्म निमेः कुमारः समजायत ॥१२॥ जन्म
ना जनकः सोभूद्वैदेहस्तु विदेहजः ॥ मिथिलो मथनाज्जातो मिथिला येन नि
र्मिता ॥१३॥ तस्मादुदावसुस्तस्य पुत्रोभून्नंदिवर्द्धनः ॥ ततः सुकेतुस्तस्यापि
देवरातो महीपते ॥१४॥ तस्माद्बृहद्रथस्तस्य महावीर्यः सुधृतपिता ॥ सुधृते
र्धृष्टकेतुर्वै हर्यश्वोथ मरुस्ततः ॥१५॥ मरोः प्रतीपकस्तस्माज्जातः कृतरथो यतः
॥ देवमीढस्तस्य सुतो विश्रुतोथ महाधृतिः ॥१६॥ कृतिरातस्ततस्तस्मान्महा
रोमाथ तत्सुतः ॥ स्वर्णरोमा सुतस्तस्य ह्रस्वरोमा व्यजायत ॥१७॥ ततः सीरध

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

॥भा॰न॰॥ जोजज्ञेयज्ञार्थंकर्षतोमहीं॥सीतासीराग्रतोजातातस्मात्सीरध्वजःस्मृतः अ॰१३
॥३७॥ १८॥कुशध्वजस्तस्यपुत्रस्ततोधर्मध्वजोनृप॥धर्मध्वजस्यद्वौपुत्रौकृतध्वज
मितध्वजौ॥१९॥कृतध्वजात्केशिध्वजःखांडिक्यस्तुमितध्वजात्॥कृतध्वजसु
तोराजन्नात्मविद्याविशारदः॥२०॥खांडिक्यःकर्मतत्वज्ञोभीतःकेशिध्वजा
द्द्रुतः॥भानुमांस्तस्यपुत्रोभूच्छतद्युम्नस्तुतत्सुतः॥२१॥शुचिस्तत्तनयस्तस्मा
त्सनद्वाजस्ततोभवत्॥ऊर्ध्वकेतुःसनद्वाजादजोथपुरजित्सुतः॥२२॥अरिष्ट
नेमिस्तस्यापिश्रुतायुस्तत्सुपार्श्वकः॥ततश्चित्ररथोयस्यक्षेमाधिर्मिथिला ॥राम॰॥
धिपः॥२३॥तस्मात्समरथस्तस्यसुतःसत्यरथस्ततः॥आसीदुपगुरुस्तस्मा ॥३७॥
दुपगुप्तोग्निसंभवः॥२४॥वस्वनंतोथतत्पुत्रोयुयुधान्यस्तुभाषणः॥श्रुतस्ततो

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

जयस्तस्माद्विजयोस्माद्दतःस्कृतः॥२५॥शुनकस्तत्स्कृतोजज्ञेवीतहव्योधृति
स्ततः॥बहुलाश्वोधृतेस्तस्यकृतिरस्यमहावशी॥२६॥एतेवैमैथिलाराज
न्नात्मविद्याविशारदाः॥योगेश्वरप्रसादेनद्वंद्वैर्मुक्तागृहेष्वपि॥२७॥इतिश्री
भागवतेमहापुराणेनवमस्कंधेसूर्यवंशोनामत्रयोदशोध्यायः॥चतुर्दशादि
भिःसोमवंशमाहासमाप्तितः॥यस्मिन्नैलादयोभूपाःकीर्त्यंतेपुण्यकीर्त्तयः
१॥चतुर्दशेगुरोःपत्न्यांतारायांसोमजाद्बुधात्॥जातश्चैलषड्वंश्यामाथु
र्मुख्यानजीजनत्॥२॥श्रीशुकउवाच॥अथातःश्रूयतांराजन्वंशःसोमस्य
पावनः॥यस्मिन्नैलादयोभूपाःकीर्त्यंतेपुण्यकीर्त्तयः॥१॥सहस्रशिरसःपुं
सोनाभीहृदसरोरुहात्॥जातस्यासीत्सुतोधातुरत्रिःपितृसमोगुणैः॥२॥

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

॥भा॰न॰॥ तस्य दृग्भ्योभवत्पुत्रः सोमोमृतमयः किल ॥ विप्रौषध्युडुगणानां ब्रह्मणा अ॰१४
॥३९॥ कल्पितः पतिः ॥३॥ सोयजद्राजसूयेन विजित्य भुवनत्रयं ॥ पत्नीं बृहस्पतेर्द
र्पात्तारां नामाहरद्बलात् ॥४॥ यदा स देवगुरुणा याचितोभीक्ष्णशो मदात् ॥ ना
त्यजत्तत्कृते जज्ञे सुरदानवविग्रहः ॥५॥ शुक्रो बृहस्पतेर्द्वेषादग्रहीत्सासुरोडुपं
॥ हरो गुरुसुतं स्नेहात्सर्वभूतगणावृतः ॥६॥ सर्वदेवगणोपेतो महेंद्रो गुरुम
न्वयात् ॥ सुरासुरविनाशोभूत्समरस्तारकामयः ॥७॥ निवेदितोथांगिरसा
सोमं निर्भर्त्स्य विश्वकृत् ॥ तारां स्वभर्त्रे प्रायच्छदंतर्वत्नीमवैत्पतिः ॥८॥ त्यज
त्यजाशु दुःप्रज्ञे मत्क्षेत्रादाहितं परैः ॥ नाहं त्वां भस्मसात्कुर्यां स्त्रियं सांतानि ॥राम॰॥
के सति ॥९॥ तत्याज व्रीडिता तारा कुमारं कनकप्रभं ॥ स्पृहामांगिरसश्चक्रे कु ॥३९॥

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

मारे सोम एव च ॥१०॥ ममायं न न वेत्युक्ते तस्मिन्विवदमानयोः ॥ पप्रच्छुऋषयो दे
वा नैनं वोचे ब्रीडिता तु सा ॥११॥ कुमारो मातरं प्राह कुपितोलीकलज्जया ॥ किं न
वोचस्य सद्वृत्ते आत्मावद्यं वदाशु मे ॥१२॥ ब्रह्मा तां रह आहूय समप्राक्षीच्च सांत्व
यन् ॥ सोमस्येत्याह शनकैः सोमस्तं तावदग्रहीत् ॥१३॥ तस्यात्मयोनिरकृत बु
ध इत्यभिधां नृप ॥ बुद्ध्या गंभीरया येन पुत्रेणापोडुराट् मुदं ॥ ततः पुरूरवा जज्ञे इ
लायां य उदाहृतः ॥१४॥ तस्य रूपगुणौदार्यशीलद्रविणविक्रमान् ॥ श्रुत्वोर्वशीं
द्रभवने गीयमानान्सुरर्षिणा ॥१५॥ तदंतिकमुपेयाय देवी स्मरशरार्दिता
मित्रावरुणयोः शापादापन्ना नरलोकतां ॥१६॥ निशम्य पुरुषश्रेष्ठं कंदर्पमिव रू
पिणं ॥ धृतिं विष्टभ्य ललना उपतस्थे तदंतिके ॥१७॥ स तां विलोक्य नृपतिर्हर्षेणो

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

॥भा॰न॰॥ फुल्ललोचनः॥उवाचश्लक्ष्णयावाचादेवींहृष्टतनूरुहः॥१८॥पुरूरवाउ॰ अ॰१४
॥३९॥ स्वागतंतेवरारोहेआस्यतांकरवामकिं॥संरमस्वमयासाकंरतिर्नौशा
श्वतीःसमाः॥१९॥उर्वश्युवाच॥कस्यास्त्वयिनसज्जेतमनोदृष्टिश्चसुंदर
॥यदंगांतरमासाद्यच्यवतेहरिरंसया॥२०॥एतावुरणकौराजन्न्यासौ
रक्षस्वमानद॥संरंस्येभवतासाकंश्लाघ्यःस्त्रीणांवरःस्मृतः॥२१॥घृतं
मेवीरभक्ष्यंस्यान्नेक्षेत्वान्यत्रमैथुनात्॥विवाससंतत्तथेतिप्रतिपेदे
महामनाः॥२२॥अहोरूपमहोभावोनरलोकविमोहनं॥कोनसेवेतमनु
जोदेवींत्वांस्वयमागतां॥२३॥तयासपुरुषश्रेष्ठोरमयंत्यायथार्हतः॥रे ॥राम॰॥
मेसुरविहारेषुकामंचैत्ररथादिषु॥२४॥रममाणस्तयादेव्यापद्मकिंज ॥३९॥

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

ल्कगंधया॥तन्मुखामोदमुषितोमुमुदेहर्गणान्बहून्॥२५॥अपश्यन्नु
र्वशीमिंद्रोगंधर्वान्समचोदयत्॥उर्वशीरहितंमह्यमास्थानंनातिशो
भते॥२६॥तउपेत्यमहारात्रेतमसिप्रत्युपस्थिते॥उर्वश्याउरणौजह्रु
र्न्यस्तौराजनिजायया॥२७॥निशम्याक्रंदितंदेवीपुत्रयोर्नीयमानयोः
॥हतास्म्यहंकुनाथेननपुंसावीरमानिना॥२८॥यद्विश्रंभादहंनष्टाहृ
तापत्याचदस्युभिः॥यःशेतेनिशिसंत्रस्तोयथानारीदिवापुमान्॥२९
इतिवाक्सायकैर्विद्धःप्रतोत्रैरिवकुंजरः॥निशिनिस्त्रिंशमादायविवस्त्रो
भ्यद्रवद्रुषा॥३०॥तेविसृज्योरणौतत्रव्यद्योतंतस्मविद्युतः॥आदायमेषा
वायांतंनग्नमैक्षतसापतिं॥३१॥ऐलोपिशयनेजायामपश्यन्विमनाइव

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

॥भा॰न॰॥ तद्वित्तोविह्वलःशोचन्बभ्रामोन्मत्तवन्महीं॥३२॥सतांवीक्ष्यकुरुक्षेत्रेस अ॰१४
॥४०॥ रस्वत्यांचतत्सखीः॥पंचप्रहृष्टवदनाःप्राहसूक्तंपुरूरवाः॥३३॥अहोजाये
तिष्ठतिष्ठघोरेनत्यक्तुमर्हसि॥मांत्वमद्याप्यनिर्वृत्यवचांसिकृणवावहै॥३४
सुदेहोयंपतत्यत्रदेविदूरंहृतस्त्वया॥खादंत्येनंवृकागृध्रास्त्वत्प्रसाद
स्यनास्पदं॥३५॥उर्वश्युवाच॥मामृथापुरुषोसित्वंमास्मत्वाद्युर्वृकाइमे
॥क्वापिसख्यंनवैस्त्रीणांवृकाणांहृदयंयथा॥३६॥स्त्रियोह्यकरुणाःक्रू
रादुर्मर्षाःप्रियसाहसाः॥घ्नंत्यल्पार्थेपिविश्रब्धंपतिभ्रातरमप्युत॥३७॥ ॥राम॰॥
विधायालीकविश्रंभमज्ञेषुत्यक्तसौहृदाः॥नवंनवमभीप्संत्यःपुंश्चल्यः ॥४०॥
स्वैरवृत्तयः॥३८॥संवत्सरांतेहिभवानेकरात्रंमयेश्वरः॥वत्स्यत्यपत्या

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

निश्चते भविष्यंत्यपत्यानि भोः ॥ अंतर्वत्नीमुपालक्ष्य देवीं स प्रययौ पुरं ॥३९॥
पुनस्तत्र गतोब्दांते उर्वशीं वीरमातरं ॥ उपलभ्य मुदा युक्तस्समुवास तया
निशां ॥४०॥ अथैनमुर्वशी प्राह कृपणं विरहातुरं ॥ गंधर्वानुपधावेमांस्तुभ्यं
दास्यंति मामिति ॥४१॥ तस्य संस्तुवतस्तुष्टा अग्निस्थालीं ददुर्नृप ॥ उर्वशीं
मन्यमानस्तां सोबुध्यत चरन्वने ॥४२॥ स्थालीं न्यस्य वने गत्वा गृहानाध्या
यतो निशि ॥ त्रेतायां संप्रवृत्तायां मनसि त्रय्यवर्त्तत ॥४३॥ स्थालीस्थानं ग
तोश्वत्थं शमीगर्भं विलक्ष्य सः ॥ तेन द्वे अरणी कृत्वा उर्वशीलोककाम्य
या ॥४४॥ उर्वशीं मंत्रतो ध्यायनधरारणिमुत्तरां ॥ आत्मानमुभयोर्मध्ये य
त्तत्प्रजननं प्रभुः ॥४५॥ तस्य निर्मथनाज्जातो जातवेदा विभावसुः ॥ त्रय्या स

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

॥भा॰न॰॥
॥४१॥

विद्यया राज्ञा पुत्रत्वे कल्पितस्त्रिवृत् ॥४६॥ तेनायजत यज्ञेशं भगवंतमधोक्ष
जं ॥ उर्वशीलोकमन्विच्छन्सर्वदेवमयं हरिं ॥४७॥ एक एव पुरा वेदः प्रणवः सर्व
वाङ्मयः ॥ देवो नारायणो नान्य एकोग्निर्वर्ण एव च ॥४८॥ पुरूरवस एवासीत्त्र
यी त्रेतामुखे नृप ॥ अग्निना प्रजया राजा लोकं गांधर्वमेयिवान् ॥४९॥ ॥
इति श्रीभागवते महापुराणे नवमस्कंधे चतुर्दशोऽध्यायः ॥ १४ ॥ ततः पंचदशो गा
धिरैलपुत्रान्वयेजनि ॥ यद्दौहित्रसुतो रामः कार्त्तवीर्यमहन्रुषा ॥१॥ श्रीशुक
उ॥ ऐलस्य चोर्वशीगर्भात्षडासन्नात्मजा नृप ॥ आयुः श्रुतायुः सत्यायूर
योथ विजयो जयः ॥२॥ श्रुतायोर्वसुमान्पुत्रः सत्यायोश्च श्रुतंजयः ॥ रयस्य
सुत एकश्च जयस्य तनयोमितः ॥३॥ भीमस्तु विजयस्यार्थ कांचनो होत्रक

अ॰१४
॥राम॰॥
॥४१॥

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

स्ततः॥ तस्य जह्नुः सुतो गंगां गंडूषीकृत्य योऽपिबत्॥ ३॥ जह्नोस्तु पूरुस्तत्सुतोब
लाकश्चात्मजोऽजकः॥ ततः कुशः कुशस्यापि कुशांबो मूर्त्तयो वसुः॥ ४॥ कुशा
नाभश्च चत्वारो गाधिरासीत्कुशांबजः॥ तस्य सत्यवतीं कन्यां ऋचीकोऽयाच
त द्विजः॥ वरं विसदृशं मत्वा गाधिर्भार्गवमब्रवीत्॥ एकतः श्यामकर्णानां
हयानां चंद्रवर्चसां॥ सहस्रं दीयतां शुल्कं कन्यायाः कुशिका वयं॥ ६॥ इत्युक्त
स्तन्मतं ज्ञात्वा गतः स वरुणांतिकं॥ आनीय दत्वा तानश्वानुपयेमे वराननां
॥ ७॥ स ऋषिः प्रार्थितः पत्न्या श्वश्र्वा चापत्यकाम्यया॥ श्रपयित्वोभयैर्मंत्रै
श्चरुं स्नातुं गतो मुनिः॥ ८॥ तावत्सत्यवती मात्रा स्वचरुं याचिता सती॥ श्रे
ष्ठं मत्वा तयायच्छन्मात्रे मातुरदत्स्वयं॥ ९॥ तद्विज्ञाय मुनिः प्राह पत्नीं कष्टम

॥भा॰न॰॥ कार्षीः॥ घोरो दंडधरः पुत्रो भ्राता ते ब्रह्मवित्तमः॥१०॥ प्रसादितः सत्यवत्या मै अ॰१५
॥४३॥ वं भूदिति भार्गवः॥ अथ तर्हि भवेत्पौत्रो जमदग्निस्ततोभवत्॥११॥ साचाभूत्सु
महापुण्या कौशिकी लोकपावनी॥ रेणोः सुतां रेणुकां वै जमदग्निरुवाह यां॥१२
तस्यां वै भार्गवऋषेः सुता वसुमदादयः॥ यवीयान्जज्ञ एतेषां राम इत्यभि
विश्रुतः॥१३॥ यमाहुर्वासुदेवांशं हैहयानां कुलांतकं॥ त्रिस्सप्तकृत्वो य इमां
चक्रे निःक्षत्रियां महीं॥१४॥ दुष्टं क्षत्रं भुवो भारमब्रह्मण्यमनीनशत्॥ रजस्तमोवृ
तमहन्फल्गुन्यपि कृतेंहसि॥१५॥ राजोवाच॥ किं तदंहो भगवतो राजन्यैर ॥राम॰॥
जितात्मभिः॥ कृतं येन कुलं नष्टं क्षत्रियाणामभीक्ष्णशः॥१६॥ शुक उवाच॥ हैहया ॥४३॥
नामधिपतिरर्जुनः क्षत्रियर्षभः॥ दत्तं नारायणांशांशमाराध्य परिकर्मभिः॥१७

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

बाहून्दशशतंलेभेदुर्द्धर्षत्वमरातिषु॥ अव्याहतेंद्रियौजःश्रीतेजोवीर्ययशो य
बलं॥१८॥योगेश्वरत्वमैश्वर्यंगुणायत्राणिमादयः॥चचाराव्याहतगतिर्लोके
षुपवनोयथा॥१९॥स्त्रीरत्नैरावृतःक्रीडन्रेवांभसिमदोत्कटः॥वैजयंतींस्रजं
बिभ्रद्रुरोधसरितंभुजैः॥२०॥विप्लावितंस्वशिबिरंप्रतिस्रोतःसरिज्जलैः॥ना
मृष्यत्तस्यतद्वीर्यंवीरमानीदशाननः॥२१॥गृहीतोलीलयास्त्रीणांसमक्षं
कृतकिल्बिषः॥माहिष्मत्यांसन्निरुद्धोमुक्तोयेनकपिर्यथा॥२२॥सएकदा
तुमृगयांविचरन्विपिनेवने॥यदृच्छयाश्रमपदंजमदग्नेरुपाविशत्॥२३॥
तस्मैसनरदेवायमुनिरर्हणमाहरत्॥ससैन्यामात्यवाहायहविष्मत्याता
पोधनः॥सवीरस्तत्रतंदृष्ट्वाआत्मैश्वर्यातिशायिनं॥तन्नाद्रियताग्निहोत्र्यां

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

॥भा. न.॥ ॥४३॥

अ. १५

साभिलाषः सहेहयः ॥२५॥ हविर्द्धानीमृषेर्दर्पान्नरान्हर्तुमचोदयत् ॥ ते च माहि
ष्मतीं निन्युः सवत्सां क्रंदतीं बलात् ॥२६॥ अथ राजनि निर्याते राम आश्रमम्
आगतः ॥ श्रुत्वा तत्तस्य दौरात्म्यं चुक्रोधाहिरिवाहतः ॥२७॥ घोरमादाय परशुं
सतूणं चर्म कार्मुकं ॥ अन्वधावत दुर्मर्षो मृगेंद्र इव यूथपं ॥२८॥ तमापतंतं
भृगुवर्यमोजसा धनुर्द्धरं बाणपरश्वधायुधं ॥ ऐणेयचर्मांबरमर्कधामभि
र्युतं जटाभिर्ददृशे पुरीं विशन् ॥२९॥ अचोदयद्धस्तिरथाश्वपत्तिभिर्गदासि
बाणर्ष्टिशतघ्निशक्तिभिः ॥ अक्षौहिणीः सप्तदशातिभीषणास्ता राम एको
भगवानसूदयत् ॥३०॥ यतो यतोसौ प्रहरत्परश्वधो मनोनिलौजाः परचक्र
सूदनः ॥ ततस्ततश्छिन्नभुजोरुकंधरा निपेतुरुर्व्यां हतसूतवाहनाः ॥३१॥

॥राम.॥ ॥४३॥

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

दृष्ट्वा स्वसैन्यं रुधिरौघकर्दमे रणाजिरे रामकुठारसायकैः॥ विच्छिन्नवर्मध्वजचा
पविग्रहं निपातितं हैहय आपतद्रुषा॥ ३२॥ अथार्जुनः पंचशतेषु बाहुभिर्द्धनुःषु
बाणान्युगपत्ससंदधे॥ रामाय रामोस्त्रभृतां समग्रणीस्तान्येकधन्वेषुभिरा
च्छिनत्समं॥ ३३॥ पुनःस्वहस्तैरचलान्मृधेंघ्रिपानुत्क्षिप्य वेगादभिधावतो युधि
॥ भुजान्कुठारेण कठोरनेमिना चिच्छेद रामः प्रसभं त्वहेरिव॥ ३४॥ कृत्तबाहोः शि
रस्तस्य गिरेः शृंगमिवाहरत्॥ हते पितरि तत्पुत्रा अयुतं दुद्रुवुर्भयात्॥ ३५॥ अग्नि
होत्रीमुपावर्त्य सवत्सां परवीरहा॥ समुपेत्याश्रमं पित्रे परिक्लिष्टां समर्पयत्॥ ३६
स्वकर्म तत्कृतं रामः पित्रे भ्रातृभ्य एव च॥ वर्णयामास तच्छ्रुत्वा जमदग्निरभाषत
३७॥ राम राम महाबाहो भवान्पापमकारषीत्॥ अवधीन्नरदेवं यत्सर्वदेवमयं वृ

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

॥भा॰न॰॥
॥४४॥

म
अ॰१५

था ॥३८॥ वयं हि ब्राह्मणास्तात क्षँयार्हणतां गताः ॥ यया लोकगुरुर्देवः पारमेष्ठ्य
मगात्पदं ॥३९॥ क्षमया रोचते लक्ष्मीर्ब्राह्मी सौरी यथा प्रभा ॥ क्षमिणामाशु भ
गवांस्तुष्यते हरिरीश्वरः ॥४०॥ राज्ञो मूर्द्धावसिक्तस्य वधो ब्रह्मवधाद्गुरुः ॥ तीर्थ
संसेवया चांहो जह्यंगाच्युतचेतनः ॥४१॥ इति श्रीभागवते महापुराणे नवमस्कंधे
परशुरामचरिते हैहयार्जुनवधः पंचदशोध्यायः ॥१५॥ ॥ षोडशे प्यर्ज्जुनसुतैर्ज्ज
मदग्नोर्हते मुहुः ॥ रामात् क्षत्रवधः प्रोक्तो विश्वामित्रस्य चान्वयः ॥१॥ श्रीशु
कउवाच ॥ पित्रोपशिक्षितो रामस्तथेति कुरुनंदन ॥ संवत्सरं तीर्थचर्यां चरित्वा
श्रममाव्रजत् ॥२॥ कदाचिद्रेणुका याता गंगायां पद्ममालिनं ॥ गंधर्वराजं क्रीडं
तमप्सरोभिरपश्यत ॥३॥ विलोकयंती क्रीडंतमुदकार्थं नदीं गता ॥ होमवेलां

॥राम॰॥
॥४४॥

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

न सस्मार किंचिच्चित्ररथस्पृहा ॥३॥ कालात्ययं तं विलोक्य मुनेः शापविशंकिता
॥ आगत्य कलशं तस्थौ पुरोधाय कृतांजलिः ॥४॥ व्यभिचारं मुनिर्ज्ञात्वा पत्न्याः
प्रकुपितोब्रवीत् ॥ घ्नतेनां पुत्रकाः पापामित्युक्तास्ते न चक्रिरे ॥५॥ रामः संचो
दितः पित्रा भ्रातॄन्मात्रा सहावधीत् ॥ प्रभावज्ञो मुनेः सम्यक् समाधेस्तपस
श्च सः ॥६॥ वरेण छंदयामास प्रीतः सत्यवतीसुतः ॥ वव्रे हतानां रामोपि जी
वितं चास्मृतिं वधे ॥७॥ उत्तस्थुस्ते कुशलिनो निद्रापाय इवांजसा ॥ पितुर्विद्वांस्त
पोवीर्यं रामश्चक्रे सुहृद्वधं ॥८॥ येर्जुनस्य सुता राजन्स्मरंतः स्वपितुर्वधं ॥ रा
मवीर्यपराभूता लेभिरे शर्म न क्वचित् ॥९॥ एकदाश्रमतो रामे सभ्रातरि वनं
गते ॥ वैरं सिसाधयिषवो लब्धच्छिद्रा उपागमन् ॥१०॥ दृष्ट्वाग्न्यागार आसीन

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

॥भा॰ न॰॥ मावेशितधियंमुनिं॥भगवत्युत्तमश्लोके जघ्नुस्तेपापनिश्चयाः॥११॥याच्यमानाः अ॰ १६
॥४५॥ कृपणयाराममात्रातिदारुणाः॥प्रसह्यशिरउत्कृत्यनिन्युस्तेक्षत्रबंधवः॥१२॥
रेणुकादुःखशोकार्त्तानिघ्नंत्यात्मानमात्मना॥रामरामेहितातेतिविचुक्रो
शोच्चकैःसती॥१३॥तदुपश्रुत्यदूरस्थाहारामेत्यार्त्तवत्स्वनं॥त्वरयाश्रममा
साद्यददृशुःपितरंहतं॥१४॥तद्दुःखशोकामर्षार्त्तिशोकवेगविमोहितः॥हा
तातसाधोधर्मिष्ठत्यक्त्वास्मान्स्वर्गतोभवान्॥१५॥विलप्यैवंपितुर्देहंनिधा
यभ्रातृषुस्वयं॥प्रगृह्यपरशुंरामःक्षत्रांतायमनोदधे॥१६॥गत्वामाहिष्मतीं ॥राम॰॥
रामोब्रह्मघ्नविहतश्रियं॥तेषांसशीर्षभीराजन्मध्येचक्रेमहागिरिं॥१७॥त ॥४५॥
द्रक्तेननदींघोरामब्रह्मण्यभयावहां॥हेतुंकृत्वापितृवधंक्षत्रेमंगलकारिणि॥१८

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

त्रिःसप्तकृत्वःपृथिवीं कृत्वानिःक्षत्रियांप्रभुः॥ समंतपंचकेचक्रेशोणितोदा
न्हृदान्नव॥१९॥पितुःकायेनसंधायशिरआदायबर्हिषि॥सर्वदेवमयंदेव
आत्मानमयजन्मखैः॥२०॥ददौप्राचींदिशंहोत्रेब्रह्मणेदक्षिणांदिशं॥अ
ध्वर्यवेप्रतीचींवै उद्गात्रेउत्तरांदिशं॥२१॥अन्येभ्योवांतरदिशःकश्यपा
यचमध्यतः॥आर्यावर्त्तमुपद्रष्ट्रेसदस्येभ्यस्ततःपरं॥२२॥ततश्चावभृथस्नान
विधूताशेषकिल्बिषः॥सरस्वत्यांब्रह्मनद्यांरेजेव्यभ्रइवांशुमान्॥२३॥स्व
देहंजमदग्निस्तुलब्ध्वासंज्ञानलक्षणं॥ऋषीणांमंडलेसोभूत्सप्तमोरामपू
जितः॥२४॥जामदग्न्योपिभगवान्रामःकमललोचनः॥आगामिन्यंतरेरा
जन्वर्त्तयिष्यतिवैबृहत्॥२५॥आस्तेद्यापिमहेंद्राद्रौन्यस्तदंडःप्रशांतधीः

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

॥भा॰ न॰॥ ॥४६॥

अ॰ १६

उपगीयमानचरितःसिद्धगंधर्वचारणैः॥२६॥एवंभृगुषुविश्वात्माभगवान्हरिरी
श्वरः॥अवतीर्यपरंभारंभुवोहन्बहुशोनृपान्॥२७॥गाधेरभून्महातेजाः
समिद्धइवपावकः॥तपसाक्षात्रमुत्सृज्ययोलेभेब्रह्मवर्चसं॥२८॥विश्वामि
त्रस्यचैवासन्पुत्रएकशतंनृप॥मध्यमस्तुमधुछंदामधुछंदसएवते॥२९॥
पुत्रंकृत्वाशुनःशेपंदेवरातंचभार्गवं॥आजीगर्तंसुतानाहज्येष्ठएषःप्रकल्प्य
तां॥३०॥योवैहरिश्चंद्रमखेविक्रीतःपुरुषःपशुः॥स्तुत्वादेवान्प्रजेशादीन्मुमु
चेपाशबंधनात्॥३१॥योरातोदेवयजनेदेवैर्गाधिषुतापसः॥देवरातइति
ख्यातःशुनःशेपस्तुभार्गवः॥३२॥येमधुछंदसोज्येष्ठाःकुशलंमेनिरेनतत्
अशपत्तान्मुनिःक्रुद्धोम्लेछाभवतदुर्जनाः॥३३॥सहोवाचमधुछंदाःसार्द्धंपं

॥राम॰॥ ॥४६॥

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

चाज्ञाता ततः॥ यन्नो भवान्संजानीते तस्मिंस्तिष्ठामहे वयं॥ ज्येष्ठं मंत्रदृशं चक्रु
स्त्वामन्वंचो वयं स्म हि॥ ३४॥ विश्वामित्रः सुतानाह वीरवंतो भविष्यथ॥ ये
मानं मेनुगृह्णंतो वीरवंतमकर्त्त मां॥ ३५॥ एष वः कुशिका वीरो देवरातस्तम
न्वित॥ अन्ये चाष्टकहारीतजयक्रतुमदादयः॥ ३६॥ एवं कौशिकगोत्रं तु वि
श्वामित्रैः पृथग्विधं॥ प्रवरांतरमापन्नं तद्धि चैवं विकल्पितं॥ ३७॥ ॥इति
श्रीभागवते महापुराणे नवमस्कंधे विश्वामित्रवंशवर्णनं नाम षोडशोऽध्यायः
॥१६॥ आयोः सप्तदशो लेतु ज्येष्ठपुत्रस्य पंचसु॥ सुतेषु क्षत्रवृद्धादिचतुर्णां
वंशवर्णनं॥ १॥ श्रीशुक उवाच॥ यः पुरूरवसः पुत्रः आयुस्तस्याभवन्सुताः॥ नहु
षः क्षत्रवृद्धश्च रजी रंभश्च वीर्यवान्॥ १॥ अनेना इति राजेंद्र शृणु क्षत्रवृधोन्वयं॥

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

क्षत्रवृद्धइतिस्यासन्सुहोत्रस्यात्मजास्त्रयः॥काश्यःकुशोगृत्समदइतिगृत्स
मदादभूत॥२॥शुनकःशौनकोयस्यबह्वृचप्रवरोमुनिः॥काश्यस्यकाशिस्त
त्पुत्रोराष्ट्रोदीर्घतमःपिता॥३॥धन्वंतरिर्दीर्घतमआयुर्वेदप्रवर्त्तकः॥यज्ञभु
ग्वासुदेवांशःस्मृतमात्रार्तिनाशनः॥४॥तत्पुत्रःकेतुमानस्यजज्ञेभीमरथस्त
तः॥दिवोदासोद्युमांस्तस्मात्प्रतर्दनइतिस्मृतः॥५॥सएवशत्रुजिद्वत्सऋतध्वज
इतीरितः॥तथाकुवलयाश्वेतिप्रोक्तोलर्कादयस्ततः॥६॥षष्टिंवर्षसहस्राणि
षष्टिंवर्षशतानिच॥नालर्कादपरोराजन्बुभुजेमेदिनींयुवा॥७॥अलर्कात्संत
तिस्तस्मात्सुनीथोथसुकेतनः॥धर्मकेतुःसुतस्तस्मात्सत्यकेतुरजायत॥८॥धृ
ष्टकेतुःसुतस्तस्मात्सुकुमारःक्षितीश्वरः॥वीतिहोत्रस्यभर्गोतोभार्गभूमिरभू

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

न्नृप॥९॥इतीमेकाश्यायोभूपाःक्षत्रवृद्धान्वयायिनः॥रंभस्यरभसःपुत्रोगंभीर
श्चाक्रियस्ततः॥१०॥तस्यक्षेत्रेब्रह्मजज्ञेशृणुवंशमनेनसः॥शुद्धस्ततःशुचिस्त
स्माच्चित्रकृद्धर्मसारथिः॥११॥ततःशांतरयाजज्ञेकृतकृत्यःसआत्मवान्॥१२
रजेःपंचशतान्यासन्पुत्राणाममितौजसां॥१३॥देवैरभ्यर्थितोदैत्यान्हत्वें
द्रायाददाद्दिवं॥इंद्रस्तस्मैपुनर्दत्वागृहीत्वाचरणौरजेः॥आत्मानमर्पयामा
सप्रह्लादाद्यरिशंकितः॥पितर्युपरतेपुत्रायाचमानायनोददुः॥त्रिविष्टपंम
हेंद्राययज्ञभागान्समाददुः॥१४॥गुरुणाहूयमानेग्नौबलभित्तनयान्रजेः॥अ
वधीद्भ्रंशितान्मार्गान्नकश्चिदवशेषितः॥१५॥कुशात्प्रतिःक्षात्रवृद्धात्संजय
स्तत्सुतोजयः॥प्रतिक्षंतुर्जयस्तस्माद्विजयस्तत्सुतःस्मृतः॥१६॥ततःकृतःकृतः

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

स्यापिजज्ञेहर्यवनोनृपः॥१८॥सहदेवस्ततोहीनोजयसेनस्तुतत्सुतः॥संकृति
स्तस्यचजयःक्षत्रधर्मामहारथः॥क्षत्रवृद्धान्वयाभूपाःशृणुवंशंचनाहुषं॥१९॥
इतिश्रीभागवतेमहापुराणेनवमस्कंधेसप्तदशोऽध्यायः॥ ॥१७॥अष्टादशेय
यातेस्तुनाहुषस्यकथोच्यते॥यस्यपंचसुपुत्रेषुकनीयानग्रहीज्जरां॥१॥
श्रीशुकउवाच॥यतिर्ययातिःसंयातिरायतिर्वियतिःकृतिः॥षडिमेनहुषस्या
सन्इंद्रियाणीवदेहिनः॥१॥राज्यंनैछद्यतिःपित्रादत्तंतत्परिणामवित्॥य
त्रप्रविष्टःपुरुषःआत्मानंनावबुध्यते॥२॥पितरिभ्रंशितेस्थानादिंद्राण्याध
र्षणाद्द्विजैः॥प्रापितेजगरत्वंवैययातिरभवन्नृपः॥३॥चतसृष्वादिशद्दि
क्षुभ्रातॄन्भ्रातायवीयसः॥कृतदारोजुगोपोर्वींकाव्यस्यवृषपर्वणः॥४॥

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

॥श्रीशुकउ०॥

राजोवाच ॥ ब्रह्मर्षिर्भगवान्काव्यः क्षत्रबंधुश्च नाहुषः ॥ राजन्यविप्रयोः क
स्माद्विवाहः प्रतिलोमकः ॥४॥ एकदा दानवेंद्रस्य शर्मिष्ठानाम कन्यका ॥
सखीसहस्रसंयुक्ता गुरुपुत्र्याच भामिनी ॥५॥ देवयान्या पुरोद्याने पुष्पित
द्रुमसंकुले ॥ व्यचरत्कलगीतालिनलिनीपुलिनेऽबला ॥६॥ ता जलाशय
मासाद्य कन्याः कमललोचनाः ॥ तीरेन्यस्य दुकूलानि विजह्रुः सिंचतीर्मि
थः ॥७॥ वीक्ष्य व्रजंतं गिरिशं सह देव्या वृषस्थितं ॥ सहसोत्तीर्य वासांसि पर्यधु
र्व्रीडिताः स्त्रियः ॥८॥ शर्मिष्ठाजानती वासो गुरुपुत्र्याः समव्ययत् ॥ स्वीयं म
त्वा प्रकुपिता देवयानीदमब्रवीत् ॥९॥ अहो निरीक्ष्यतामस्या दास्याः क
र्म ह्यसांप्रतं ॥ अस्मद्धार्यं धृतवती शुनीव हविरध्वरे ॥१०॥ यैरिदं तपसा सृष्टं मु

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

॥भा॰न॰॥
॥४९॥

खंपुंसःपरस्यये॥धार्यतेयैरिहज्योतिःशिवःपंथाप्रदर्शितः॥१२॥यान्वदंत्यु
पतिष्टंतेलोकनाथासुरेश्वराः॥भगवानपिविश्वात्मापावनःश्रीनिकेतनः॥१३॥
वयंतत्रापिभृगवःशिष्योस्यानःपितासुरः॥अस्मधार्यंधृतवतीशूद्रोवेदमि
वासती॥१४॥एवंक्षिपंतींशर्मिष्टागुरुपुत्रीमभाषत॥रुषाश्वसत्युरगीवधर्षि
तादष्टदछदा॥१५॥आत्मवृत्तमविज्ञायकत्थसेबहुभिक्षुकि॥किंनप्रतीक्ष
सेस्माकंगृहान्बलिभुजोयथा॥१६॥एवंविधैःसुपुरुषैःक्षिप्त्वाचार्यसुतांस
तीं॥शर्मिष्टाप्राक्षिपत्कूपेवासआदायमन्युना॥१७॥तस्यांगतायांस्वगृ
हंययातिमृगयांचरन्॥प्राप्तोयदृछयाकूपेजलार्थीतांददर्शह॥१८॥दत्वा
स्वमुत्तरंवासस्तस्यैराजाविवाससे॥गृहीत्वापाणिनापाणिंउज्जहारदया

अ १८
॥राम॰॥
॥४९॥

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

पर:॥१९॥ तंवीरमाहोशनसीप्रेमनिर्भरयागिरा॥राजंस्त्वयागृहीतोमेपाणिः
पुरःशुरंजय॥२०॥ हस्तग्राहोपरोमाभूद्गृहीतायास्त्वयाहिमे॥ एषईशकृ
तोवीरसंबंधोनैनपौरुषः॥ यदिदंकूपपतनमायाभवतोदर्शनंमम॥२१॥ नब्रा
ह्मणोमेभविताहस्तग्राहोमहाभुज॥ कचस्यबार्हस्पत्यस्यशापाद्यमत्रा
पंपुरा॥२२॥ ययातिरनभिप्रेतंदैवोपहृतमात्मनः॥ मनस्तुतद्गतंबुध्वाप्रति
जग्राहतद्वचः॥२३॥ गतेराजनिसावीरेतत्रस्मरुदतीपितुः॥ न्यवेदयत्ततः
सर्वमुक्तंशर्मिष्ठयाकृतं॥२४॥ दुर्मनाभगवान्काव्यःपौरोहित्यंविगर्हयन्॥
स्तुवन्वृत्तिंचकापोतींदुहित्रासहययौपुरात्॥२५॥ वृषपर्वतमाज्ञायप्रत्यनी
कविवक्षितं॥ गुरुंप्रसादयन्मूर्ध्नापादयोःपतितःपथि॥२६॥ क्षणार्द्धमन्युर्भ

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

॥भा॰न॰॥ गवान्शिष्यंव्याचष्टभार्गवः॥ कामोस्याःक्रियतांराजन्नैनांत्यक्तुमिहोत्सहे अ १८
॥५०॥ २७॥ तथेत्यवस्थितेप्राहदेवयानीमनोगतं॥ पित्रादत्तायतोयास्येसानुगाया
तुमामनु॥२८॥ स्वानांतत्संकटंवीक्ष्यतदर्थस्यचगौरवं॥ देवयानींपर्यचरत्
स्त्रीसहस्रेणदासिवत्॥२९॥ नाहुषायसुतांदत्वासहशर्मिष्ठयोशनाः॥ त
माहराजन्शर्मिष्ठामाधास्तल्पेनकर्हिचित्॥३०॥ विलोक्यौशनसींराजन्
शर्मिष्ठासुप्रजांक्वचित्॥ तमेववव्रेरहसिसख्याःपतिमृतौसती॥३१॥ राज
पुत्र्यार्थितोपत्येधर्मंचावेक्ष्यधर्मवित्॥ स्मरन्शुक्रवचःकालेदिष्टमेवाभ्य ॥राम॰॥
पद्यत॥३२॥ यदुंचतुर्वसुंचैवदेवयानीव्यजायत॥ द्रुह्युंचानुंचपूरुंचशर्मिष्ठा ॥५०॥
वार्षपर्वणी॥३३॥ गर्भसंभवमासुर्याभर्त्तुर्विज्ञायमानिनी॥ देवयानीपितुर्गेहं

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

ययौ क्रोधविमूर्छिता ॥३४॥ प्रियामनुगतः कामी वचोभिरुपमंत्रयन् ॥ न प्रसाद
यितुं शेके पादसंवाहनादिभिः ॥३५॥ शुक्रस्तमाह कुपितः स्त्रीकामानृतपूरुष
॥ त्वां जरा विषतां मंद विरूपकरणी नृणां ॥३६॥ ययातिरुवाच ॥ अतृप्तोस्म्यद्य
कामानां ब्रह्मन्दुहितरि स्म ते ॥ व्यत्यस्यतां यथाकामं वयसा योभिधास्यति ॥३७
इति लब्धव्यवस्थानः पुत्रं ज्येष्ठमवोचत ॥ यदो तात प्रतीच्छेमां जरां देहि निजं
वयः ॥३८॥ मातामहकृतां वत्स न तृप्तो विषयेष्वहं ॥ वयसा भवदीयेन रंस्ये क
तिपयाः समाः ॥३९॥ यदुरुवाच ॥ नोत्सहे जरसा स्थातुमंतरा प्राप्तया तव ॥ अवि
दित्वा सुखं ग्राम्यं वैतृष्ण्यं नैति पूरुषः ॥४०॥ तुर्वसुश्चोदितः पित्रा द्रुह्युश्चानुश्च भा
रत ॥ प्रत्याचख्युरधर्मज्ञा ह्यनित्ये नित्यबुद्धयः ॥४१॥ अपृच्छत्तनयं पूरुं वयसो

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

नंगुणाधिकं॥ न त्वमग्रजवद्वत्स मां प्रत्याख्यातुमर्हसि॥४२॥ पूरुरुवाच॥ को
नु लोके मनुष्येंद्र पितुरात्मकृतः पुमान्॥ प्रतिकर्तुं क्षमो यस्य प्रसादाद्विंदते परं
४३॥ उत्तमश्चिंतितं कुर्यात्प्रोक्तकारी च मध्यमः॥ अधमोऽश्रद्धया कुर्यादकर्त्तो
च्चरितं पितुः॥४४॥ इति प्रमुदितः पूरुः प्रत्यगृह्णाज्जरां पितुः॥ सोपि तद्वयसा का
मान्यथावज्जुजुषे नृप॥४५॥ सप्तद्वीपपतिः सम्यक्पितृवत्पालयन्प्रजाः॥ य
थोपजोषं विषयान्जुजुषेऽव्याहतेंद्रियः॥४६॥ देवयान्यप्यनुदिनं मनोवाक्दे
हवस्तुभिः॥ प्रेयसः परमां प्रीतिमुवाह प्रेयसी रहः॥४७॥ अयजद्यज्ञपुरुषं क्रतु
भिर्भूरिदक्षिणैः॥ सर्ववेदमयं देवं सर्वदेवमयं हरिं॥४८॥ यस्मिन्निदं विरचितं व्योम्नी
व जलदावलिः॥ नानेव भाति नाभाति स्वप्नमायामनोरथः॥४९॥ तमेव हृदि वि

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

न्यस्यवासुदेवंगुहाश्रयं॥नारायणमणीयांसंनिराशीरजयत्प्रभुं॥५०॥एवंवर्ष
सहस्राणिमनःषष्ठैर्मनःसुखं॥विदधानोपिनातृप्यत्सार्वभौमःकदिंद्रियैः॥५१
इतिश्रीभागवतेमहापुराणेनवमस्कंधेययातिचरितेऽष्टादशोऽध्यायः॥ ॥१८॥
ऊनविंशेययातिःस्वचेष्टितंनन्वजोपमं॥देवयानींसमाश्वास्यविरक्तोमुक्तिमा
प्तवान्॥१॥भुक्तभोगामजांहास्यन्नजवद्वृत्तिमात्मनः॥विडंबयन्प्रियामाहनि
र्वेदयितुमात्मवान्॥२॥श्रीशुकउवाच॥सइत्थमाचरन्कामान्स्त्रैणोपह्नवमात्म
नः॥बुध्वाप्रियायैनिर्विण्णोगाथामेतामगायत॥१॥शृणुभार्गव्यमूंगाथांमद्विधा
चरितांभुवि॥धीरायस्यानुशोचंतिवनेग्रामनिवासिनः॥२॥बस्तएकोवनेकं
श्चिद्विचरन्प्रियमात्मनः॥ददर्शकूपेपतितांस्वकर्मवशगामजां॥३॥तस्या

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

उद्धरणोपायंबस्तःकामीविचिंतयन्॥व्यधत्ततीर्थमुद्धृत्यविषाणाग्रेणरोधसि॥
४॥सोत्तीर्यकूपात्सुश्रोणींतमेवचकमेकिल॥तयावृतंसमुद्वीक्ष्यबह्व्योजाः
कांतकामिनीः॥५॥पीवानंश्मश्रुलंप्रेष्ठंमीढ्वांसंयाभकोविदं॥सएकोजवृष
स्तासांबह्वीनांरतिवर्द्धनः॥रेमेकामग्रहग्रस्तआत्मानंनावबुध्यत॥६॥तमे
वंप्रेष्ठतमयारममाणमजान्यया॥विलोक्यकूपसंविग्नानामृष्यद्बस्तक
र्मतत्॥७॥तंदुर्हृदंसुहृद्रूपंकामिनंक्षणसौहृदं॥इंद्रियाराममुत्सृज्यस्वामि
नंदुःखिताययौ॥८॥सोपिचानुगतःस्त्रैणःकृपणस्तांप्रसादितुं॥कुर्वन्निडवि
डाकारंनाशक्नोत्पथिसंधितुं॥९॥तस्यास्तत्रद्विजःकश्चिदजास्वाम्यछिनद्रुषा
॥लंबंतंवृषणंभूयःसंदधेर्थाययोगवित्॥१०॥संबद्धवृषणःसोपिह्यजयाकू

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

पलब्धया॥कालंबहुतिथंभद्रेकामैर्नाद्यापितृप्यति॥११॥तथाहंकृपणःसु
भ्रुभवत्याःप्रेमयंत्रितः॥आत्मानंनाभिजानामिमोहितस्तवमायया॥१२॥य
त्पृथिव्यांव्रीहियवंहिरण्यंपशवःस्त्रियः॥नदुह्यंतिमनःप्रीतिंपुंसःकामहतस्य
ते॥१३॥नजातुकामःकामानामुपभोगेनशाम्यति॥हविषाकृष्णवर्त्मेवभूय
एवाभिवर्द्धते॥१४॥यदानकुरुतेभावंसर्वभूतेष्वमंगलं॥समदृष्टेस्तदापुंसः
सर्वाःसुखमयादिशः॥१५॥यादुस्त्यजादुर्मतिभिर्जीर्यतोयानजीर्यते॥तांतृ
ष्णांदुःखनिवहांशर्मकामोद्रुतंत्यजेत्॥१६॥मात्रास्वस्रादुहित्रावानाविवि
क्तासनोभवेत्॥बलवानिंद्रियग्रामोविद्वांसमपिकर्षति॥१७॥पूर्णंवर्षसहस्रं
मेविषयान्सेवतोसकृत्॥तथापिचानुसवनंतृष्णातेषूपजायते॥१८॥तस्मा

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

॥भा॰ न॰॥ देतामहंत्यक्त्वाब्रह्मण्याधायमानसं॥निर्द्वंद्वोनिरहंकारश्चरिष्यामिमृगैः अ॰१९
॥५३॥ सह॥१९॥दृष्टंश्रुतमसद्बुद्ध्वानानुध्यायेन्नसंविशेत्॥संसृतिंचात्मनाशंचतत्र
विद्वान्सआत्मदृक्॥२०॥इत्युक्त्वानाहुषोजायांतदीयंपूरवेवयः॥दत्त्वास्वांजर
संतस्मादाददेविगतस्पृहः॥२१॥दिशिदक्षिणपूर्वस्यांद्रुह्युंदक्षिणतोयदुं॥
प्रतीच्यांतुर्वसुंचक्रेउदीच्यामनुमीश्वरं॥२२॥भूमंडलस्यसर्वस्यपूरुमर्हत्त
मंविशां॥अभिषिच्याग्रजांस्तस्यवशेस्थाप्यवनंययौ॥२३॥आसेवितंवर्षपू
गान्षड्वर्गंविषयेषुसः॥क्षणेनमुमुचेनीडंजातपक्षइवद्विजः॥२४॥सतत्रनिर्मु
क्तसमस्तसंगआत्मानुभूत्याविधुतत्रिलिंगः॥परेमलेब्रह्मणिवासुदेवेलेभे ॥राम॰॥
गतिंभागवतींप्रतीतः॥२५॥श्रुत्वागाथांदेवयानीमेनेप्रस्तोभमात्मनः॥स्त्रीपुं ॥५३॥

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

सोऽस्नेहैर्वेल्लक्ष्यात्मारिहासमिवेरितं ॥२६॥ सासंनिवासंसुहृदांप्रपायामिव
गच्छतां॥ विज्ञायेश्वरतंत्राणांमायाविरचितंप्रभोः॥२७॥सर्वत्रसंगमुत्सृज्यस्व
प्नौपम्येनभार्गवी॥कृष्णेमनःसमावेश्यव्यधुनोल्लिंगमात्मनः॥२८॥नम
स्तुभ्यंभगवतेवासुदेवायवेधसे॥सर्वभूताधिवासायशांतायबृहतेनमः
२९॥ ॥इतिश्रीभागवतेमहापुराणेनवमस्कंधेएकोनविंशोऽध्यायः॥१९॥ ॥
विंशोपितृप्रसादाद्यंराजासनमहोन्नतेः॥पुरोर्वंशेतुदौष्यंतेभरतस्येयते
यज्ञाः॥१॥श्रीबादरायणिरुवाच॥पूरोर्वंशंप्रवक्ष्यामियत्रजातोसिभारत॥यत्ररा
जर्षयोवंश्याब्रह्मवंश्याश्चजज्ञिरे॥१॥जनमेजयोह्यभूत्पूरोःप्रचिन्वांस्तत्सुत
स्ततः॥प्रवीरोथमनुस्युर्वैतस्माच्चारुपदोभवत्॥२॥तस्यसुद्युरभूत्पुत्रस्तस्मा

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

॥भा॰न॰॥ हुगवस्ततः ॥ संयातिस्तस्याहंयातीरौद्राश्वस्तत्सुतः स्मृतः ॥३॥ ऋतेयुस्तस्य कु अ॰२०
॥५४॥ क्षेयुः स्थंडिलेयुः कृतेयुकः ॥ जनेयुः संततेयुश्च धर्मसत्यव्रतेयवः ॥४॥ दशैतेप्स
रसः पुत्रा वनेयुश्चावमः स्मृतः ॥ घृताच्यामिंद्रियाणीव मुख्यस्य जगदात्मनः ॥५
ऋतेयो रंतिभारोभूत्त्रयस्तस्यात्मजा नृप ॥ सुमतिर्ध्रुवोप्रतिरथः कण्वोप्रति
रथात्मजः ॥६॥ तस्य मेधातिथिस्तस्मात्प्रस्कण्वाद्या द्विजातयः ॥ पुत्रोभूत्सुमते
रेभ्योदुष्यंतस्तत्सुतो मतः ॥७॥ दुष्यंतो मृगयां यातः कण्वाश्रमपदं गतः ॥ तत्रासी
नां स्वप्रभया मंडयंतीं रमामिव ॥ विलोक्य सद्यो मुमुहे देवमायामिव स्त्रियं ॥८ ॥राम॥
बभाषे तां वरारोहां भटैः कतिपयैर्वृतः ॥ तद्दर्शनप्रमुदितः संनिवृत्तपरिश्र ॥५४॥
मः ॥ पप्रच्छ कामसंतप्तः प्रहसन् श्लक्ष्णया गिरा ॥९॥ का त्वं कमलपत्राक्षि कस्या

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

शिहृदयंगमे॥ किंवाचिकीर्षितंत्वत्रभवत्यानिर्जनेवने॥ १०॥ व्यक्तंराजन्यतनयां
वेद्म्यहंत्वांसुमध्यमे॥ नहिचेतःपौरवाणामधर्मेरमतेक्वचित्॥ ११॥ शाकुंतलोवाच
विश्वामित्रात्मजैवाहंत्यक्तामेनकयावने॥ वेदैतद्भगवान्कण्वोवीरकिंकर
वामते॥ १२॥ आस्यतांह्यरविंदाक्षगृह्यतामर्हणंचनः॥ भुज्यतांसंतिनीवा
राउष्यतांयदिरोचते॥ १३॥ दुष्यंतउवाच॥ उपपन्नमिदंसुभ्रूजातायाःकुशिका
न्वये॥ स्वयंहिवृणुतेराज्ञांकन्यकाःसदृशंवरं॥ १४॥ ॐमित्युक्तेयथाधर्ममुप
येमेशाकुंतलां॥ गांधर्वविधिनाराजादेशकालविधानवित्॥ १५॥ अमोघ
वीर्योराजर्षिर्महिष्यांवीर्यमादधे॥ श्वोभूतेस्वपुरंयातःकालेनासूतसासु
तं॥ १६॥ कण्वःकुमारस्यवनेचक्रेसमुचिताःक्रियाः॥ बध्वामृगेंद्रांस्तरसाक्रीड

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

॥भा॰न॰॥
॥५५॥

अ॰२०

तिसमसबालकः॥१७॥नंदुरत्ययविक्रांतमादायप्रमदोत्तमा॥हरेरंशांशसं
भूतंभर्तुरंतिकमागमत्॥१८॥यदानजगृहेराजाभार्यापुत्रावनिंदितौ॥शृ
ण्वतांसर्वभूतानांखेवागाहाशरीरिणी॥१९॥माताभस्त्रापितुःपुत्रोयेनजातः
सएवसः॥भरस्वपुत्रंदुष्यंतमावमंस्थाःशकुंतलां॥२०॥रेतोधाःपुत्रोनयति
नरदेवयमक्षयात्॥त्वंचास्यधातागर्भस्यसत्यमाहशकुंतला॥२१॥पितर्यु
परतेसोपिचक्रवर्तीमहायशाः॥महिमागीयतेतस्यहरेरंशभुवोभुवि॥
२२॥चक्रंदक्षिणहस्तेस्यपद्मकोशोस्यपादयोः॥ईजेमहाभिषेकेणसो
भिषिक्तोधिराड्विभुः॥२३॥मामतेयंपुरोधाययमुनायामनुप्रभुः॥अष्टसप्त
तिमेध्याश्वान्बबंधप्रददद्वसु॥२४॥भरतस्यहिदौष्यंतेरग्निःसाचीगुणेचितः
॥२॥४॥पंचपंचाशतामेध्यैर्गंगायामनुवाजिभिः॥४॥२॥

॥राम॰॥
॥५५॥

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

सहस्रं बहुशो यस्मिन् ब्राह्मणा गा विभेजिरे ॥ २५ ॥ त्रयस्त्रिंशच्छतं ह्यश्वान्ब
ध्वा विस्मापयन्नृपान् ॥ दौष्यंतिरत्यगान्मायं देवानां गुरुमाययौ ॥ २६ ॥
मृगान्शुक्लदतः कृष्णान् हिरण्येन परीहृतान् ॥ अदात्कर्मणि मष्णारे
नियुतानि चतुर्दश ॥ २७ ॥ भरतस्य महत्कर्म न पूर्वे नापरे नृपाः ॥ नैवापुर्नैव
प्रास्यंति बाहुभ्यां त्रिदिवं यथा ॥ २८ ॥ किरातहूणान्यवनानंध्रान्कंकान्क
षांश्छकान् ॥ अब्रह्मण्यान्नृपांश्चाहन्म्लेच्छान्दिग्विजयेखिलान् ॥ २९ ॥ जित्वा
पुरासुरा देवान्ये रसौकांसि भेजिरे ॥ देवस्त्रियो रसां नीताः प्राणिभिः पुन
राहरत् ॥ ३० ॥ सर्वकामान्दुदुहतुः प्रजानां तस्य रोदसी ॥ समास्त्रिणवसा
हस्रीर्दिक्षु चक्रमवर्त्तयन् ॥ ३१ ॥ स संम्राट् लोकपालाख्यमैश्वर्यमधिरा

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

॥भा॰न॰॥ ॥५६॥ दृश्रियं॥ चक्रं चास्खलितं प्राणान्मृषेत्युपरराम ह॥३२॥ तस्यासन्नृप वैद अ॰२०
र्भ्यः पत्न्यः स्तिस्रः सुसंमताः॥ जघ्नुस्त्यागभयात्पुत्रान्नानुरूपा इतीरिते॥३३॥
तस्यैवं वितथे वंशे तदर्थं यजतः सुतं॥ मरुत्स्तोमेन मरुतो भरद्वाजमुपा
ददुः॥ अंतर्वत्न्यां भ्रातृपत्न्यां मैथुनाय बृहस्पतिः॥ प्रवृत्तो वारितो गर्भं श
प्त्वा वीर्यमवासृजत्॥३५॥ तं त्यक्तुकामां ममतां भर्तृत्यागविशंकितां
नाम निर्वचनं तस्य श्लोकमेनं सुरा जगुः॥३६॥ मूढे भर द्वाजमिमं भर द्वा
जं बृहस्पते॥ यातौ यदुक्त्वा पितरौ भरद्वाजस्ततस्त्वयं॥३७॥ चोद्यमाना सु ॥राम॰॥
रैरेवं मत्वा वितथमात्मजं॥ व्यसृजन्मरुतो बिभ्रन्दत्तोयं वितथेन्वये॥ ॥५६॥
३८॥ इति श्रीभागवते महापुराणे नवमस्कंधे भरतोपाख्यानं विंशोऽध्यायः॥ ॥२०॥

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

एकविंशे तु दोष्यंतसुतस्यान्वय उच्यते॥ रंतिदेवाजमीढादेर्यत्र कीर्त्तिः
प्रतन्यते॥१॥ श्रीशुक उवाच॥ वितथस्य सुतान्मन्योर्बृहत्क्षत्रो जयस्ततः॥
महावीर्यो नरो गर्गः संकृतिस्तु नरात्मजः॥२॥ गुरुश्च रंतिदेवश्च संकृतेः
पांडुनंदन॥ रंतिदेवस्य हि यश इहामुत्र च गीयते॥३॥ वियद्वित्तस्य दद
तो लब्धं लब्धं बुभुक्षतः॥ निःकिंचनस्य धीरस्य सकुटुंबस्य सीदतः॥४
व्यतीयुरष्टचत्वारिंशदहान्यपिबतः किल॥ घृतपायससंयावं तोयं प्रा
तरुपस्थितं॥४॥ कृच्छ्रप्राप्तकुटुंबस्य क्षुत्तृड्भ्यां जातवेपथोः॥ अतिथिर्ब्रा
ह्मणः काले भोक्तुकामस्य चागमत्॥५॥ तस्मै संव्यभजत्सोन्नमादृत्य श्र
द्धयान्वितः॥ हरिं सर्वत्र संपश्यन्स भुक्त्वा प्रययौ द्विजः॥ अथान्यो भोक्ष्यमा

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

णस्यविभक्तस्यमहीपतेः॥विभक्तंव्यभजत्तस्मैवृषलायहरिंस्मरन्॥७॥या
तेशूद्रेतमन्योगादतिथिःश्वभिरावृतः॥राजन्मेदीयतामन्नंसगणायबुभु
क्षते॥८॥सआदृत्यावशिष्टंयद्बहुमानपुरस्कृतं॥तच्चदत्वानमश्चक्रेश्व
भ्यःश्वपतयेविभुः॥९॥पानीयमात्रमुच्छेषंतच्चैकपरितर्पणं॥पास्यतःपु
ल्कसोभ्यागादपोदेह्यशुभस्यमे॥१०॥तस्यतांकरुणांवाचंनिशम्यविपु
लश्रमां॥कृपयाभृशसंतप्तइदमाहामृतंवचः॥११॥नकामयेहंगतिमी
श्वरात्परामष्टर्द्धियुक्तामपुनर्भवंवा॥आर्तिंप्रपद्येखिलदेहभाजामंतः
स्थितोयेनभवंत्यदुःखाः॥१२॥क्षुत्तृट्श्रमोगात्रपरिश्रमश्चदैन्यंक्लमः
शोकविषादमोहाः॥सर्वेनिवृत्ताःकृपणस्यजंतोर्जिजीविषोर्जीवजला

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

र्पणान्मे ॥१३॥ एवं प्रभाष्य पानीयं म्रियमाणः पिपासया ॥ पुल्कसायाददा
द्धीरो निसर्गकरुणो नृपः ॥१४॥ तस्य त्रिभुवनाधीशाः फलदाः फलमिच्छतां
॥ आत्मानं दर्शयांचक्रुर्माया विष्णुविनिर्मिताः ॥१५॥ स वै तेभ्यो नमस्कृत्य
निःसंगो विगतस्पृहः ॥ वासुदेवे भगवति भक्त्या चक्रे नमः परं ॥१६॥ ईश्वरा
लंबनं चित्तं कुर्वतोनन्यराधसः ॥ माया गुणमयी राजन्स्वप्नवत्प्रत्यलीय
त ॥१७॥ तत्प्रसंगानुभावेन रंतिदेवानुवर्त्तिनः ॥ अभवन्योगिनः सर्वे नारा
यणपरायणाः ॥१८॥ गर्गाच्छिनिस्ततो गार्ग्यः क्षत्राद्ब्रह्म ह्यवर्त्तत ॥ दुरितक्ष
यो महावीर्यात्तस्य त्रय्यारुणिः कविः ॥१९॥ पुष्करारुणिरित्यत्र ये ब्राह्मण
गतिं गताः ॥ बृहत्क्षत्रस्य पुत्रोभूद्धस्ती यद्धस्तिनापुरं ॥ अजमीढो द्विमीढ

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

॥भा॰ न॰॥ श्च पुरुमीढश्च हस्तिनः ॥ अजमीढस्य वंश्याः स्युः प्रियमेधादयो द्विजाः ॥२१॥ अ अ॰ २१
॥१८॥ जमीढाद्बृहदिषुस्तस्य पुत्रो बृहद्धनुः ॥ बृहत्कायस्ततस्तस्य पुत्र आसीज्जय
द्रथः ॥२२॥ तत्सुतो विशदस्तस्य स्येनजित्समजायत ॥ रुचिराश्वो दृढहनुः
काश्यो वत्सश्च तत्सुताः ॥२३॥ रुचिराश्वसुतः पारः पृथुसेनस्तदात्मजः पा
रस्य तनयो नीपस्तस्य पुत्रशतं त्वभूत् ॥२४॥ स कृत्व्यां शुककन्यायां ब्रह्म
दत्तमजीजनत् ॥ स योगी गवि भार्यायां विष्वक्सेनमधात्सुतं ॥२५॥ जैगी
षव्योपदेशेन योगतंत्रं चकार ह ॥ उदक्सेनस्ततस्तस्माद्भल्लाटो बार्हदीष ॥राम॰॥
वाः ॥२६॥ यवीनरो द्विमीढस्य कृतिमांस्तत्सुतः स्मृतः ॥ नाम्ना सत्यधृतिर्यस्य ॥५८॥
दृढनेमिः सुपार्श्वकृत् ॥२७॥ सुपार्श्वात्सुमतिस्तस्य पुत्रः सन्नतिमांस्ततः ॥

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

कृती हिरण्यनाभाद्यो योगं प्राप्य जगौ स्म षट् ॥ संहिताः प्राच्यसाम्नां वै नीपो
ह्युग्रायुधस्ततः ॥ २७ ॥ तस्य क्षेम्यः सुवीरोथ सुवीरस्य रिपुंजयः ॥ ततो बहुर
थो नाम पुरुमीढोप्रजोभवत् ॥ २८ ॥ नलिन्यामजमीढस्य नीलः शांतिस्तु त
त्सुतः ॥ शांतेः सुशांतिस्तत्पुत्रः पुरुजोर्कस्ततोभवत् ॥ २९ ॥ भर्म्याश्वस्तनय
स्तस्य पंचासन्मुद्गलादयः ॥ यवीनरो बृहद्विश्वः कांपिल्यः संजयः सुताः ॥ ३० ॥
भर्म्याश्वः प्राह पुत्रा मे पंचानां रक्षणाय हि ॥ विषयाणामलमिमे इति पंचाल
संज्ञिताः ॥ ३१ ॥ मुद्गलाद्ब्रह्मनिर्वृत्तं गोत्रं मौद्गल्यसंज्ञितं ॥ मिथुनं मुद्गलाद्भा
र्म्याद्दिवोदासः पुमानभूत् ॥ ३२ ॥ अहल्या कन्यका यस्यां शतानंदस्तु गौत
मात् ॥ तस्य सत्यधृतिः पुत्रो धनुर्वेदविशारदः ॥ शरद्वांस्तत्सुतो यस्मादुर्वशी

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

॥भा०न०॥ दर्शनात्किल॥शरस्तंबेपतद्रेतोमिथुनंतदभूच्छुभं॥३५॥ तद्दृष्ट्वाकृपयागृ अ०२१
॥५९॥ ह्णात्शांतनुर्मृगयांचरन्॥कृपःकुमारःकन्याचद्रोणपत्न्यभवत्कृपी॥३६॥
इतिश्रीभागवतेमहापुराणेनवमस्कंधेअष्टादशसाहस्र्यांएकविंशोऽध्यायः॥
द्वाविंशेतुदिवोदासवंशमुक्त्वाथवर्णिताः॥ऋक्षवंशेजरासंधपार्थदुर्यो
धनादयः॥१॥श्रीशुक उ०॥ मित्रायुश्चदिवोदासाच्च्यवनस्तत्सुतोनृप॥सु
दासःसहदेवोथसोमकोजंतुजन्मकृत॥१॥तस्यपुत्रशतंतेषांयवीयान्पृष
तस्ततः॥द्रुपदोद्रौपदीतस्यधृष्टद्युम्नादयःसुताः॥२॥धृष्टद्युम्नाद्धृष्टकेतुर्भार्म्याः ॥राम॥
पंचालकाइमे॥योजमीढसुतोह्यन्यऋक्षःसंवरणस्ततः॥तपत्यांसूर्यकन्या ॥५९॥
यांकुरुक्षेत्रपतिःकुरुः॥३॥परीक्षित्सुधनुर्जह्नुर्निषधश्चकुरोःसुताः॥सुहोत्रो

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

भूत्सुधनुषश्च्यवनोथ ततः कृती ॥४॥ वसुस्तस्योपरिचरो बृहद्रथमुखास्त
तः ॥ कुशांबमत्स्यप्रत्यग्रचेदिपाद्याश्चेदिपाः ॥५॥ बृहद्रथात्कुशाग्रोभूदृ
षभस्तस्य तत्सुतः ॥ जज्ञे सत्यहितोऽपत्यं पुष्पवांस्तत्सुतो जहुः ॥६॥ अन्य
स्यां चापि भार्यायां शकले द्वे बृहद्रथात् ॥ ते मात्रा बहिरुत्सृष्टे जरया चाभि
संधिते ॥ जीव जीवेति क्रीडंत्या जरासंधोभवत्सुतः ॥७॥ ततश्च सहदेवोभूत्सो
मापिर्यच्छ्रुतश्रवाः ॥ परीक्षिदनपत्योभूत्सुरथो नामजान्हवः ॥८॥ ततो वि
दूरथस्तस्मात्सार्वभौमस्ततोभवत् ॥ जयसेनस्तत्तनयो राधिकोतोयुतोह्यु
भूत् ॥९॥ ततश्चक्रोधनस्तस्माद्देवातिथिरमुष्य च ॥ ऋष्यस्तस्य दिलीपोभू
त्प्रतीपस्तस्य चात्मजः ॥१०॥ देवापिः शंतनुस्तस्य बाह्लीक इति चात्मजाः ॥ पित

राज्यं परित्यज्य देवापिस्तु वनं गतः ॥११॥ अभवच्छंतनूराजा प्राङ्महाभिषसं-
ज्ञितः ॥ यंयं कराभ्यां स्पृशति जीर्णं यौवनमेति सः ॥१२॥ शांतिमाप्नोति चैवा-
ग्र्यां कर्मणा तेन शंतनुः ॥ समा द्वादश तद्राज्ये न ववर्ष यदा विभुः ॥१३॥ शंतनु
ब्राह्मणैरुक्तः परिवेत्तायमग्रभुक् ॥ राज्यं देह्यग्रजायाशु पुरराष्ट्रविवृद्धये ॥१४
एवमुक्तो द्विजैर्ज्येष्ठं छंदयामास सोब्रवीत् ॥ तन्मंत्रिप्रहितैर्विप्रैर्वेदाद्विभ्रं-
शितो गिरा ॥ वेदवादातिवादान्वै तदा देवो ववर्ष ह ॥१५॥ देवापिर्योगमास्था-
य कलापग्राममाश्रितः ॥ सोमवंशे कलौ नष्टे कृतादौ स्थापयिष्यति ॥१६॥
बाह्लीकात्सोमदत्तोभूद्भूरिर्भूरिश्रवास्ततः ॥ शलश्च शंतनोरासीद्गंगायां
भीष्म आत्मवान् ॥१७॥ सर्वधर्मविदां श्रेष्ठो महाभागवतः कविः ॥ वीरयूथा-

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

ग्रणीर्येनरामोपियुधितोषितः॥१८॥शंतनोर्दासकन्यायांजज्ञेचित्रांगदःसु
तः॥विचित्रवीर्यश्चावरजोनाम्नाचित्रांगदोहतः॥१९॥यस्यांपराशरात्साक्षा
दवतीर्णोहरेःकला॥वेदगुप्तोमुनिःकृष्णोयतोहमिदमध्यगां॥२०॥हित्वा
स्वशिष्यान्पैलादीन्भगवान्बादरायणः॥मह्यंपुत्रायशांतायपरंगुह्यमि
दंजगौ॥२१॥विचित्रवीर्योथोवाहकाशिराजसुतेबलात्॥स्वयंवरादुपानी
तेअंबिकांबालिकेउभे॥तयोरासक्तहृदयोगृहीतोयक्ष्मणामृतः॥२२॥क्षेत्रे
प्रजस्यवैभ्रातुर्मात्रोक्तोबादरायणः॥धृतराष्ट्रंचपांडुंचविदुरंचाप्यजीजनत्
२३॥गांधार्यांधृतराष्ट्रस्यजज्ञेपुत्रशतंनृप॥तत्रदुर्योधनोज्येष्ठोदुःशलाचापिक
न्यका॥२४॥शापान्मैथुनरुद्धस्यपांडोःकुंत्यांमहारथाः॥जाताधर्मानिलेंद्रेभ्यो

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

॥भा॰ न॰॥ ॥६१॥ अ॰२२

युधिष्ठिरमुखास्त्रयः॥२५॥नकुलःसहदेवश्चमाद्र्यांनासत्यदस्रयोः॥द्रौपद्यां
पंचपंचभ्यःपुत्रास्तेपितरोभवन्॥२६॥युधिष्ठिरात्प्रतिविंध्यःश्रुतसेनोवृकोद
रात्॥अर्जुनाच्छ्रुतकीर्तिस्तुशतानीकस्तुनाकुलिः॥सहदेवसुतोराजन्श्रु
तकर्मातथापरे॥२७॥युधिष्ठिरात्तुपौरव्यांदेवकोथघटोत्कचः॥भीमसेना
द्धिडंबायांकाल्यांसर्वगतस्ततः॥२८॥सहदेवात्सुहोत्रंतुविजयासूतपार्व
ती॥करेणुमत्यांनकुलोनिरमित्रंतथार्जुनः॥२९॥इरावंतमुलूप्यांवैसुतायां
बभ्रुवाहनं॥मणिपूरपतेःसोपितत्पुत्रःपुत्रिकासुतः॥३०॥तवतातःसुभद्रा
यामभिमन्युरजायत॥सर्वातिरथजिद्वीरउत्तरायांततोभवान्॥३१॥परीक्षी
णेषुकुरुषुद्रौणेर्ब्रह्मास्त्रतेजसा॥त्वंचकृष्णानुभावेनसजीवोमोचितोंतका

॥राम॰॥ ॥६१॥

नू ॥ ३२ ॥ तवेमेतनयास्तातजनमेजयपूर्वकाः ॥ श्रुतसेनोभीमसेनउग्रसेन
श्चवीर्यवान् ॥ ३३ ॥ जनमेजयस्त्वांविदित्वातक्षकान्निधनंगतं ॥ सर्पान्वै
सर्पयागाग्नौसहोष्यतिरुषान्वितः ॥ ३४ ॥ कावषेयंपुरोधायतुरंतुरग
मेधयाट् ॥ समंतात्पृथिवींसर्वांजित्वायक्ष्यतिचाध्वरैः ॥ ३५ ॥ तस्यपुत्रः
शतानीकोयाज्ञवल्क्यात्त्रयींपठन् ॥ अस्त्रज्ञानंक्रियाज्ञानंशौनकात्पर
मेष्यति ॥ ३६ ॥ सहस्रानीकस्तत्पुत्रस्ततश्चैवाश्वमेधजः ॥ असीमकृष्णस्त
स्यापिनेमिचक्रस्तुतत्सुतः ॥ ३७ ॥ गजाह्वयेहृतेनद्यांकौशाम्ब्यांसाधुवत्स्य
ति ॥ उक्तस्ततश्चित्ररथस्तस्मात्कविरथःसुतः ॥ ३८ ॥ तस्माच्चवृष्टिमांस्त
स्यसुषेणोथमहीपतिः ॥ सुनीथस्तस्यभवितानृचक्षुर्यत्सुखीनलः ॥ ३९ ॥

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

॥भा॰न॰॥
॥६२॥

अ॰ २२
स्कं॰ ९

परिप्लवसुतस्तस्मान्मेधावीसुनयात्मजः॥ नृपंजयस्ततोदूर्वस्तिमिस्तस्मा
ज्जनिष्यति॥ तिमेर्बृहद्रथस्तस्माच्छतानीकःसुदा॥ शतानीकाद्दुर्दमनस्त
स्यापत्यंबहीनरः॥ दंडपाणिर्निमिस्तस्यक्षेमकोभवितानृपः॥४१॥ ब्रह्मक्ष
त्रस्यवंशोयंप्रोक्तोदेवर्षिसत्कृतः॥ क्षेमकंप्राप्यराजानंसंस्थांप्राप्स्यतिवै
कलौ॥४२॥ अथमागधराजानोभवितारोवदामिते॥ भवितासहदेवस्य
मार्जारिर्यच्छ्रुतश्रवाः॥४३॥ ततोयुतायुस्तस्यापिनिरमित्रोथतत्सुतः
सुनक्षत्रःसुनक्षत्राद्बृहत्सेनोथकर्मजित्॥४४॥ ततःश्रुतंजयाद्विप्रःशुचि
स्तस्यभविष्यति॥ क्षेमोथसुव्रतस्तस्माद्धर्मनेत्रःसमस्ततः॥४५॥ द्युमत्से
नोथसुमतिसुबलोजनिताततः॥ सुनीथःसत्यजिदथविश्वजिद्यद्रिपुंज

॥राम॰॥
॥६२॥

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

यः॥ बार्हद्रथाश्च भूपाला भाव्याः साहस्रवत्सरं॥४६॥ ॥इति श्रीभागवते
महापुराणे नवमस्कंधे द्वाविंशोऽध्यायः॥ ॥२२॥ ॥त्रयोविंशे त्वनोर्द्रुह्योस्तु
र्वशोश्चान्वयः क्रमात्॥ यदोश्च वंशोनुक्रांतो यावज्ज्यामघसंभवः॥१॥ श्रीशुक
उवाच॥ अनोः सभानरश्चक्षुः परोक्षश्च त्रयः सुताः॥ सभानरात्कालनरः सृं
जयस्तत्सुतः स्ततः॥१॥ जनमेजयस्तस्य पुत्रो महाशालो महामनाः॥ उशीन
रस्तितिक्षुश्च महामनस आत्मजौ॥२॥ शिबिर्वनः शमिर्दक्षश्चत्वारोशीन
रात्मजाः॥ वृषादर्भः सुवीरश्च मद्रः कैकेय आत्मजाः॥ शिबेश्चत्वार एवास
न्तितिक्षोश्च उषद्रथः॥ ततो हेमोथ सुतपा बलिः सुतपसोभवत्॥ अंगवं
गकलिंगाद्याः सुह्मपुंड्रोड्र संज्ञिताः॥ जज्ञिरे दीर्घतपसो बलेः क्षेत्रे महीक्षितः॥

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

॥ भा॰ न॰ ॥ चक्षुःस्वनाम्ना विषयान्षडिमान्प्राच्यकांश्च ते ॥ ५ ॥ खनपानोंगतो जज्ञे तस्मा अ॰ २३
॥ ६३ ॥ द्दिविरथस्ततः ॥ सुतो धर्मरथो यस्य जज्ञे चित्ररथोप्रजः ॥ रोमपाद इति ख्या॰
तस्तस्मै दशरथः सखा ॥ शांतां स्वकन्यां प्रायच्छदृष्यशृंग उवाह तां ॥ ६ ॥ देवेव
र्षति यं रामा आनिन्युर्हरिणीसुतं ॥ नाट्यसंगीतवादित्रैर्विभ्रमालिंगनार्हणैः
७ ॥ स तु राज्ञोनपत्यस्य निरूप्येष्टिं मरुत्वतः ॥ प्रजामदाद्दशरथो येन लेभे प्रजः
प्रजाः ॥ ८ ॥ चतुरंगो रोमपादात्पृथुलाक्षस्तु तत्सुतः ॥ बृहद्रथो बृहत्कर्मा बृह
द्भानुश्च तत्सुताः ॥ ९ ॥ आद्याद्बृहन्मनास्तस्माज्जयद्रथ उदाहृतः ॥ विजयस्त ॥ राम ॥
स्य संभूत्यां ततो धृतिरजायत ॥ १० ॥ ततो धृतव्रतस्तस्य सत्कर्माधिरथस्त ॥ ६३ ॥
तः ॥ यो सौ गंगातटे क्रीडन्मंजूषांतर्गतं शिशुं ॥ ११ ॥ कुंत्यापविद्धं कानीनं अन

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

पुत्रीकरोत्सुतं॥ वृषसेनःसुतस्तस्यकर्णस्यजगतीपतेः॥१२॥द्रुह्योश्चतन
योबभ्रुःसेतुस्तस्यात्मजस्ततः॥ आरब्धस्तस्यगांधारस्तस्यधर्मस्ततोधृतः
॥१३॥धृतस्यदुर्मदस्तस्मात्प्रचेताःप्राचेतसंशतं॥ म्लेच्छाधिपतयोभूवन्नु
दीचींदिशमाश्रिताः॥१४॥तुर्वसोश्चसुतोवह्निर्वन्हेर्भार्गोथभानुमान्
॥त्रिभानुस्तत्सुतोस्यापिकरंधमउदारधीः॥१५॥मरुतस्तत्सुतोपुत्रःपुत्रं
पौरवमन्वभूत्॥ दुष्यंतःसपुनर्भेजेस्ववंशंराज्यकामुकः॥१६॥ययातेर्ज्ये
ष्ठपुत्रस्ययदोर्वंशंनरर्षभ॥ वर्णयामिमहापुण्यंसर्वपापहरंनृणां॥१७॥
यदोर्वंशंनरःश्रुत्वासर्वपापैःप्रमुच्यते॥ यत्रावतीर्णोभगवान्परमात्मानरा
कृतिः॥१८॥यदोःसहस्रजित्क्रोष्टानलोरिपुरितिश्रुताः॥ चत्वारःसूनवस्त

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

॥भा॰न॰॥
॥६४॥

अ॰२३

त्रशतजित्प्रथमात्मजः॥१९॥महाहयोवेणुहयोहैहयश्चेतितत्सुताः॥धर्म
स्तुहैहयसुतोनेत्रःकुंतेःपिताततः॥२०॥सोहंजिरभवत्कुंतेर्महिष्मान्भद्र
सेनकः॥दुर्मदोभद्रसेनस्यधनकःकृतवीर्यसूः॥कृताग्निःकृतवर्माचकृ
तौजाधनकात्मजाः॥२१॥अर्जुनःकृतवीर्यस्यसप्तद्वीपेश्वरोभवत्॥दत्ता
त्रेयाद्धरेरंशात्प्राप्तयोगमहागुणः॥२२॥ननूनंकार्तवीर्यस्यगतिंयास्यं
तिपार्थिवाः॥यज्ञदानतपोयोगश्रुतवीर्यजयादिभिः॥२३॥पंचाशीति
सहस्राणिह्यव्याहतबलःसमाः॥अनष्टवित्तस्मरणोबुभुजेक्षय्यष
ड्वसु॥२४॥तस्यपुत्रसहस्रेषुपंचैवोर्वरितामृधे॥जयध्वजःशूरसेनोवृ
षभोमधुरूर्जितः॥२५॥जयध्वजात्तालजंघस्तस्यपुत्रशतंत्वभूत्॥स

॥राम॰॥
॥६४॥

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

त्रंयत्तालजंघाख्यमौर्वतेजोपसंहृतं ॥२६॥ तेषांज्येष्ठोवीतिहोत्रोवृष्णिः
पुत्रोमधोःस्मृतः ॥ तस्यपुत्रशतंत्वासीद्वृष्णिज्येष्ठंयतःकुलं ॥२७॥ माध
वावृष्णयोराजन्यादवाश्चेतिसंज्ञिताः ॥ यदुपुत्रस्यचक्रोष्टोःपुत्रोवृजि
नवांस्ततः ॥ श्वाहितस्ततोनुशंकुर्वैतस्यचित्ररथस्ततः ॥२८॥ शशबिंदुर्म
हायोगीमहाभोजोमहानभूत् ॥ चतुर्दशमहारत्नश्चक्रवर्त्यपराजितः
॥ तस्यपत्नीसहस्राणांदशानांसुमहायशाः ॥ दशलक्षसहस्राणिपु
त्राणांतास्वजीजनत् ॥३०॥ तेषांतुषट्प्रधानानांपृथुश्रवसआत्मजः ॥
धर्मोनामोशनातस्यहयमेधशतस्ययाट् ॥३१॥ तत्सुतोरुचकस्तस्य
पंचासन्नात्मजाःशृणु ॥ पुरुजिद्रुक्मरुक्मेषुपृथुज्यामघसंज्ञिताः ॥३२॥

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

ज्यामघस्त्वप्रजोप्यन्यांभार्यांशैब्यापतिर्भयात्॥नाविंदच्छत्रुभवनाद्भो
ज्यांकन्यामहीरषीत्॥रथस्थांतांनिरीक्ष्याहशैब्यापतिममर्षिता॥केयं
कुहकमत्स्थानंरथमारोपितेतिवै॥३४॥स्नुषातवेत्यभिहितेस्मयंतीप
तिमब्रवीत्॥अहंवंध्यासपत्नीचस्नुषामेयुज्यतेकथं॥३५॥जनयिष्य
सियंराज्ञितस्येयमुपयुज्यते॥अन्वमोदंततद्विश्वेदेवाःपितरएवच
३६॥शैब्यागर्भमधात्कालेकुमारंसुषुवेशुभं सविदर्भइतिप्रोक्तउप
येमेस्नुषांसतीं ३७॥इतिश्रीभागवतेमहापुराणेनवमस्कंधेयदुवंशकथ
नंनामत्रयोविंशोध्यायः॥चतुर्विंशेविदर्भस्यपुत्रत्रयसमुद्भवाः॥वंशानानावि
धाःप्रोक्तारामकृष्णोद्भवावधि॥१॥श्रीशुकउवाच॥तस्यांविदर्भोजनयत्सु

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

त्रौनाम्नाकुशक्रथौ॥तृतीयंरोमपादंचविदर्भकुलनंदनं॥१॥रोमपादसु
तोबभ्रुर्बभ्रोःकृतिरजायत॥उशिकस्तत्सुतस्तस्माच्चेदिश्चैद्यादयोनृपाः॥२॥क्र
थस्यकुंतिपुत्रोभूद्वृष्णिस्तस्याथनिर्वृतिः॥ततोदशार्हौनाम्नोभूत्तस्यव्यो
मःसुतस्ततः॥३॥जीमूतोविकृतिस्तस्ययस्यँरथःसुतः॥ततोनवरथःपु
त्रोजातोदशरथस्ततः॥४॥करंभिःशकुनेपुत्रोदेवरातस्तदात्मजः॥देवक्ष
त्रस्ततस्तस्यमधुःकुरुवशादनुः॥५॥पुरुहोत्रस्त्वनोःपुत्रस्तस्यायुस्सात्वत
स्ततः॥भजमानोभजिर्दिव्योवृष्णिर्देवावृधोंधकः॥६॥सात्वतस्यात्मजास
प्तःमहाभोजश्चमारिष॥भजमानस्यनिम्लोचिःकिंकिणोधृष्टिरेवच॥७॥एक
स्यामात्मजाःपत्न्यामन्यस्यांचत्रयःसुताः॥शताजिच्चसहस्राजिदयुताजि

भीम ४

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

इति प्रभो ॥९॥ बभ्रुर्देवावृधसुतस्तयोः श्लोकौ पठंत्यमू ॥ यथैव शृणुमो दूरात्सं
पश्यामस्तथांतिकात् ॥१०॥ बभ्रुः श्रेष्ठो मनुष्याणां देवैर्देवावृधः समः ॥ पुरुषाः
पंचषष्टिश्च षट्सहस्राणि चाष्ट च ॥११॥ येमृतत्वमनुप्राप्ता बभ्रोर्देवावृ
धादपि ॥ महाभोजोपि धर्मात्मा भोजा आसंस्तदन्वये ॥ वृष्णेः सुमित्रः पुत्रो
भूद्युधाजिच्च परंतप ॥१२॥ शिनिस्तस्यानमित्रश्च निम्नोभूदनमित्रतः ॥ स
त्राजितः प्रसेनश्च निम्नस्याप्यासतुः सुतौ ॥१३॥ अनमित्रसुतो योन्यः शि
निस्तस्याथ सत्यकः ॥ युयुधानः सात्यकिर्वै जयस्तस्य कुणिस्ततः ॥१४॥ युगं
धरोनमित्रस्य वृष्णिः पुत्रोपरस्ततः ॥ श्वफल्कश्चित्ररथश्च वै गांदिन्यां तु श्व
फल्कतः ॥१५॥ अक्रूरप्रमुखा आसन्पुत्रा द्वादश विश्रुताः ॥ आसंगः सार

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

मेयश्च मृदुरो मृदुविद्गिरिः ॥ १६ ॥ धर्मवृद्धः सुकर्मा च क्षेत्रोपेक्षोऽरिमर्दनः ॥ श-
त्रुघ्नो गंधमादश्च प्रतिबाहुश्च द्वादश ॥ १७ ॥ तेषां स्वसा सुचाराख्या द्वावक्रू-
रसुतावपि ॥ देववानुपदेवश्च तथा चित्ररथात्मजाः ॥ १८ ॥ पृथुर्विदूरथाद्या-
श्च बहवो वृष्णिनंदनाः ॥ कुकुरो भजमानश्च शुचिः कंबलबर्हिषः ॥ १९ ॥ कु-
कुरस्य सुतो वह्निर्विलोमा तनयस्ततः ॥ कपोतरोमा तस्यानुः सखा यस्य च
तुंबुरुः ॥ २० ॥ अंधकाद्दुंदुभिस्तस्य दरिद्योतः पुनर्वसुः ॥ तस्याहुकश्चाहुकी
च कन्या चैवाहुकात्मजौ ॥ २१ ॥ देवकश्चोग्रसेनश्च चत्वारो देवकात्मजाः ॥
देववानुपदेवश्च सुदेवो देववर्द्धनः ॥ २२ ॥ तेषां स्वसारः सप्तासन् धृतदेवा-
दयो नृप ॥ शांतिदेवोपदेवा च श्रीदेवा देवरक्षिता ॥ २३ ॥ सहदेवा देवकी

कृ ४

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

चैव वसुदेव उवाह ताः ॥ कंसः सुनामा न्यग्रोधः कंकः शंकुः सुहूस्तथा ॥२४॥
राष्ट्रपालोथ सृष्टिश्च तुष्टिमानौग्रसेनयः ॥ कंसा कंसवती कंका शूरभू
राष्ट्रपालिका ॥ उग्रसेनदुहितरो वसुदेवानुजस्त्रियः ॥२५॥ शूरो विदूरथा
दासीद्भजमानस्तु तत्सुतः ॥ शिनिस्तस्मात्स्वयं भोजो हृदीकस्तत्सु
तो मतः ॥२६॥ देवबाहुः शतधनुः कृतवर्मेति तत्सुताः ॥ देवमीढस्य शू
रस्य मारिषा नाम पत्न्यभूत् ॥२७॥ स तस्यां जनयामास दशपुत्रानक
ल्मषान् ॥ वसुदेवं देवभागं देवश्रवसमानकं ॥२८॥ सृंजयं श्यामकं
कंकं शमीकं वत्सकं वृकं ॥ देवदुंदुभयो नेदुरानका यस्य जन्मनि ॥२९॥
॥ वसुदेवं हरेः स्थानं वदंत्यानकदुंदुभिं ॥ पृथा च श्रुतदेवा च श्रुतकीर्तिः

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

श्रुतश्रवाः॥राजाधिदेवी चैते षां भगिन्यः पंचकन्यकाः॥२०॥कुंतेः सख्युः
पिता शूरो ह्यपुत्रस्य पृथामदात्॥सापदुर्वाससो विद्यां देवहूतीं प्रतोषि
तात्॥तस्या वीर्यपरीक्षार्थमाजुहाव रविं शुचिः॥तं देवोपागतं देवं वी
क्ष्य विस्मितमानसा॥प्रत्ययार्थं प्रयुक्ता मे याहि देव क्षमस्व मे॥२३॥
अमोघं दर्शनं देवि आधत्से त्वयि चात्मजं॥योनिर्यथा न दुष्येत कर्त्ताहं
ते सुमध्यमे॥२४॥इति तस्यां स आधाय गर्भं सूर्यो दिवं गतः॥सद्यः कु
मारः संजज्ञे द्वितीय इव भास्करः॥२५॥तं सात्यजन्नदीतोये कृच्छ्राल्लो
कस्य बिभ्यती॥प्रपितामहस्तामुवाह पांडुर्वै सत्यविक्रमः॥२६॥श्रुतदे
वां तु कारूषो वृद्धशर्मा समग्रहीत्॥यस्यामभूद्दंतवक्र ऋषिसप्तो दि

॥भा॰न॰॥ तैः सुतः ॥३६॥ केकेयो धृष्टकेतुश्च श्रुतकीर्त्तिमविंदत ॥ संतर्द्दनादयस्तस्यां पं अ॰२४
॥६८॥ चासन्कैकयाः सुताः ॥३७॥ राजाधिदेव्यामावंत्यौ जयसेनोजनिष्ट ह ॥ दम
घोषश्चेदिराजः श्रुतश्रवसमग्रहीत् ॥३८॥ शिशुपालः सुतस्तस्याः कथि
तस्तस्य संभवः ॥ देवभागस्य कंसायां चित्रकेतुबृहद्बलौ ॥३९॥ कंसवत्यां दे
वश्रवसः सुवीर इषुमांस्तथा ॥ कंकायामानकाज्जातः सत्यजित्पुरुजित्तथा ॥
॥ सृंजयो राष्ट्रपाल्यां च वृषदुर्मर्षणादिकान् ॥ हरिकेशहिरण्याक्षौ शूरभूम्यां
नू च श्यामकः ॥४१॥ मिश्रकेश्यामप्सरसि वृकादीन्वत्सकस्तथा ॥ तक्षपुष्करशा ॥राम॰॥
लादीन्दुर्वाक्ष्यां वृक आदधे ॥४२॥ सुमित्रार्जुनपालादीन्समीकात्तु सुदा ॥६८॥
मिनी ॥ कंकश्च कर्णिकायां वै ऋतधामजयावपि ॥४३॥ पौरवी रोहिणी भद्रा

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

मदिरारोचनाइला॥ देवकीप्रमुखाआसन्पत्न्य आनकदुंदुभेः॥४४॥बलं
गदंसारणंचदुर्मदंविपुलंध्रुवं॥वसुदेवस्तुरोहिण्यांकृतादीनुदपादयत्
सुभद्रोभद्रबाहुश्चदुर्मदोभद्रएवच॥पौरव्यास्तनयाह्येतेभूताद्याद्वादशा
भवन्॥४६॥नंदोपनंदकृतकशूराद्यामदिरात्मजाः॥कौशल्याकेशिनंत्वे
कमसूतकुलनंदनं॥४७॥रोचनायामतोजाताहस्तहेमांगदादयः॥इला
यामुरुवल्कादीन्यदुमुख्यानजीजनत्॥४८॥विपृष्ठोधृतदेवायामेकआ
नकदुंदुभेः॥शांतिदेवात्मजाराजन्प्रशमप्रतिश्रुतादयः॥४९॥राजानःक
ल्पवर्षाद्याउपदेवासुतादश॥वसुहंससुवंशाद्याःश्रीदेवायास्तुषट्सु
ताः॥५०॥देवरक्षितयालब्धानवचात्रगदादयः॥वसुदेवःसुतानष्टावादधे

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

॥भा॰ न॰॥
॥६९॥

सहदेवया॥पुरुविश्रुतमुख्यांस्तुसाक्षाद्धर्मोवसूनिव॥५१॥वसुदेवस्तुदेव
क्यामष्टपुत्रानजीजनत॥कीर्तिमंतंसुषेणंचभद्रसेनमुदारधीः॥५२॥ऋ
जुंसंमर्द्दनंभद्रंसंकर्षणमहीश्वरं॥अष्टमस्तुतयोरासीत्स्वयमेवहरिःकि
ल॥५३॥सुभद्राचमहाभागातवराजन्पितामही॥यदायदाहिधर्मस्य
क्षयोवृद्धिश्चपाप्मनः॥५४॥तदातुभगवानीशआत्मानंसृजतेहरिः॥नह्य
स्यजन्मनोहेतुःकर्मणोवामहीपते॥५५॥आत्ममायांविनेशस्यपरस्यद्र
ष्टुरात्मनः॥यन्मायाचेष्टितंपुंसःस्थित्युत्पत्त्यप्ययायहि॥अनुग्रहस्तन्नि
वृत्तेरात्मलाभायचेष्यते॥५७॥अक्षौहिणीनांपतिभिरसुरैर्नृपलांछनैः॥
भुवआक्रम्यमाणायाअभारायकृतोद्यमः॥५८॥कर्माण्यपरिमेयानिम

अ॰ २४
॥राम॰॥
॥६९॥

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

नसापि सुरेश्वरैः ॥ सह संकर्षणश्चक्रे भगवान्मधुसूदनः ॥ ५९ ॥ कलौ ज
निष्यमाणानां दुःखशोकतमोनुदं ॥ अनुग्रहाय भक्तानां सुपुण्यं व्यत
नोद्यशः ॥ ६० ॥ यस्मिन्सत्कर्णपीयूषे यशस्तीर्थवरे सकृत् ॥ श्रोत्रांजलि
रुपस्पृश्य धुनुते कर्मवासनां ॥ ६१ ॥ भोजवृष्ण्यंधकमधुशूरसेनदशार्ह
कैः ॥ श्लाघनीयेहितः शश्वत्कुरुसृंजयपांडुभिः ॥ ६२ ॥ स्निग्धस्मितेक्षितो
दारैर्वाक्यैर्विक्रमलीलया ॥ नृलोकं रमयामास मूर्त्या सर्वांगरम्यया
६३ ॥ यस्याननं मकरकुंडलचारुकर्णभ्राजत्कपोलसुभगं सविलास
हासं ॥ नित्योत्सवं न ततृपुर्दृशिभिः पिबंत्यो नार्यो नराश्च मुदिताः कुपि
तानिमेश्च ॥ ६४ ॥ जातो गतः पितृगृहाद्व्रजमेधितार्थो हत्वा रिपून्सुतशता

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

॥भा॰न॰॥ निष्कृतोरुदारः॥उत्पाद्य तेषु पुरुषः क्रतुभिः समीजे आत्मानमात्मनिग अ॰ २४
॥७०॥ मं प्रथयन्जनेषु॥६४॥पृथ्व्याः स वै गुरुभरं क्षपयन्कुरूणां अंतःसमुत्थ
कलिना युधि भूपचम्वः॥दृष्ट्या विधूय विजये जयमुद्विघोष्य प्रोच्योद्धवा
य च परं समगात्स्वधाम॥६५॥ ॥इति श्रीभागवते महापुराणे अष्ट
दशसाहस्र्यां संहितायां नवमस्कंधे यदुवंशानुकीर्त्तनं नाम चतुर्विंशोऽध्या
यः॥ ॥२४॥ ॥श्रीकृष्णार्पणमस्तु॥ ॥ ॥

राम॰
७०

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

इतिनवमस्कंधसमाप्तोयमस्तु

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

[OrderDescription]
,CREATED=08.01.20 16:15
,TRANSFERRED=2020/01/08 at 16:45:07
,PAGES=283
,TYPE=STD
,NAME=S0002506
,Book Name=M-2360-BHAGWAT MAHAPURAN
,ORDER_TEXT=
,[PAGELIST]
,FILE1=00000001.TIF
,FILE2=00000002.TIF
,FILE3=00000003.TIF
,FILE4=00000004.TIF
,FILE5=00000005.TIF
,FILE6=00000006.TIF
,FILE7=00000007.TIF
,FILE8=00000008.TIF
,FILE9=00000009.TIF
,FILE10=00000010.TIF
,FILE11=00000011.TIF
,FILE12=00000012.TIF
,FILE13=00000013.TIF

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

FILE14=00000014.TIF
,FILE15=00000015.TIF
,FILE16=00000016.TIF
,FILE17=00000017.TIF
,FILE18=00000018.TIF
,FILE19=00000019.TIF
,FILE20=00000020.TIF
,FILE21=00000021.TIF
,FILE22=00000022.TIF
,FILE23=00000023.TIF
,FILE24=00000024.TIF
,FILE25=00000025.TIF
,FILE26=00000026.TIF
,FILE27=00000027.TIF
,FILE28=00000028.TIF
,FILE29=00000029.TIF
,FILE30=00000030.TIF
,FILE31=00000031.TIF
,FILE32=00000032.TIF
,FILE33=00000033.TIF
,FILE34=00000034.TIF
,FILE35=00000035.TIF

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

FILE36=00000036.TIF
,FILE37=00000037.TIF
,FILE38=00000038.TIF
,FILE39=00000039.TIF
,FILE40=00000040.TIF
,FILE41=00000041.TIF
,FILE42=00000042.TIF
,FILE43=00000043.TIF
,FILE44=00000044.TIF
,FILE45=00000045.TIF
,FILE46=00000046.TIF
,FILE47=00000047.TIF
,FILE48=00000048.TIF
,FILE49=00000049.TIF
,FILE50=00000050.TIF
,FILE51=00000051.TIF
,FILE52=00000052.TIF
,FILE53=00000053.TIF
,FILE54=00000054.TIF
,FILE55=00000055.TIF
,FILE56=00000056.TIF
,FILE57=00000057.TIF

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

FILE58=00000058.TIF
,FILE59=00000059.TIF
,FILE60=00000060.TIF
,FILE61=00000061.TIF
,FILE62=00000062.TIF
,FILE63=00000063.TIF
,FILE64=00000064.TIF
,FILE65=00000065.TIF
,FILE66=00000066.TIF
,FILE67=00000067.TIF
,FILE68=00000068.TIF
,FILE69=00000069.TIF
,FILE70=00000070.TIF
,FILE71=00000071.TIF
,FILE72=00000072.TIF
,FILE73=00000073.TIF
,FILE74=00000074.TIF
,FILE75=00000075.TIF
,FILE76=00000076.TIF
,FILE77=00000077.TIF
,FILE78=00000078.TIF
,FILE79=00000079.TIF

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

FILE80=00000080.TIF
,FILE81=00000081.TIF
,FILE82=00000082.TIF
,FILE83=00000083.TIF
,FILE84=00000084.TIF
,FILE85=00000085.TIF
,FILE86=00000086.TIF
,FILE87=00000087.TIF
,FILE88=00000088.TIF
,FILE89=00000089.TIF
,FILE90=00000090.TIF
,FILE91=00000091.TIF
,FILE92=00000092.TIF
,FILE93=00000093.TIF
,FILE94=00000094.TIF
,FILE95=00000095.TIF
,FILE96=00000096.TIF
,FILE97=00000097.TIF
,FILE98=00000098.TIF
,FILE99=00000099.TIF
,FILE100=00000100.TIF
,FILE101=00000101.TIF

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

FILE102=00000102.TIF
,FILE103=00000103.TIF
,FILE104=00000104.TIF
,FILE105=00000105.TIF
,FILE106=00000106.TIF
,FILE107=00000107.TIF
,FILE108=00000108.TIF
,FILE109=00000109.TIF
,FILE110=00000110.TIF
,FILE111=00000111.TIF
,FILE112=00000112.TIF
,FILE113=00000113.TIF
,FILE114=00000114.TIF
,FILE115=00000115.TIF
,FILE116=00000116.TIF
,FILE117=00000117.TIF
,FILE118=00000118.TIF
,FILE119=00000119.TIF
,FILE120=00000120.TIF
,FILE121=00000121.TIF
,FILE122=00000122.TIF
,FILE123=00000123.TIF

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

FILE124=00000124.TIF
,FILE125=00000125.TIF
,FILE126=00000126.TIF
,FILE127=00000127.TIF
,FILE128=00000128.TIF
,FILE129=00000129.TIF
,FILE130=00000130.TIF
,FILE131=00000131.TIF
,FILE132=00000132.TIF
,FILE133=00000133.TIF
,FILE134=00000134.TIF
,FILE135=00000135.TIF
,FILE136=00000136.TIF
,FILE137=00000137.TIF
,FILE138=00000138.TIF
,FILE139=00000139.TIF
,FILE140=00000140.TIF
,FILE141=00000141.TIF
,FILE142=00000142.TIF
,FILE143=00000143.TIF
,FILE144=00000144.TIF
,FILE145=00000145.TIF

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

FILE146=00000146.TIF
,FILE147=00000147.TIF
,FILE148=00000148.TIF
,FILE149=00000149.TIF
,FILE150=00000150.TIF
,FILE151=00000151.TIF
,FILE152=00000152.TIF
,FILE153=00000153.TIF
,FILE154=00000154.TIF
,FILE155=00000155.TIF
,FILE156=00000156.TIF
,FILE157=00000157.TIF
,FILE158=00000158.TIF
,FILE159=00000159.TIF
,FILE160=00000160.TIF
,FILE161=00000161.TIF
,FILE162=00000162.TIF
,FILE163=00000163.TIF
,FILE164=00000164.TIF
,FILE165=00000165.TIF
,FILE166=00000166.TIF
,FILE167=00000167.TIF

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

FILE168=00000168.TIF
,FILE169=00000169.TIF
,FILE170=00000170.TIF
,FILE171=00000171.TIF
,FILE172=00000172.TIF
,FILE173=00000173.TIF
,FILE174=00000174.TIF
,FILE175=00000175.TIF
,FILE176=00000176.TIF
,FILE177=00000177.TIF
,FILE178=00000178.TIF
,FILE179=00000179.TIF
,FILE180=00000180.TIF
,FILE181=00000181.TIF
,FILE182=00000182.TIF
,FILE183=00000183.TIF
,FILE184=00000184.TIF
,FILE185=00000185.TIF
,FILE186=00000186.TIF
,FILE187=00000187.TIF
,FILE188=00000188.TIF
,FILE189=00000189.TIF

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

FILE190=00000190.TIF
,FILE191=00000191.TIF
,FILE192=00000192.TIF
,FILE193=00000193.TIF
,FILE194=00000194.TIF
,FILE195=00000195.TIF
,FILE196=00000196.TIF
,FILE197=00000197.TIF
,FILE198=00000198.TIF
,FILE199=00000199.TIF
,FILE200=00000200.TIF
,FILE201=00000201.TIF
,FILE202=00000202.TIF
,FILE203=00000203.TIF
,FILE204=00000204.TIF
,FILE205=00000205.TIF
,FILE206=00000206.TIF
,FILE207=00000207.TIF
,FILE208=00000208.TIF
,FILE209=00000209.TIF
,FILE210=00000210.TIF
,FILE211=00000211.TIF

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

FILE212=00000212.TIF
,FILE213=00000213.TIF
,FILE214=00000214.TIF
,FILE215=00000215.TIF
,FILE216=00000216.TIF
,FILE217=00000217.TIF
,FILE218=00000218.TIF
,FILE219=00000219.TIF
,FILE220=00000220.TIF
,FILE221=00000221.TIF
,FILE222=00000222.TIF
,FILE223=00000223.TIF
,FILE224=00000224.TIF
,FILE225=00000225.TIF
,FILE226=00000226.TIF
,FILE227=00000227.TIF
,FILE228=00000228.TIF
,FILE229=00000229.TIF
,FILE230=00000230.TIF
,FILE231=00000231.TIF
,FILE232=00000232.TIF
,FILE233=00000233.TIF

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

FILE234=00000234.TIF
,FILE235=00000235.TIF
,FILE236=00000236.TIF
,FILE237=00000237.TIF
,FILE238=00000238.TIF
,FILE239=00000239.TIF
,FILE240=00000240.TIF
,FILE241=00000241.TIF
,FILE242=00000242.TIF
,FILE243=00000243.TIF
,FILE244=00000244.TIF
,FILE245=00000245.TIF
,FILE246=00000246.TIF
,FILE247=00000247.TIF
,FILE248=00000248.TIF
,FILE249=00000249.TIF
,FILE250=00000250.TIF
,FILE251=00000251.TIF
,FILE252=00000252.TIF
,FILE253=00000253.TIF
,FILE254=00000254.TIF
,FILE255=00000255.TIF

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

FILE256=00000256.TIF
,FILE257=00000257.TIF
,FILE258=00000258.TIF
,FILE259=00000259.TIF
,FILE260=00000260.TIF
,FILE261=00000261.TIF
,FILE262=00000262.TIF
,FILE263=00000263.TIF
,FILE264=00000264.TIF
,FILE265=00000265.TIF
,FILE266=00000266.TIF
,FILE267=00000267.TIF
,FILE268=00000268.TIF
,FILE269=00000269.TIF
,FILE270=00000270.TIF
,FILE271=00000271.TIF
,FILE272=00000272.TIF
,FILE273=00000273.TIF
,FILE274=00000274.TIF
,FILE275=00000275.TIF
,FILE276=00000276.TIF
,FILE277=00000277.TIF

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

FILE278=00000278.TIF
,FILE279=00000279.TIF
,FILE280=00000280.TIF
,FILE281=00000281.TIF
,FILE282=00000282.TIF
,FILE283=00000283.TIF
,

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection